

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 63

Том 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражісене Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 9 від 25.09.2023 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Ваколя З.М., Чейпеш І.В. ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ.....	9
Vertel A.V. METHODODOLOGICAL DISPUTES OF ANNA FREUD AND MELANIE KLEIN AND THEIR INFLUENCE ON PSYCHOANALYTIC PEDAGOGY.....	14
Зайченко Н.І. ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО СТАНОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В РОМАНОВОМНИХ КРАЇНАХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	20
Фучила О.М. НАВЧАННЯ МЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ КРИТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ МЕДІЙНОГО ПРОСТОРУ.....	25
Якобчук Н.О. ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ ДІТЯМ: ЯНУШ КОРЧАК У СПОГАДАХ СВОЇХ ВИХОВАНЦІВ.....	29

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

Бао Чень, Зеленська Л.Д. СУТЬ І ПОКАЗНИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВИЧОК EVENT-ART МЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	34
Басюк Л.М. ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	40
Безвугляк О.А., Черепанова М.О., Сухацька В.Ю. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS), НЕОБХІДНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	44
Бражнікова А.І. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	48
Головня Т.Л., Діхтяренко Л.М., Чубенко В.А. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ.....	53
Драч Т.Л. СУГЛОБОВА ГІМНАСТИКА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ, КОТРІ ВЕДУТЬ МАЛОРУХОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ.....	60
Копчак Л.В., Апельт Г.В., Савчук Н.І. ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ.....	65

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Vaibakova I.M., Hasko O.L. SCIENTIFIC INTEGRITY FOSTERING IN THE COURSE OF TERTIARY EDUCATION.....	70
Башавець Н.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОПП СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА).....	74

Боклах Д.Ю. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	79
Бондаренко Н.А., Пасько О.М. ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ.....	83
Боса В.П. УПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	89
Буцик І.М., Шевченко Н.В. ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ З ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	96
Ван Чжень ЗАСТОСУВАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ.....	103
Візірякіна О.М. ІНІЦІАЦІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАВЧАННЯ – ЕТАП ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ. РЕАЛІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ). ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	108
Vorokhobina D.L. FORMATION OF LEADERSHIP COMPETENCE TO FUTURE SPECIALISTS IN NAVIGATION AND SHIP HANDLING IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING: SUBSTANTINATION AND STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL CONDITIONS.....	116
Гайдай І.О., Кошелєва М.В., Суворова Л.К., Паньковик Н.М. ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКА CLIL: ВІДКРИТТЯ НОВИХ ГОРИЗОНТІВ В НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	121
Горопаха Н.М., Кричківська О.В. ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	127
Гужва С.В. ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	132
Данильченко О.А. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	136
Денисенко Н.Г., Дишко О.Л., Табак Н.В., Василевська Л.Й. ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ (НА ПРИКЛАДІ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ).....	140
Дольнікова Л.В., Гудзь І.М. ТВОРЧИСТЬ І ТЕХНІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЇ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ.....	147
Каніболоцька О.А. АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТІ.....	152
Кіріакіді О.Ю. СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	159
Княжева І.А. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ.....	163

Kovalchuk I.S., Syvak O.B., Haidai I.O., Levkivska K.V. MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONALLY- COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND TAXATION.....	167
Козленко В.Г. МЕТОД ПРОЄКТІВ В ОСВІТІ І СУТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОЄКТНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ».....	173
Кононенко А.Г., Смирнова І.М. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ З ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ТА СУДНОВОДІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ.....	177
Левицька А.І. СПЕЦИФІКА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: АНАЛІЗ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ТРУДНОЩІВ ЇХ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ СТУДЕНТІВ, ЯКІ НЕ Є НОСІЯМИ ЦЬОЇ МОВИ.....	184
РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	
Чепурна Н.О. ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ: ЗМІНИ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ.....	188
Швець Т.Е. ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ТЬЮТОРСЬКИМ ПРОЦЕСОМ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	193
РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ	
Авдєєва С.О., Мінакова І.В. ОБІЗНАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (НА ОСНОВІ ОНЛАЙН ОПИТУВАННЯ).....	198
Борщенко В.В., Дишель Г.О. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	202
Гуманкова О.С., Гаращук К.В., Дідко І.С. ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС.....	205
Крива М.В., Лозинська Ю.В. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	211
Sivkovych H.M., Boichuk A.P., Tytun O.L. NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN ENGLISH CLASSES.....	216

CONTENTS

SECTION 1. GENERAL PEDAGOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY**Vakolia Z.M., Cheipesh I.V.**

PREREQUISITES FOR THE ESTABLISHMENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN UKRAINE.....9

Vertel A.V.METHODOLOGICAL DISPUTES OF ANNA FREUD AND MELANIE KLEIN
AND THEIR INFLUENCE ON PSYCHOANALYTIC PEDAGOGY.....14**Zaichenko N.I.**LORENZO LUZURIAGA'S VIEWS ON THE SITUATION OF PRIMARY EDUCATION
IN ROMANCE-SPEAKING COUNTRIES AT THE BEGINNING
OF THE 20TH CENTURY.....20**Fuchyla O.M.**STUDYING OF MEDIA LITERACY AS A TOOL FOR THE CRITICAL USE
OF MEDIA ENVIRONMENT.....25**Yakobchuk N.O.**

A LIFE DEDICATED TO CHILDRENS: YANUSH KORCHAK IN THE MEMORIES OF HIS PUPILS.....29

**SECTION 2. THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING
(IN THE FIELDS OF KNOWLEDGE)****Bao Chen, Zelenska L.D.**THE ESSENCE AND INDICATORS OF IMPLEMENTING EVENT-ART MANAGEMENT SKILLS
IN FUTURE MUSIC TEACHERS.....34**Basiuk L.M.**

BLENDED LEARNING AS AN INTEGRAL ELEMENT OF THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS.....40

Bezvuhliak O.A., Cherepanova M.O., Sukhatska V.Iu.

ENSURING THE ACQUISITION OF MEDICAL EDUCATORS WITH SOFT SKILLS DURING WAR.....44

Brazhnikova A.I.

PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MASTERS IN PEDAGOGICAL DISCOURSE.....48

Holovnia T.L., Dikhtiarenko L.M., Chubenko V.A.THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF FORMING KEY
AND SUBJECT COMPETENCIES IN THE TEACHING OF PHYSICS AND MATHEMATICS.....53**Drach T.L.**JOINT GYMNASICS AS A MEANS OF IMPROVING THE PHYSICAL ACTIVITY
OF PEOPLE WHO LEAD A SEQUENTIAL LIFESTYLE.....60**Kopchak L.V., Apelt H.V., Savchuk N.I.**APPLIED ASPECT OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE
OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF TOURISM.....65**SECTION 3. THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION****Baibakova I.M., Hasko O.L.**

SCIENTIFIC INTEGRITY FOSTERING IN THE COURSE OF TERTIARY EDUCATION.....70

Bashavets N.A.PECULIARITIES OF INDUSTRIAL PRACTICE IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY
EDUCATION FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATION OF THE SECOND (MASTER'S)
LEVEL SECONDARY EDUCATION (PHYSICAL CULTURE).....74**Boklakh D.Yu.**THEORETICAL ASPECTS OF AESTHETIC COMPETENCE FORMATION
IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS.....79

Bondarenko N.A., Pasko O.M. USE OF MULTIMEDIA PRESENTATIONS IN THE PROCESS OF TEACHING ART DISCIPLINES IN UNIVERSITIES.....	83
Bosa V.P. IMPLEMENTATION OF THE METHODOLOGICAL SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHILOLOGISTS BY MEANS OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES.....	89
Butsyk I.M., Shevchenko N.V. DIDACTIC PECULIARITIES OF DEVELOPING TRAINING TASKS ON STUDENTS' INFORMATION- ANALYTICAL ACTIVITY IN THE TRAINING OF INTERNATIONAL RELATIONS SPECIALISTS.....	96
Van Chzhen APPLICATION OF IMMERSIVE TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CHOREOGRAPHERS.....	103
Viziriakina O.M. THE INITIATION OF INTERDISCIPLINARY TRAINING IS A STAGE OF INNOVATIVE ACTIVITY IN EDUCATION. REALITIES OF THE HEALTH CARE SYSTEM (PHYSICAL REHABILITATION). EUROPEAN EXPERIENCE.....	108
Vorokhobina D.L. FORMATION OF LEADERSHIP COMPETENCE TO FUTURE SPECIALISTS IN NAVIGATION AND SHIP HANDLING IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING: SUBSTANTINATION AND STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL CONDITIONS.....	116
Haidai I.O., Koshelieva M.V., Suvorova L.K., Pankovyk N.M. INTEGRATED APPROACH IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE AND THE CLIL METHOD: OPENING NEW HORIZONS IN EDUCATION OF STUDENTS OF LANGUAGE SPECIALITIES.....	121
Horopakha N.M., Krychkivska O.V. APPLICATION OF COMPETENCE APPROACH IN TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION.....	127
Huzhva S.V. APPLIED LINGUISTICS IN UKRAINE AND THE WORLD: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS.....	132
Danylchenko O.A. SOME ASPECTS OF TRAINING FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE.....	136
Denysenko N.H., Dyshko O.L., Tabak N.V., Vasylevska L.I. ORGANIZATION OF PLAY ACTIVITIES IN A NEW UKRAINIAN SCHOOL (ON THE EXAMPLE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN).....	140
Dolnikova L.V., Hudz I.M. CREATIVITY AND TECHNICAL LITERACY AS CATEGORIES OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE	147
Kanibolotska O.A. ACMEOLOGICAL APPROACH TO THE FORMATION OF THE CONTENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE UNIVERSITY.....	152
Kiriakidi O.Yu. ESSENCE AND STRUCTURE OF MEDIA LITERACY OF FUTURE OFFICERS OF THE NAVAL FORCES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE.....	159
Kniazheva I.A. TECHNOLOGICAL APPROACH IN PEDAGOGICAL EDUCATION.....	163
Kovalchuk I.S., Syvak O.B., Haidai I.O., Levkivska K.V. MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONALLY-COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND TAXATION.....	167

Kozlenko V.H. THE METHOD OF PROJECTS IN EDUCATION AND THE ESSENCE OF THE CONCEPT «PROJECT ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS».....	173
Kononenko A.H., Smyrnova I.M. COMPARATIVE ANALYSIS OF THE USE OF CLOUD TECHNOLOGIES BY FUTURE TELECOMMUNICATIONS SPECIALISTS AND SHIPMASTERS IN BLENDED LEARNING.....	177
Levytska A.I. SPECIFIC MEDICAL TERMINOLOGY: ANALYSIS OF THE MOST COMMON MEDICAL TERMS AND THE DIFFICULTIES OF LEARNING THEM IN ENGLISH FOR STUDENTS WHO ARE NOT NATIVE NATIVES OF THIS LANGUAGE.....	184
SECTION 4. THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT	
Chepurna N.O. POLISH EXPERIENCE OF TRAINING PHYSICAL THERAPISTS: CHANGES AT THE LEGISLATIVE LEVEL.....	188
Shvets T.E. INNOVATIVE MODEL OF TUTORING PROCESS MANAGEMENT IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION.....	193
SECTION 5. THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION	
Avdieieva S.O., Minakova I.V. AWARENESS OF THE PEDAGOGICAL COMMUNITY OF ZAPORIZHZHYA OBLAST OF THE PROBLEMS OF FORMING A CULTURE OF HEALTHY NUTRITION AMONG YOUTH STUDENTS (BASED ON AN ONLINE SURVEY).....	198
Borshchenko V.V., Dyshel H.O. IMPLEMENTATION OF HEALTH-PRESERVING PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS.....	202
Humankova O.S., Harashchuk K.V., Didko I.S. THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE TOPICAL ISSUES OF THE UPBRINGING UP OF PRIMARY SCHOOL LEARNERS – UPBRINGING UP OF AESTHETIC VALUES IN EXTRA-CURRICULAR TIMES.....	205
Kryva M.V., Lozynska Yu.V. HEALTH-PRESERVING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL SPACE OF PRIMARY SCHOOL.....	211
Sivkovych H.M., Boichuk A.P., Tytun O.L. NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS IN ENGLISH CLASSES.....	216

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

PREREQUISITES FOR THE ESTABLISHMENT OF ENVIRONMENTAL EDUCATION IN UKRAINE

Стаття присвячена дослідженню передумов становлення системи екологічної освіти і виховання в Україні. Встановлено, що провідною передумовою розвитку екологічної освіти і виховання є діяльність міжнародних інституцій, розробка і впровадження різних офіційних документів щодо досліджуваного питання.

Вивчено аспекти діяльності міжнародних організацій (ООН, ЮНЕСКО, Міжнародного союзу з охорони навколишнього середовища і природних ресурсів) з проблем екології та розвитку екологічної освіти. Проаналізовано офіційні документи за результатами проведення деяких екологічних форумів, симпозиумів, конференцій: Конференції ООН з проблем біосфери (Париж, 1968), Міжнародної наради в Неваді (США, 1970), Конференції ООН з питань довкілля (Стокгольм, Швеція, 1972), Конференції ЮНЕСКО з питань освіти в галузі навколишнього середовища (Белград, Югославія, 1975), Першої Міжурядової конференції з питань освіти в галузі навколишнього середовища (Тбілісі, Грузія, 1977), Конференції «Проблеми екологічної освіти та виховання в середній школі» (Таллінн, Естонія, 1980), Саміту ООН зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002), П'ятої конференції міністрів «Навколишнє середовище для Європи» (Київ, 2003), Екологічного форуму ООН (Київ, 2021).

Встановлено, що головним лейтмотивом усіх доповідей на цих заходах було вирішення завдання дбайливого ставлення до довкілля, необхідності розвитку екологічної культури молодого покоління на різних освітніх рівнях. Визначено пропозиції і рекомендації, які окреслюють шляхи реалізації освітніх практик у галузі охорони навколишнього середовища.

Розмежовано поняття екологічної освіти та екологізації системи освіти. Екологічна освіта – це безпосереднє формування екологічної компетентності майбутніх фахівців (передбачає професійну підготовку екологів). Екологізація системи освіти – це формування комплексу знань, умінь та навичок у здобувачів неекологічних спеціальностей, що дозволить їм орієнтуватися при вирішенні різноманітних екологічних проблем і забезпеченні екологічної безпеки. Передбачається формування культури усвідомленого ставлення до навколишнього світу, розвиток ціннісних орієнтацій універсального, загальнолюдського характеру на протизагу традиційним, сложившим. Обґрунтовано, що пріоритетним принципом екологічної освіти і виховання є концепція сталого розвитку.

Ключові слова: екологічна освіта, екологічне виховання, екологічна культура, екологічна компетентність, передумови, підготовка фахівців у вищій школі, вітчизняний і зарубіжний досвід, міжнародні організації.

The article is devoted to the study of the prerequisites for the formation of the system of environmental education and upbringing in Ukraine. It was established that the leading prerequisite for the development of environmental education and upbringing is the activity of international institutions, the development and implementation of various official documents regarding the researched issue.

Aspects of the activities of international organizations (UN, UNESCO, International Union for the Protection of the Environment and Natural Resources) related to the problems of ecology and the development of environmental education are studied. Official documents from the results of some environmental forums, symposia, and conferences were analysed: the UN Conference on Biosphere Problems (Paris, 1968), the International Meeting in Nevada (USA, 1970), the UN Conference on Environmental Issues (Stockholm, Sweden, 1972), the UNESCO Conference on Environmental Education (Belgrade, Yugoslavia, 1975), the First Intergovernmental Conference on Environmental Education (Tbilisi, Georgia, 1977), the Conference "Problems of Environmental Education and Education in Secondary School" (Tallinn, Estonia, 1980), the UN Summit on Sustainable Development (Johannesburg, 2002), the Fifth Ministerial Conference "Environment for Europe" (Kyiv, 2003), the UN Environmental Forum (Kyiv, 2021).

It is established that the main leitmotif of all reports at these events was the solution of the task of caring for the environment, the need to develop the ecological culture of the younger generation at various educational levels. Proposals and recommendations that have been identified outline ways to implement educational practices in the field of environmental protection.

The concepts of environmental education and environmentalization of the education system are distinguished. Environmental education is the direct formation of environmental competence of future specialists (presupposes professional training of ecologists). Environmentalization of the education system is the formation of a complex of knowledge, abilities and skills in students of non-ecological specialties, which will allow them to orient themselves in solving various environmental problems and ensuring environmental safety. The formation of a culture of a conscious attitude to the surrounding world, the development of value orientations of a universal, all-human character is expected. It is substantiated that the priority principle of environmental education and upbringing is the concept of sustainable development.

Key words: environmental education, ecological upbringing, ecological culture, ecological competence, prerequisites, training of specialists in higher education, domestic and foreign experience, international organizations.

УДК 378.14.014
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.1>

Ваколя З.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Чейпеш І.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Останні десятиліття в життєдіяльності суспільства спостерігається визнання пріоритетності завдань з охорони навколишнього середовища та глибоке осмислення і усвідомлення цього процесу людством. Свідоме сприйняття екологічної цінності визначає необхідність ефективної взаємодії соціуму та природи, позитивне ставлення людини до навколишнього середовища.

Проблеми, які притаманні сфері захисту навколишнього середовища, пов'язані з необхідністю формування екологічної культури молоді, потребою збереження та відновлення, раціонального вживання та примноження природних ресурсів, підвищення рівня обізнаності людей щодо природоохоронних завдань як особисто значущих, розвитку в індивідів потреби утилітарної участі у природоохоронній діяльності. Розуміння значення ролі людини у захисті навколишнього середовища вважається необхідною умовою її екологічної культури. Прогрес у цьому аспекті залежить від особливостей природоохоронної політики, освіти та виховання і проявляється в поведінці індивіда в певному екологічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання екології та становлення екологічної освіти і виховання досліджуються низкою вітчизняних (Г. Білявський, А. Гойчук, В. Кучерявий, О. Мандрик, І. Перкун, В. Погребняк, В. Славов) і зарубіжних науковців (К. Гейфорд, Е. Геккель, Р. Данлеп, Е. Пестель, Дж. У. Форрестер). Проблему екологізації навчання у ЗВО вивчають Є. Діденко, Н. Зоріна, М. Орфанова, Ю. Саунова, Р. Федоряк, І. Чонка. Закордонний досвід екологічної освіти досліджують І. Зайченко, О. Писанка, Т. Кучій, М. Швед та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здійснений аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що незважаючи на певні напрацювання в цьому напрямі, не виявлено систематизованих досліджень з визначення передумов формування екологічної освіти і виховання у вітчизняній вищій школі.

Мета статті – аналіз передумов становлення і розвитку екологічної освіти і виховання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Вперше поняття «екологія» було запроваджено Е. Геккелем у 1866 р., під яким автор розумів науку про життя, зв'язки організмів з навколишнім середовищем, які в широкому сенсі визначають умови існування людства [1, с. 12].

Екологія як наукова галузь набула свого розвитку в ХХ столітті і не обмежується межами біології. Соціальна, технічна, медична екологія разом з екологією природних систем складають сучасну, комплексну науку, яка спрямована на вивчення динамічного стану навколишнього середовища, взаємозв'язку природи і людини за умови

раціонального використання природних ресурсів і регулювання природних процесів. Головними компонентами навколишнього природного середовища та життя людини є соціально-економічні, технічні, технологічні, природні, культурні, інформаційні ресурси.

Питання соціообумовленої екології вчені розглядають як особливе ставлення людини до природи та інших людей. Безумовно здоров'я людини багато в чому залежить від навколишнього природного середовища. На думку вчених, природоохоронні знання повинні бути зорієнтовані на оптимізацію діяльності з використання природи та набуття гармонії у взаєминах суспільства з природою. Вирішення цієї проблеми уможливорюється через екологізацію різних сфер наукових знань, виробництва, мистецтва, освіти та виховання. Формування та теоретичне розуміння завдань екології в науці, їх актуальність та значущість для суспільства визначили нові напрями в розвитку педагогіки та освітньої практики [2].

Проблеми, пов'язані із захистом довкілля, стали об'єктом пильної уваги вчених та громадськості починаючи з середини ХХ ст. Ініціаторами екологічного руху були вчені та фахівці в галузі економіки та права. Вони звернули увагу на екологічні проблеми, зумовлені сферою промисловості, харчовою та продовольчою галузями та обробкою природних ресурсів. З того часу в суспільстві особливої актуальності набуло питання вивчення довкілля та природної сфери. Завдання екологічної освіти та виховання молоді в освітній системі стали розглядатися як фундаментальний напрям педагогічної науки, де однією з основних проблем було визнано формування екологічної культури школярів і студентів, пошук ефективних форм і методів цієї діяльності.

Провідною передумовою становлення і розвитку екологічної освіти і виховання є діяльність міжнародних інституцій, розробка і впровадження різних офіційних документів щодо досліджуваного питання. Так, різні міжнародні організації та фінансові структури (зокрема, ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи, Світовий банк) включали до робочих планів своєї діяльності питання, безпосередньо пов'язані з визначенням шляхів вирішення екологічних проблем у світовому масштабі. Розширилася діяльність у сфері міжнародного співробітництва в галузі екології та захисту природних ресурсів.

Ще в 1948 р. під егідою ООН та ЮНЕСКО відбувся Міжнародний форум з охорони природи, під час якого було розглянуто проблеми екологічної безпеки людства. Одним із питань форуму була екологічна грамотність суб'єктів освіти (учителів і школярів).

У 1956 році було створено Міжнародний союз з охорони навколишнього середовища і природних

ресурсів, до завдань якого належало розширення зв'язків і взаємин суб'єктів належного захисту та охорони навколишнього середовища і життя комплексних заходів щодо екологічного виховання підростаючого покоління.

Звертаючись до історії екологічної освіти та виховання, відзначимо найважливіші події, які позитивно вплинули на загальний перебіг розвитку екологічної культури суспільства, становлення системи екологічної освіти і виховання. Так, ще в XIX ст. П. Геддес вперше виніс пропозицію про створення навчального Центру польових екологічних досліджень. Ініціативу вченого було покладено в основу проведення Кільської екологічної конференції (Великобританія), під час якої вперше у науковій літературі було визначено термін «екологічна освіта». Також було прийнято резолюцію – обґрунтування необхідності та актуальності питань навколишнього середовища та охорони природи по всьому світу через спільне вирішення екологічних проблем [3, с. 6].

Низка форумів, симпозіумів, конференцій (Конференція ООН з проблем біосфери, 1968, Париж), Міжнародна нарада в Неваді, 1970, США), Конференції ООН з питань довкілля (Стокгольм, Швеція, 1972), Конференція ЮНЕСКО з питань освіти в галузі навколишнього середовища (Белград, Югославія, 1975), Перша Міжурядова конференція з питань освіти в галузі навколишнього середовища (Тбілісі, Грузія, 1977), Конференція «Проблеми екологічної освіти та виховання в середній школі» (Таллінн, Естонія, 1980), Конференція ООН з проблем навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992), Конференція ЮНЕСКО з проблем сталого розвитку (Джокер-віль, Канада, 1996), VII Конгрес екологів (Флоренція, Італія, 1998) та ін. була присвячена обговоренню і вирішенню актуальних завдань освіти в галузі охорони навколишнього середовища.

Зокрема, важливою подією в галузі екологічної діяльності стало проведення в м. Париж першої міжнародної конференції з питань біосфери (1968 р., під егідою ООН та ЮНЕСКО). У ході конференції вперше прозвучала ідея провідної ролі та актуальності екологічної освіти і виховання, цілі та завдання екологічної культури суб'єктів освітнього закладу.

Через два роки (1970 р.) за безпосередньою участю ООН у штаті Невада (США) відбулася міжнародна нарада, де було обговорено актуальні проблеми екологічної освіти, у тому числі постановку проблеми про включення екологічних питань, захисту та охорони природи до змісту шкільних предметів. Тут проблема екологічної освіти була офіційно оголошена як початок ґрунтовного вивчення природних цінностей з метою формування екологічних знань, умінь та навичок,

що сприяють усвідомленню та сприйняттю чинника взаємодії людини з біофізичним середовищем.

Особливо варто наголосити на важливості Стокгольмської конференції, під час якої обговорювалися питання, пов'язані з теорією та практикою екологічної освіти. У прийнятій на цьому заході резолюції було наголошено на надзвичайній цінності екологічної освіти. Було рекомендовано всім країнам-учасницям конференції домогтися життя конкретних заходів щодо захисту та охорони довкілля. Також було прийнято спеціальну програму ООН з навколишнього середовища (англ. UNEP, United Nations Environment Programme).

Згодом зазначена програма підтвердила свою доцільність, а її основні положення були покладені в основу визначення перспективних напрямів екологічної освіти у 1975 р. на Белградській міжнародній конференції, де було прийнято спеціальну екологічну програму під назвою «Белградська Хартія» (1975 р.). У цьому документі було визначено конкретні дії в галузі захисту та охорони довкілля, шляхи формування екологічної культури населення, адекватних взаємин людини з природою. З цього часу розпочалася діяльність з підтримки та сприяння науковим колам, педагогічним колективам різних освітніх закладів щодо підготовки та видання програм, підручників, методичних посібників для вчителів та викладачів екологічного спрямування.

Важливою подією в досліджуваному аспекті було проведення міжурядової конференції з екологічної освіти у м. Тбілісі (Грузія, 1977 р.) за участю представників з 66 держав – членів ЮНЕСКО. На Тбіліській конференції було поставлено завдання формування в суспільства навичок екологічної поведінки та екологічної діяльності з охорони довкілля, вироблення гуманного ставлення до природи. Було висловлено єдину думку та оцінку щодо важливості та доцільності набуття необхідних екологічних знань, екологічних цінностей, вироблення внутрішньої мотивації та способу поведінки, формування практичних умінь та навичок щодо вирішення проблем, пов'язаних з конкретною екологічною ситуацією.

У 1982 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Всесвітню Хартію природи – встановлення етичних норм та гуманного підходу щодо всіх живих істот. Було започатковано принципово важливий напрям освітньої діяльності – систематичне та безперервне екологічне навчання та виховання. Ухвалення цього документа надало широкі можливості для розробки теоретичних, етичних та практичних напрямів екологічної освіти у світовому масштабі. У 1992 р. Конференція ООН з навколишнього середовища та розвитку розширила рамки зазначеного підходу. Було прийнято рішення щодо сприяння освітній сфері в аспекті перетворення

завдань гармонізації соціально-економічного та екологічного розвитку на систему духовних та професійних установок людства.

Нинішнє тисячоліття характеризується посиленням діяльності міжнародних інституцій у сфері екологічних проблем. На Саміті ООН із сталого розвитку, що відбувався в Йоганнесбурзі (2002 р.), П'ятій конференції міністрів «Навколишнє середовище для Європи» (Київ, 2003 р.), Екологічному форумі ООН (Київ, 2021 р.) було узагальнено цілі та завдання екологічної освіти, що стали основою освіти для сталого розвитку.

У 2001 р. була затверджена Концепція екологічної освіти, спрямована на формування екологічної культури як складової системи національного і громадянського виховання молоді України, що передбачає процеси екологічного навчання, виховання і розвитку особистості [4].

Головним лейтмотивом усіх доповідей та виступів на міжнародних форумах, конференціях різного рівня було вирішення завдання дбайливого ставлення до охорони довкілля, необхідності розвитку екологічної культури молодого покоління на різних освітніх рівнях. Слід зазначити, що успіхи в екологічному просторі розглядалися з позиції активізації неурядових організацій, широких верств громадськості та ЗМІ щодо вирішення актуальних проблем регіонального та локального захисту навколишнього середовища.

Отже, становленню системи екологічної освіти і виховання сприяє діяльність різних міжнародних інституцій, проведення заходів екологічного спрямування, розробка певних офіційних документів, де визначаються провідні ідеї її розвитку та шляхи реалізації.

Зауважимо, що варто розрізняти екологічну освіту та екологізацію системи освіти. Хоча вони взаємопов'язані, але характеризують у певному сенсі різні явища. Екологічна освіта – це безпосереднє формування екологічної компетентності майбутніх фахівців-екологів. Екологізація системи освіти – це формування комплексу знань, умінь та навичок у здобувачів вищої освіти різних неекологічних спеціальностей, що дозволить їм орієнтуватися при вирішенні різноманітних екологічних проблем, зокрема екологічної безпеки [5].

Необхідність екологізації системи освіти загалом визнається низкою вітчизняних і зарубіжних дослідників [3; 5; 6]. Однак висловлюються різні точки зору щодо шляхів її досягнення. Провідною є думка, яка розглядає проблему екологізації в розрізі безперервної освіти. Погоджуємося, що тільки через постійне поповнення екологічних знань можна вирішити суперечності між наявним і суспільно необхідним рівнем цих знань. Екологізація освіти не є механічним доповненням до загальної освіти, вона має бути органічною частиною системи освіти загалом.

Питання про форму та зміст екологічної освіти в останні роки стало одним із дискусійних. З одного боку, загальноовізнана необхідність екологічної освіти на різних рівнях, з іншого – низка невизначеностей у предметному полі, змісту дисципліни як обов'язкової у шкільній та вишівській освіті. Підкреслимо, що екологічна освіта спрямована на зміну ставлення людини до навколишнього середовища, формування мислення, спрямованого на гармонізацію взаємодії природного та культурного середовища.

Екологічна освіта в контексті концепції сталого розвитку набуває статусу системотвірного чинника освіти, визначає її стратегічну мету та провідні напрями. Загальноосвітні цілі самої екологічної освіти загалом пов'язані з визначенням духовних, теоретико-пізнавальних передумов і вирішення екологічних проблем.

Отже, екологія як галузь наукових знань, здійснює значний вплив на систему освіти і виховання. Це позначається, перш за все, на переорієнтації цілей загальної середньої освіти, а також якості професійної підготовки і перепідготовки фахівців. Передбачається формування культури усвідомленого ставлення до навколишнього світу, людства і природи, розвиток ціннісних орієнтацій універсального загальнолюдського характеру на противагу традиційним, споживчим. Екологічні дисципліни стають частиною «глобального виховання» людини, формують її здатність усвідомлювати взаємозв'язок між індивідом, суспільством та природою у планетарному масштабі.

Важливо зазначити, що саме концепція сталого розвитку має стати пріоритетним основоположним принципом екологічної освіти і виховання на будь-якому рівні. Оптимальне поєднання екологічної освіти з підготовкою з інших дисциплін освітньої програми в контексті концепції сталого розвитку забезпечить необхідну системність освітнього процесу. Орієнтація екологічної підготовки учнів, студентів, фахівців на сприяння реалізації моделі сталого розвитку – важливий крок у наблизенні сучасної системи освіти до запитів часу.

Висновки. Аналіз становлення екологічної освіти і виховання виявив тенденцію до зростання його значущості у світовому освітньому просторі. Вона обумовлена роллю екологічної освіти у вирішенні глобальних проблем сучасності, орієнтацією на майбутнє, високим гуманістичним та соціальним потенціалом, пов'язаним із збереженням природи, як середовища існування людської цивілізації, забезпеченням екологічно безпечного сьогодення та майбутнього людства в умовах посиленої екологічної кризи і можливостями особистісного розвитку та самореалізації молоді. Однією з провідних передумов розвитку екологічної освіти і виховання є міжнародна екологічна діяльність, розробка і впровадження низки

офіційних документів, які визначають напрями реалізації конкретних шляхів щодо захисту навколишнього природного середовища та екологічного добробуту суспільства, впровадження концепцій ефективної організації екологічної освіти та виховання, природоохоронного навчання, які уможливають розвиток екологічної культури молоді в умовах освітнього простору. Напрямом подальших досліджень вбачаємо вивчення досвіду формування екологічної культури майбутніх педагогів у зарубіжній вищій школі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Славов В.П., Гойчук А.Ф., Войцицький А.П. Екологія з основами екобезпеки: навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Франка 2008. 262 с.
2. Бондар О. І., Барановська В. Є., Єресько О. В. та ін. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 228 с.
3. Ed J., Braus A., Wood D. Environmental Education in the Schools: Creating a Program that Works! Washington: NAAEE, 1993. 500 p.
4. Про концепцію екологічної освіти в Україні. Рішення колегії МОН України №13/6-19 від 20.12.2001.
5. Сафранов Т. А. Екологізація вищої освіти як важлива складова освіти для сталого розвитку. *Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 7 листопада 2019 р.). Житомир: Житомирська політехніка. С. 7–11.
6. Орфанова М. М., Яцишин Т. М. Екологізація освітнього процесу: екологічна освіта та виховання. *Екологічний вісник*. 2015. №6. С. 23–24.

METHODOLOGICAL DISPUTES OF ANNA FREUD AND MELANIE KLEIN AND THEIR INFLUENCE ON PSYCHOANALYTIC PEDAGOGY

МЕТОДОЛОГІЧНІ СУПЕРЕЧКИ АННИ ФРОЙД І МЕЛАНІ КЛЯЙН І ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХОАНАЛІТИЧНУ ПЕДАГОГІКУ

The article is devoted to the topical and understudied issue of comparing two fundamental psychoanalytic concepts of A. Freud and M. Klein in the field of child psychoanalysis and psychoanalytic pedagogy. The methodological background and conceptual foundations of the Viennese and British schools of child psychoanalysis and psychoanalytic pedagogy are analyzed. Special attention is paid to the comparison of the methodological approaches of A. Freud and M. Klein. It is shown that the main category of children with whom A. Freud worked were older preschoolers who had already developed the speech function. The children M. Klein worked with were younger (approximately 2.5 to 3 years old). It was found that M. Klein's views on children's psychoanalysis and upbringing are in the plane of classical psychoanalysis of S. Freud, and in her practical activities she sought to find similar tools. On the contrary, the theory of A. Freud breeds, separates the adult and the child, puts the child in a dependent position on the parents and on the analyst.

It has been proved that A. Freud was wary of the sexualized interpretation of the child's behavior, as she believed that this kind of interpretation would harm the child and destroy family relationships. M. Klein tried to interpret the child's behavior and ways of playing, just like A. Freud, she considered the deformation of relations in the parent-child system unacceptable, but emphasized the need to discuss and work out conflict situations in this system.

Views on children's play from the positions of A. Freud and M. Klein are explained. From the methodological position of A. Freud, children's play is too difficult to interpret, because it is a reproduction of reality. Unlike A. Freud, M. Klein attached special importance to the interpretation of children's play activities, considering a child's play to be a place filled with symbolic manifestations.

The pedagogical connotations of the psychoanalytic concepts of A. Freud and M. Klein are revealed. It is shown that A. Freud compares psychoanalysis and pedagogy, because the psychoanalyst replaces the «Super-Ego»/«Super-Self». M. Klein believed that the strengthening of the «Super-Ego»/«Super-Self» is not necessary, since it is already too developed and repressive in relation to the weak, underdeveloped child's «Ego»/«Self». A. Freud emphasized cooperation with the child's parents, M. Klein believed that cooperation with parents could be harmful and would not lead to positive results. It is proved that the main difference in the views of M. Klein and A. Freud regarding the child is that M. Klein sees the child as an independent subject, and A. Freud sees the child as not independent.

Key words: psychoanalysis, psychoanalytic pedagogy, upbringing, children's play, interpersonal interaction, «Ego»/«Self», «Super-Ego»/«Super-Self», «I»/«Id».

Стаття присвячена актуальній та малодослідженій темі порівняння двох фундаментальних психоаналітичних концепцій А. Фройд та М. Кляйн у сфері

дитячого психоаналізу та психоаналітичної педагогіки. Проаналізовано методологічне підґрунтя та концептуальні засади віденської та британської школи дитячого психоаналізу та психоаналітичної педагогіки. Особлива увага приділяється порівнянню методологічних підходів А. Фройд та М. Кляйн.

Показано, що основною категорією дітей, з якими працювала А. Фройд були старші дошкільники, у яких вже була сформована мовленнєва функція. Діти з якими працювала М. Кляйн були меншого віку (приблизно від 2,5 до 3 років). З'ясовано, що погляди М. Кляйн на дитячий психоаналіз і виховання знаходяться у площині класичного психоаналізу З. Фройда і у практичній діяльності вона прагнула пошуку схожих інструментів. А теорія А. Фройд розводять, розділяє дорослого і дитину, ставить дитину в залежну позицію від батьків і від аналітика.

Доведено, що А. Фройд, обережно ставилась до сексуалізованої інтерпретації поведінки дитини, оскільки вважала, що такого роду інтерпретації зашкодять дитині та зруйнують внутрішньосімейні стосунки. М. Кляйн намагалась інтерпретувати поведінку та способи гри дитини, як і А. Фройд вона вважала неприпустимим деформацію стосунків у системі батьки-дитина, але наголошувала на необхідності обговорення та опрацювання конфліктних ситуацій у цій системі.

Експліковано погляди на дитячу гру з позицій А. Фройд і М. Кляйн. З методологічної позиції А. Фройд, дитячу гру надто складно інтерпретувати, тому що вона є відтворенням реальності. На відміну від А. Фройд, М. Кляйн надавала особливого значення інтерпретації ігрової діяльності дітей, вважаючи гру дитини – місцем яке наповнене символічними проявами.

Розкрито педагогічні конотації психоаналітичних концепцій А. Фройд і М. Кляйн. Показано, що А. Фройд порівнює психоаналіз і педагогіку, тому що психоаналітик заміщує собою «Super-Ego»/«Super-Self». М. Кляйн вважала що, посилення «Super-Ego»/«Super-Self» не потрібне, оскільки воно і так занадто розвинене та репресивне стосовно слабкого, нерозвиненого дитячого «Ego»/«Self». А. Фройд наголошувала на співпраці з батьками дитини, М. Кляйн вважала, що співпраця з батьками може бути шкідливою і не призведе до позитивних результатів. Доведено, що основна різниця у поглядах М. Кляйн та А. Фройд щодо дитини – М. Кляйн бачить дитину самостійним суб'єктом, а А. Фройд бачить дитину не самостійною.

Ключові слова: психоаналіз, психоаналітична педагогіка, виховання, дитяча гра, міжособистісна взаємодія, «Ego»/«Я», «Супер-Его»/«Над-Я», «Воно»/«Id».

UDC 159.964.26/28:37.091.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.2>

Vertel A.V.,
Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor, Doctoral student
at the Pedagogy Department, Sumy
State Pedagogical University named after
A.S. Makarenko

Problem statement. In the process of psychoanalytic work with children, there is an appeal to the child's inner world and unconscious processes that color the child's relationship with his environment. Psychoanalytic psychotherapy and pedagogy are not aimed at solving specific problems of the child, or at working with the symptom. The goal of psychoanalytic work with children is to restore the normal course of emotional development. Psychoanalysis will allow the child, together with a psychotherapist and a teacher, to explore his experiences in relation to himself and the world, discover their origin and approach the possibility of changing them.

The first attempts to use the principles of psychoanalysis in working with children were made by A. Freud and M. Klein in the period between the First and Second World Wars. In the years that have passed since those times, child psychoanalysis and child psychoanalytic pedagogy have emerged as an independent scientific direction with its own principles and forms of work, theoretical schools, and research methods. However, two principles – direct observation of children and the use of psychoanalytic theory to understand the personal manifestations of children – remain central to the professional activity of a child psychoanalyst and a psychoanalytically oriented teacher.

At the heart of psychoanalytic contact is the need to protect the child's privacy. When working with adult patients, confidentiality is achieved more easily, since the psychoanalyst's contact with other people from the analysand's environment is minimal. When working with children, the psychoanalyst has to regularly maintain contact with adults who are important to the child. The complexity of the psychoanalyst's therapeutic and pedagogical work with children lies in the fact that it is necessary to find a balance between the need to respect the child's confidentiality and at the same time fully communicate with his parents and family.

The subject of work in child psychoanalysis and psychoanalytic pedagogy is the child's subjective world. The inner world is a deeply personal world of thoughts, fantasies and feelings, many of which are difficult or impossible to express even to oneself, let alone to other people. This is a multi-level world, where already clearly formulated conscious attitudes turn into fantasies and thoughts, free from social prohibitions and values, where there are also many desires and feelings that are not fully realized by the person himself. It is this «theatre» of the inner world that is the subject of work in psychoanalysis.

What happens in the process of children' psychoanalytic psychotherapy and psychoanalytic education? Children and adolescents, whose parents turn to a psychoanalyst or a psychoanalytically oriented teacher, have problems of a different nature, any symptom or problematic behavior. A child

psychoanalyst, a psychoanalytically oriented teacher pays attention to the following parameters of a child's development:

- 1) the child's relationship with the people around him and his attitude towards himself;
- 2) the ability to regulate and cope with one's inner impulses and feelings;
- 3) the ability to build psychological defenses against pain, anxiety and unacceptable desires;
- 4) the ability to adapt to changing requirements and conditions of reality. Thinking about child development should take into account many different aspects. The more areas of a child's development are problematic, the more urgent is the need for psychoanalytic work.

Analysis of recent research and publications. The works of J. Aguayo, B. Salomonsson (2017), C. Bronstein (2001), G. Donaldson (1996), E. Frampton (2004), R. Hinshelwood, Fortuna T. (2017), J. Kristeva (2001, 2004), M. Likierman (2002), M. Morris (2005), M. Nixon (1995), J-M. Petot (1991), K. Proner (1998), D. Rosenbluth (1965), M. Rustin (2016), J. C. Segal (1979, 1991, 1998, 2003), El. Spillius, (2007), J. Steiner (1992) are devoted to the methodological, psychological, clinical and socio-pedagogical issues of psychoanalysis.

The psychological and pedagogical ideas of A. Freud are explained in the scientific work of J. Aldridge, J. Kilgo, G. Jepkemboi (2014), D. P. Britzman (2003), B. J. Cohler (2008), R. Edgcumbe (2000), P. Heller (1990), A. Holder (2005), N. Midgley (2008, 2011, 2012), U. Peters (1985), E. Young-Bruehl (2008).

The general methodological and clinical aspects of the contradictions of the Viennese (A. Freud) and British (M. Klein) psychoanalytic schools are covered in the works of J. Aguayo (2000), R.B. Blass (2016), G. Donaldson (1996), A. Holder (2005), P. King, R. Steiner (1991), M. Morris (2005), L. Prado de Oliveira (1995, 2001), R. Viner (1996).

Highlighting previously unresolved parts of the problem. The problem of the research is that, despite the wide popularity of both A. Freud and M. Klein, the general methodological and clinical aspects of their psychoanalytic concepts are explained to a greater extent in the scientific discourse, and the pedagogical aspects, unfortunately, remain neglected. Most of the original and innovative pedagogical ideas of the scientific heritage of A. Freud and M. Klein are still not sufficiently studied.

The aim of the article is to conduct a comparative analysis of the psychoanalytic concepts of M. Klein and A. Freud and explain their contribution to psychoanalytic pedagogy.

Main material. The first disputes regarding child psychoanalysis and psychoanalytic pedagogy between the psychoanalytic societies of Vienna and London occurred in the late 1930's and continued

until the mid-1940's between A. Freud and M. Klein. The polemic between A. Freud and M. Klein flared up at the psychoanalytic congress in Marienbad. The reason for the dispute was the difference in views on child psychoanalysis. The subject of discussions were various tendencies of Freudianism, both in general methodological, clinical and pedagogical aspects.

The consequence of the methodological split between the British Psychoanalytic Society (M. Klein) and the Vienna Psychoanalytic Society (A. Freud) are the following premises:

1) by the 40's of the 20th century, there were practically no psychoanalysts of the «first generation» left; the founder of psychoanalysis, S. Freud (1939), also died, which led to a total rethinking and revision of the main body of ideas of classical psychoanalysis;

2) emigration of a large number of prominent psychoanalysts due to the threat of war and repression; the great centers of European psychoanalysis (Vienna, Berlin and Budapest) lost their importance due to the advent of fascist and national socialist regimes in Austria, Germany and Hungary, and most psychoanalysts were Jews;

3) the need for methodological reflection on the new views of psychoanalysts of the «second wave» of the British Psychoanalytic Society.

In this dispute were involved 28 psychoanalysts of different methodological orientations, of which 15 were representatives of Great Britain and 13 were from other European countries. Such a number clearly testifies to the theoretical and practical significance of the contradictions that arose between A. Freud and M. Klein. It should be noted that most of the participants in this controversy at that time determined the trajectory of the psychoanalysis development.

We can conditionally distinguish four groups that took part in the disputes between A. Freud and M. Klein in the period from 1940 to 1946. We will highlight the brightest representatives.

1. Psychoanalysts who took the position of A. Freud: D. Burlingham, B. Lantos, K. Fritlender, W. Hoffer, H. Hoffer.

2. Psychoanalysts who took the position of M. Klein: S. Isaacs, D. Winnicott, S. Payne, J. Riviere, J. Rickman, P. Heyman.

3. Psychoanalysts who took a neutral position from the very beginning: E. Glover, B. Low, W. Schmideberg, M. Schmideberg. Later, a «group of independents» was formed, whose representatives recognized the importance of both concepts. The group was led by P. Heimann, and joined by some consistent followers of M. Klein: M. Balint, M. Brierley, D. Winnicott, P. King, M. Dittle, S. Payne, R. Fairbairn, F. Sharpe, E. Sharpe.

4. Psychoanalysts who acted as intermediaries (this group later included some representatives of the «group of independents»): M. Balint, J. Bowlby,

M. Brierley, W. Gillespie, E. Jones, S. Payne, J. Strachey, A. Steven, K. Steven, E. Sharpe [5].

A. Freud presented a strategic program for working with the child and put forward a number of requirements for the young analyst. M. Klein presented children's psychoanalysis as useful for every child and considered it as a supplement to the education process. A. Freud claimed that only children with infantile neurosis are suitable for analysis. M. Klein equated children's play with the method of free associations, which A. Freud did not agree with at all and insisted on a preparatory period before the beginning of child psychoanalysis. The preparation period consisted of the child visiting the analyst together with other children, and then discussing with the child the reasons why other children came to the psychoanalyst. This influence on the child made it convenient for analysis. Because A. Freud believed that the child is very dependent on adults in his development and believed that this hinders the analysis of the «adult type». There was no preparatory phase in M. Klein's concept. The child came to a place specially prepared for him, where there are always toys. M. Klein reproached A. Freud for paying too much attention to the child's conscious, i.e., external relations. She herself includes the game in the process of analysis and interprets it in approximately the same way as her father S. Freud interpreted dreams, phantasms, anxieties, and patient resistance [4].

M. Klein proposed an original concept of psychoanalytic work with children. The attention of the psychoanalyst should be focused on the spontaneous, unforced play activity of the child. Unlike A. Freud, M. Klein emphasized the possibility of direct research into the child's unconscious «*It*»/«*Id*». In her opinion, a child's action precedes speech, therefore a child's play is similar to the flow of free associations in an adult, and the stages of play activity are nothing but analogs of an adult's associations.

The system of work with children was based on the analysis of spontaneous play, for which specific conditions were created. The psychoanalyst offers the child a large number of small toys and allows the child to interact with them for an hour. For children's play, according to M. Klein, simple, light toys without mechanical mechanisms are more suitable: figurines of people (children, men and women) of various sizes, made of wood, paint, pencils, chalk, glue, ropes, domestic and wild animals, vehicles (cars, buses, planes, ships), plants, trees, fences, houses of various sizes and configurations, a small, blunt knife, scissors, plasticine, colored paper, sets of balls, balls of various sizes, cubes, etc. A large selection of toys, their thematic variety, ease of use help the child to easily join the process of the role-play, explain his fantasies and project his own experience of conflict situations and their resolution.

M. Klein interpreted what she observed in the game as an unconscious manifestation of innate conflicts and used this material to build her theory. For her, any play indicated transference and, as in the case of adults, it indicated that a transference neurosis was occurring between the analyst and the child. M. Klein's enormous contribution to the understanding of child phantasms should be acknowledged. Her methodology is based on observing the child's games, which she considered as the language of the unconscious. She interpreted the games, thereby freeing the child from his phantasms, expressing through her intuition what the child cannot yet articulate, but with which he can agree [1].

Based on the fact that the rough treatment of children aged 2 to 3 years old with their toys testifies to the nature of early object relations, M. Klein came to the conclusion of the existence of an initial conflict between love and hate, between gentle and destructive urges, a symbolic expression of which there are fragmentary objects, in particular the beloved «good» and «evil» mother's breasts, which are subject to real attacks from the infant.

According to M. Klein, the infant perceives the mother as an object that both externally and internally pursues and attacks him, threatening to castrate a male infant or to extort infants of both sexes. M. Klein was convinced that the basis of infantile neuroses is psychotic (that is, paranoid and schizoid) anxiety, which to some extent is an element of normal development in childhood. She divided the oral stage of development into two subphases – paranoid-schizoid and depressive – believing that the experiences characteristic of this stage of psychological evolution persist throughout life and are available for reactivation at any age. Judging by the results of M. Klein's observations, during the development of the process of integration of pleasant and unpleasant for the child's «Ego»/«Self» elements of the object, depressive anxiety arises, therefore, she called the subphase dated to the second half of the first year of life «depressive».

A stumbling block between A. Freud and M. Klein was the latter's opinion that the Oedipus complex and «Super-Ego»/«Super-Self» are formed at an age that corresponds to the depressive subphase of development. M. Klein considered oral frustrations caused by external circumstances or the child's «inability» to enjoy breastfeeding as a decisive factor in this process.

The controversial ideas of M. Klein and A. Freud about the process of child development and the origin of neuroses, of course, could not become the basis for similar methods of upbringing.

According to A. Freud, in working with children, it is necessary to apply all the methods and techniques used in working with adults: a) transference and resistance analysis, b) hypnosis, c) interpretation of parapraxias (erroneous actions), dreams

and symbols, the method of free associations, but she clearly indicated the peculiar specificity of the application of these methods in working with children [7; 8].

For example, when applying the method of free associations, difficulties may arise that can be leveled with the help of analysis of children's drawings, fantasies, dreams, daydreams, game activities, etc. All these methods can replace the method of free associations and reveal the content of unconscious processes in an accessible and open form. Thanks to A. Freud, psychoanalysis was enriched with new techniques in the study of the «Ego» «Super-Self» of the child. One of A. Freud's innovations is the analysis of the transformational processes of the child's affective sphere. Using the analysis of the discrepancy between the expected (normal behavior in a similar situation) and demonstrated (instead of aggression – tenderness, instead of anxiety – joy) emotional-volitional reaction of the child, it is possible to track the effect of protective mechanisms, which in turn opens access to the unhindered study of «Ego»/«Super-Self». The development and functioning of protective mechanisms at different stages of development can be traced when analyzing the child's behavior in the family and education institution. In the context of working with protective mechanisms, the analysis of a child's phobias, especially of animals, is interesting.

A. Freud paid special attention to the methodological role of children's play. She believed that in the process of game activity, «immersing» in the game, the child will definitely be interested in its interpretation, which will be offered by the psychoanalyst. A. Freud emphasized that the psychoanalyst should be an authoritative figure for the child, since the child's «Super-Ego»/«Super-Self» is still poorly developed and may not be able to withstand the impulses released in the course of therapy, for this the help of an adult is needed.

The specificity of communication between children and adults is of great importance. A. Freud emphasized that in the work of a psychoanalyst, a teacher, and an educator, it is especially important to establish a strong emotional connection, and the more difficult the tasks a psychoanalyst or psychoanalytically oriented teacher sets before himself, the stronger this connection should be. The organization of psychoanalytic work with difficult-to-parent children should not be aimed at directly overcoming negative reactions, but at the formation of attachment and the development of libido. The influence of adults on the child has several important aspects: it provides hope for affection, protection and love and at the same time causes fear of being punished. This contradiction allows the child to control instinctive urges. It is almost impossible to determine the ratio of influence, since one part of the positive changes belongs to the «Ego»/«Super-Self» of the child, and the other to the

forces that press from outside. It is the influence of the outside world that is the catalyst for the launch of neurotic mechanisms, since the child's «Ego»/«Super-Self» is weaker than that of an adult. A psychoanalyst who works with children, with the help of educational influences, must change the attitude to external reality in order to effectively counteract the instinctive tendencies of the unconscious «It»/«Id» [3].

If A. Freud gravitated towards the «modification of classical methods», then M. Klein saw significant differences between the interpretation of children's experiences and the analysis of the state of an adult, although she assumed that the level of psychological development should be taken into account when studying the «Ego»/«Self» of an adult is no less expedient than when studying the «Ego»/«Self» of a child. She recommended paying attention to the positive and negative manifestations of the transference without delay and to carry out a «deep» interpretation. At the same time, first there is a reactivation, and then the elimination of aggressive and sadistic impulses of an oral nature, which are not least caused by envy and hatred, arising in connection with the «unconscious knowledge» that the parents are entering into coitus, which is viewed through the prism of fantasies of oral direction [2].

A. Freud held a different opinion, although later she revised some of her ideas about modifying the techniques of psychoanalytic intervention taking into account the conditions of child psychoanalysis, in particular the concept of «non-analytic prelude» in therapy. She believed that children are less amenable to analysis than adults, because they usually do not experience the suffering that pressures the need to turn to an analyst, and they do not show a tendency to introspection, reflection, and enlightenment. The younger the analysand, the lower his ability to perceive the truth, the lower the threshold for perceiving anxiety and frustration, the more vulnerable the idea of object immutability, and therefore the higher the risk of transference. A. Freud also considered the fact that children prefer to express their feelings through actions rather than words to be a serious obstacle to the development of the process of psychoanalytic treatment and education. In addition, she believed that a delicate situation could arise due to the inevitable intervention of parents in the process of analyzing the child. In these circumstances, it is quite difficult to develop methods of treatment and upbringing in accordance with the canons of psychoanalysis, that is, to interpret the phenomena associated with transference and countertransference, to eliminate displacement and regression, to replace primitive pathogenic defense mechanisms with reasonable, adaptive reactions, to strengthen the general potential of the «Ego»/«Self» and create under which «Ego»/«Self» will be able to control a larger space of the psyche [6; 9].

Conclusions. So, having analyzed the difference between the views of the two founders of child psychoanalysis, the following conclusions can be drawn:

1. A. Freud emphasized that in the process of child therapy and in psychoanalytic education there is no effect of countertransference, and M. Klein emphasized its leading importance, especially for young children who have not yet mastered the speech function.

2. According to A. Freud, children's play is too difficult to interpret because it is a reproduction of reality. Unlike A. Freud, M. Klein attached special importance to the interpretation of children's play activities, considering a child's play to be a place filled with symbolic manifestations.

3. A. Freud emphasized that «preliminary data» about the child's development and characteristics must be taken from the parents, cooperate with them, and through direct influence on the parents, indirectly influence the child. M. Klein believed that cooperation with parents will not lead to positive results, moreover, it can be harmful. According to M. Klein, the main task of psychoanalysis is to help the child adapt to the already formed models of interpersonal interaction in the family.

4. A. Freud, unlike her father S. Freud, was extremely cautious about the sexualized interpretation of the child's behavior, because she believed that this kind of interpretation would harm the child and destroy family relationships. M. Klein tried to interpret the child's behavior and ways of playing, just like A. Freud, she considered the deformation of relations in the parent-child system unacceptable, but emphasized the need to discuss and work out conflict situations in this system.

5. The main category of children with whom A. Freud worked were senior preschoolers who had already developed the speech function. The children M. Klein worked with were younger (approximately 2.5 to 3 years old).

6. According to A. Freud, the main task of therapy and education is the strengthening of the weak, repressed «Ego»/«Self» and the development of the «Super-Ego»/«Super-Self». M. Klein takes a radically opposite position, for her the main task in working with the child was the weakening of the «Super-Ego»/«Super-Self», since she considered his exactingness as the source and basis of the internal conflict, so its weakening, in her opinion, leads to internal consistency and harmony.

7. A. Freud compares psychoanalysis and pedagogy, because the psychoanalyst replaces the «Super-Ego»/«Super-Self». M. Klein believed that the strengthening of the «Super-Ego»/«Super-Self» is not necessary, since it is already too developed and repressive in relation to the weak, underdeveloped child's «Ego»/«Self».

8. M. Klein's views on children's psychoanalysis and education are in the plane of classical psychoanalysis of S. Freud, and in her practical activities she sought to find similar tools. And the theory of A. Freud breeds, separates the adult and the child, puts the child in a dependent position on the parents and on the analyst. The proof of this is the description of one clinical case by A. Freud, where she strives to become an indispensable figure for the child during the preparatory phase.

9. The main difference in the views of M. Klein and A. Freud regarding the child is that M. Klein sees the child as an independent subject, and A. Freud sees the child as not independent.

REFERENCES:

1. Aguayo J. Patronage in the dispute over child analysis between Melanie Klein and Anna Freud – 1927–1932. *International Journal of Psychoanalysis*. 2000. № 81 (4). Pp. 733–752.
2. Blass R.B. The quest for truth as the foundation of psychoanalytic practice: a traditional Freudian-Kleinian perspective. *Psychoanalytic Quarterly*. 2016. № 85 (2). Pp. 305–337.
3. Donaldson G. Between practice and theory: Melanie Klein, Anna Freud and the development of child analysis. *Journal of History Behavioral Sciences*. 1996. № 32 (2). Pp. 160–176.
4. Holder A. Anna Freud, Melanie Klein, and the Psychoanalysis of Children and Adolescents. London: Tavistock/Routledge, 2005. 216 p.
5. King P., Steiner R. The Freud-Klein controversies 1941–1945. London: Tavistock/Routledge, 1991. 996 p.
6. Morris M. Review of After Education: Anna Freud, Melanie Klein, and Psychoanalytic Histories of Learning by Deborah Britzman. *Journal of Canadian Association for Curriculum Studies*. 2005. № 3 (1). Pp. 139–156.
7. Prado de Oliveira L. A transference from somewhere else: reevaluation of the controversies between Melanie Klein and Anna Freud (of noise and silence). *Psychiatr Infant*. 1995. № 38 (1). Pp. 203–246.
8. Prado de Oliveira L. The Nature of the Transference Between Anna Freud and Melanie Klein's: Learning from the Controversies. *International Forum of Psychoanalysis*. 2001. № 10. Pp. 247–258.
9. Viner R. Melanie Klein and Anna Freud: the discourse of the early dispute. *Journal of History Behavioral Sciences*, 1996. № 32 (1). Pp. 4–15.

ЛОРЕНСО ЛУЗУРІАГА ПРО СТАНОВИЩЕ ПОЧАТКОВОЇ ОСВИТИ В РОМАНОМОВНИХ КРАЇНАХ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

LORENZO LUZURIAGA'S VIEWS ON THE SITUATION OF PRIMARY EDUCATION IN ROMANCE-SPEAKING COUNTRIES AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

У статті представлено деякі міркування видатного іспанського педагога Лоренсо Лузуриаги стосовно становища початкової освіти в романомовних країнах (Франція, Італія, Португалія) на початку ХХ ст. У наукових публікаціях 1910–1920-х років компаративно-педагогічний вектор досліджень Лоренсо Лузуриаги виявився найістотнішим чином. Педагог включив у поле порівняльно-педагогічних пошуків освітній простір англомовних, германомовних, романомовних, іспаномовних держав.

Основні питання, що висвітлювалися Лоренсо Лузуриагою у ранніх наукових публікаціях, наприклад, у монографічній праці «Початкова освіта за кордоном. Романомовні країни» (Мадрид, 1917 р.), стосувалися управління освіти; законодавчих та організаційних ініціатив обов'язкового елементарного навчання; інспектування початкових шкіл; навчання релігії у початкових школах; типології закладів початкової освіти; змісту навчальних програм початкових шкіл; форм здобуття початкової освіти; стану охоплення елементарним та вищим початковим навчанням дітей шкільного віку; професійної підготовки вчителів для початкових шкіл; нормальної учительської освіти.

За представленими Лоренсо Лузуриагою даними, у романомовних країнах на початку ХХ ст. поступово зростала кількість початкових шкіл – і елементарного рівня, і вищого, що дозволяло охопити навчанням основну масу дітей від 6–7 до 12–14 років. Важливими були й державні заходи підтримки різних форм здобуття початкової освіти (приватні, недільні, літні, пересувні школи, додаткові курси, навчання на дому тощо) та забезпечення безплатної елементарної освіти для всіх дітей Франції, Італії, Португалії. Навчання релігії не було обов'язковим у державних закладах початкової освіти у зазначений історичний період (на відміну від деяких германомовних країн).

Зосереджував увагу Лоренсо Лузуриага і на тому, що розбудована інфраструктура нормальної освіти в романомовних країнах на початку ХХ ст. (1913 року у Франції діяло 166, в Італії – 185 нормальних шкіл) дозволяла достатньо швидко, здебільшого – впродовж трьох років, здійснювати професійну підготовку вчителів для початкових шкіл.

Ключові слова: Лоренсо Лузуриага, романомовні країни, Франція, Італія, Португалія, початкова освіта, початкові школи, нормальна освіта.

Some considerations of the outstanding Spanish teacher Lorenzo Luzuriaga regarding the state of primary education in Romance-speaking countries (France, Italy, Portugal) at the beginning of the 20th century are presented in the article. In the scientific publications of the 1910s and 1920s the comparative-pedagogical research vector of Lorenzo Luzuriaga appeared in the most significant way. The teacher included the educational space of English-speaking, German-speaking, Romance-speaking and Spanish-speaking countries in the field of comparative pedagogical research.

The main issues highlighted by Lorenzo Luzuriaga in early scientific publications, for example, in the monographic work "Primary Education Abroad. Romance-speaking countries" (Madrid, 1917), concerned the management of education; legislative and organizational initiatives of compulsory elementary education; inspection of primary schools; teaching religion in primary schools; typologies of primary education institutions; content of educational programs of primary schools; forms of obtaining primary education; the state of coverage of elementary and higher primary education of school-age children; professional teacher training for primary schools; normal teacher education.

According to the data presented by Lorenzo Luzuriaga, in Romance-speaking countries at the beginning of the 20th century the number of elementary schools – both elementary and higher – gradually increased, what made it possible to cover the bulk of children from 6–7 to 12–14 years old. State measures to support various forms of primary education (private, Sunday, summer, mobile schools, additional courses, home schooling, etc.) and provision of free elementary education for all children in France, Italy and Portugal were also important. Religious education was not compulsory in public primary education institutions during the mentioned historical period (unlike some German-speaking countries). Lorenzo Luzuriaga also focused his attention on the fact that the infrastructure of normal education was developed in Romance-speaking countries at the beginning of the 20th century (in 1913, there were 166 normal schools in France, 185 in Italy) allowed to carry out professional training of teachers for primary schools quickly enough, mostly within three years.

Key words: Lorenzo Luzuriaga, Romance-speaking countries, France, Italy, Portugal, primary education, primary schools, normal education.

УДК 37 (092):373.3(44+450+469)
"1900/1919"
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.3>

Зайченко Н.І.,

докт. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені
Т.Г. Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Ранні компаративно-педагогічні студії іспанського педагога Лоренсо Лузуриаги (Lorenzo Luzuriaga Medina) (1889–1959) позначилися палким дослідницьким прагненням охопити не один континент світу. Педагог ретельно збирав і співвідносив

численні статистичні дані про становище початкової освіти, вчительської підготовки, освітньої політики, інспектування шкіл в англомовних, германомовних, романомовних, іспаномовних країнах. Емпіричний матеріал стосовно романомовних країн (Лоренсо Лузуриага до цього переліку

включив Францію, Бельгію, Італію та Португалію) був узагальнений ним в окремі книзі «Початкова освіта за кордоном. Романомовні країни» (Мадрид, 1917 р.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про постать Лоренсо Лузуриаги – величного педагога іспаномовного світу новітнього часу – відомо небагато. На велике щастя, були опубліковані кілька інтерв'ю з ним (наприклад, Е. Хіменеса Кабальєро (E. Gimenez Caballero) у газеті "El Sol" 25 березня 1928 року [1, с. 3]) та більше – з його донькою Ісабель (Isabel Luzuriaga Navarro), знаним іспанським психоаналітиком, котрі розкривають переживання педагога за долю Батьківщини, вболівання за освітню справу в Іспанії. На погляд Лоренсо Лузуриаги, іспанському народові «ще не вистачає творчої оригінальності і консолідації інституцій» [1, с. 3]. До такого висновку приходив педагог, здійснивши потужні компаративні дослідження освітнього реформування в багатьох країнах світу в 1910–1920-х роках.

У науковій літературі найповніше висвітлені «іспанський» період життя педагога (до вересня 1936 року), його оригінальна концепція «єдиної школи», ініціювання і видання журналу "Revista de Pedagogia" в 1920–1930-х роках. Розкриттю окремих аспектів педагогічної діяльності Лоренсо Лузуриаги і його публіцистичної спадщини присвячені наукові роботи сучасних іспанських дослідників Е. Баррейро Родригеса (H. Barreiro Rodriguez), Х. Руїса Берріо (J. Ruiz Berrio), Б. Делгадо Кріадо (B. Delgado Criado), Т. Дабусті де Муньос (T. Dabusti de Muñoz), А. Арітменді (A. Aritmendi), П. Маестро (P. Maestro), А. Касадо Маркоса де Леон (A. Casado Marcos de Leon) та ін.

Мета статті – з'ясувати, які аспекти стосовно становища початкової освіти в романомовних країнах (Франція, Італія, Португалія) на початку ХХ століття висвітлювалися Лоренсо Лузуриагою в наукових публікаціях 1910–1920-х років.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи становище початкової освіти в романомовних країнах на зорі нового століття, Лоренсо Лузуриага передусім зосереджував увагу на визначених освітнім законодавством термінах обов'язкового навчання. За даними, представленими педагогом, у Франції початкова освіта була обов'язковою для дітей віком від 6 до 13 років. У 1912/1913 навчальному році систематично відвідували школи 5669251 дитина. З цієї кількості учнів – 4601995 навчалися в державних школах, 1062258 дітей – у приватних, інші – здобували освіту на дому.

Діти, які навчалися на дому, мали щорічно, починаючи з другого року навчання, складати екзамен перед інспекторською комісією за програмою державних шкіл. Якщо результат був незадовільний, дитину зобов'язували відвідувати школу – державну або приватну [2, с. 331–332].

В Італії початкова освіта була обов'язковою для дітей віком від 6 до 9 років (якщо в школі наявний лише нижчий елементарний курс) та до 12 років (за наявності в школі вищого елементарного курсу). Обов'язок навчатися мав виконуватися незалежно від того – відвідувала дитина державну школу, чи приватну, чи навчалася на дому [2, с. 424].

У Португалії початкова освіта була обов'язковою для всіх дітей віком від 7 до 14 років. Обов'язок навчатися мав виконуватися як у державних, так і в приватних школах; він міг бути скасований із досягненням дитиною 10-річного віку за умови, що вона склала іспит, яким підтверджувався рівень елементарної освіти [2, с. 452].

На початку ХХ століття елементарна початкова освіта в романомовних державах була безплатною (відповідно до освітніх законів Італії 1859 року, Франції 1881 року, урядового указу Португалії 1911 року). У Франції учні мали сплачувати за підручники та навчальне приладдя, хоча муніципалітети могли забезпечувати початкові школи всіма необхідними матеріалами, якими в першу чергу користувалися діти з бідних родин. Тим школам, що не забезпечувалися муніципалітетами навчальними матеріалами, мали надаватися державні субвенції [2, с. 332].

У трьох романомовних країнах на початку ХХ століття навчання релігії не було обов'язковим. Згідно з законом Франції від 28 березня 1882 року навчання релігії у державних школах скасовувалося, предмет релігії виключався з переліку обов'язкових навчальних дисциплін. Священнослужителі не могли викладати в державних школах (ст. 9 закону від 30 жовтня 1886 року). У школах заборонялося поширення релігійної символіки. Учительський персонал державних шкіл мав бути виключно світським.

Разом із тим – закон 1882 року дозволяв навчання релігії один день на тиждень, крім неділі, поза школою, якщо того бажали батьки учнів. Приватних шкіл заборона навчання релігії не стосувалася [2, с. 332–333].

Державна елементарна початкова школа мала функціонувати в кожному французькому місті. За муніципалітетами закріплювалася функція підтримувати школи в селах, якщо ті знаходилися на значній відстані від столиці або на відстані трьох кілометрів від найближчої школи та налічували не менше 20 дітей учнівського віку.

Освітня програма елементарних початкових шкіл передбачала освоєння предметів «Моральне і громадянське навчання», «Читання та письмо», «Французька мова», «Лічба і метрична система», «Історія та географія, особливо Франції», «Уроки про життя і первинні наукові уявлення», «Елементи малювання, спів та ручна праця, головним чином прикладна в сільському господарстві», «Військові гімнастичні вправи».

Навчання в елементарних початкових школах Франції ділилося на три курси (кожний тривалістю два роки) – елементарний, середній, вищий. Навчальне навантаження становило 30 годин на тиждень [2, с. 335–336].

Вища початкова освіта надавалася на додаткових курсах та у вищих початкових школах. Курси функціонували в елементарних школах, тривалість навчання – один рік; вони вможлилювали продовження та поглиблення початкової освіти в тих місцевостях, де не було влаштовано вищої початкової школи.

1913 року у Франції діяло 1077 додаткових початкових курсів, із них – 609 чоловічих, 468 – жіночих. Викладали на курсах 1752 вчителі, здобували освіту 36894 учні [2, с. 339–340].

Навчання у французьких вищих початкових школах тривало два або три роки. Вступали до цих шкіл діти віком не молодше 12 років із дипломом елементарної початкової освіти. Освітня програма включала навчальні предмети загальні та спеціальні. Загальні предмети – це «Мораль», «Громадянське навчання», «Французька мова і читання художніх творів», «Жива мова», «Національна історія та уявлення про всесвітню історію», «Географія Франції і колоній та загальні поняття географії», «Прикладна арифметика, швидка лічба, алгебра та геометрія», «Поняття про хімію і фізико-природничі науки», «Практичні уявлення з гігієни», «Письмо», «Малювання і моделювання», «Спів», «Гімнастика», «Вправи з військової підготовки» (останній – для хлопців). З-поміж спеціальних предметів викладалися «Елементарні поняття політичної економіки та права», «Теоретичне і практичне навчання в галузях промисловості, торгівлі та сільського господарства», «Стенографія і машинопис», «Облік та бухгалтерія», «Малювання геометричне, художнє і моделювання», «Праця в майстерні, лабораторії, у сільському господарстві та городництві» (останній – для хлопців), «Догляд за дітьми, домашня економіка, кухня, садівництво» (для дівчат) [2, с. 340–341].

Численність вищих початкових шкіл у Франції зросла з 309 у 1902 році до 465 у 1913 році, а кількість учнів у них збільшилася відповідно з 24872 осіб до 57270. Численність державних початкових шкіл зросла з 66739 у 1901/1902 навчальному році до 68007 у 1911/1912 навчальному році, а приватних шкіл – з 17227 до 13230 відповідно. Кількість учнів у 1911/1912 навчальному році становила 4478474 особи в державних школах та 1047930 – у приватних [2, с. 345–346].

На початку ХХ ст. початкові елементарні школи в Італії були двох ступенів: нижчого та вищого. В елементарних школах нижчого ступеня тривалість навчання складала три роки (3 класи), навчалися діти віком від 6 до 9 років. Освітня програма елементарних шкіл інтегрувала

предмети – «Первинні уявлення про обов'язки людини і громадянина», «Читання», «Письмо», «Основи італійської мови», «Початки арифметики та метричної системи».

Тривалість навчання в елементарних школах вищого ступеня становила шість років (6 класів), здобували освіту учні віком від 6 до 12 років. Така школа мала створюватися в усіх селищах, де проживало понад 4 тисячі людей. Навчальна програма перших трьох класів співпадала з програмою елементарної школи нижчого ступеня. Програма навчання в наступних трьох класах логічно охоплювала ширше коло предметів: «Італійська мова», «Поняття про громадянську історію Італії у ХІХ столітті, також у зв'язку з економічною галуззю», «Поняття про громадянські інститути держави та громадянську мораль», «Загальна й економічна географія, особливо Італії», «Арифметика і поняття про геометрію та практичне рахівництво і домашню економіку», «Поняття про природничі науки, фізику та гігієну», «Каліграфія», «Малювання», «Праця» (останній – для дівчат). Муніципалітети в разі місцевих потреб могли рекомендувати для обов'язкового вивчення додаткові дисципліни, як-то: «Ручна і землеробська праця», «Спів». Від 1909 року обов'язковим в італійських початкових школах було фізичне виховання [2, с. 428–429].

Характеризуючи навчальні програми початкових шкіл Італії у пізнішій педагогічній праці, Лоренсо Лузуриага зауважував про таку їхню своєрідність – «рекомендування вчителю звертатися до живих джерел народної культури: народної традиції, живої, одвічної вихователки у народі, який досі відчуває глибоку мудрість слова предків; величній народній літературі, що в усі часи дає чудові твори поезії, віри, науки, доступні смиренним, саме тому – величній» [3, с. 8].

За представленими педагогом даними, початкова освіта в Італії не завершувалася елементарною школою нижчого ступеня, а мала продовжуватися у вечірній або комплементарній школах хоча би впродовж місяця (школи такого типу мали функціонувати чотири місяці на рік). Під час канікул у початкових школах учні були зобов'язані упродовж двох місяців відвідувати недільні та літні школи, в останніх – один раз на тиждень неодмінно здійснювалося навчання предметів.

Згадував Лоренсо Лузуриага і про той факт, що згідно з законом Кредаро 1911 року в Італії упроваджувався новий тип шкіл – полкові – для неписьменних військових та моряків. Навчання в цих освітніх закладах мало здійснюватися в два етапи – кожний тривалістю п'ять місяців.

Наведені педагогом статистичні дані засвідчували, що в 1907/1908 навчальному році в країні функціонувало 61497 державних денних початкових шкіл, відвідуваних 3002168 учнями, а також 6534 приватних денних початкових шкіл із

148081 учнем. 3-поміж 4471080 дітей 6–12-річного віку систематично навчалися у денних початкових школах 3150249 учнів. Крім того, діяли 6537 вечірніх шкіл та 2083 недільні, що разом охоплювали 360684 учнів [2, с. 430–431].

Початкова освіта у Португалії мала три ступені: елементарний, додатковий та вищий. Два перші ступені здобувалися в одних і тих самих школах, а вищий – в інших. Для оволодіння елементарним ступенем початкової освіти (дітьми віком від 7 до 10 років) необхідно було вивчити предмети «Читання», «Письмо», «Основи португальської мови», «Розповіді про вітчизняну історію та народні легенди», «Елементарні поняття з географії світу і Португалії», «Мораль та сукупні уявлення із соціального, економічного та громадянського виховання», «Основні арифметичні дії і метрична система», «Елементарна практична геометрія», «Найзагальніші знання про природу», «Малювання і моделювання», «Хоровий спів», «Декламація коротких віршів», «Індивідуальна гігієна», «Гімнастика та ігри», «Ручна та землеробська праця».

Для оволодіння додатковим ступенем початкової освіти (який здобувався дітьми віком від 10 до 12 років за умови складання екзамену та підтвердження набуття елементарного рівня початкової освіти) програма передбачала навчальні дисципліни «Читання і мовлення», «Письмо та твір», «Загальні поняття португальської мови», «Елементарні уявлення з географії та історії всесвітньої та вітчизняної», «Розвинення практичної моралі», «Поняття про сільську і фабричну економіку», «Основи домашньої і суспільної економіки», «Права та обов'язки громадян», «Елементарні поняття арифметики, геометрії, фізико-хімічних та історико-природничих наук, прикладних в індустрії та сільському господарстві», «Описова астрономія», «Малювання і моделювання», «Каліграфія, фотографія, хоровий спів та декламація», «Гігієна, ігри, гімнастика, військові вправи», «Ручна і землеробська праця» (два останніх предмети для хлопчиків), «Ручна праця, садівництво, городництво та домашня економіка» (для дівчаток) [2, с. 453–454].

У португальських початкових школах, де здобувався вищий ступінь, навчання тривало три роки. Воно було спільним для хлопців та дівчат. Для вступу необхідно було досягти 12-річного віку і скласти іспит на підтвердження додаткового рівня початкової освіти. Освітня програма включала обов'язкові навчальні предмети – «Португальська мова», «Французька мова», «Англійська мова», «Історія, особливо історія Португалії», «Географія світу і Португалії та економіка», «Мораль», «Громадянське навчання», «Поняття про економіку», «Право», «Елементарна математика (арифметика, геометрія, алгебра, геодезія)», «Рахівництво», «Науки фізико-хімічні та історико-природничі», «Гігієна», «Малювання», «Практики письма,

стенографії», «Фізичне виховання», «Музика та хоровий спів».

1910 року в Португалії функціонувало 5552 державних початкових школи. Кількість цих освітніх закладів зросла за останні п'ять років на 332 одиниці, проте, очевидно, що їх не вистачало для охоплення навчанням усіх дітей у країні. У 1914/1915 навчальному році відкривалися 125 пересувних шкіл – денних для дітей та вечірніх для дорослих, що впродовж 10 місяців могли надавати елементарну освіту; та ще 100 жіночих шкіл такого типу. Ці освітні заклади засновувалися передовсім у селищах, де рівень неграмотності місцевого населення був надто високим, а до найближчої стаціонарної школи – у край складно дістатися [2, с. 455–456].

Інше питання, якому Лоренсо Лузуриага приділяв значну увагу, – організація професійної підготовки вчителів для початкових шкіл. У романо-мовних країнах на початку ХХ ст. стосовно цього проявилися схожі тенденції. У Франції, Італії, Португалії учительський корпус початкової освіти готувався переважним чином у нормальних школах.

У кожному департаменті Франції обов'язково мала функціонувати нормальна школа. Вступати могли особи віком від 16 до 19 років, які успішно склали екзамен за програмою вищого рівня початкової елементарної освіти. Тривалість навчання – три роки, причому впродовж перших двох років здійснювалася загальна підготовка, а третій навчальний рік присвячувався професійній підготовці.

1913 року в 166 французьких нормальних школах навчалася 9513 студентів, викладали 977 педагогів. Із 166 нормальних шкіл – 84 були чоловічими з 4650 студентами [2, с. 348–349].

Освітня програма чоловічої нормальної школи інтегрувала предмети першого і другого навчального року – «Психологія і мораль», «Французька мова та література», «Історія і громадянське навчання», «Географія», «Жива мова», «Математика», «Фізика та хімія з експериментами», «Природничі науки», «Письмо», «Малювання», «Спів і музика», «Гімнастика, військові вправи», «Ручна та сільськогосподарська праця» та третього року – «Мораль і виховання, педагогічні вчення», «Педагогіка, шкільна адміністрація, право, політична економіка», «Література», «Французька мова», «Історія», «Історія і географія», «Жива мова», «Прикладна математика», «Арифметика», «Прикладні фізика та хімія», «Гігієна», «Основи сільського господарства», «Письмо», «Малювання та моделювання», «Спів і музика», «Гімнастика», «Ручна та сільськогосподарська праця», «Наукові роботи» [2, с. 351].

Підготовка педагогів для нормальних шкіл здійснювалася в двох французьких вищих нормальних школах – чоловічій у Сен-Клу та жіночій у Фонтене-о-Роз. Вступити до освітнього закладу могли особи з середньою освітою віком від 19 до

25 років, які успішно склали екзамен. Навчання тривало три роки. Перелік навчальних предметів був той самий, що і в звичайних нормальних школах, але вивчалися дисципліни більш поглиблено та складно [2, с. 356].

В Італії підготовка вчителів початкових шкіл провадилася відповідно до освітніх законів від 12 липня 1896 року та 21 липня 1911 року в нормальних школах та на педагогічних курсах. Для вступу в нормальну школу необхідно було завершити жіночу комплементарну школу, або технічну школу, або III – IV класи гімназії, або ж бути зарахованим на перший курс технічного інституту. В іншому випадку – необхідно було витримати вступний екзамен за програмами жіночих комплементарних шкіл та технічних шкіл.

Нормальна освіта в Італії мала два складники: підготовчий і професійний. Підготовчий період тривав три роки, впродовж яких освоювалася програма жіночих комплементарних шкіл або чоловічих технічних шкіл. Професійний період тривав також три роки, передбачалося вивчення таких предметів, як: «Педагогіка», «Мораль», «Італійська мова та література», «Історія», «Географія», «Елементи математики, обліку, домашньої економіки», «Елементи фізики, хімії та природничої історії, гігієни», «Агрономія», «Малювання і каліграфія», «Хоровий спів», «Гімнастика», «Праця» (останній – лише для жінок) [2, с. 432–433].

Нормальні школи могли бути державними і приватними. У місцевостях, де функціонували гімназії, а нормальна школа була приватною, засновувалися 2-річні вчительські курси. Освітня програма курсів була значно скороченою порівняно з програмою нормальної школи та включала предмети «Педагогіка та мораль», «Італійська мова», «Історія Італії, з особливою увагою до національного відродження», «Географія, особливо Італії», «Математика і поняття фізики та хімії», «Малювання і каліграфія», «Спів», «Ручна праця», «Фізичне виховання» [2, с. 434–435].

У 1912/1913 навчальному році в Італії діяло 185 нормальних шкіл, у яких навчалися 23711 студентів, із них – 19529 жіночої статі [2, с. 438].

Зібрані Лоренсо Лузуріаго дані стосовно організації і реалізації початкової освіти в Італії на початку ХХ ст. засвідчували, що становище елементарної початкової освіти було зовсім непоганим порівняно з іншими романомовними країнами. Мережа початкових шкіл, функціонуючих у державі, дозволяла охопити навчанням основну масу дітей та долати неграмотність населення на Апеннінському півострові.

У Португалії підготовка вчителів початкової освіти здійснювалася в трьох нормальних школах – у Лісабоні, Коїмбрі, Порту. Студентами нормальної школи могли бути особи віком від 16 до 25 років, які мали вищий ступінь початкової

школи та успішно склали вступний екзамен. Навчання тривало три роки. На першому курсі, присвяченому теоретичному навчання, освоювалися предмети: «Португальська мова та література», «Історія цивілізації у зв'язку з вітчизняною історією», «Історія народної освіти в Португалії», «Загальна географія, хорографія Португалії та колоній», «Космографія», «Елементарна математика», «Фізико-природничі науки», «Поняття про загальну гігієну, шкільну гігієну», «Педологія», «Загальна педагогіка та історія освіти», «Методика навчання», «Поняття про конституційне, цивільне та адміністративне право», «Законодавство про початкову освіту». На другому і третьому курсах переважало практичне навчання в межах дисциплін «Креслення і проєкції», «Ручна праця та моделювання», «Музика і хоровий спів», «Педагогічна гімнастика», «Поняття про сільське господарство, садівництво та городництво», «Поняття про домашню економіку, шиття та рукоділля» [2, с. 456–457].

Висновки. Компаративно-педагогічні студії Лоренсо Лузуріаги 1910–1920-х років вражають не лише охопленими дослідником територіальними ареалами, але й зібраними ним статистичними даними. Те, що ці дані об'єктивні, засвідчує сукупність джерел (законодавчі акти, звіти міністерств, звіти міських адміністрацій, освітні програми початкових шкіл тощо), використуваних педагогом при підготовці наукових публікацій.

За представленими Лоренсо Лузуріаго даними, у романомовних країнах (Франція, Італія, Португалія) на початку ХХ ст. проявлялася тенденція поступового зростання чисельності початкових шкіл різних рівнів та типів, що вможливило охоплення навчанням основної маси дітей 6–14-річного віку. Значною була і тенденція розширення державного сектору початкової освіти в романомовних країнах у 1900–1910-х роках. Загалом для даного історичного періоду характерна підтримка державами різних форм здобуття початкової освіти (муніципальні, приватні, недільні, літні, пересувні школи, додаткові курси, навчання на дому тощо) та забезпечення безплатної елементарної освіти для всіх дітей. Початкова школа в романомовному світі набувала світського характеру, значно демократизувалася, відходила від методології мемуризму, намагалася вчити практичному знанню.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Gimenez Caballero E. El pedagogo Lorenzo Luzuriaga. *El Sol*. Madrid, Domingo 25 de marzo de 1928. № 3321, año XII. P. 3.
2. Luzuriaga L. La enseñanza primaria en el extranjero. Madrid : J. Cosano, 1917. 473 p.
3. Luzuriaga L. Programas escolares e instrucciones didacticas de Francia e Italia. Madrid : J. Cosano, 1928. 186 p.

НАВЧАННЯ МЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ КРИТИЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ МЕДІЙНОГО ПРОСТОРУ

STUDYING OF MEDIA LITERACY AS A TOOL FOR THE CRITICAL USE OF MEDIA ENVIRONMENT

Стаття присвячена дослідженню впливу сучасного медійного простору на життя та громадянську інклюзивність людини в епоху стрімкого розповсюдження інтернету та цифрового інформаційного простору та необхідності у його вивченні в рамках програм медійної грамотності. В Декларації про права людини право на свободу слова є одним із ключових. Цифровий медійний простір, або медійне середовище надають кожному жителю нашої планети таке теоретичне право. На практиці потрібно усвідомлювати, що існує конфлікт між правами людини в суспільстві і законодавством, яке ці права обмежує. Громадянин будь-якої країни не може діяти на шкоду іншим громадянам, і це означає, що медійний простір не повинен надавати інформацію, яка хоча би теоретично може зашкодити його користувачам. З іншого боку, будь-який користувач інформаційного простору повинен бути озброєний знаннями, потрібними для оцінювання релевантності представленої інформації та джерел, які її публікують. Надання таких знань – прерогатива медійної грамотності.

Іншою проблемою сучасного медійного простору є комерціалізація ЗМІ та зосередження значних обсягів інтернету та соціальних мереж в поодиноких власників. Це призводить до збільшення рекламного контенту та безкарності стосовно змісту публікацій, які, безумовно, задовольняють право на свободу слова, але нерідко порушують чинне законодавство. Для стимулювання критичного мислення споживачів, серед яких значною частиною є молодь, що використовує медійний простір в тому числі і для навчання, варто впроваджувати курси медійної грамотності у програми ЗВО, або ж включати бесіди відповідного змісту у будь які дисципліни, застерігаючи користувачів від бездумного використання непевної інформації. Знання економіки та принципів функціонування ЗМІ будь якої природи, що їх надає медійна грамотність, допоможуть у цих складних завданнях.

Ключові слова: медійний простір, медійна грамотність, права людини, комерціалізація

ЗМІ, вплив медійного середовища, критичне мислення.

The paper is devoted to the investigation of the influence of modern media environment on the life and citizenship inclusion in the era of rapid spread of the internet and digital informational space and the necessity of its studying in the frame of media literacy curricula. In the Declaration of Human Rights, the right to freedom of expression is the key one. Digital media environment gives such an opportunity to every human being of our planet such a theoretical right. In practice, it is necessary to realize the existence of a conflict between the rights of humans in society and the law limiting these rights. The citizen of any country must not act to do harm to other citizens. It means that media should not provide information, which at least theoretically can harm their consumers. On the other hand, any user of informational environment should have knowledge for evaluation the relevance of provided information and the sources publishing it. Providing such knowledge is the prerogative of media literacy.

The other problem of the modern media environment is media commercialization and great amounts of media resources under the ownership of single persons. It causes the increase of advertisement context and impunity in the field of publication content which, no doubt, ensure fulfilling of human rights, but sometimes violate existing legislation. For stimulating consumers' critical thinking, a significant part of which are young people using media for their studies, courses of media literacy should be provided in the syllabi of higher educational establishments, or proper talks should be included into any disciplines for warning media users against the reckless use of unverified information. Knowledge about the principles of functioning of any media provided by media literacy will facilitate solving these issues.

Key words: media environment, media literacy, human rights, media commercialization, media influence, critical thinking.

УДК 378.011.22:004.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.4>

Фучила О.М.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри іноземних мов

Національного університету «Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Суспільство змінюється, але певні демократичні принципи залишаються постійними. Серед них – право на свободу слова та власну думку; це право включає свободу мати власну думку, шукати, отримувати та розповсюджувати інформацію та ідеї за допомогою будь-яких медійних засобів та незалежно від кордонів, як проголошено у Статті 19 Декларації про права людини. Свобода слова передбачає повагу до універсального права на спілкування.

Сьогодні, після декількох десятиліть поширення доступу до інтернету та зародження соціальних

мереж та смартфонів, можна декларувати появу нової медійної структури. Різноманіття платформ та послуг доступних в інтернеті відкрило надзвичайні можливості – щонайменше, надії на підвищення заангажованості громадян у суспільне життя та демократичну участь у ньому. Однак, певні дилеми також виникли. Постійне зростання комерціалізації та медійної конвергенції змінило системи по відношенню до часу та простору та, відповідно, шаблони соціальної поведінки. Іншими словами, виникла нова медійна екологія, тобто, співвідношення щоденного життя громадян та впливу на нього взаємодії інформаційних

та комунікаційних технологій та медійних засобів у культурній, соціальній та політичній системах.

Складність сучасного суспільства вимагає освічених, критичних громадян, озброєних відповідними навичками, у багатьох різних сферах. Деякі з таких знань та навичок відносяться до медійної та комунікативної культури. Медійна та інформаційна грамотність (МІГ) займає належне їй місце поруч з іншими потребами активного громадянства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження впливу сучасної медійної екології на життя та громадянську інклюзію людини, роль медійної грамотності та, відповідно, медійної освіти у цьому процесі проводили вчені різних країн світу, оскільки ця тема є актуальною в світі неперервного розвитку технологій, та проблеми розуміння медійного простору та його природи привертає увагу науковців усіх країн світу. Зокрема, такі організації, як ЮНЕСКО, та науковці Е. Боздаг, С. Бредшоу, Р. Гобс, А. Грізл, Р. Макчесні, Дж. Мердок, У. Родрігес, Дж. Стромбак, А. Шріффін тощо, та українські науковці Н. Войтко, Г. Онкович, В. Робак, І. Сахневич та інші досліджували медійну грамотність як інструмент формування свідомого громадянина сучасного суспільства та можливості її втілення в освітній процес ВНЗ. Однак, для повноцінного використання досвіду країн, в яких таку роботу проводять вже декілька десятиліть, потрібно проаналізувати можливості освіти як аргументу, що змушує людину аналізувати медійний простір та оцінювати правдивість інформації, яку він розповсюджує.

Мета статті. Проаналізувати роль навчання медійної грамотності як інструменту критичного та безпечного використання медійного простору.

Виклад основного матеріалу. Медійні засоби довгий час вважали засобами вираження свободи слова. Як такі, вони життєво необхідні демократичним соціальним системам. Вільні та незалежні медійні засоби повинні забезпечувати доступ до інформації, бути посередником у щоденному житті та надавати платформу для відкритих та наповнених фактами дискусій та діалогів, отже, загальнодоступного простору для демократичних обговорень. Ключовим у цьому ствердженні є слово «повинні».

Поява нових медійних та інформаційних технологій викликала дискусії про те як вони взаємодіють із людьми та впливають на них (особливо на молодь) безпосередньо з моменту їхнього виникнення. Реакція споживачів зазвичай містить суміш позитивних та негативних очікувань, цікавості та стурбованості [4]. Так було із популярною художньою літературою, газетами, радіо, телебаченням, відео, супутниковим та кабельним телебаченням, і те ж відбувається із діджиталізацією, інтернетом та штучним розумом. Обговорення їх у суспільстві

часом бували гарячими, та навіть пристрасними. Перевірялися межі (границі) свободи слова [2]. І знову ключове слово «межі» або «границі» має привернути увагу загалу. Цивілізаційні зміни від печери до сучасного стану людськості спричинили виникнення саме «меж» чи «границь», поза якими цивілізація перестає існувати, натомість починається хаос. Ці границі окреслює, наприклад, карний чи цивільний кодекси, які об'єктивно обмежують права людини, в той же час не дозволяючи людству перетворитись на дику зграю. Подібну роль виконує (або має виконувати) церква (релігія), встановлюючи певні норми поведінки у суспільстві, як турбота про батьків чи заповідь «не бажай добра ближнього свого», що теж обмежують права особи, яка цього добра бажає, чи тої, що не бажає піклуватись про батьків.

Інтернет породив соціальні мережі та інші засоби безконтрольного спілкування, які, на наш погляд, не мають нічого спільного із свободою слова. Остання означає право кожної людини висловити свою думку без наслідків для себе як громадянина тої чи іншої спільноти, але рамки чи межі цих висловлювань все ж повинні існувати, не дозволяючи автору висловленої думки зашкодити іншим співвітчизникам [6].

Такими ж довгими дискусіями супроводжувалася потреба знань про медійні засоби. Уже в 30-ті роки минулого століття звучали заклики про необхідність освіти та критичного мислення у відповідь на розповсюдження популярних фільмів. Заклики поширились та стали більш інтенсивними з приходом телебачення у домівки громадян у 70-ті роки ХХ століття, та народження відео-культури у 80-ті. Часто причиною їх було бажання захистити дітей та молодь від впливу деяких передач та фільмів.

Трансформація публічної сфери [3] та посилення впливу ЗМІ відбуваються у взаємозв'язку із соціально-економічними вимогами сьогодення, які теж безперервно змінюються. Зміни політичного, соціального та економічного масштабу часто викликають нерівність та поляризацію суспільства, і в таких випадках державні інституції стикаються із неможливістю задовільнити права громадян. На ці зміни більше впливають ринкові процеси, ніж абстрактне «добро загалу». Ці процеси, в свою чергу, спричиняють питання про те, що таке сучасна демократія та якою вона повинна бути [8, 9, 10].

Викладений вище перелік сучасних викликів повинен бути частиною навчання медійної грамотності, незалежно від того, чи її викладають як окрему дисципліну, чи як вбудовану частину іншого навчального напрямку. Розуміння балансу між законом та свободами є необхідним для інклюзивного громадянства. Якщо свобода слова, демократія та соціальний прогрес мають підтримуватись та розвиватись, знання про те, як приймаються

політичні рішення, принципи верховенства права, права та обов'язки громадян, значення універсальних прав людини, національна та міжнародна безпека. Іншими словами, «навчання демократії» нерозривно пов'язане із медійною грамотністю як складовою щоденного життя [5].

Крім того, існують інші виклики, про які потрібно надавати інформацію заангажованим у пошук інформації споживачам. Досвід поколінь говорить, що хоча нові технології майже завжди приносять суттєві позитиви, вони також несуть ризики. Вони також приваблюють, змушуючи користувачів ставати залежними від них, не задаючи собі насамперед питання, з якою метою вони це роблять. Сам факт існування технологій є аргументом щодо їхнього використання. Знання користувачів про середовище, його роль та правила, що воно представляє, базуються на тому, як медійне середовище – а сьогодні це цифрове медійне середовище – структуроване та які закони та правила ним керують [7].

В більшості країн люди проводять значну частину вільного часу із медійними засобами. Майже кожен використовує інтернет та соціальні мережі щодня, часто за допомогою мобільних засобів зв'язку. Ми всі можемо бути як споживачами, так і творцями контенту, але не так просто охопити весь кібер-світ, з яким стикаються громадяни сьогодні, та зрозуміти, як в ньому орієнтуватись і як відділити правдиву інформацію від фейкової.

З точки зору як структури, так і споживачів, значні зміни відбуваються під впливом нових учасників цифрового простору, таких як Google, Facebook, Apple та Amazon. Фейсбук (також власник WhatsApp та Instagram) є, безумовно, найбільш потужною компанією в світі сьогодні, з більш ніж 2 мільярдами користувачів. Цей корпоративний бізнес базується на алгоритмах та рекламних моделях, а саме – автоматизованій комунікації.

Ці компанії надають величезну кількість інформації, знань та думок, плюс численні послуги он-лайн. Вони створюють можливість спілкуватися з іншими через будь-які кордони та мобілізувати людей до, наприклад, політичної діяльності. Але вони також збирають, записують та продають величезну кількість подробиць про зацікавлення їхніх користувачів, не кажучи вже про їхній на це дозвіл. Ці дані надалі використовують для цільової реклами (наприклад, інтернет продажу), для керування політичними меседжами (наприклад, під час виборів) та для того, щоб спрямовувати діяльність користувачів значно поза межі їхньої взаємодії із послугами компанії.

Вплив на користувачів здійснюється через здатність компаній міняти алгоритми, умови послуг та інші елементи управління без будь-якої прозорості. Ситуацію можна описати як монополію на інформацію, за яку користувачі платять власними

особистими даними. Ситуація піднімає багато проблем з різних точок зору [2]. Домінування Гуглу та Фейсбуку на ринку реклами дає їм владу встановлювати оплату за рекламні оголошення. В результаті, традиційні рекламні компанії, наприклад, газети і, зокрема, місцеві, постраждали, втрачаючи ринок і доходи. Зменшення доходів впливає на їхні можливості залучення якісної (або ж альтернативної) журналістики, що, в свою чергу, збіднює публічний дискурс.

Що характерно, Фейсбук та інші подібні мережі, на початку визначали себе просто як засоби чи канали, що полегшують контакти між людьми через соціальні мережі. Надалі, приблизно у 2012 році, вони описували свій бізнес як торгівлю комерційними даними. Таким чином, ці компанії успішно ухилилися від усієї редакторської відповідальності за матеріали, які зробили доступними, незважаючи на розповсюдження неправдивої інформації та численні порушення приватності [11].

Зростання обсягів неправдивої інформації значним чином впливає на публічну сферу. З'явилися нові ідеї про свободу слова. Очевидно, що баланс між особистим захистом, приватністю та достовірністю є надзвичайно важливим у сучасному цифровому світі. Питання яким чином можна досягти цього балансу без порушення фундаментального права на висловлювання є критичною проблемою. На національному, регіональному та глобальному рівнях піднімаються питання про те, як соціальні та етичні принципи закодовані у чинному законодавстві [2, 3, 10].

Ці компанії із їхніми цифровими платформами еволюціонували у економічні та культурні явища, що мають силу і владу, щоб повністю трансформувати відносини між технологіями, капіталом, контентом та користувачами [8]. Вони є представниками нової мутантної форми капіталізму, відомої під назвою «капіталізм стеження» («surveillance capitalism») [11], яку описують як монетаризацію величезної кількості особистої інформації, отриманої через моніторинг переміщень та поведінки людей он-лайн та у фізичному світі. Ці гіганти сучасних інформаційних технологій при цьому позиціонують себе як втілення особистих свобод та ліберальних цінностей. В сучасному світі саме організації-представники цього виду капіталізму знають, що саме ринок *вирішує*, а конкурентна боротьба між новими капіталістами *вирішує*, хто *вирішує*. Люди є просто людським «природним ресурсом». Знання та влада залежать від «капіталу стеження», а незалежність чи самовизначення, які проголошують користувачі, «зникає з мап їхнього досвіду» [11, с. 192]. «Капіталізм стеження» не притаманний технологіям. Неможливо уявити його без цифрових технологій, але легко уявити останні без «капіталізму стеження».

Величезна кількість інформації з іще більшої кількості різноманітних джерел веде до зростання непропорційності використання медіа-простору різними групами громадян. Різниця в доступі та можливостями користування соціальними медійними засобами підсилює існуючі шаблони соціо-економічної та соціо-культурної нерівності. Цю різницю можна бачити і по відношенню до медійних засобів. З одного боку, тим, хто цікавиться політикою та громадськими справами, ніколи не було легше знайти певну потрібну інформацію, ніж тепер. З другого боку, ніколи не було більшого ризику піддатися дезінформації та маніпуляціям [1].

Більшість спостерігачів погоджуються, що МІГ є ключовим ресурсом – правом кожного громадянина. Забезпечення його включає навчання впродовж усього життя, як в навчальних закладах, так і поза ними. МІГ є критично важливою для функціонування демократії, сьогодні та в майбутньому, і вона вимагає організованої політики та конструктивних стимулів для навчання та громадської активності.

Висновки. Коли технології стрімко крокують вперед, закони та законодавчі акти часто залишаються позаду. Процеси створення та втілення відповідних реформ та створення нових інституцій зазвичай є значно повільнішим. Медійна та інформаційна грамотність часто буває корисною, коли політики та законотворчі органи відчувають себе безсилими у вирішенні проблем, що виникають та беруть початок саме в ринку. Коли впровадження законодавчих заходів просувається повільно, освіту часто пропонують як розв'язок. В таких ситуаціях просування медійної грамотності може допомогти законотворцям у вирішенні проблем, які виникають, коли рушійні

сили медійної та комунікаційної культури стають все більше комерціалізованими.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bradshaw S., Howard P.N. Challenging Truth and Trust: A Global Inventory of Organized Social Media Manipulation. Oxford: Oxford Internet Institute (OII), Oxford University, 2018. 25 p.
2. Carlsson U., Weibull L. Freedom of Expression in the Digital Media Culture. A study of public opinion in Sweden. Göteborg: Nordicom, University of Gothenburg, 2018. 40 p.
3. Couldry N., Rodriguez C. Media and Communications. Rethinking Society for the 21st Century. Report of the International Panel on Social Progress. 2 Volume. Cambridge: Cambridge University Press, 2018. P. 523–562.
4. Dewey J. The Public and its Problems. New York: Henry Holt, 1927. 272 p.
5. Jolls T., Johnsen M. Media Literacy: A Foundational Skill for Democracy in the 21st Century. Hastings Law Journal, 69. 2018. P. 1379–1408.
6. McChesney R. W. Rich Media, Poor Democracy. Communication Politics in Dubious Times. New York: The New Press, 2015. 496 p.
7. Mellado C., Hellmueller L., Donsbach L. Journalistic Role Performance. Concepts, Contexts, and Methods. New York: Routledge, 2016. 282 p.
8. Murdock G. Mediatisation and the Transformation of Capitalism: The Elephant in the Room. Javnost – The Public, (24)2. 2017. P.119–135.
9. Picard R. G. What Society Needs from Media in the Age of Digital Communication. Oporto: MEDIA XXI, 2016. 318 p.
10. UNESCO. World Trends in Freedom of Expression and Media Development: 2017/2018 Global Report. Paris: UNESCO, 2018. 200 p.
11. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism. The Fight for a Human Future at the Frontier of Power. New York: Public Affairs, 2018. 704 p.

ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ ДІТЯМ: ЯНУШ КОРЧАК У СПОГАДАХ СВОЇХ ВИХОВАНЦІВ

A LIFE DEDICATED TO CHILDRENS: YANUSH KORCHAK IN THE MEMORIES OF HIS PUPILS

У статті проаналізовано комплекс спогадів вихованців відомого польського педагога, лікаря письменника Януша Корчака, записаних викладачем юдаїки та антропологом М. Талмедж Шнайдер на початку 2000-х років. Метою статті є визначення інформаційного потенціалу та значення мемуарів шістьох вихованців Будинку сиріт у Варшаві для дослідження педагогічної діяльності та поглядів Я. Корчака, а також реконструкції його просопографічного портрета як освітянина та людини своєї епохи. Актуальність статті зумовлена зростанням інтересу українських науковців та освітян до особистості і педагогічної системи Януша Корчака та необхідністю поглиблення біографічних студій на основі аналізу комплексів джерел особового походження. Стаття ґрунтується на засадах історизму об'єктивності та системності. Застосовано загальнонаукові, історичні та джерелознавчі методи – аналітичний, синтетичний, логічний, евристичний, критичний, археографічний та інші.

У статті досліджено зміст, визначено тематичний діапазон спогадів людей, які упродовж 1920-х – 1930-х роках проживали у дитячому будинку Януша Корчака та знали його особисто. Визначено рівень інформаційного потенціалу джерел для дослідження створеної Я. Корчаком системи виховання дітей, його педагогічних методів та поглядів. Розкрито ключові риси функціонування дитячого будинку у Варшаві побуту та взаємин його мешканців, їх ставлення до Януша Корчака. У висновках узагальнено рівень інформаційного потенціалу спогадів як складового елемента джерельної бази історико-просопографічних, біографічних та педагогічних студій, присвячених постаті та творчій спадщині Януша Корчака. З'ясовано роль педагога у формуванні самосвідомості, особистих цінностей, громадської позиції та життєвих принципів його вихованців.

Ключові слова: Януш Корчак, спогади, дитина, педагогіка, виховання.

The complex of memories of pupils of the Yanush Korchak the famous Polish teacher, doctor and writer, recorded by the Judaic teacher and anthropologist Marcia Talmadge Schneider in the early 2000s is analyzed in article. The purpose of the article is to determine the informational potential and significance of the memoirs of six pupils of the House of Orphans in Warsaw for the study of the pedagogical activity and views of Ya. Korchak and the reconstruction of his prosopographical portrait as an educator and a person of his era. The relevance of the article is due to the growing interest of Ukrainian scientists and educators in the personality and pedagogical system of Yanush Korchak and the need to deepen biographical studies based on the analysis of complex sources of personal origin. The article is based on the principles of historicism, objectivity and systematicity. General scientific, historical and source studies methods: analytical, synthetic, logical, heuristic, critical, archeographical and others. are applied.

The content and determines the thematic range of memories of people who lived in Janusz Korchak's orphanage during the 1920s and 1930s and knew him personally are determined. The level of informational potential of the sources for the study of the system of raising children created by Yanush Korchak, his pedagogical methods and views are determined. The key features of the functioning of the orphanage in Warsaw, the daily life and relationships of its residents, their attitude towards Yanush Korchak are discovered. The conclusions summarize the level of informational potential of memories as a constituent element of the source base of historical-prosopographical, biographical and pedagogical studies devoted to the figure and creative heritage of Janush Korchak. The role of the teacher in the formation of self-awareness, personal values, social position and life principles of his pupils are described.

Key words: Yanush Korchak, memories, child, pedagogy, upbringing.

УДК 930.2:929Корчак
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.5>

Якобчук Н.О.,
канд. істор. наук,
ст. науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства і біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського

«Я лікар за фахом, педагог за вибором,
письменник за покликанням
і психолог за необхідністю»
Я.Корчак «Щоденник», 1942 р.

Постановка проблеми. Януш Корчак (справжнє ім'я – Генрик Гольдшміт) – видатна постать, ім'я якої асоціюється із безмежною любов'ю до дітей, великою особистою мужністю, самопожертвою та героїзмом. Понад 30 років життя цей відомий польський педагог, лікар, письменник присвятив вихованню дітей-сиріт, вважаючи основним завданням власного життя – «дарувати любов іншим» та «прагнути добра для світу і людства» [26, с. 11]. Новаторські педагогічні ідеї та

психологічні прийоми Я. Корчака значно випереджали свій час, а всі, кому довелося з ним працювати або спілкуватися зауважували суттєвий вплив діяча на їхнє життя. Свідченням цього є спогади вихованців сиротинця у Варшаві, який він організував та очолював. Частина цих мемуарів стала основою книги М.Талмедж Шнайдер «Януш Корчак: скульптор дитячих душ». Захопившись методами та постаттю педагога, авторка реалізувала їх у власній освітній роботі та здійснила копітку

дослідження життєвого шляху і творчої спадщини Я. Корчака, сприяючи їх популяризації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Від середини ХХ ст. постать видатного польського педагога постійно перебуває у фокусі уваги зарубіжних та українських учених, наслідком чого є численні наукові статті, монографії, дисертаційні дослідження, публікації у довідковій літературі, бібліографічні збірники, залучення до наукового обігу його епістолярної спадщини, мемуарів та літературних творів.

Біографія Я. Корчака стала об'єктом наукових студій переважно польських та американських дослідників (К. Dębicki, В. J. Lifton, Й. Ольчак-Ронікер, А. Шлензакової, М. Яворського та ін.), окремі з яких перекладено українською мовою [1, 2, 3, 4, 18]. У статтях та монографіях українських науковців С. Гончаренко, Т. Забутої, А. Луцюк, Н. Осипчук, О. Проскури, С. Сисоєвої, О. Сухомлинської та ін. життя та діяльність педагога досліджено в контексті його творчої спадщини [8, 11, 16, 21, 24, 25]. Окремим напрямом студій є застосування розробленої ним методики виховання дитини в українській національній системі освіти (Л. Баліка, О. Біда, А. Діденко, В. Мисько) [5, 7, 9, 17]. Також значна частина праць присвячена компаративному порівнянню педагогічних концепцій Я. Корчака та видатних українських педагогів, передусім В. Сухомлинського. Свідчення цього – монографії та статті В. Кушнір, Н. Побірченко, Т. Довгої [10, 12, 13, 22]. Важливий інформаційний потенціал мають джерелознавчі дослідження творчого доробку польського педагога. Так, Ю. Орел уперше запровадила до наукового обігу листи Я. Корчака з фондів ЦДІАК України, написані у період Першої світової війни та його епістолярний діалог з І. Еліасбергом. Ці джерела дозволяють дослідити період перебування та роботи видатного польського педагога в м. Києві [19, 20]. У статтях Л. Березівської, Т. Логи і Н. Сізінцевої презентовано творчий доробок Я. Корчака у фондах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського [6, 15].

Цінним джерелом дослідження педагогічної діяльності та системи поглядів діяча є спогади людей, які мали можливість особисто з ним спілкуватися та працювати – вихованців та співробітників «Будинку сиріт» у Варшаві. Зокрема. У 1981 і 1997 рр. вийшли друком книги О. Левіна «Wspomnienia o Januszu Korczaku» (перший том серії «Janusz Korczak. Źródła i Studia») та «Takim go zapamiętałem : Wspomnienia i refleksje o Januszu Korczaku» [4; 5]. Упродовж 1937–1939 рр. автор був вихователем дитячого будинку та колегою Я. Корчака, а з кінця ХХ ст. став одним із найвідоміших дослідників його життєвого шляху та творчої спадщини. За редакцією О. Левіна опубліковано листування, окремі праці та бібліографію

студій педагога. Завдяки копійчій праці М. Талмедж Шнайдер видано спогади ще 6 випускників та 3 працівників згаданого дитячого закладу. Її книга «Януш Корчак: скульптор дитячих душ» стала другим виданням мемуарів про педагога та була перекладена українською мовою у 2019 році [26].

Мемуари, презентовані згаданими дослідниками є цінним історичним джерелом. Записані безпосередньо від прямих респондентів, не зважаючи на певний суб'єктивізм, вони дозволяють детально реконструювати не лише ключові етапи життя та діяльності, але й систему виховання Я. Корчака, проаналізувати особливості організації і функціонування дитячого будинку у Варшаві, а також визначити риси просопографічного портрету педагога.

Метою нашої статті є аналіз та визначення інформаційного потенціалу спогадів колишніх вихованців «Будинку сиріт» для дослідження педагогічної діяльності та поглядів Я. Корчака, а також реконструкції його просопографічного портрета як освітянина та людини своєї епохи.

Виклад основного матеріалу. У комплексі спогадів, опублікованих М. Талмедж Шнайдер, важливе значення мають саме мемуари дітей. Вони проживали у дитячому будинку від 4–7 до 14–18 років, тому їх згадки дають можливість уявити «внутрішній світ» та атмосферу «дитячої республіки» Я. Корчака, зокрема умови життя, побуту, взаємовідносини вихованців і педагогів, а також пам'ятні для них риси директора, його вплив на формування їх особистісних цінностей.

Один з таких респондентів – ізраїльський художник, скульптор, письменник Іцхак Белфер, який вважав місією свого життя – розповісти про Януша Корчака [26, с. 53]. З його спогадів стало відомо, що до дитячого будинку на вул. Крохмальна, 92 у Варшаві потрапляли як сироти, так і діти, які мали рідних, але були прийняті до притулку через скрутне матеріальне становище сім'ї. Сам І. Белфер, описуючи першу зустріч з Я. Корчаком, вказував, що його відвела туди мама, позаяк сама виховувала сімох дітей. Але щосуботи він завжди відвідував родину.

Мемуари І. Белфера містять цінні відомості про систему виховання у дитячому будинку, правила внутрішнього розпорядку, зовнішній вигляд приміщень, побут, взаємини дітей, а також ряд просопографічних фактів про Пана Доктора (як часто називали директора вихованці). Так, дізнаємося, що у кількоповерховому будинку сиротинця все було облаштовано для комфортного проживання, навчання, праці та дозвілля його понад сотні маленьких мешканців. Автор згадував дві великі зали-спальні (на 50 осіб) для хлопців та дівчат з рядами одинарних ліжок, кімнати для «праці», де кожного дня вихованці виконували доручені їм завдання (шиття для дівчат, фізична праця для

хлопців), маленьку «тиху» кімнату для молитви та різноманітні гуртки за інтересами. Разом з тим, І. Белфар постійно наголошував, що вихованцям дитячого будинку щоденно і методично прищеплювали навички самообслуговування та праці, але без будь якого примусу та за відсутності фізичних покарань. Старші та молодші діти самостійно прибирали в кімнатах та приміщеннях, чергували у їдальні, допомагали на кухні, стежили за порядком, станом своїх речей, адже обслуговуючого персоналу в установі не було. «Ми просто допомагали як могли», «З часом ми звикли працювати в групах», «Було дуже весело» – так характеризував автор щоденну «роботу» маленьких мешканців дитбудинку. Для заохочення Я. Корчак використовував нагороди – поштові листівки, що було додатковим стимулом для вихованців [26, с. 55]. Також автор мемуарів детально описав роботу Суду Справедливості – органу дитячого самоврядування, який встановлював покарання для дітей, які негідно поводитися, порушували правила поведінки, не виконували доручені завдання. Він повідомив, що у Суді був радник, який раз на тиждень збирав скарги та фіксував у книзі, склад формувалася з п'ятьох дітей та п'ятьох дорослих, проти яких не було звинувачень. Його обирали щотижня у суботу, тому кожен мешканець дитбудинку мав шанс взяти участь у його роботі, навіть директор та його заступниця. Суд розглядав справи, виносив вирок у балах, маючи значний вплив на дітей. Суворі покарання у 700 і більше балів завжди викликали у «підсудних» розгубленість і переживання, бо були підставою виключення з сиротинця, а отримання батьками такого листа-попередження більшість з них вважали ганьбою [26, с. 56–57, 62].

Цікавим елементом спогадів І. Белфера є детальний опис розпорядку дня дітей, зокрема в суботу. Цей день розпочинався з читання газети «Mały przegląd», редактором якої був Я. Корчак, а авторами – вихованці. О 10-й годині відбувалося оголошення рішень та звіту Суду Справедливості. Після святкового обіду шабату, о 12-й годині, вихованці йшли відвідувати свої родини, а ті, хто не мав батьків, проводили час з Я. Корчаком, який намагався зробити все, щоб вони не почувалися самотніми. Разом з директором діти-сироти ходили на прогулянки, в кінотеатр, цирк, він купував для них смаколики тощо. Улітку Я. Корчак завжди організовував для підопічних корисний відпочинок, тому вони часто виїжджали у літні табори в сільській місцевості або у лісі.

Описуючи особистість Я. Корчака, І. Белфер підкреслював, що він був родиною для своїх вихованців, а вони – для нього [26, с. 53]. Глибока повага до дітей, відносини на основі довіри та підтримки, прагнення розкрити їх здібності і заохотити таланти – саме такі його риси найбільше запам'яталися автору спогадів. Зміст мемуарів

дає можливість виділити й притаманні Я. Корчаку просопографічні риси – стриманість, спостережливість, турботливість, легкість у спілкуванні, емпатія, бажання та вміння надихати дитину, дати мудру пораду і навіть веселитися разом із своїми підопічними. І. Белфер згадував, що педагог був для своїх вихованців мамою і татом, і вони навіть не помічали, коли він залишав дитячий будинок чи приходив на роботу, вважаючи, що той перебуває з ними постійно. «Час, проведений у сиротинці сформував моє майбутнє життя», – з вдячністю писав він [26, с. 60].

Усі випускники сиротинця, зокрема І. Белфер і Міра Каспі наголошували, що ключовим елементом функціонування сиротинця було широке самоврядування дітей. Окрім Суду Справедливості, у спогадах цих авторів містяться відомості про резиденції для вихованців в залежності від поведінки, велику дошку оголошень, де можна було дізнатися новини та важливі рішення, а також загальне голосування під час прийняття новеньких. Міра Каспі також наголошувала, що система виховання була спрямована на самовдосконалення дітей, повагу до них та виключення будь якого приниження.

Зі спогадів жінки також стало відомо, що Я. Корчак прагнув, щоб його вихованці здобули освіту та навчилися контактувати з людьми, тому вони відвідували звичайну варшавську школу та не носили спеціальної форми. Вона зауважила, що у дитячому будинку була хороша бібліотека, де кожна дитина мала індивідуальний ящик для зошитів та особистих речей («скарбів») [26, с. 71].

Інформацію про внутрішній розпорядок закладу М. Каспі доповнила, описом першої половини буднього дня вихованців. Так, після підйому о 06.30, відбувалася ранкова зарядка, а потім всі обов'язково мали привести себе в порядок, умитися, почистити зуби і виконати доручені їм ранкові справи (насамперед прибирання), встигнувши до 08.00, коли потрібно було йти до школи. Загалом, обов'язком вихованців було дотримання дисципліни та правил розпорядку закладу, але вони ніколи не відчували примусу. За виконання завдань і доручень кожному нараховувалися бали. Дозвілля дітей складало різноманітні ігри, читання, гуртки, слухання радіопередач, участь в аматорських виставах на свята, благодійних заходах (наприклад відвідування дітей у лікарні на Різдво), веселі святкування Хануки та Великодня [26, с. 71, 75–76].

М. Каспі з вдячністю згадувала низку педагогічних прийомів Я. Корчака, що мали на меті заохотити вихованців до виконання потрібних вчинків, прищепити порядність, людяність та відповідальність. Як і І. Белфер, вона сприймала Я. Корчака як батька, який однаково ставився до кожного вихованця, будучи гідним зразком для наслідування.

Він навчив підопічних поважати інших людей, розуміти їх почуття, ділитися тим, що маєш, виявляти емпатію, а також переконав, що праця може бути веселою, і є невід'ємною частиною життя [26, с. 73, 75, 77].

У спогадах Сари Кремер, яка потрапила до сиротинця Я. Корчака у 7 років, знаходимо інформацію про взаємодопомогу вихованців, адже молодші завжди перебували під опікою старших, котрі виконували для них роль наставників. Авторка наголошувала, що завдяки цьому почувалася комфортно з першого дня перебування у сиротинці.

У її мемуарах наявний великий пласт просопографічної інформації про директора. Зокрема, зазначено, що він знав все про життя своїх вихованців, міг знайти підхід до кожного. Вихованці довіряли Пану Доктору свої думки, почуття, емоції, могли поспілкуватися на різні теми, що їх хвилювали. «Януш Корчак завжди наглядав, спостерігав та прислухався до дітей: не існувало нічого, чого б він не побачив. Він був другом для кожної дитини: кожен із вихованців міг усе йому розповісти, а він завжди знаходив пояснення усьому, вирішував усі проблеми» [26, с. 92]. С. Кремер зазначала, що педагог дуже подобався оточуючим, завжди був у доброму гуморі, любив жартувати та увесь вільний час проводив з вихованцями. Однак, він ніколи не обіцяв дітям того, чого не міг зробити, розуміючи як важливо їм відчувати довіру. Жінка згадувала, що листівки, цукерки та гроші, квитки у кіно, які вони отримували від Я. Корчака були не лише винагородою, але й мотиватором, адже завжди містили кілька приємних слів подяки та підтримки. «Він прожив своє життя для своїх дітей», – так підсумувала вона свій спогад [26, с. 100].

С. Кремер повідомила, що всі вихованці дитячого будинку почувалися щасливими дітьми, яким ніколи не бракувало ні одягу, ні їжі, ні освіти, ні любові, оточені атмосферою взаємоповаги і дружби. Саме під впливом діяча авторка ще підлітком почала працювати з дітьми, а у майбутньому обрала фах педагога та застосовувала у власній роботі його педагогічно-психологічні прийоми та популяризувала ідеї.

Подібної думки дотримувався і Шломо Надель, який проживав у Будинку сиріт упродовж 1927–1936 років, зауваживши, що Я. Корчак вплинув на формування його особистості, морального кодексу та вибір професії фотографа. Він також наголошував на чудовому почутті гумору, щирості та відкритості педагога, а також важливості для дітей його довіри і заохочень (листівок, кишенькових грошей, можливостей відвідати кіно або цирк), адже такий підхід дозволяв змінити поведінку, відчути задоволення від власних успіхів та віру Я. Корчака в них [26, с. 151]. У його спогадах Я. Корчак – турботливий батько

для підопічних, який завжди одночасно виконував багато завдань. Зі змісту мемуарів дізнаємося, що важливим елементом життя дітей у сиротинці було дотримання національних традицій та відзначення свят, зокрема Хануки, Песаху, Пуріму, однак релігійне виховання не було фанатичним та загальнообов'язковим. Як згадував інший вихованець Дов Нацер у дитячому будинку діти мали можливість за бажанням вивчати юдаїку та іврит. До свят вони разом з директором готували аматорські вистави, писали власні п'єси, організовували розваги [26, с. 153–155, 172].

Зі спогадів Д. Нецера також дізнаємося окремі деталі про окремі правила внутрішнього розпорядку дитячого будинку. Так, кожен вихованець щодня чітко знав, що має робити і як діяти, адже завдання на дошці оголошень змінювали раз на місяць. У дітей були власні номери, які використовували для ідентифікації речей у пральні, визначення місця їх зберігання, позначення ліжка чи місця за обіднім столом. Також автор підкреслював, що вихованці завжди мали шанс на виправлення поведінки і самовдосконалення. Тому найсуворіший вирок Суду Справедливості «1000 балів», що означав виключення із сиротинця, приймали дуже рідко. Д. Нецер зауважував, що не дивлячись на те, що прибирання не було улюбленою справою переважної більшості дітей, вони дотримувалися правил й навіть не намагалися їх порушувати. Водночас у них залишалися відчуття свободи і можливість вибору. Мемуари містять опис зовнішності Я. Корчака – невисокого зросту, лисуватий чоловік з борідкою у халаті кольору хакі з олівцем та блокнотом у кишені, – а також інформацію, що у роки Першої світової війни він залишив сиротинець, бо був мобілізований до війська. Педагог повернувся до Варшави у 1918 р., маючи звання майора. Як і інші вихованці, автор наголошував, що Я. Корчак за першої ж можливості приділяв час своїм підопічним – долучався до ігор, жартував, а найголовніше – навчив їх співпрацювати, бути порядними та чесними громадянами [26, с. 170, 172–173].

Спогади Шмуеля Ніссенбаума містять цікаві відомості про взаємини Я. Корчака з вихованцями, які були виключені із сиротинця за покаранням Суду Справедливості. Автор розповів про це на власному прикладі. Так директор дитбудинку кілька років переймався його долею: спочатку влаштував до іншого дитячого закладу, а щотижня у вихідні запрошував до себе для бесід, згодом же допоміг потрапити у хор однієї із синагог. Варшави.

Висновки. Усі залучені до нашої публікації спогади написані з великою вдячністю та щирою повагою до Януша Корчака. Зміст мемуарів свідчить, що для вихованців «Будинку сиріт» у Варшаві він був надзвичайною людиною, яка вирішальним чином вплинула на їх світогляд, вибір життєвого шляху, будучи не тільки мудрим наставником, але

й справжнім турботливим батьком, який завжди підтримував і безмежно любив. Більшість людей, кому довелося бути частиною створеної педагогом «дитячої республіки» можуть погодитися із думкою фотографа Шломо Наделя «Незалежно від того, де ми є і ким ми стали, ми будемо пам'ятати наш дім як щось незбагненно світле» [26, с. 136].

Спогади мають великий інформаційний потенціал, адже дають можливість з'ясувати ряд фактів щодо педагогічної діяльності та просопографічного портрету Я. Корчака, а також простежити реалізацію на практиці його новаторських ідей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Dębnicki K. Korczak z bliska. Warszawa : Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, 1985. 175 s.
2. Lifton B. J. The King of Children : a Biography of Janusz Korczak. New York : Schocken Books, 1988. 404 p.
3. Lewin A. Takim go zapamiętałem : Wspomnienia i refleksje o Januszu Korczaku. Wyd. 2-ie. Warszawa : LATONA, 1997. 78 s.
4. Wspomnienia o Januszu Korczaku. Janusz Korczak. Źródła i Studia. Red. nauk. Aleksander Lewin. T. 1. Warszawa : Nasza księgarnia, 1981. 405 s.
5. Баліка Л. Творче використання ідей дитиноцентризму Януша Корчака в сучасній системі освіти України. *Інноватика у вихованні* : зб. наук. праць. Рівне : РДГУ, 2019. Вип. 9. С. 90–100.
6. Березівська Л. Януш Корчак в інформаційних ресурсах Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: історико-джерелознавчий аспект. *Гуманна педагогіка у контексті євроінтеграції: ідеї Януша Корчака про абсолютну самоцінність дитини: до 145-річчя від дня народження польського лікаря, педагога, письменника, публіциста, громадського діяча*. Умань : ЦП «Компринт», 2023. С. 10–12. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735918/> (дата звернення 20.08.2023).
7. Біда О. Януш Корчак, Антон Макаренко, Олександр Захаренко – лицарі гуманної педагогіки. *Освіта для сучасності* : зб. наук. праць : в 2 т. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Т. 1. С. 240–245.
8. Гончаренко С. Корчак (Korczak) Януш. *Український педагогічний словник*. Київ : Либідь, 1997. – С. 178.
9. Діденко А. М. Педагогічна система Януша Корчака. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : ХДУ, 2012. Вип. 62. С. 22–26.
10. Довга Т. Валеопедагогічні ідеї в гуманістичному досвіді Януша Корчака і Василя Сухомлинського. *Початкова школа*. 2014. № 1. С. 56–58.
11. Забута Т. В. Педагогічна творчість Януша Корчака : монографія. Рівне: РЕГІ, 1997. 201 с.
12. Кушнір В. М. Януш Корчак та Василь Сухомлинський: дві постаті гуманістичної педагогіки : монографія. Умань : Візаві, 2020. 182 с.
13. Кушнір В. М. Свобода дитини у виховному процесі Януша Корчака та Василя Сухомлинського. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2005. Вип. 5 (44). С. 80–88.
14. Корчак Я. Дитя людське. Вибрані твори. Упорядник С. Петровська. К. : Дух і Літера, 2018. 536 с.
15. Лога Т. В., Сізнцева Н. М. Колекція творів Януша Корчака та літератури про нього у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. *Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського*. 2010. Вип. 2. С. 202–209.
16. Луцюк А. М. Життя і педагогічні погляди Януша Корчака. *Педагогічний пошук*. 2012. № 1. С. 8–12.
17. Мисько В. Соціально-правовий захист дитини як основа педагогічної діяльності Януша Корчака. *Людознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. 2015. Вип. 1 (33). С. 101–109.
18. Ольчак-Ронікер Й. Януш Корчак. Сторінками біографії. К. : Дух і Літера, 2012. 504 с.
19. Орел Ю. Януш Корчак і Ісаак Еліасберг в роки Першої світової війни: листування. Наукові записки НаУКМА. Історичні науки. 2014. № 156. С. 84–87.
20. Орел Ю. Унікальна колекція листів Януша Корчака часів Першої світової війни у фондах ЦДІАК України. *Архіви України*. 2012. Вип. 4. С. 137–149.
21. Осипчук Н. Педагогіка серця Януша Корчака. *Освіта*. 2012. № 48/49. С. 13.
22. Побірченко Н. Дві концепції – два погляди на дитинство: Януш Корчак та Василь Сухомлинський. *Ponad podziałami: Wspólne perspektywy i dążenia w polsko-ukraińskiej współpracy naukowej. Szczecinek – Dąbrowa Górnicza, 2021. С. 100–118. URL: https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/ukraina_-_ksiazka_pamiatkowa.pdf (дата звернення 19.08.2023).*
23. Проскура О. Життя віддане дітям : Януш Корчак. Дошкільне виховання. 2015. № 10. С. 6–9.
24. Сисоєва С., Соколова І. Януш Корчак (1878 – 1942). Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посібник Київ, 2003. С. 183–190.
25. Сухомлинська О. В. Корчак Януш. *Енциклопедія освіти /* голов. ред. В. Г. Кремень. Київ, 2021. С. 490–491.
26. Шнайдер М. Т. Януш Корчак: скульптор дитячих душ. К. : Дух і Літера, 2019. 200 с.

СУТЬ І ПОКАЗНИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАВИЧОК EVENT-ART МЕНЕДЖМЕНТУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

THE ESSENCE AND INDICATORS OF IMPLEMENTING EVENT-ART MANAGEMENT SKILLS IN FUTURE MUSIC TEACHERS

Стаття присвячена одній із актуальних проблем підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті формування в них навичок event-art менеджменту, що необхідні для реалізації професійних функцій не лише як учителя музики, а й культурно активного діяча, наставника вихованців, кваліфікованого організатора мистецьких заходів різних рівнів. У статті проаналізовано сучасні розвідки з окресленої проблеми, доведено доцільність цього дослідження. Основну увагу зосереджено на аналізі професійних компетентностей вчителя, визначених Професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», а також проектом Стандарту вищої освіти України, першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти зі спеціальності 014.13. Середня освіта (Музичне мистецтво) з урахуванням навичок, що висуваються до менеджера art-індустрії.

Визначено показники сформованості навичок event-art менеджменту в майбутніх учителів музичного мистецтва у контексті поєднання професійних компетентностей і навичок soft skills, які є невід'ємною складовою підготовки сучасного фахівця в будь-якій сфері, зокрема в галузі 01 Освіта/Педагогіка: обізнаність у галузі музичного мистецтва, менеджменту, маркетингу, економіки та інформаційних технологій; здатність формувати емоційний інтелект; організаційно-управлінські вміння; технологічні навички.

Сформульовано висновки проведеного дослідження та окреслено вектори подальших досліджень за цією тематикою в напрямі аналізу освітніх програм підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в закладах вищої освіти України, на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти та освітніх компонент, що здатні забезпечити формування навичок event-art-менеджменту на етапі фахової підготовки.

Ключові слова: майбутні вчителі музичного мистецтва, навички event-art менеджменту,

професійні компетентності вчителя, художньо-мистецькі цінності, м'які навички.

This article is dedicated to one of the current issues in the preparation of future music teachers in the context of developing their event-art management skills, which are necessary for fulfilling professional roles not only as music teachers but also as culturally active figures, mentors for students, and qualified organizers of artistic events at various levels. The article analyzes contemporary research related to this problem and justifies the relevance of this research. The primary focus is on analyzing the professional competencies of teachers as defined by the Professional Standard for the professions "Elementary School Teacher in General Secondary Education," "Teacher in General Secondary Education," and "Primary School Teacher (with a Junior Specialist Diploma)," as well as the project of the Standard for Higher Education in Ukraine for the first (bachelor's) degree in the field of 014.13 Secondary Education (Music Art) with consideration of the skills required for art industry management.

The article defines indicators for the development of event-art management skills in future music teachers within the context of combining professional competencies and soft skills, which are an integral part of modern professional training in any field, including the field of education/teaching: familiarity with music art, management, marketing, economics, and information technology; the ability to develop emotional intelligence; organizational and managerial skills; technological competencies.

The conclusions of the conducted research are formulated, and the directions for further research on this topic are outlined, particularly regarding the analysis of educational programs for the preparation of future music teachers in higher education institutions in Ukraine at the first (bachelor's) level of higher education and the educational components that can facilitate the development of event-art management skills during professional training.

Key words: Future music teachers; Event-art management skills; Teacher's professional competencies; Artistic values; Soft skills.

УДК 378.013:005]:[37.011.3-051:78]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.6>

Бао Чень,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Зеленська Л.Д.,

докт. пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан музичної освіти в Україні перебуває на етапі реформування та пошуку нових шляхів збільшення попиту абітурієнтів на відповідні спеціальності. В умовах військової агресії Росії проти України особливо гостро відчувається згасання зацікавленості щодо

вибору абітурієнтами творчих спеціальностей для здобуття вищої освіти, зокрема музично-педагогічного спрямування. З одного боку, на це є об'єктивні причини: широкий спектр споріднених спеціальностей, які готують майбутнього фахівця в галузі мистецтва, з іншого – вузький перелік професій для майбутнього працевлаштування по завершенні освітніх програм. За такого підходу виникає

занепокоєння щодо втрати найціннішого – само-бутності української культури, яка багата талановитими діячами музичного мистецтва зі світовим ім'ям (Б. Лятошинський, В. Івасюк, В. Сильвестров, Є. Станкович, М. Леонтович, М. Лисенко, М. Скорик, О. Козаренко тощо). Відтак ми знецінюємо багатовікову художньо-мистецьку спадщину українського народу, що може призвести до згубних наслідків забуття свого коріння.

У цьому аспекті слухними є слова В. Черчилля: «Якщо ми економимо на культурі, то за що ми воюємо?». Зважаючи на це, на наш погляд, розвиток і підтримка мистецьких спеціальностей в ЗВО є на часі. Вони потребують більшої уваги і підтримки як з боку держави, так і суспільства в цілому.

Важливо усвідомлювати той факт, що формування художньо-мистецьких цінностей в майбутніх покоління є запорукою розвитку України, зміцнення її позицій на міжнародній арені. Непересічна роль у цьому процесі належить учителям музичного мистецтва, які виступають провідниками культурно-просвітницької думки серед дітей, молоді, колег, батьків. Від них залежить рівень обізнаності суспільства в мистецтві, прищеплення любові до прекрасного, усвідомлення важливості займати активну позицію щодо збереження художньо-мистецьких цінностей, формування їх у дітей та молоді через створення та організацію різних культурно-мистецьких заходів, проєктів тощо.

Незважаючи на складну соціально-економічну й політичну ситуацію в Україні, вагання абітурієнтів при виборі майбутньої професії в галузі мистецтва, підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва зі сформованими навичками event-art менеджменту надасть можливість підсилити мотивацію учнів до вивчення мистецьких дисциплін, розкрити їх здібності і таланти, залучити до art-індустрії, викликати бажання брати участь у мистецьких заходах різного рівня.

Зважаючи на це, підходи до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва потребують докорінних змін з урахуванням нових реалій життя, тенденцій розвитку спеціальності на ринку праці. Наразі затребуваними є педагоги, які володіють здатностями не лише навчати дітей музиці чи співу, грати на певному музичному інструменті, а й спроможні готувати талановитих виконавців, організовувати творчий простір для реалізації ними здібностей у галузі мистецтва, набуття необхідного сценічного досвіду, створення арт-продукту і його просування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учитель нової формації у галузі музичного мистецтва має одночасно володіти як професійними компетентностями, так і навичками event та art-менеджменту, що зумовлює потребу в синтезі цих складників у процесі професійної підготовки. Проблема підготовки вчителів музичного мистецтва як

організаторів мистецьких заходів стала предметом наукових розвідок низки вчених: Л. Арчажникова, М. Лещенко, М. Моїсєєва, Д. Соколова та ін.

Застосування технологій art-менеджменту в освітньому процесі стало предметом наукових пошуків А. Татарнікової, К. Жданова, Ф. Колбер, О. Командишко, С. Корнєєва, Ф. Котлера та ін.

Нам імпонує думка Д. Соколова про те, що формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи має відбуватися за логічним ланцюжком: музична педагогіка – event-менеджмент – art-менеджмент – культурно-освітня робота в закладах позашкільної освіти [1].

Зважаючи на це, сучасний учитель музичного мистецтва має володіти здатністю виконувати функції менеджера, керівника творчого проєкту, не обмежуючись роботою в закладах позашкільної освіти. Наразі існують досить широкі можливості для реалізації ним організаційно-мистецької діяльності на різних творчих майданчиках, на платформах в онлайн-форматі тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Перед учителем у процесі підготовки арт-заходу постають додаткові задачі: створення й просування art-продукту, адміністрування event-заходу, забезпечення інформаційної підтримки art-продукту через маркетингові дослідження, проведення рекламних кампаній (створення рекламних банерів, відеороликів й розміщення їх в соціальних мережах тощо) [2], які, в свою чергу, потребують сформованості навичок event- та art-менеджменту, які не складають групу професійних компетентностей вчителя музичного мистецтва.

На наше переконання, у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва навички event- та art-менеджменту мають формуватися паралельно із фаховими і загальними компетентностями аби вчитель міг прогнозувати подальший перебіг розвитку здібностей учнів, планувати організацію конкретних мистецьких заходів, які б могли повноцінно розкрити творчий потенціал вихованців і провести сам art-захід на високому рівні.

Зазначене вище підтверджує думку про доцільність забезпечення підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва на межі галузей знань: освіта та управління art-сферою. Нагальною постає потреба у розробці освітніх програм, викладанні навчальних дисциплін, які забезпечуватимуть якісну підготовку конкурентноспроможних фахівців – майбутніх учителів музичного мистецтва, здатних повною мірою розвивати власні таланти та здібності і таланти своїх учнів завдяки арт-індустрії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З огляду на беззаперечну актуальність

теми дослідження постає потреба визначити суть і показники сформованості навичок event-art менеджменту, якими має володіти майбутній фахівець – учитель музичного мистецтва на сучасному етапі розвитку українського соціуму.

Мета статті – розкрити складники та змістове наповнення навичок event-art-менеджменту у контексті підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На сьогодні art-індустрія стає доступнішою на різних рівнях організації event-заходів, адже їх розмаїття дозволяє проводити активності від найпростіших виховних, творчих вечорів до art-пікніків, фестивалів регіонального масштабу, тощо. Проведення таких заходів – це можливість комунікації між творчими учасниками, колективами, що наразі є великою проблемою, особливо для шкільництва. А головне, що через творчу взаємодію під час таких івентів формуються художньо-мистецькі цінності учнів, розвивається взаємоповага до учасників, встановлюються нові знайомства для подальшої творчої взаємодії. На наше переконання, успіх таких заходів залежить від сформованості навичок event-art менеджменту вчителя, більш того, такі заходи стають дедалі популярнішими і слугують інструментом взаємодії між закладами загальної середньої освіти, позашкільними закладами освіти, будинками культури на рівні об'єднаних територіальних громад і не тільки [3].

Як зазначалося вище, формування навичок event-art менеджменту, необхідних для вчителя музичного мистецтва, має йти поряд з набуттям спеціальних компетентностей, які визначені нормативними документами [4].

Зокрема, професійним стандартом за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [4] визначено загальні і професійні компетентності вчителя. До загальних компетентностей належать: громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька, які є надзвичайно важливі при підготовці сучасного вчителя, зокрема музичного мистецтва, який має бути достатньо обізнаним в різних сферах.

До професійних компетентностей сучасного вчителя віднесено такі, як мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя [4]). Без їх сформованості організація освітнього процесу в закладах освіти не задовільнятиме чинні вимоги.

Для вчителя музичного мистецтва першорядної ваги набувають такі компетентності, як емоційно-етична; педагогічного партнерства; проєктувальна; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя.

При цьому наголосимо, що визначені компетентності необхідно формувати на етапі фахової підготовки в ЗВО не окремо одна від одної, а комплексно.

Непересічне значення у процесі фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва має приділятися формуванню м'яких навичок (soft skills), зокрема навичок event-art менеджменту, що дозволить у майбутньому поєднувати педагогічну діяльність з діяльністю в галузі арт-індустрії, бізнес-розваг тощо.

Підтвердженням цьому слугують пропозиції стейкхолдерів освітніх програм, рекомендації професіоналів-практиків. Так, Д. Зюзь під час майстер-класу CEO івент компанії «FINE ART creative bureau» у своїй доповіді виділив базові навички, якими має володіти сучасний івент-менеджер в галузі мистецтва: вміння вести перемовини для вирішення завдань і проблем; балансувати та тримати руку на пульсі в умовах постійних змін та безперервної трансформації галузі; постійно займатися саморозвитком і бути обізнаним у різних сферах; зберігати стресостійкість; проводити професійний аналіз попиту ринку, новацій у мистецтві тощо [5].

Крім того, великого значення в арт-індустрії в умовах сьогодення набуває не просто організація мистецького заходу, а його підготовка на різних етапах, починаючи від вибору тематики (арт-пікнік, фест, конкурс, арт-проєкт), розроблення рекламних банерів, розповсюдження інформації у соціальних мережах, пошуку спонсорів, меценатів тощо.

Названі етапи є надзвичайно важливими для успішного проведення арт-заходів з учнями в закладах освіти різних типів і форм власності. Це потребує від учителя музичного мистецтва сформованості не лише базових навичок в галузі арт-індустрії, але і вміння працювати з графічними редакторами, знання основ економічної теорії, що дасть змогу зрозуміти, як працює економічна складова заходів, які показники та ризики слід враховувати при проведенні певних івентів, як розраховувати кошторис заходу та створити конкурентноспроможний бізнес-план.

Аналіз нормативних документів [4; 6], які визначають професійні вимоги до вчителя, зокрема музичного мистецтва, а також урахування сучасних тенденцій розвитку спеціальності на ринку праці дозволив нам виділити низку здатностей, якими має оволодіти вчитель музичного мистецтва на етапі фахової підготовки:

- здатність до аналізу і популяризації культурного спадку держави, регіону;
- вміння керувати емоціями й передавати настрої та зміст творів мистецтва;
- здатність до постійного саморозвитку, творчої самореалізації;
- здатність до формування позитивної мотивації учнів до навчання й активної творчої взаємодії;
- здатність до комунікації з вихованцями, батьками та колегами, до розкриття талантів вихованців й організації (режисування) заходів для представлення їх широкому загалу;
- уміння налагоджувати контакти з установами різного рівня, знаходити спонсорів, меценатів для проведення арт-заходів;
- обізнаність у трендах і нових течіях в музиці, естраді, у мистецтві в цілому.

Узагальнення вище зазначеного дозволило нам визначити суть поняття «навички event-art-менеджменту майбутнього вчителя музичного мистецтва» – це складні (комплексні) навички, які ґрунтуються на інтеграції знань у галузі мистецтва, менеджменту, маркетингу, інформаційних технологій, економіки, психології, педагогіки тощо і здатностей до планування, організації, мотивування, забезпечення контролю щодо створення і просування художньо-мистецьких цінностей, власних арт-продуктів і арт-продуктів своїх вихованців у соціумі.

Такий підхід зумовив потребу визначення складників (показників) навичок event-art-менеджменту майбутнього вчителя музичного мистецтва:

- *обізнаність у галузі музичного мистецтва, менеджменту, маркетингу, економіки та інформаційних технологій.* Успішним учителем музичного мистецтва як менеджер в art-event сфері буде тоді, коли сам матиме безпосереднє відношення до мистецтва. Тільки знавець музично-педагогічного та художнього тезаурусу на основі системного знання історико-теоретичних основ з психології, педагогіки мистецтва, сучасного мистецтвознавства [6] здатен до реалізації музично-виконавської, музично-педагогічної діяльності, оскільки може ефективно і доречно добирати контент для заходів, відповідний музичний супровід, визначати стилі музичних творів і їх відповідність тематиці заходу тощо.

Не менш важливим є здатність сприймати та інтерпретувати музичні твори, а також висловлювати та аргументувати власну думку про них [7]. При цьому вчитель не просто володіє комплексом знань та практичних умінь, а й реалізує це у системі взаємодії з учнями в освітньому процесі, формуючи у них музичну грамотність, ознайомлюючи з видами, жанрами музичного мистецтва. Вчитель обирає способи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів, підтримує їх прагнення до саморозвитку,

розкриття творчих здібностей і пізнавальних можливостей [4].

Непересічною здатністю вчителя музичного мистецтва у цьому контексті є вміння відстежувати тенденції на art-ринку, різні культурні напрямки, адаптувати твори виконавського мистецтва, які не є «трендовими», до сучасних вимог за рахунок аранжування музики, використання різних виконавських прийомів та технік, тобто виявляти креативність і експериментування на основі фундаментальних професійних знань та практичних умінь. До таких умінь відносяться базові знання з економічної теорії на рівні розуміння як працює арт-ринок. Знадобляться вміння прорахувати витрати для арт-заходу, можливо скласти найпростіший бізнес-план конкетного проєкту.

Звичайно для обробки будь-яких даних для організації самих заходів необхідно вміння працювати з різними комп'ютерними технологіями (текстовими, графічними редакторами, калькуляторами, мультимедійними засобами, аудіо-системами тощо) на рівні впевненого користувача й розвивати ці навички й надалі.

- *здатність формувати емоційний інтелект.* Така здатність виявляється у умінні транслювати емоційно-ціннісне ставлення до національного і світового музичних надбань та інших видів мистецтва через художньо-педагогічну та музично-виконавську інтерпретацію творів мистецтва [4, 6]. Ця здатність формується у процесі управління музично-пізнавальною і художньо-виконавською діяльністю вихованців з урахуванням їх емоційної та вольової сфер, творчої активності в умовах освітнього процесу, позакласної і позашкільної діяльності, творчого саморозвитку засобами мистецтва [6].

Етичний складник цієї здатності є провідним. Він характеризується виявленням поваги, толерантності, шанобливого ставлення до культурних особливостей різних народів і відповідно тих мистецьких традицій, які в них склалися протягом багатьох століть. Вчитель музичного мистецтва має демонструвати таку здатність при підготовці та проведенні тематичних заходів, які базуються на використанні іноземних творів мистецтва, їх інтерпретації, або участі у заходах відповідних представників інших країн чи віросповідань;

організаційно-управлінські вміння. Вчитель музичного мистецтва має володіти здатністю організовувати події, планувати роботу та виконувати адміністративні завдання, пов'язані з арт-заходами. Мова йде не лише про вміння вчителя музичного мистецтва організувати освітній процес, а й забезпечувати взаємодію з учасниками освітнього процесу, закладами і установами мистецького профілю, громадськими організаціями, меценатами тощо. Вчитель музичного мистецтва нової формації має володіти здатністю

організовувати art-заходи, створювати art-продукти для вияву талантів та розкриття здібностей своїх учнів, віднайти можливість залучити їх до мистецьких заходів різних рівнів.

Окрім цього, вчитель музичного мистецтва має володіти здатністю скеровувати взаємодію учнів в ході навчального заняття відповідно до навчальних цілей та нахилів учнів для повноцінного розкриття їх здібностей, ефективно застосовувати засоби навчання, виховання і розвитку учнів під час навчального заняття і в позанавчальній діяльності, знаходити способи заохочення учнів до співпраці, творчого проєктування, долучення до участі у позакласних та позашкільних музично-виховних, просвітницьких та мистецьких заходах (лекції-концерти, концерти, мистецькі конкурси, музичні фестивалі, квести, art-пікніки, шоу-програми й інші форми учнівської музичної та мистецької творчості) [6].

Першочергового значення набуває й здатність критично осмислювати та досліджувати проблеми у галузі педагогіки мистецтва і на межі галузей знань, поєднувати різні жанри мистецтва під час конкретних заходів, а також організовувати партнерські зв'язки з представниками інших сфер діяльності для популяризації мистецтва в цілому, знаходити односторонніх, спонсорів, меценатів, які усвідомлюють, наскільки є важливим творчий розвиток підростаючого покоління і можуть допомогти у проведенні та матеріальній підтримці різних мистецьких заходів [8]. Тут важливо правильно й адекватно оцінювати конкретний захід, проаналізувати його особливості, певні ризики й позитивні сторони проведення. Слід поетапно, грамотно спланувати всі кроки підготовки й безпосередньо контролювати процес підготовки цього заходу. Тобто, у майбутнього вчителя музичного мистецтва мають сформуватися навички управлінського циклу без яких жодна організація проєкту неможлива. До того ж має бути безперечно позитивне мислення й міцна мотивація на досягнення успішного результату, як самого вчителя-організатора, так і його команди односторонніх і вихованців.

– *технологічні навички* – це важливі практичні навички, яких набуває вчитель впродовж життя. У цьому розрізі мова йде не тільки про вдосконалення професійних компетентностей вчителя музичного мистецтва, а й набуття безпосередньо практичних навичок (цифрові, комунікативні, лідерські, ораторські, маркетингові тощо), оскільки фахівці мистецької сфери відрізняються від інших професій здатністю до творчості та креативу, прагненням до постійного вдосконалення власної професійної музично-педагогічної та виконавської майстерності [6].

Майбутній вчитель музичного мистецтва має бути готовим до роботи не тільки з певним музичним інструментом, а й з необхідним обладнанням

для забезпечення музичного супроводу будь-якого art-заходу. Сучасні технології можуть бути корисним інструментом для створення art-заходів. Вчителю музичного мистецтва слід розуміти, як використовувати аудіо- та відеотехнології, проєктори та інші засоби для проведення якісного заходу.

Це зумовлює потребу оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями, здобувати цифрові навички на рівні впевненого користувача для пошуку та добору контенту (стилю музики, відповідної тематичної пісні, музики для загального фону, настрою заходу тощо), для обробки музичного матеріалу (нарізання підбірок треків, створення каверів, створення музичного аранжування, запису фонограм та підбору тональностей для виконавців тощо), пошуку відеоматеріалів, створення колажів з фото та відеофрагментів.

Для просування art-проєкту необхідно бути обізнаним в галузі маркетингу й промоції, вміти розробляти найпростіші рекламні банери, проспекти, візитки тощо. Отже, вчителю музичного мистецтва необхідно опанувати базові навички графічного дизайнера й набути досвіду роботи на спеціальних програмах – графічних редакторах.

Для популяризації свого art-продукту та виведення його на широкий загал учителю музичного мистецтва слід оволодіти основами роботи SMM, що обумовлює активне відтворення відповідної реклами на різних платформах і адаптує вивід рекламного контенту під час пошуку в інтернеті подібних запитів у топ режимі. Крім того, для просування реклами в інтернеті необхідно набути навичок роботи працювати в соціальних мережах, з рекламними дошками та дошками оголошень, заповнювати їх цікавою і актуальною інформацією.

Зауважимо, що вчителю музичного мистецтва під час використання реклами треба чітко розуміти цільову аудиторію, на яку спрямовано art-заходи (діти, підлітки, дорослі, люди певних професій тощо). Слід продумувати стилі, наповнення банерів або відеороликів, ретельно й грамотно підбирати кольорову палітру, адже емоційне сприйняття через колір та зображення в цілому відіграє важливу роль у формуванні ставлення до змісту рекламного продукту й заходу, що анонсується. У цьому аспекті у нагоді стануть навички психології спілкування, успіху і навіть кольору [9].

Важливими є ораторські навички вчителя та відсутність страху виступати перед публікою. Виступ – це ключова частина art-заходу, тому він має бути неперевершеним, емоційно правильно налаштованим, захоплюючим і не скованим, в міру інтелектуальним і легким у сприйнятті глядачами. Це стосується як артистичного номера, так і проведення заходу (у ролі ведучого).

Поряд з ораторськими вміннями вчителю музичного мистецтва необхідно набувати навичок організації партнерської взаємодії й співробітництва з іншими фахівцями через обмін досвідом та для підвищення рівня проведення art-заходів. Здатність до співпраці, командної роботи є важливою технологічною навичкою, оскільки успішні арт-заходи часто включають у себе взаємодію з колегами, батьками, артистами, адміністраторами та іншими діячами.

Зважаючи на те, що такими партнерами та співорганізаторами можуть виступати представники абсолютно різних сфер діяльності, актуалізується питання інтеграції знань та практичних вмінь з різних наук (педагогіки, психології, музичного мистецтва, бізнесу, культури тощо). Тому треба бути готовими до пошуку механізмів співпраці з представниками різних професій для організації ефективної взаємодії для популяризації музичного мистецтва.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи. Підсумовуючи, зазначимо, що підготовка вчителів музичного мистецтва досить копітка і водночас важлива суспільна місія. Учитель музичного мистецтва – це не просто педагог чи культурний діяч у закладі освіти, а провідник мистецтва в суспільстві, який виховує підрастаюче покоління, формує художньо-мистецькі цінності, розкриває здібності і таланти через сучасні форми art-заходів. Це зумовлює потребу набуття ним навичок event-art менеджменту ще на етапі підготовки в закладах вищої освіти. Показниками сформованості таких навичок слугують: обізнаність у галузі музичного мистецтва, менеджменту, маркетингу, економіки та інформаційних технологій; здатність формувати емоційний інтелект; організаційно-управлінські вміння; технологічні навички. Оволодіння такими навичками сприятиме підвищенню престижу професії вчителя музичного мистецтва, розширить можливості його працевлаштування й кар'єрного зростання, збільшить конкурентноспроможність на ринку праці й дозволить активно пропагувати духовно-мистецькі цінності й популяризувати національну культуру не лише серед учнівської молоді, але й широкого загалу.

Перспективним завданням вбачаємо аналіз освітніх програм підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в ЗВО України, освітніх

компонент, які здатні забезпечити формування навичок event-art-менеджменту на етапі фахової підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Соколов Д.О. Дидактичні принципи у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурноосвітньої роботи в закладах позашкільної освіти. *RS Global. International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2020. 7 (28). С. 1–6.
2. Татарікова А.А. Педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців-музикантів з арт-менеджменту. *Наука і освіта*. 2016 №4. С. 5–10.
3. Бао Чень. Підходи до визначення суті понять «event-менеджмент», «art- менеджмент» у науково-педагогічному дискурсі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 87. С. 17–21.
4. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», що додається : наказ М-ва розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) від 23 грудня 2020 р. № 2736. URL: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Nakaz_2736.pdf (Дата звернення: 10.04.2023 р.)
5. Зюзь Д. Про тенденції і майбутнє івент-індустрії: веб-сайт. URL: <http://knukim.edu.ua/denys-zyuz-pro-tendencziyi-i-majbutnye-ivent-industriyi/> (Дата звернення: 12.06.2023 р.)
6. Стандарт вищої освіти України, першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти зі спеціальності 014.13. Середня освіта (Музичне мистецтво) : проект / URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-standartu-vishoyi-osviti-zi-specialnosti-014-serednya-osvita-na-pershomu-bakalavrskomu-rivni-vishoyi-osviti> (Дата звернення: 11.06.2023 р.)
7. Калюжна Оксана. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього педагога-музиканта в системі неперервної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2013. Вип. 120. С. 190–196.
8. Воевідко Л. Музична педагогіка : навчальний посібник. *Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»*. 2022. 240 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/6869/Voievdko-L.-Muzychna-pedahohika.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Дата звернення: 05.09.2023 р.)
9. Опаца В. Психологія в дизайні інтерфейсу та брендингу. UxPub : веб-сайт. URL: <https://ux.pub/vio/kolorova-psikhologhiia-v-dizaini-intierfieisu-ta-briendinghu-220c> (Дата звернення: 19.09.2023 р.)

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

BLENDED LEARNING AS AN INTEGRAL ELEMENT OF THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS

Статтю присвячено актуальним питанням впровадження змішаного навчання у вищих навчальних закладах. Здійснено аналіз теоретичних аспектів особливостей впровадження змішаного навчання у ВНЗ. Висвітлено досвід використання змішаного навчання у ВНЗ на заняттях з німецької мови.

Проаналізовано результат впровадження, який підтверджено методами математичної статистики. Встановлено, що змішане навчання (blended learning) – це освітня концепція, в рамках якої студент отримує знання і самостійно (он-лайн), і очно з викладачем (оф-лайн). З'ясовано основні принципи, на яких ґрунтуються моделі змішаного навчання: завдання повинні бути розроблені для роботи в групі; необхідність дотримання позитивної атмосфери; час для виконання; учасники навчаються разом в невеликих (2–5 членів) групах; кожен студент несе особисту відповідальність за діяльність усієї групи. Розглянуто ротаційну модель як одну із чотирьох моделей змішаного навчання 1) ротаційна модель (Rotation); 2) гнучка модель (Flex); 3) особистісно-зорієнтована модель (A La Carte); 4) модель збагаченого віртуального середовища (Enriched Virtual).

Описано покрокове впровадження змішаного навчання як експерименту, який проходив у три етапи – очно, дистанційно, очно, охоплюючи 6 кроків. Представлено роботу студентів на кожному етапі – виконання передтекстових, текстових і післятекстових, наведено також зразок анкети про враження студентів від проведеного експерименту.

Проаналізовано усі етапи експерименту впровадження змішаного навчання і активності студентів на кожному з них. З'ясовано, що робота над текстом дидактичної пісні була сприйнята студентами позитивно, завдання були розроблені цікаво, студенти отримали як мотивацію до подальшого опанування німецькою мовою, так і корисний досвід (новий формат завдань, робота на Padlet, у групах). Визначено, що правильне та своєчасне застосування мультимедійних засобів на заняттях німецької мови сприяє підвищенню мотивації для кожного, хто має бажання опанувати цю мову.

Ключові слова: змішане навчання, ротаційна модель, медіа-інструменти, дидактизація, текст пісні.

The article is devoted to topical issues of the implementation of blended learning in higher educational institutions. An analysis of the theoretical aspects of the implementation of blended learning in higher education institutions was carried out. The experience of using mixed learning in higher education in German language classes is highlighted. The result of the implementation was analyzed, which was confirmed by the methods of mathematical statistics. It has been established that blended learning is an educational concept in which a student acquires knowledge both independently (on-line) and face-to-face with a teacher (off-line). The main principles on which blended learning models are based are clarified: tasks should be designed for group work; the need to maintain a positive atmosphere; time for execution; participants study together in small (2–5 members) groups; each student is personally responsible for the activities of the entire group. The rotational model was considered as one of the four models of blended learning 1) rotational model (Rotation); 2) flexible model (Flex); 3) person-oriented model (A La Carte); 4) model of enriched virtual environment (Enriched Virtual).

The step-by-step implementation of blended learning as an experiment, which took place in three stages – face-to-face, remote, face-to-face, covering 6 steps, is described. The students' work at each stage is presented – the performance of pre-text, text and post-text tests, and a sample questionnaire about the students' impressions of the experiment is also given. All stages of the experiment of the introduction of blended learning and the activity of students at each of them were analyzed. It was found that the work on the text of the didactic song was positively perceived by the students, the tasks were developed interestingly, the students received both motivation to further mastering the German language and useful experience (new task format, working on Padlet, in groups). It was determined that the correct and timely use of multimedia tools in German language classes helps to increase motivation for everyone who wants to master this language. **Key words:** blended learning, rotational model, media tools, didactic teaching, song lyrics.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.7>

Басюк Л.М.,

канд. філол. наук,

доцент кафедри німецької філології

Волинського національного

університету імені Лесі Українки

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Змішане навчання (blended learning) – це цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі використання і взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання при наявності самоконтролю студента за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання [3].

Blended learning – це освітня концепція, в рамках якої студент отримує знання і самостійно (он-лайн), і очно (з викладачем). Цей підхід у навчанні дає можливість контролювати час, місце, темп і шлях вивчення матеріалу.

Зазвичай змішане навчання проходить у три етапи [8]: самостійне вивчення матеріалу студентом, аудиторне інтерактивне заняття, продовження інтерактивного навчання і підтримка на робочому місці. Змішане навчання можна

розглядати як інтеграцію формального й неформального навчання на робочому місці.

Реалізація концепції змішаного навчання як процесу передбачає наявність комфортного освітнього інформаційного середовища, системи комунікацій, які репрезентують всю необхідну навчальну інформацію. Інформаційне середовище – це поєднання традиційних (оф-лайн) та інноваційних (он-лайн) форм навчання з постійним розширенням та накопиченням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та електронних ресурсів, а також безперервним вдосконаленням сучасних методів навчання, професійних знань і вмінь самих викладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемами теорії та практики змішаного навчання в системі освіти та їх впровадження в освітній процес присвятили свої праці такі вчені, як О. Кривонос, К. Бугайчук, Дж. Бейлі, Дж. Гофман, Ю. Духнич, С. Нестеренко, В. Кухаренко, О. Рибалко, I. Allen, В. Barrett та ін. [4; 2; 1; 6; 9]. Проте практика застосування змішаного навчання на заняттях з іноземної мови в ВНЗ потребує подальших досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Згадана технологія має багато моделей застосування на практиці, які доречно використовувати при організації мовленнєвої діяльності студентів. Усі моделі ґрунтуються на таких принципах: завдання повинні бути розроблені для роботи в групі; необхідність дотримання позитивної атмосфери, адже співпраця необхідна для студентів, щоб домогтися успіху; час, який надається для виконання завдань, сприяє розвитку міжособистісних навичок спілкування; учасники навчаються разом в невеликих (2–5 членів) групах; кожен студент несе особисту відповідальність за діяльність усієї групи.

Американські науковці традиційно визначають такі моделі змішаного навчання: 1) ротаційна модель (Rotation); 2) гнучка модель (Flex); 3) особистісно-зорієнтована модель (A La Carte); 4) модель збагаченого віртуального середовища (Enriched Virtual).

Найбільше для впровадження у навчальний процес нам підходить перша модель (Rotation model), яка ґрунтується на принципі ротації, коли здобувачі освіти навчаються у групах згідно з певним графіком, переміщуючись від однієї станції до іншої, однією з яких обов'язково є онлайн навчання, а іншими можуть бути навчання у групах, проектна робота, індивідуальні заняття з викладачем, письмові завдання [7].

Метою статті є експериментально продемонструвати застосування змішаного навчання студентів на заняттях німецької мови у ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Вивчення іноземної мови на початковому етапі повинне бути високо мотивованим, структурованим, часто імпровізованим і неодмінно цікавим процесом як для викладача, так і для студентів. Завдання сприяти та розвивати інтерес та мотивацію до вивчення німецької мови у студентів першого року навчання власне спонукало до проведення експерименту.

Під час занять було помічено, що читання довгих текстів іноді демотивує студентів, тому для експерименту було обрано текст пісні «Місяці та пори року». Пісенний текст є коротким і легко адаптується до ритму музики, а нові слова, граматичні конструкції та їх застосування швидко запам'ятовуються студентами та застосовуються за потреби без зусиль.

Метою власне експерименту було: дізнатися, враження студентів після того, як вони презентують результати своєї роботи над дидактичним текстом на дошці Padlet. Таким було заняття у 12 групі першого курсу ОП «Мова і література англійська. Переклад», які вивчають німецьку мову як другу іноземну протягом трьох місяців на момент проведення експерименту. Рівень мови – А 1.1, тема «З ранку до вечора».

Під час занять було помічено, що читання довгих текстів іноді демотивує студентів, тому для експерименту було обрано текст пісні «Місяці та пори року». Пісенний текст є коротким і легко адаптується до ритму музики, а нові слова, граматичні конструкції та їх застосування швидко запам'ятовуються студентами та застосовуються за потреби без зусиль. Навчання коротких текстів сприяє кращому представленню нових слів, розумінню вирваних із контексту слів і застосуванню цих слів у мовній діяльності.

Експеримент проходив у три етапи – очно, дистанційно, очно, охоплюючи 6 кроків: 80 хвилин (кроки 1, 2, 3, 4 (частково)), потім як домашнє завдання (кроки 4 (частково), 5) і 10 хвилин на заповнення анкет (крок 6):

1) Крок 1: Студенти отримують інструкції до роботи та починають виконувати передтекстові завдання до тексту;

1. Vorbereitende Aufgabe – Aktivieren Sie Ihr Vorwissen!

a) Was sehen Sie auf dem Foto? [https://www.artflakes.com/artwork/products/2183502/zoom/wimmelbild-jahreskreis.jpg?1544106309]

b) Was wissen Sie über
– den Winter, den Frühling, den Sommer, den Herbst?

– die Monate in jeder Jahreszeit?

c) Was kann man machen in jeder Jahreszeit?

d) Was bedeuten die Zahlen: 1, 4, 12, 3, 52, 4, 7, 24, 60, 60? Besprechen Sie mit Lernpartner und tragen Ihre Ergebnisse in der Gruppe.

2) Крок 2: учні виконують текстові завдання;
2. Unterstützende Aufgabe – Überprüfen Sie Ihre Hypothesen!

a) Hören sie das Lied „Monate und Jahreszeiten“ und ergänzen Sie die Information:

1. Wie viel Monate hat das Jahr? _____

2. Welche Jahreszeiten gibt es im Jahr? _____

3. Wie heißen die Wintermonate? _____

4. Wie heißen die Frühlingsmonate? _____

5. Wie heißen die Sommermonate? _____

6. Wie heißen die Herbstmonate? _____

3. Unterstützende Aufgaben – Hören Sie im Detail!

Hören Sie das Lied noch einmal und notieren Sie die Tätigkeiten in jeder Jahreszeit!

Im Frühling _____

Im Sommer _____

Im Herbst _____

Im Winter _____

4. Unterstützende Aufgaben – Ein bisschen Grammatik im Lied!

a) Bilden Sie Komposita: der Monat, die Zeit, der Winter, das Jahr, der Sommer, der Herbst, der Frühling, das Wetter, die Woche, das Ende, der Tag.

b) Konjugieren Sie die Verben:

begleiten, singen, gehen, anfangen, werden, scheinen, geben, verlieren, kommen, schneien, blühen.

3) Крок 3: Студенти співають пісню;

4) Крок 4: Студенти розподіляються по групах і разом продовжують виконувати післятекстові завдання на PPP;

5. Weiterführende Aufgabe – Die Schönheit jeder Jahreszeit!

a) Finden Sie im Internet die Information über jeder Jahreszeit in drei Formen: Text, Bild und Lied und machen Sie eine Power Point Präsentation (PPP)!

b) Laden Sie Ihre PPP auf Padlet.com!

c) Präsentieren Sie Ihre PPP in der Gruppe!

5) Крок 5: Студенти завантажують свої PPP на Padlet.com;

6) Крок 6: Студенти заповнюють анкети про свої враження від роботи.

Der Fragebogen "Meine Eindrücke".

Die Präsentation der Aufgaben finde ich motivierend.

a) trifft voll zu; b) trifft teilweise zu; c) trifft überhaupt nicht zu.

Ich finde die Aufgaben zum Text interessant.

a) trifft voll zu; b) trifft teilweise zu; c) trifft überhaupt nicht zu.

Ich habe nützliche Erfahrungen (neue Aufgabenformat, Arbeit auf Padlet, in Wirbelgruppen) gesammelt.

a) trifft voll zu; b) trifft teilweise zu; c) trifft überhaupt nicht zu.

Ich hatte keine Angst vor der Arbeit auf Padlet.

a) trifft voll zu; b) trifft teilweise zu; c) trifft überhaupt nicht zu.

Ich würde gern solche Aufgaben auch weiterhin machen.

a) trifft voll zu; b) trifft teilweise zu; c) trifft überhaupt nicht zu.

Das würde ich ändern ..... (freie Antwort).

Після опрацювання усіх отриманих даних (анкетування, роботи учнів над завданнями, їхніх відгуків, атмосфери в групі тощо) та для кращої візуалізації експерименту, було створено діаграму (див. Рис. 1) з метою її подальшого аналізу.

На занятті панували очевидний інтерес студентів до роботи з дидактизованим текстом пісні, допитливість та позитивна енергія. Студенти працювали вмотивовано, але водночас діяли максимально зосереджено та відповідально, вирішували завдання дуже ретельно та уважно.

Як показує діаграма (Рис. 1), робота над текстом дидактичної пісні була в цілому сприйнята студентами позитивно. Всі студенти (14) вважають подання завдань мотивуючим (100%). Завдання були цікаві майже всім (13). Усі студенти (14) погоджуються, що вони отримали корисний досвід (новий формат завдань, робота на Padlet, у групах). Хоча робота на дошці Padlet була новою для всіх студентами, більшість із них (11) не боялися працювати на цій платформі. Лише троє респондентів зазначили, що їм іноді було важко подолати свій страх перед роботою на інтерактивній дошці Padlet.com. Більшість студентами (12) виявили бажання продовжувати виконувати подібні завдання. Такий варіант був нецікавий лише двом студентам, які вивчали мову раніше в школі, на відміну від решти опитаних.

Висновки. Отже, впровадження сучасного принципу змішаного навчання, а саме ротаційної моделі на заняттях з іноземної мови є виправданим, мотивованим та ефективним з методичної точки зору. Нова форма подачі дидактизованого тексту пісні сподобалася всім учасникам. Виконання передтекстових, текстових та післятекстових завдань було дуже цікавим та мотивуючим для студентів. Наприкінці експерименту було отримано позитивні відгуки від студентів. Вони висловили бажання й надалі пробувати роботу над різними дидактичними текстами на заняттях. Результати експерименту можна побачити за покликанням [10].

Перспективу дослідження застосування принципу змішаного навчання вбачаємо у подальшому

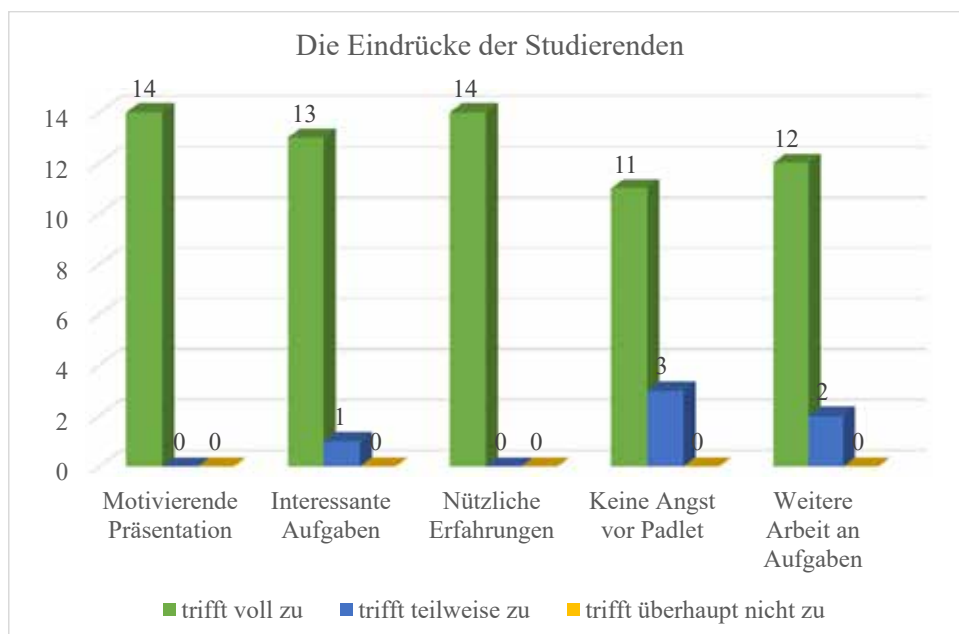

Рис. 1. Результати опитування студентів про їхнє враження від експерименту

вивченні та впровадженні роботи з медіа-інструментами на заняттях з іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бугайчук К. Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 54. № 4. С. 1–18. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=ITZN_2016_54_4_3 (дата звернення: 29.09.2023).

2. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні : навч. посіб. Житомир : Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 182 с.

3. Кухаренко В. М. Системний підхід до змішаного навчання. *Інформаційні технології в освіті*. 2015. № 24. С. 53–67.

4. Рафальська О. О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти. *Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво*. 2013. №11. С. 128–133.

5. Теорія та практика змішаного навчання / Кухаренко В. М. та ін. ; за ред. В. М. Кухаренка. Харків : ХПІ, 2016. 284 с.

6. Bailey J., Ellis S., Schneider C., Ark, T. V. Blended Learning Implementation Guide. Version 1.0. 2013. URL: <https://library.educause.edu/-/media/files/library/2013/2/csd6190-pdf.pdf> (дата звернення: 29.09.2023).

7. Blended Learning Model Definitions : веб-сайт. URL: <https://www.christenseninstitute.org/blended-learning-definitions-and-models/> (дата звернення: 29.09.2023).

8. Blended Learning Systems: Definition, Current Trends, And Future Directions : веб-сайт. URL: http://oldwww.sd91.bc.ca/frenchj/My%20Pages/e-articles/graham_intro (дата звернення: 29.09.2023).

9. Hofmann J. Top 10 Challenges of Blended Learning (And Their Solutions!). InSync Training LLC. 2014. URL: <https://static1.squarespace.com/static/5c2e89bcf407b45dcc793138/t/5c881dedc83025bffb532832/1552424432575/SolutionstotheTop10ChallengesofBlendedLearning+%281%29.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

10. Die Jahreszeiten : веб-сайт. URL: <https://padlet.com/lesyabasyuk1/die-jahreszeiten-x9cegumhnesn9uw> (дата звернення: 29.09.2023).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS), НЕОБХІДНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

ENSURING THE ACQUISITION OF MEDICAL EDUCATORS WITH SOFT SKILLS DURING WAR

Стаття присвячена одній із актуальних проблем підготовки здобувачів освіти медичної галузі та формування у майбутніх працівників таких навичок, які забезпечують їхню конкурентоспроможність, та які на сьогодні затребувані роботодавцями в сучасному світі при особливих умовах воєнного стану в Україні. В публікації представлено актуальні шляхи врахування запитів роботодавців у підвищенні якості підготовки здобувачів медичної галузі освіти та формуванні в них соціальних навичок.

Війна впливає на всі сфери нашого життя, перед глобальними випробуваннями опинилась і система охорони здоров'я України.

У всіх роботодавців уже на початку війни в Україні була можливість оцінити наявність та розвиненість soft skills у своїх працівників та як ці навички допомагають спеціалістам справлятися у різних кризових ситуаціях. Ніхто не був готовий до таких перевірок нервової системи та власних м'яких навичок, але саме вони допомагали за короткий час пристосуватися до нових викликів та налаштуватися на робочий лад.

Використання soft skills передбачає вміння використовувати різні моделі поведінки навіть у однакових ситуаціях, глибоко розуміти власні інтереси й інтереси зацікавлених сторін, швидко й чітко розставляти пріоритети, робити кращий вибір за наявності альтернатив, швидко підлаштовуватись відповідно до нових викликів й обставин, бути стресостійким до навантажень, уміти досягати поставленої мети.

Мета медичної освіти – забезпечувати людей швидкою та високоякісною медичною допомогою. А для цього має бути і високий рівень підготовки самих медичних працівників, а якісна медична допомога неможлива без зміни культурного прототипу і створення новітнього професійного середовища. Під час втілення цієї стратегії задля досягнення результатів урахується формування в студентів закладів медичної освіти професійних і особистісних навичок, які будуть потрібні майбутнім спеціалістам у їх становленні як фахівців.

Ключові слова: м'які навички, здобувачі освіти, медики, воєнний стан.

The article is dedicated to one of the current issues in the preparation of medical education students and the development of skills that ensure their competitiveness, especially in the context of the ongoing conflict in Ukraine. The publication presents current approaches to incorporating employers' demands into the quality of medical education and the cultivation of social skills in students.

The war has affected all aspects of life, including Ukraine's healthcare system. Employers had the opportunity to assess the presence and development of soft skills in their employees and how these skills helped specialists cope with various crisis situations. While no one was prepared for such tests of their nervous system and soft skills, it was these skills that helped individuals quickly adapt to new challenges and get into work mode. Utilizing soft skills involves the ability to employ different behavioral models even in similar situations, deeply understand one's own interests and the interests of stakeholders, set priorities quickly and clearly, make the best choice among alternatives, adapt rapidly to new challenges and circumstances, and remain resilient under pressure.

The goal of medical education is to provide people with fast and high-quality medical assistance. To achieve this, medical professionals themselves must receive a high level of training, and quality medical care is impossible without changing the cultural prototype and creating a modern professional environment.

In implementing this strategy to achieve results, the formation of professional and personal skills in students of medical education institutions is taken into account. These skills will be essential for future professionals as they develop into experts in their field.

Key words: soft skills, students, doctors, martial law.

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.8>

Безвугляк О.А.,
викладач циклової комісії філологічних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Черепанова М.О.,
викладач-методист циклової комісії філологічних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Сушацька В.Ю.,
викладач циклової комісії філологічних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Масштабні виклики сьогодення, швидкий розвиток технологій розширюють діапазон навичок, які потрібні сучасному кваліфікованому фахівцю. Всі організації створені людьми, які працюють теж з людьми, тому їм необхідні не тільки хороші технічні навички працівників (hard skills), а й сильні соціальні навички (soft skills), які притаманні комунікабельним учасникам переговорів, стресостійким лідерам, здатними ефективно вирішувати різноманітні проблеми. Це одні з ключових навичок, необхідних в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним підґрунтям дослідження слало вивчення набутих вітчизняних та іноземних науковців. В основу розробки матеріалу для формування м'яких навичок у здобувачів освіти лягло вивчення праць А. Безус, І. Гевлич, Л. Гевлич, К. Коваль, Ю. Федорова, І. Федулова О. Воєділова, Л. Іванова, О. Скорнякова, Н. Длугунович, К. Коваль, А. Тютюнник, В. Шипілов, F. Ahmed, L. Capretz, C. Scaffidi, B. Schulz та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблему розвитку м'яких навичок у майбутніх працівників досліджувала велика

кількість науковців, але проблему розвитку soft skills у майбутніх медичних працівників під час особливого періоду, зокрема воєнного стану, в Україні розкрито досить обмежено. Хоча ця тема є досить актуальною, адже воєнний стан і сама війна дуже впливає на внутрішній стан кожної людини, а від цього – і на якість навчання та роботи. Тому досліджувати цю тему та практично розвивати м'які навички у студентів-медиків, які тісно співпрацюють з людьми, які постраждали від війни (фізично та психологічно), є надзвичайно важливо.

Мета статті. Метою статті є визначення й теоретичне обґрунтування поняття soft skills в контексті формування конкурентоспроможного майбутнього медичного працівника в умовах воєнного стану, адже війна внесла корективи у життя кожного українця і у професійну діяльність, і у внутрішній емоційний стан. Роботодавці, в свою чергу, почали звертати ще більшу увагу на соціальні навички своїх майбутніх співробітників, описуючи запропоновану вакансію.

Виклад основного матеріалу. В освітніх програмах здебільшого звертають увагу на професійні компетентності (hard skills), але сучасні роботодавці здебільшого акцентують свою увагу на комунікативних, емоційних, командних навичках. Працедавці шукають кандидатів, котрі можуть ладити з іншими, мають критичне мислення, добре спілкуються, здатні ефективно працювати у команді, тобто мова йде про soft skills [1, с. 35].

Навчальні програми перенавантажені дисциплінами, які здебільшого розвивають у студентів hard skills, тобто навички, що пов'язані зі знанням фундаментальних та спеціальних дисциплін, а також здобуттям практичної підготовки, що є надважливим для медичних працівників.

Hard skills – це те, що можна запам'ятати, що можна проконтролювати та перевірити після закінчення навчання [4, с. 57]. Прикладами саме таких навичок у студентів-медиків – це знання з анатомії та фізіології, це вміння надавати своєчасну та кваліфіковану медичну допомогу, це також навички розрізнення різних видів кульових, вибухових, мінних поранень, навички зупинення різних видів кровотеч, дезінфекції ран у воєнних польових умовах. Hard skills співвідносяться саме з професійними компетенціями.

Soft skills – це компетенції універсальні. До них належить комунікабельність, стресостійкість, вміння працювати в умовах надзвичайної події, вміння співпрацювати у команді. Оцінити ці навички у конкретних фактах майже неможливо, але розвинути протягом життя або певних умов – реально [1, с. 67].

М'які навички допомагають спеціалісту вибудувати свою кар'єру та формувати репутацію. М'які навички, які користуються попитом – це: комунікабельність; відповідальність та дисциплінованість;

вміння працювати в команді; критичне мислення [1, с. 32]. Такі навички потрібні у будь-якій сфері, та для розвитку цих навичок необхідно більше часу та терпіння.

М'які навички медика, також відомі як міжособистісні навички, дуже важливі. Вони включають в себе вміння спілкуватися з пацієнтами, виявляти емпатію, проявляти толерантність та розуміння. Також до них відносяться лідерські якості, вміння працювати в команді, вирішувати конфлікти та підтримувати позитивний підхід під час лікування.

До комунікативних навичок входять такі компетентності: здатність до ефективної комунікації (всередині колективу, з пацієнтами, з постраждалими); зрозуміло формулювати думки, вміння взаємодіяти з різними типами людей, вміння переконувати, вирішувати конфліктні ситуації [1, с. 86].

Комунікативні навички надзвичайно важливі для успішного медичного працівника, оскільки застосування цих навичок стосується роботи з пацієнтами, для якої важливим є активне слухання, вміння доцільно ставити запитання, лаконічно висловлюватися, вислуховувати й брати до уваги всі точки зору колег, відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо. Під час війни налагодження комунікації дає можливість взаємодіяти з різними структурами (військовими, державними, громадськими), об'єднуватись задля допомоги іншим, для волонтерства, для вирішення нагальних проблем.

До другої групи належать навички особистої ефективності, які включають компетентності з управління часом, відповідальності, стресостійкості, вміння досягати поставленої цілі, креативності та аналітичного мислення [6]. Труднощами в роботі під час війни є складність спланувати свій робочий день між сигналами повітряної тривоги, відключенням електроенергії та виконувати такий обсяг роботи, який покладався на працівників ще до початку війни. Для медика для розвитку навичок особистої ефективності необхідно регулярно аналізувати свою роботу, виявляти сильні та слабкі сторони для подальшого вдосконалення. Ці навички допоможуть майбутнім спеціалістам стати більш ефективними.

Третю групу складають управлінські навички, основу яких складають компетентності щодо роботи у команді. Вміння сформувати, згуртувати колектив, вміння мотивувати учасників команди – це саме ті компетентності, які необхідні для успішної роботи в складі колективу [3]. Це робота із людськими ресурсами. Потрібно вчитись створювати команди й ефективно ними управляти. Управлінські навички медиків є важливими для ефективного функціонування медичних установ. До них входять лідерство, комунікація, планування, прийняття рішень, організація та розв'язання конфліктів. Ці навички допомагають координувати роботу

колективу, впроваджувати нові підходи в організації медичної допомоги та забезпечувати високу якість обслуговування пацієнтів.

Критичне мислення є однією з необхідних навичок для ефективного управління інформацією в медичній галузі. Майбутньому медичному працівнику необхідно вміти аналізувати, синтезувати, оцінювати дані та повідомлення, приймати рішення. Критичне мислення – це зброя у інформаційній війні, яку веде країна-агресор, маніпулюючи свідомістю. Працівник із розвиненим критичним мисленням легко відрізняє фейк від факту, вигадку від реальності. Критичне мислення для медика включає уважне аналізування інформації, раціональне рішення при наявності обмежених даних, розуміння можливих наслідків та пошук альтернативних підходів. Також важливо враховувати етичні аспекти, здатність сприймати критику та намагатися постійно покращувати свої знання і навички.

Задля розвитку soft skills доцільнішим буде включення в освітній процес комунікативних тренінгів, тренінгів безконфліктного спілкування, тренінгів особистісного зростання, розвитку емпатії, лідерських навичок, навичок самопрезентації та ін., а також проблемного й проєктного навчання.

Завдяки цьому в студентів-медиків можна розвинути такі soft skills:

1. Альтруїзм. Для розвитку цієї навички необхідно заохочувати здобувачів освіти до безкорисливої праці. Найоптимальніше цю роботу виконувати в групах. Кожен член групи має нести відповідальність за конкретну роботу або конкретний результат. Після закінчення групової роботи кожен студент має показати те, чим він сприяв командній роботі та чому він заслуговує на позитивну оцінку [2, с. 42]. Саме альтруїзм на початку повномасштабного вторгнення показав себе якнайкраще, адже тисячі людей включилися у безкорисливу допомогу іншим, зокрема, наші медики, які працюють на тих територіях, де громадяни нашої країни найбільше потерпають від війни. Альтруїзм медиків – це вияв інтересу та прагнення допомогти іншим, який виявляють медичні працівники, нерідко на власний ризик, незалежно від особистого комфорту чи безпеки. Це може включати в себе надання медичної допомоги в екстремальних умовах, волонтерську роботу або відмову від власних інтересів на користь пацієнтів.

2. Спілкування. Для розвитку цієї навички потрібно розвивати комунікативні навички здобувачів освіти в усній і письмовій формах. Для розвитку комунікативних навичок необхідно залучати студентів до участі різноманітних групових обговореннях. Вони мають вчитися виступати перед аудиторією й доносити та доводити свої ідеї. Щоб розвивати комунікабельність, викладачам рекомендують на заняттях заохочувати активну участь

студентів у дискусіях, у реалізації та презентуванні проєктів, участь у творчих заходах [4, с. 30]. Комунікативні навички під час війни мають неабияке значення, зокрема для медиків. Сюди належить вміння встановлювати контакт із співрозмовником, спостереження за емоціями, настроєм, вміння відсторонитися від конфлікту, підтримання зорового контакту, використання невербальних сигналів, які дають змогу сказати співрозмовнику більше. Також це вміння ефективно спілкуватися з іншими медичними працівниками та військовими для забезпечення координації допомоги.

Ще одною важливою м'якою навичкою медика є здатність впевнено та зрозуміло пояснювати пацієнтам їхні діагнози, плани лікування та можливі наслідки, здатність вислуховувати скарги пацієнтів, навіть якщо вони здаються несуттєвими, і враховувати їхні побажання та обмеження.

3. Люб'язність. Для розвитку цієї навички необхідно домагатися, щоб студенти були шанобливими і ввічливими один до одного в аудиторії, на перерві та під час співпраці з іншими [7]. Для медика це вміння пояснити пацієнту складні медичні поняття простою мовою, дотримуватися етичних стандартів, а також виявляти терпіння та спокій у невпевнених ситуаціях. Сюди ж відносять вміння встановлювати позитивне та підтримуюче оточення навколо пацієнта, зменшуючи страхи та тривожність, пов'язані з медичними процедурами чи хворобою. Ці навички допомагають побудувати довіру між медиком і пацієнтом, що є важливою основою ефективного лікування.

4. Відповідальність. Для розвитку цієї навички потрібно виховувати в студентів почуття обов'язку перед керівником та іншими членами групи за завдання, яке йому дали, необхідно вчити пояснювати причини невиконання такого завдання і шляхи виправлення ситуації [2, с. 45]. Для медика це вміння вести звітування та документацію точно і чітко, адаптуватися до різних особистостей та культурних контекстів пацієнтів, знаходити спільну мову з різними віковими групами, дотримуватися конфіденційності медичної інформації та вміння впоратися зі стресовими ситуаціями, що можуть виникнути в медичній практиці.

5. Гнучкість. Для розвитку цієї навички потрібно давати студентам довгострокові проблемні проєкти, але такі проєкти мають бути завершені межах установлених термінів. Це стимулюватиме здобувачів освіти організовуватися, фокусуватися, вчитиме подоланню виробничих проблем і самоконтролю [2, с. 46]. Для медиків ця навичка дає здатність працювати в умовах обмежених ресурсів та екстремальних ситуацій. Також це вміння ефективно спілкуватися з сім'ями пацієнтів, надавати психологічну підтримку у складних ситуаціях, вчасно реагувати на зміни у стані пацієнта та вміння працювати з іншими медичними

спеціалістами для досягнення найкращого результату для пацієнта.

6. Командна робота. Для розвитку цієї навички необхідно заохочувати студентів до командної роботи й співпраці через групову роботу. Уміння працювати в команді здобувачі освіти розвивають під час підготовки спільних проєктів, презентацій, досліджень. Вони вчаться розподіляти завдання, організувати час, шукати та структурувати інформацію, виступати публічно [2, 50]. Командна робота медиків – це співпраця між медичними фахівцями для надання якісної медичної допомоги. У цьому контексті робота виконується за координуваним планом для досягнення найкращих результатів для пацієнтів.

7. Емоційний інтелект. Основою цієї навички є емпатія, тому щоб розвинути цю навичку необхідно намагатися вчити студентів прислухатися до своїх і чужих емоцій, вчити стежити, як ці емоції впливають на них, їхню поведінку і вчинки [6, с. 1]. Це актуальна навичка для воєнного стану, адже в цей час дуже важливо навчитись прийняти нові реалії життя, вміти швидко відновлювати свої ресурси та покращувати свій емоційний стан. Також це здатність медиків розуміти психологічні потреби поранених та надавати їм підтримку під час тяжких обставин. Важливою м'якою навичкою медика є здатність реагувати на негативні ситуації з великою самовладаністю та зберігати професійний підхід у будь-яких обставинах.

Що дасть розвиток soft skills для студентів-медиків?

Посилить професійні навички; зробить життя і роботу легшою; допоможе досягати більшості цілей [1, с. 48]. Розвиток м'яких навичок (комунікація, співпраця, лідерство тощо) для студентів-медиків допоможе покращити їхню взаємодію з пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками. Це сприятиме ефективнішій командній роботі, покращенню розуміння потреб пацієнтів та збільшенню задоволення від роботи.

Висновки. Сучасні реалії ефективного навчання й праці потребують від майбутнього фахівця оволодіння не тільки професійними знаннями, уміннями й навичками, які позначаються як hard skills, а й універсальними загальнолюдськими навичками, відомими в усьому світі як soft skills. Саме вони допомагають майбутньому фахівцеві тривалий час залишатися ефективним у своїй сфері діяльності, швидко адаптуватися до умов

середовища, розвиватися, вдосконалювати свою майстерність та вміти після сигналів повітряних тривоги повертатися до роботи, зосереджуватись на ній та без зайвих емоцій спілкуватися з рідними та колективом.

Розвиток м'яких навичок є важливим для медиків, оскільки ці навички включають комунікацію, співпрацю, лідерство та емоційний інтелект тощо. Це допомагає встановлювати злагожені стосунки з пацієнтами, колегами та командою, забезпечує ефективну передачу і засвоєння інформації, а також підвищує загальний рівень якості медичного обслуговування та якості медичної практики.

Крім того, розвиток емоційної стійкості допоможе медику ефективно впоратися зі стресовими ситуаціями, які можуть виникнути у медичній практиці, особливо під час війни. Важливо навчитися зберігати спокій та розуміння, навіть у важких ситуаціях. Також розвиток лідерських навичок може бути корисним для керівництва медичними проєктами або координації колективу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронцова Т.В. Вчимося жити разом : посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). К.: Алатон, 2017. 123 с.
2. Жовта В.О. Використання інноваційних технологій навчання – запорука підготовки творчих спеціалістів : зб. наук. пр., м. Вінниця: ДОВ Вінниця, 2014. 745 с.
3. Основи здоров'я: Підручник для 7 класу / І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко. К. : Алатон, 2016. 234 с. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAqrO9Wcc0N0dk1oVmxTbE0> (дата звернення 31. 08. 2023).
4. Паянок В.О. Інтерактивне навчання як інноваційний підхід у навчальному процесі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр., Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. 745 с.
5. Психофізіологія емоцій. *Психологія* : веб-сайт. URL: <https://www.br.com.ua/referats/Psychology/93337.htm> (дата звернення 01. 09. 2023).
6. Способи саморегуляції емоційного стану. *Здоров'я* : веб-сайт. URL: : веб-сайт. URL: http://toplutsk.com/articles-article_151.html (дата звернення 31. 08. 2023).
7. Міжособистісні стосунки. *Медицина в Україні*. : веб-сайт. URL: <http://medic.in.ua/mijosobistisni-stosunki.html> (дата звернення 29. 08. 2023).

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ
У ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІPROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MASTERS IN PEDAGOGICAL
DISCOURSE

Україна як держава з соціальними інститутами переживає період стрімких змін. Ці зміни відображаються майже на усіх рівнях, одним із яких є освіта. Освітня парадигма сучасної України змінювалася поступово, а основи цих змін були закладені у редакції Законів України «Про освіту», що були прийняті Верховною Радою. Під змінами маються на увазі корінні перебудови, перш за все, в уявленні того, кого має підготувати заклад вищої освіти сьогодні як державний соціальний інститут.

Визначаючи нові вимоги до стандартів професійної підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» у галузі педагогіки, методиці навчання приходить наздоганяти зазначені рівні, аналізуючи, як та якими педагогічними засобами реалізувати ті показники, що значаться в стандартах.

Разом із тим, виникає питання розробленості навіть базової термінології: що вважати за професійну компетентність, яка її змістовна сторона на сучасному етапі розвитку освіти та як сучасний заклад вищої освіти повинен навчати майбутніх магістрів, аби на виході отримати високопрофесійних фахівців.

Педагогічний дискурс сучасності не має чіткої відповіді на ці питання, адже вони задаються в період трансформації усієї системи, що значно пояснює актуальність досліджень визначеної тематики.

У запропонованій статті робиться огляд на розуміння педагогічного дискурсу на межі різних наук (лінгвістика, педагогіка, соціологія), досліджуються різні підходи на розуміння цього явища та зіставляються основні визначення. Робиться спроба проаналізувати професійну компетентність майбутніх магістрів на базі наявних у сучасній педагогіці та дидактиці дефініцій. Визначаються провідні підходи до даного поняття та встановлюються спільні риси визначень, на базі чого пропонується уніфіковане розуміння терміну. Висловлюється думка, що завдання професійної діяльності треба розглядати як частину культури, а людину, що реалізує ці завдання, як працівника, що володіє професійною культурою.

Ключові слова: професійна компетенція, магістратура, підготовка магістрантів, педагогічний дискурс, компетентнісний підхід.

Ukraine as a state with social institutions is experiencing a period of rapid change. These changes are reflected in almost all levels, one of which is education. The educational paradigm of modern Ukraine changed gradually, and the foundations of these changes were laid in the wording of the Laws of Ukraine "On Education", which were adopted by the Verkhovna Rada. By changes we mean radical changes, first of all, in the idea of who should be prepared by a higher education institution today as a state social institution.

Defining new requirements for the standards of professional training of graduates of educational qualification level "Master" in the field of pedagogy, teaching methods have to catch up with these levels, analyzing how and by what pedagogical means to implement those indicators that appear in the standards.

At the same time, there is a question of developing even basic terminology: what should be considered professional competence, what is its content at the present stage of education development and as a modern higher education institution should train future masters to get highly professional specialists.

The pedagogical discourse of the present does not have a clear answer to these questions, because they are blown away during the transformation of the whole system, which significantly explains the relevance of research on certain topics.

The proposed article reviews the understanding of pedagogical discourse at the borders of different sciences (linguistics, pedagogy, sociology), explores different approaches to understanding this phenomenon and compares the main definitions. An attempt is made to analyze the professional competence of future masters on the basis of definitions available in modern pedagogy and didactics. Leading approaches to this concept are defined and common features of definitions are established, on the basis of which a unified understanding of the term is proposed. It is believed that the tasks of professional activity should be considered as part of the culture, and the person who implements these tasks, as an employee with a professional culture.

Key words: professional competence, master's degree, training of undergraduates, pedagogical discourse, competence approach.

УДК 378:37.015

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.9>

Бражнікова А.І.,

аспірантка кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема підготовки педагогічних кадрів за умов соціально-економічних інновацій, які диктують нові підходи до професійної підготовки майбутніх магістрів, наразі є актуальною. Реалізація цілей освіти у постійно мінливих соціально-економічних умовах вимагає від сучасного педагога інноваційних перетворень своєї професійної компетентності, які сприяють зародженню в ньому готовності до нових звершень у сфері освіти. Від

ступеня професійно-педагогічної компетентності педагога та його світоглядної позиції безпосередньо залежить цивілізованість сучасного суспільства, результати суспільно-соціальної ініціативності та образ майбутнього країни. У обставинах, що склалися, педагог не може виконувати роль транслятора знань, адже горизонти його діяльності розширюються. Педагог «нового типу» не обмежений своєю предметною сферою, у нього широкий кругозір, це високоморальна, культурна

людина гуманістичного спрямування, що дає можливість і допомагає в індивідуальному розвитку кожного здобувача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить у тому, що розкриттю сутності поняття «професійна компетентність» приділяється значна увага. Пинзенік О.Ф. вважає, що «нині проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців вирішується з позицій різних методологічних підходів, як зарубіжних (Г. Клемп, Дж. Равен, Л. Спенсер, Н. Хомський, Р. Уайт, До. Шнайдер та ін), так і вітчизняних вчених (Н. Бодруг, І. Зязюн, О. Мірошник, Н. Теличко та ін.)» [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Залишається відкритим питання про те, як у методичній та педагогічній літературі сучасності визначається професійна компетентність у педагогічному дискурсі; що власне вважати педагогічним дискурсом та які вимоги до здобувача освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» слід висувати наразі.

Мета статті – проаналізувати сучасні підходи та розуміння професійної компетентності майбутнього магістра у педагогічному дискурсі; наблизити такі підходи до уніфікованого розуміння шляхом всебічного розгляду вже запропонованих визначень.

Виклад основного матеріалу. Поняття «дискурс», незважаючи на своє широке застосування в різних науках (лінгвістиці, педагогіці, соціології, психології тощо) залишається безмежно різноманітним і неоднозначно характеризується. Багато наукових праць присвячені розкриттю феномену дискурсу, але спочатку звернемося до «Лінгвістичного енциклопедичного словника», де дискурс визначається як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; мова, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмах їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс – це мова, «занурена в життя». Тому термін «дискурс», на відміну від терміна «текст», не застосовується до давніх та інших текстів, зв'язки яких із живим життям не відновлюються безпосередньо».

У роботах науковців Сібрук А. В., Барабаш О.В. поняття «дискурс» розглядається в контексті нових парадигмальних установок, в умовах «дискурсивного перевороту» [7]. Інтерес представляє також визначення Голика С.В.: «Дискурс – це «мова в мові», але представлена у вигляді особливої соціальної давності. Дискурс існує насамперед і головним чином у текстах, але таких, за якими постає особлива граматики, особливий лексикон, особливі правила слововживання та синтаксису, особлива семантика, зрештою, особливий світ.

У світі будь-якого дискурсу діють правила синонімічних заміни, свої правила істинності, свій етикет» [3].

Вивчаючи поняття дискурс, ми стикаємося з такими характеристиками як політичний, гуманітарний, релігійний, поетичний, економічний, медичний, діловий, газетний дискурс, протиставляються усний та письмовий дискурс, адресатний – безадресатний; діалогічний – монологічний – полілогічний; істинний – несправжній. Таким чином значення у визначенні дискурсу можуть мати і сфера, і тема, і спосіб спілкування. Ці критерії будуть важливими для виділення інституційного дискурсу.

Як вважає Хабарова Н.А. «інституціональний дискурс є спілкуванням у заданих рамках статусно-рольових відносин. Щодо сучасного суспільства, мабуть, можна виділити такі види інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий, сценічний та масово-інформаційний. Цей список можна змінити або розширити, оскільки громадські інститути істотно відрізняються один від одного і не можуть розглядатися як однорідні явища, крім того, вони історично мінливі, можуть зливатися один з одним і виникати як різновиди в рамках того чи іншого типу». Далі говориться про те, що «інституціональний дискурс виділяється на підставі двох системотворчих ознак: цілі та учасники спілкування. Мета політичного дискурсу – завоювання та утримання влади, педагогічного дискурсу – соціалізація нового члена суспільства, медичного дискурсу – надання кваліфікованої допомоги хворому тощо. Основними учасниками інституційного дискурсу є представники інституту (агенти) та люди, які звертаються до них (клієнти)» [8].

Виходячи з цього, розуміння педагогічного дискурсу в даному контексті розглядається з точки зору специфіки комунікації його агентів (педагог-здобувач), що включає більшу кількість елементів особистісної взаємодії, ніж науковий або юридичний типи інституційного дискурсу.

Педагогічний дискурс сприяє формуванню людини та її духовної сфери. У ньому поєднуються такі цілі, як навчальна та розвиваюча. Сібрук А. В., Барабаш О.В. виділяють пояснювальну, оцінювальну, контролюючу, сприятливу та організуючу стратегії педагогічного дискурсу. Необхідно відзначити, що педагогічному дискурсу притаманні ритуальність та фасцинація [7]. Фасцинація – це побудований спеціальним чином вербальний або невербальний вплив на комуніканта, націлений на зниження втрат значущої смислової інформації при її сприйнятті комунікантами, внаслідок чого збільшується ефективність її впливу на їхню поведінку. У основі керуючих рішень лежить передача

інформації, а фасцинація безпосередньо спонукає до необхідних дій. Основними засобами фасцинації виступають особливості тональності, вживання тропів і фігур у мові, пробудження інтересу та інші прийоми, характерні також для інших типів спілкування.

Але педагогічний дискурс не обмежується лише комунікацією із освітніми цілями. На думку Андрущенко В.П. та Силадія І.М. сюди входять як і професійна комунікація дослідників у сфері теорії, педагогів і здобувачів у письмовій та усній формі, безпосередня чи опосередкована спеціалізованою літературою. Залежно від галузі функціонування науковець виділяє такі різновиди педагогічного дискурсу: дидактичний, академічний, публіцистичний, спеціалізуючий та спеціальний. «Дидактичний педагогічний дискурс є усною формою комунікації між викладачем та здобувачами у процесі навчання. Академічний педагогічний дискурс поєднує наукові праці, підручники та навчальні посібники з педагогіки та методики, монографії (тобто письмові форми педагогічної комунікації), лекції з педагогіки чи методики викладання (усні форми). Публіцистичний педагогічний дискурс охоплює статті у періодичних виданнях, що розглядають побутові проблеми в галузі викладання (умови навчання, оплата праці викладачів та ін.). Вид педагогічного дискурсу, агентами якого є здобувачі та їх батьки, можна назвати соціалізуючим. Педагогічний дискурс, що функціонує в межах різних галузей наук, що застосовують досягнення педагогічної науки (психологія, криміналістика, медицина та ін.), визначається автором як спеціальний» [1].

Враховуючи результати вищезгаданих досліджень педагогічний дискурс – це зразок комунікативно-прагматичної мовної поведінки педагога, що здійснюється у сфері навчання та має певну кількість незмінних та змінних ознак: соціокультурних норм, соціальних ролей та відносин, угод, особливостей інтерактивності тощо. Педагог найбільшою мірою орієнтований на організацію своєї педагогічної та виховної діяльності, а також на активне оволодіння різноманітними прийомами. Здобувачі у своїй суті є об'єктом педагогічних впливів.

Використовуючи терміни «педагогічний дискурс», «навчально-виховний дискурс», «університетський педагогічний дискурс», «дидактичний дискурс», «навчальний дискурс», «аудиторний дискурс» тощо, дослідники, як правило, розглядають:

- специфіку мовної поведінки педагога на аудиторному занятті;
- сукупність текстів, значимих у межах освітньої сфери;
- текст як одиницю навчання;
- спеціальний різновид спілкування на основі шаблонів та кліше, залежно від соціальних функцій та ролей суб'єктів комунікації.

Дані поняття характеризують лише один бік педагогічної ситуації – мовну активність автора підручника чи педагога; а поняття «навчальний» зазвичай асоціюється з діяльністю здобувачів.

Проте фактично текст дидактичного дискурсу – це сукупність мовного контенту, що виходить від усіх учасників комунікативного процесу. Навчально-педагогічний дискурс описується також як процес семіотизації підготовки та інтерпретації навчальних текстів у єдиній, закритій комунікативній ситуації, що має місце у сфері навчання. Замкненість/закритість ситуації відбувається за рахунок взаємної соціальної дії суб'єктів комунікації, яка, як правило, організується на основі підручника.

Такий текст являє собою завершене повідомлення, яке має свій зміст, організований за однією з абстрактних моделей, що існують в мові й характеризуються своїми відмітними ознаками. Будучи результатом синхронізації пізнавальної активності учасників комунікації, він нерозривно пов'язаний з їхньою навчально-методичною діяльністю, яка набуває форми у стратегіях пізнання та комунікації, а також надає динаміку текстовій системі, інтегруючи її в семіотичний простір. Кожна частина такого контенту, наприклад, фрагмент підручника або тексти вчителя та учнів – це особлива область семіозису, а в дискурсі має місце їх взаємна адаптація. У цьому, текст педагога грає інтегруючу роль, так як він поєднує в собі базові складові мов різноманітних підсистем дискурсу та використовує їх як свою основу. Тим не менш, текст педагога є автономним по відношенню до інших мов і відрізняється своєю семіотичною структурою. Поряд з вербальними знаками (морфемами, словами, реченнями) у його складі зустрічаються піктограми, оформлення шрифтів, зміна палітри кольорів. Дидактичні тексти також містять відображення природного спілкування, але в умовах навчального середовища знаходять свої відмітні ознаки і стають предметом аналогії.

У наукових працях нашого часу педагогічний дискурс сприймається як інституційно програваний тип спілкування, основу якого ми знаходимо у встановлених правилах соціуму та базуванні на існуючих ритуалах. У його описі застосовуються соціальні, лінгвістичні та жанрові визначення: моделювання ситуації контексту, соціокультурний контекст, реєстр як система конвенційних правил, жанр як фреймова «рамка» соціальної та культурної поведінки комунікантів, що регулює хід дискурсу тощо.

Отже, терміни «педагогічний дискурс» та «дидактичний дискурс» активно вживаються в лінгвістичній та педагогічній галузях науки, але однозначного та загально визнаного визначення даних понять досі не сформульовано. Вивчення цього питання дозволяє констатувати наявність

широкого та вузького розуміння таких типів дискурсу. У широкому сенсі це види освітнього дискурсу, що характеризується як єдина система, що включає певні освітні тексти, якими можуть бути концепції в галузі педагогіки, навчальні предмети, освітні цикли, їх методичне та програмне наповнення, навчальні плани, навчально-методичні посібники тощо, а вузькому значенні – це мовна активність педагога під час заняття, структурними елементами якого виступають мовний акт, мовний крок та мовленнєвий цикл. Однак здобувач при цьому не характеризується як активний учасник комунікації, пасивно сприймаючи навчальну інформацію.

Перейдемо до розгляду поняття професійної компетентності з позицій зазначених вище. Резніченко І.Н. представила авторський погляд на визначення змісту та послідовність проведення різних видів виробничих практик, передбачених освітніми професійними програмами підготовки магістрів за напрямом «Педагогічне навчання», мета яких визначається як внесок у професіогенез майбутнього викладача-дослідника. На думку Резніченко І.Н. неправомірно розглядати процес підготовки викладача-дослідника, лише як адаптацію до професійної діяльності, оскільки, підтримка його професійно-педагогічної форми все більше залежить від його готовності до самоконструювання власної кар'єри, від його готовності до самозміни, від його відкритості до всього нового, від його вміння коригувати власну професійну концепцію залежно від змін навколишньої соціально-педагогічної дійсності [5].

Безсумнівний інтерес для нашої роботи представляє думка Батечко Н.Г., де викладено результати дослідження проблеми підготовки у магістратурі педагога вищої кваліфікації, здатного до активного пізнання дійсності, визначення проблем у галузі професійної діяльності, створення оригінальних стратегій їх вирішення, ініціації та реалізації відповідних змін. Показано, що магістратура педагогічного закладу вищої освіти має значний потенціал на формування професійної компетентності магістра освіти. Розкривається процес моделювання змісту освіти у магістратурі педагогічного вузу, описано його основні компоненти. Автори вважають, що «нові цілі професійної підготовки магістрів освіти зумовили активізацію діяльності викладачів щодо внесення змін до змісту освіти з урахуванням вимог суспільства, що змінюються. Водночас створення якісних магістерських програм утруднено у зв'язку з відсутністю як у викладачів закладів вищої освіти, так і у роботодавців чітких уявлень про цільову орієнтацію, структуру та результати навчання магістрантів» [2].

Щодо проблематики нашого дослідження ми дотримуємося думки І.В. Георге про те, що «професійна компетентність – здатність фахівця

використовувати в полі професійної діяльності наукові та практичні знання, володіючи широкою загальною та спеціальною ерудицією, здійснюючи постійне підвищення своєї науково-професійної підготовки, демонструючи здатність самостійно ставити та вирішувати нові професійні завдання, виявляти високий ступінь професійної адаптації» [6]. Ціпан Т.С. у своєму дослідженні під професійною компетентністю розуміє характеристику особистості магістра, виражена в єдності його теоретичних знань, практичної підготовленості, здатності здійснювати всі види професійної діяльності та вказують на те, що професійна компетентність – це системна інтегративна єдність когнітивної та діяльнісної складових, особистісних характеристик та досвіду [9]. Вона не зводиться ні до окремих якостей особистості або до їх суми, ні до окремих знань, умінь та навичок, вона не тільки відображає наявний у людини потенціал і здатність його використовувати, але й дозволяє людині бути успішною у професійному плані. Таким чином, з аналізу наукової літератури випливає, що поняття «професійна компетентність» проаналізовано у різних аспектах, а саме:

- ціль освіти, професійної підготовки;
- індивідуальний стиль та індивідуальні способи самоствердження у професійному середовищі;
- проміжний результат, що характеризує стан спеціаліста;
- здатність спеціаліста застосовувати наукові та практичні знання до предмета професійної діяльності;
- широка загальна та спеціальна ерудиція;
- висока якість трудової діяльності на основі знань та умінь, володіння способами виконання діяльності;
- постійне підвищення науково-професійної підготовки;
- психологічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально;
- володіння людиною здатністю та вмінням виконувати певні трудові функції.

Як бачимо з цих підходів, професійна компетентність ґрунтується на володінні всією сукупністю культурних образів, відомих до нашого часу у сфері людської діяльності. У міру їх освоєння в процесі становлення особистості завдання професійної діяльності треба розглядати як частину культури, а людину, що реалізує ці завдання, як працівника, що володіє професійною культурою.

Висновки. У ході дослідження було встановлено, що терміни «педагогічний дискурс» та «дидактичний дискурс» активно вживаються в лінгвістичній та педагогічній галузях науки, але однозначного та загально визнаного визначення даних понять досі не сформульовано. Вивчення цього питання дозволяє констатувати наявність

широкого та вузького розуміння таких типів дискурсу. У широкому сенсі це види освітнього дискурсу, що характеризується як єдина система, що включає певні освітні тексти, якими можуть бути концепції в галузі педагогіки, навчальні предмети, освітні цикли, їх методичне та програмне наповнення, навчальні плани, навчально-методичні посібники тощо, а вузькому значенні – це мовна активність педагога під час заняття, структурними елементами якого виступають мовний акт, мовний крок та мовленнєвий цикл. Однак здобувач при цьому не характеризується як активний учасник комунікації, пасивно сприймаючи навчальну інформацію.

Професійна компетентність майбутніх магістрів у межах педагогічного дискурсу ґрунтується на володінні всією сукупністю культурних образів, відомих до нашого часу у сфері людської діяльності. У міру їх освоєння в процесі становлення особистості завдання професійної діяльності треба розглядати як частину культури, а людину, що реалізує ці завдання, як працівника, що володіє професійною культурою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко В.П., Силадій І.М. Поняття педагогічного дискурсу в сучасних наукових дослідженнях. 2018. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/37476>
2. Батечко Н.Г. Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури. КУ ім. Б. Грінченка, 2016. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/14152/>
3. Голик С. В. Науковий дискурс: основні напрями дослідження. *Сучасні дослідження з іноземної філології* 14 (2016): 45–49.
4. Пинзеник О.М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у процесі вивчення дисциплін природознавчого циклу. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія* 2 (2016): 96–100.
5. Резніченко І.Г. Педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів. URL: <https://cutt.ly/swzv8pJK>
6. Рудніцька, К. Сутність понять компетентнісний підхід, компетентність, компетенція, професійна компетентність у світлі сучасної освітньої парадигми. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* 1 (2016): 241–244.
7. Сібрук А.В., Барабаш О.В. Сучасний український науковий дискурс у мовознавчих працях. 2019. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/48022>
8. Хабарова Н.А. Комунікативні варіанти інституціонального дискурсу. Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів: матер. VI наук. конф. з міжнародною участю, 17 березня 2018 р., Харків. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/842f0b021874bd6382c0b57ea4f3e02a.pdf#page=98>
9. Ціпан Т.С. Професійна компетентність сучасного вчителя. *Інноватика у вихованні* 3, 2016. С. 174–181.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ І ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ ТА МАТЕМАТИКИ

THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF FORMING KEY AND SUBJECT COMPETENCIES IN THE TEACHING OF PHYSICS AND MATHEMATICS

Зважаючи на те, що освіта є важливою складовою розвитку людства, змінюються і вимоги до якісних результатів навчання. Тому формування компетентностей студентів у процесі вивчення фізики та математики шляхом використання інноваційних технологій є актуальним питанням сьогодення. У статті визначено актуальність впровадження інноваційних освітніх технологій, висвітлено їх цілі, завдання та очікувані результати, обґрунтовано переваги використання інноваційних освітніх технологій, створення ефективної системи навчання студентів та ефективності взаємодії педагога та здобувачів освіти. Оскільки в педагогічній теорії немає єдиного підходу до розуміння компетентнісного підходу та шляхів його впровадження в освітню діяльність, це питання є предметом дискусій і досліджень, у тому числі в контексті методики навчання фізики та математики. У процесі дослідницької діяльності використано різноманітні теоретичні (аналіз, узагальнення теоретичних позицій науковців з обраної проблеми дослідження) та емпіричні (спостереження) методи дослідження. Ефективність методики формування компетентностей студентів з фізики та математики в повній мірі залежить від використання інноваційних засобів у освітньому процесі, що дозволяє доповнити та поглибити знання студентів, а також сприяє розвитку творчих здібностей, логічного мислення, формуванню не просто фахівця, а людини з цінностями. Головним завданням є не лише надати знання студентам, а й досягти того, щоб у кожного розвивалося бажання здобувати все нові й нові знання, вчитися самостійно осмислювати інформацію та вміти виділяти головне. Серед основних питань, які стосуються впровадження сучасних технологій навчання, є пошуки можливостей поєднання та взаємодоповнення традиційних методів реалізації освітнього процесу з новими методами, які забезпечують формування необхідних якостей майбутнього фахівця. Стаття дає практичні рекомендації щодо ефективного впровадження інноваційних технологій у освітній процес закладів освіти. Слід зазначити, що інноваційні технології – це дуже потужні механізми з великим потенціалом, вони є інструментом в руках викладача. На сьогодні конкурентоспроможність людини на ринку праці залежить більшою мірою від її здатності опанувати нові технології, адаптуватися до сучасних умов праці.

Ключові слова: інтерактивні методи; інноваційні засоби; ключова компетентність; студенти; предметна компетентність, освітній процес.

Given that education is an important component of human development, the requirements for high-quality learning outcomes are also changing. Therefore, the formation of students' competencies in the process of studying physics and mathematics through the use of innovative technologies is an urgent issue today. The article defines the relevance of the implementation of innovative educational technologies, highlights their goals, tasks and expected results, substantiates the advantages of using innovative educational technologies, creating an effective system of student training and the effectiveness of the interaction between the teacher and the students of education.

Since in pedagogical theory there is no single approach to understanding the competence approach and the ways of its implementation in educational activity, this issue is the subject of discussions and research, including in the context of teaching methods of physics and mathematics. Various theoretical (analysis, generalization of the theoretical positions of scientists on the chosen research problem) and empirical (observation) research methods were used in the process of research. We have pointed out that the effectiveness of the method of developing the competence of students in physics and mathematics depends entirely on the use of innovative tools and the educational process, which allows to supplement and deepen the knowledge of students, and also contributes to the development of creative abilities, logical thinking, and the formation of not just a specialist, but a person with values. The main task is not only to provide knowledge to students, but also to ensure that everyone develops a desire to acquire more and more new knowledge, learn to interpret information independently and be able to highlight the main thing. Among the main issues related to the implementation of modern learning technologies are the search for opportunities to combine and complement traditional methods of implementing the educational process with new methods that ensure the formation of the necessary qualities of the future specialist. The article gives practical recommendations on the effective implementation of innovative technologies in the educational process of educational institutions. It should be noted that innovative technologies are very powerful mechanisms with great potential, they are a tool in the hands of a teacher. Today, a person's competitiveness in the labor market largely depends on his ability to master new technologies and adapt to modern working conditions.

Key words: interactive methods; innovative means; competence; students; educational process.

УДК 37.091.3.016:[53+51]:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.10>

Головня Т.Л.,
викладач циклової комісії математики та інформатики
Черкаської медичної академії

Діхтяренко Л.М.,
ст. викладач циклової комісії математики та інформатики
Черкаської медичної академії

Чубенко В.А.,
викладач-методист циклової комісії математики та інформатики
Черкаської медичної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Знаннєвий підхід спрямований на виконання основних завдань системи освіти, таких як забезпечення високого рівня знань, підготовка молоді до суспільно корисної праці та формування позитивного ставлення до життя. Компетентнісний підхід зосереджується на забезпеченні якості освітніх послуг та впровадженні сучасних освітніх технологій, що ґрунтуються на компетентностях.

Тому стратегічною метою системи освіти є досягнення якісних змін у результатах загальної освіти, тобто розвиток компетентностей студентів. Компетентнісний підхід передбачає переорієнтацію на оновлення структури і змісту освіти та створення умов для задоволення потреб громадян у якійсній освіті з метою формування системи безперервної освіти, що забезпечує можливість навчання впродовж життя.

У статті виокремлено різні етапи розвитку педагогічної інноваційної технології, кожен з яких характеризується специфічною спрямованістю та перевагами. Розвиток інноваційної технології відбувається в постійній динаміці: від визначення сутності поняття та виявлення її специфічних ознак, структурного складу до розробки її класифікації та встановлення нових технологічних джерел.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні методичного способу використання інноваційних технологій для організації продуктивної педагогічної взаємодії учасників освітнього процесу з фізики та математики. Практичне значення статті полягає в розробці та впровадженні методичної системи формування ключових і предметних компетентностей в освітньому процесі з фізики та математики шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій.

Роз'яснено поняття інноваційні технології та проаналізовано їх види, що забезпечують можливість досягнення ефективного результату розвитку особистості здобувача освіти в процесі засвоєння знань, умінь та навичок, творчого пошуку, нестандартних рішень. Вивчено та досліджено вплив сучасних технологій в освітній процес через творчу взаємодію педагогів, здобувачів освіти, батьків та адміністрації. Тому інновації є невід'ємною частиною теорії та практики освіти і педагогіки. Саме завдяки інноваціям освіта робить прогресивний крок вперед, однак найголовніше, що інновація – це не тільки нововведення, а й здатність мислити інакше, переосмислювати існуючі теорії, змінювати та уточнювати універсальні теорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як зазначив Д. Засєкін [6, с. 134], що актуальною проблемою є формування компетентностей здобувачами освіти. «Компетентність» – це динамічна комбінація знань, умінь, практичних навичок, способів мислення, професійних якостей, світогляду, морально-етичних цінностей,

які визначають здатність особи досягати успіху в професійній та подальшій навчальній діяльності. Зокрема, між сучасними вимогами освіти до формування компетентності особистості та існуючими проблемами створення відповідного освітнього середовища, вибору освітніх технологій, форм, методів і засобів формування компетентності студентів, необхідністю є впровадження інноваційних технологій як засобу підвищення ефективності навчального процесу з фізики та математики. Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу. Л. Васецька [2, с. 169], Л. Непорожня [11, с. 229], В. Савченко [12, с. 83] та інші педагоги досліджували методологічну та теоретичну розробку поняття освітньої технології. Питання педагогічної інноватики розглядають Л. Васецька [2, с. 169], І. Хом'юк [13, с. 88], Л. Антонюк [1, с. 88–91], Г. Єфремова [5, с. 444], та Н. Ігнатенко [7, с. 55], які пов'язують поняття нового в педагогіці з такими ознаками, як прогресивне, позитивне та сучасне. Керівники закладів освіти стикаються з необхідністю планування управлінської діяльності з дослідження та поширення інновацій.

У процесі дослідницької діяльності використано різноманітні теоретичні дослідження. Проведено аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з погляду на обрану проблему. Виявлено, що готовність до окремих напрямків педагогічної діяльності стала предметом досліджень науковців: до інноваційно-педагогічної діяльності І. Хом'юк, Г. Єфремова [14, с. 88; 5, с. 444]; до дослідницької діяльності – Л. Непорожня, Ю. Мельник [11, с. 229; 10, с. 136]; до організаційно-проектної діяльності студентів – Л. Васецька [2, с. 169].

Порівнявши традиційні педагогічні методи та сучасні інноваційні технології навчання, розробкою яких займалися Л. Антонюк, О. Комар, Т. Крамаренко [1, с. 88–91; 8, с. 130–140; 9, с. 444], а саме В. Добровольський [4, с. 2–15] (комп'ютерні інформаційні технології), О. Савченко [12, с. 83] (педагогічна технологія створення ситуацій успіху), Л. Васецька, Н. Волкова [2, с. 169; 3, с. 360] (технологія розвитку критичного мислення), Г. Єфремова [5, с. 444] (ігрові технології), Н. Волкова, О. Комар [3, с. 360; 8, с. 130–140] (інтерактивні технології), І. Хом'юк, В. Савченко [13, с. 88; 13, с. 83] (технології проектного навчання), ми провели узагальнення даних за проблемою дослідження.

Автори підкреслюють, що завдяки інноваційним процесам в закладах освіти створюються комфортні умови для навчання, розвитку та виховання здобувачів освіти, оволодіння новими сучасними технологіями, методами та формами роботи,

підвищується рівень професійної компетентності педагогів, а також володіння ними ІКТ.

Використано різноманітні емпіричні дослідження: спостереження, бесіди, опитування, аналіз письмових робіт, усних відповідей, пошукових, лабораторних робіт здобувачів освіти шляхом впровадження інноваційних технологій на заняттях з фізики та математики.

Проведено спостереження за динамікою формувань предметних компетентностей, внутрішньо-предметного моніторингу. Результатом впровадження інноваційної діяльності є підвищення навчального інтересу студентів, підвищення рівня предметних здібностей, участь у творчих та інтелектуальних конкурсах. Педагоги поширюють свій досвід роботи, беручи участь у фахових конкурсах, конференціях, виставках тощо, висвітлюючи свої досягнення у фахових журналах. Для обміну досвідом викладачі створюють власні сайти та блоги. Значно зріс ступінь взаємодії батьків і закладу освіти у вирішенні проблем навчання і виховання підростаючого покоління.

Отже, інновації в освіті є невід'ємною частиною процесу, адже з розвитком суспільства та технологій ми не можемо обійтись без впровадження інноваційних педагогічних технологій в освіті.

Метою дослідження є виявити й теоретично обґрунтувати засоби формування ключових та предметних компетентностей студентів при вивченні фізико-математичних дисциплін; визначити переваги інноваційного навчання над традиційним, а також сформулювати умови для неперервної освіти та самоосвіти учасників освітнього процесу.

Завданнями дослідження є застосування наявних сучасних педагогічних засобів, які сприятимуть опанування студентами системи фізичних та математичних знань, навичок і вмінь, необхідних у повсякденному житті та майбутній фаховій діяльності, сприянню професійній орієнтації і створенню умов для індивідуальної і колективної роботи з комп'ютерними технологіями під час вивчення матеріалу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Ключовим напрямком модернізації системи освіти є її якість, що відповідає потребам особистості, суспільства й держави. Аналіз запитів суспільства дає змогу виявити необхідність у нових результатах освіти. Інтегрування України у світовий простір стимулює соціальне замовлення на творчих, креативних, конкурентоспроможних спеціалістів, які не зупиняються на досягнутому, постійно самовдосконалюються. Таким чином, інноваційна технологія займає проміжне положення між наукою і практикою, оскільки функціонує як науковий підхід для дослідження найбільш раціональних способів навчання, як система методів і принципів, що регулюють процес навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Компетентнісний підхід в освітньому процесі сприяє модернізації змісту освіти, як зазначали Л. Васецька, Г. Єфремова [2, с. 169; 5, с. 444] і доповнює освітні інновації та класичні підходи, які допомагають викладачам пов'язувати педагогічний досвід і використовувати нові освітні цілі та методи.

У вищих навчальних закладах України вивчення фізико-математичних дисциплін є важливою частиною професійної підготовки здобувачів освіти. Неперервна освіта впродовж життя надає важливі можливості для інтелектуального розвитку особистості, здатності будувати кар'єру та набуття важливих професійних компетентностей. Фізика – фундаментальна наука, яка вивчає загальні закономірності природних явищ і закладає основи розуміння світу на різних рівнях природи. Окрім наукового значення, сучасна фізика має також соціокультурне значення і є важливою частиною культури високотехнологічного інформаційного суспільства. У свою чергу Т. Крамаренко, Т. Корольський зазначають, що математика як елемент загальнолюдської культури і спосіб сприйняття природи та суспільства має значний вплив на формування і розвиток майбутніх професійних інтересів і способів мислення, необхідних особистості [9, с. 444].

Зауважимо, що освітній рівень студентів визначається не обсягом отриманих знань, а вмінням вирішувати завдання та проблеми на основі наявних знань, умінь і навичок.

Відповідно до національних стандартів, які подані в законі України «Про освіту», ключові компетенції – це знання навичок і компетенцій, які необхідні всім громадянам для особистих досягнень і розвитку активного громадянського життя, соціальної єдності та можливостей працевлаштування. Предметна компетентність – набутий здобувачами освіти в процесі навчання досвід у межах предмета, пов'язаний із засвоєнням, розумінням і навичками застосовувати нові знання. В основі ключових компетентностей лежить спільна філософія – розвиток мобільності та самостійності студентів, спрямованість їхньої діяльності на досягнення якісних результатів, розвиток самореалізації.

При вивченні фізики та математики необхідно систематично стимулювати, розвивати і зміцнювати пізнавальний інтерес студентів як важливу рушійну силу навчання і як стійку властивість особистості. Проблема формування та розвитку компетентностей студентів ґрунтовно досліджена на рівнях загальних положень впровадження засад компетентнісної освіти у навчальний процес, організації освітнього процесу у вищій і середній школі (Л. Непорожня, Г. Єфремова та ін. [11, с. 229; 5, с. 444]), формування та розвитку ключових (Л. Непорожня, Т. Крамаренко та ін. [11, с. 229;

9, с. 444]) та фізичної компетентностей (І. Чернецький, Ю. Мельник та ін. [10, с. 136]).

Ми провели аналіз поглядів українських та іноземних науковців на термін ключові компетентності і виділяємо, що при формуванні ключових умінь педагога можуть орієнтуватися на такий зміст роботи:

1. «Навчальні вміння» – здобувачі освіти набувають знань через практичну та експериментальну діяльність, застосовують знання в процесі пізнання світу, формування самостійності студентів, розвиток умінь організувати та контролювати власну навчальну діяльність, доводити правильність певного судження, переймати досвід інших людей.

2. «Громадянство і суспільство» – сприйняття загального іміджу країни на основі мислення та аналізу. Робота в малих групах під час вивчення математики та фізики покращує навички студентів ефективного спілкування та командної роботи; ініціативність, відповідальність та вміння організувати командну роботу.

3. «Загальна культура» – сприяти усвідомленню в здобувачів освіти наукових досягнень фізики та математики, формуванню ціннісних орієнтацій на охорону природи та гармонійного співіснування людини з природою, виховувати вміння використовувати унаочнення з математики.

4. «Підприємливість і фінансова грамотність» – розвивати активну, позитивну життєву позицію, конкурентоспроможність на ринку праці, керування власним життям і кар'єрою, уміння розв'язувати проблеми.

5. «Збереження здоров'я» – сформувати структурований комплекс особистісних якостей, які дають змогу студентам застосовувати свої знання та вміння для збереження здоров'я собі і оточуючим.

6. «Використання ІКТ» – підготовка студентів до раціонального використання комп'ютерних засобів для вирішення завдань, пов'язаних з обробкою, пошуком та систематизацією інформації. У здобувачів освіти формуються навички пошуку, опрацювання та структурування інформації, створення алгоритмів та дій з ними.

Інноваційні технології, що пропонує І. Хом'юк [13, с. 88] можна ефективно використовувати на сучасних заняттях фізики та математики. Розпочнемо із технології навчання – особистісно-орієнтована, – це організація навчального процесу, що ґрунтується на визнанні індивідуальності, індивідуальної самооцінки та розвитку особистості студента на основі виявлення його здібностей, інтересів, особистісного та суб'єктивного досвіду.

Завданнями цієї методики є:

– спочатку визначити життєвий досвід кожного студента, рівень інтелекту, пізнавальні

здібності, інтереси та освітній процес, а потім визначити якісні характеристики, які необхідно розвивати;

– сформувати в студента позитивну мотивацію до пізнавальної діяльності, самопізнання, самореалізації та потреби у самовдосконаленні;

– навчити студентів механізмам адаптації, саморегуляції та самозахисту, необхідним для формування самодостатньої сучасної особистості, здатної до конструктивного діалогу з іншими людьми, природою, культурою і цивілізацією загалом.

Методи проблемного навчання ґрунтуються на створенні викладачем певних умов, заохочень, підтримки для студентів до самостійної пошукової діяльності, для розв'язання навчальних проблем, під час яких формуються нові знання, уміння та навички, розвиваються компетентність, активність, інтерес, ерудиція, творче мислення та інші особистісно-значущі якості здобувачів освіти.

Наприклад, на заняттях з фізики при вивченні нового матеріалу або виконанні лабораторної роботи можна створювати проблемні ситуації різними способами:

– зіткнення студентів з явищем або фактом, який потребує теоретичного пояснення;

– спонукати студентів до аналізу зовнішніх суперечливих фактів, явищ і тверджень;

– заохочувати студентів обирати з-поміж суперечливих фактів і тверджень ті, які вони вважають істинними та обґрунтовувати свій вибір; робити висновки та перевіряти їх;

– порівнювати факти, явища та дії.

На заняттях з фізики та математики під час розв'язування різних типів задач корисно використовувати різноманітні цікаві факти та літературні твори для створення проблемних ситуацій при мотивації. Створення проблемних ситуацій сприяє зростанню творчої активності. Процес розв'язання проблемних ситуацій є ключовим елементом у розвитку творчої діяльності, оскільки спирається на індивідуальні потреби та особистісні здібності студента.

Технології розвивального навчання, як формулює Л. Непорожня [11, с. 229] – це активні та ініціативні методи навчання, які враховують і використовують природні закономірності розвитку особистості студента, що зумовлюють розвиток знань, умінь, навичок, способів розумових дій, навчально-комунікативних навичок і формування творчої особистості.

Потрібно наголосити, що у процесі навчання фізико-математичних дисциплін студенти вчать аналізувати, систематизувати, знаходити компроміси, виділяти ключові моменти, критикувати будь-які аргументи та відстоювати свою позицію. Елементи розвивального навчання ефективно

використовуються в експериментах, дослідницькій роботі, спостереженнях, розв'язуванні задач, складанні рівнянь та графіків.

Ігрові методи навчання – це форма діяльності, яка добре відома, знайома і якій віддають перевагу люди різного віку; є ефективним засобом активізації, добре мотивує; може розв'язати проблему передачі знань, умінь і навичок; є багатофункціональною, а тому не обмежується одним аспектом; переважно колективна, групова форма роботи.

Сучасна педагогіка визнає цінність гри як педагогічного методу в поєднанні з іншими методами. Як зазначає Н. Волкова [3, с. 360] це може підвищити інтерес студентів до предмета, зробити заняття цікавішими, урізноманітнити навчальний процес та підвищити активність пасивних студентів на занятті. Для цього під час заняття слід використовувати різні види ігор, такі як слово-речення-питання-відповідь, пошук помилок, ланцюжок, «Знайди за описом», «Так-ні», «Найрозумніший», кросворд, ребус тощо.

Техніка розвитку критичного мислення направлена на формування творчого мислення та розвитку креативності. Критичне мислення необхідне при вирішенні проблем, формулюванні висновків, створенні алгоритмів, оцінюванні та прийнятті рішень.

Критичне мислення проявляється в таких ситуаціях:

- Вміння самостійно аналізувати інформацію.
- Вміння помічати помилки та логічні порушення у висловлюваннях інших людей;
- Вміння аргументувати власний погляд (виправляючи помилки та відстоюючи свою правоту);
- Прагнення знайти найкраще та найраціональніше рішення.

Критичне мислення можна розвивати на заняттях за допомогою: мозкового штурму, кубування, асоціативного куца, тощо.

З'ясуємо, що інтерактивні методи навчання – це особлива форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну і передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, в яких кожен студент відчуває себе успішним та інтелектуально компетентним. Інтерактивні методи навчання у фізико-математичній галузі гарантують поглиблення вивчення матеріалу, але кожна інтерактивна вправа потребує попереднього опрацювання та підготовки студентів до її виконання.

Як зазначав О. Комар [8, с. 130–140] на практиці варто використовувати такі інтерактивні вправи, як «мікрофон», «незакінчені речення», «мозковий штурм», «броунівський рух», «ажурна пилка», «коло ідей», «метод ПРЕС». Наприклад, наприкінці заняття можна підвести підсумки за допомогою вправи «Мікрофон». Передайте

мікрофон і попросіть студентів продовжити речення: «Я дізнався, що...».

Метод ПРЕС можна використовувати для будь-якої теми, наприклад:

1. Висловіть свою думку (почніть зі слів «Я думаю, що...»).

2. Поясніть причини цієї думки (почніть зі слів «Тому, що...») і наведіть приклади або додаткові аргументи.

3. Підсумуйте свою думку (сформулюйте висновок, починаючи зі слів «Отже, таким чином...»).

Наступна технологія проєктна – це форма інноваційної роботи організаторів освітнього середовища, що ґрунтується на розвитку пізнавальних навичок студентів, їхнього вміння самостійно конструювати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі та розвивати критичне мислення. Основна теза сучасного розуміння методу проєктів звучить так: «Я знаю все, чого навчився. Я знаю, навіщо мені це потрібно, де і як це застосувати».

Метод проєктів робить постійний акцент на автономії студента (індивідуальній, парній та груповій), яка здійснюється протягом певного періоду часу. Це означає, що для теоретичних проблем мають бути запропоновані конкретні рішення, а для практичних – готові до негайного впровадження конкретні результати. Відбувається це тому, що теоретичні знання і можливість практичного застосування поєднуються в раціональний спосіб.

Отже, інтернет-навчання – це нова форма освіти, націлена не тільки на формування знань, навичок і умінь у певній галузі, але й на формування особистих якостей студента: дисциплінованості, самостійності, відповідальності, співпраці.

Як зазначав І. Хом'юк, що інформаційна технологія – це сукупність цілеспрямовано організованих, інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують швидку обробку даних, ефективний пошук інформації, розподіл даних і доступ до джерел інформації незалежно від місця розташування [13, с. 88].

Викладання фізики та математики вимагає використання великої кількості різноманітної інформації, тому використання комп'ютерних технологій є особливо ефективним. Це пов'язано з тим, що комп'ютерні технології дозволяють швидко обробляти цю інформацію і представляти її у вигляді таблиць, схем і графіків для визначення взаємозв'язків між різними об'єктами, явищами, структурами і функціями.

Розглянемо основні сфери застосування комп'ютерних технологій на заняттях з фізики та математики:

– Підготовка роздруківок (тести, самостійні роботи, диктанти, дидактичні картки для індивідуальної роботи);

– Мультимедійна підтримка пояснення нового матеріалу (презентації, аудіо-, відеозаписи

реальних лекцій, навчальні відеофільми, комп'ютерні моделі геометричних фігур, фізичних експериментів): вони надають особливу новизну заняттю і дозволяють за короткий час подати великий обсяг матеріалу, а також дають можливість студентам побачити нові, яскраві образи та асоціації, що виникають.

Мультимедійні засоби можна використовувати:

- 1) при вивченні нового матеріалу;
- 2) для узагальнення та систематизації знань;
- 3) для повторення матеріалу;
- 4) для контролю вивченого;
- 5) семінари, вікторини та позакласні заходи.

– Внутрішня діяльність студентів запланована самим змістом навчальної програми, яка не потребує зовнішнього управління з боку викладача;

– Робота в комп'ютеризованих лабораторіях (віртуальних фізичних лабораторіях);

– Обробка студентами експериментальних даних (таблиці, графіки, звіти);

– Контроль рівня знань за допомогою програм тестування, таких як Moodle, Google Forms, Quizizz та інше.

– Використання інтернет-ресурсів під час занять та підготовчої роботи.

– При розв'язуванні задач (електронні підручники, посібники);

– Використання цифрового комплексу «Ейнштейн». В його основі лежить нове покоління реєстраторів, які автоматично збирають і обробляють дані, забезпечуючи надвисоку точність і чутливість, і водночас є простими у використанні.

– Робота з інтерактивною дошкою LABWE дає змогу користувачам розміщувати в тексті об'єкти, аудіо – та відеоматеріали, інтернет-ресурси, робити рукописні нотатки безпосередньо у відкритому документі та зберігати інформацію. Т. Крамаренко [9, с. 444] відмітив, що інтерактивні дошки надають унікальні можливості для роботи і творчості викладачам і студентам.

Вважаємо, що уміле поєднання комп'ютерних технологій з традиційними методами навчання в галузі фізики та математики має бажаний результат – високий рівень засвоєння знань та усвідомлення їх практичного застосування. Використання нових засобів навчання є засобом підтримки інтересу до предмета. У цілому погоджуємося з В. Савченко [12, с. 83], мультимедійні засоби не лише підтримують прагнення до пізнавальної діяльності, а й модернізують предмет, роблячи його більш близьким і наочним. Найбільш вдалим у контексті впровадження інновацій у фізико-математичній освіті є тлумачення запропоноване Н. Ігнатенко [7, с. 55]. Педагог розглядає інноваційний процес як сукупність процедур і засобів, за допомогою яких педагогічні інновації засвоюються викладачами та ефективно використовуються у практиці на науковій основі.

На підставі вищевикладеного підсумуємо що інтеграція традиційних і мультимедійних технологій на заняттях дає можливість здобувачам освіти не тільки отримати глибокі і міцні знання, а й розвивати свої інтелектуальні і творчі здібності, самостійно здобувати нові знання і набувати вміння працювати з різними джерелами інформації.

Висновки. Отже, у процесі проведення наукового пошуку з'ясували, що розвиток освіти у 21 столітті спонукає до оновлення методів і способів навчання, впровадження інноваційних педагогічних технологій, сучасних концепцій і методик, формування в студентів предметних і ключових компетентностей.

Як визначено що завдяки впровадженню інноваційних педагогічних технологій удосконалюється методична система формування ключових та предметних компетентностей у процесі навчання фізики та математики.

Нами з'ясовано, що використання інноваційних технологій у навчанні фізики та математики дозволяє доповнити та поглибити знання студентів, а також сприяє формуванню в студентів компетентностей необхідних у сучасному житті, зокрема, соціальної компетентності (прийняття відповідальності та активна участь у прийнятті рішень і громадському житті), формування комунікативної компетентності (володіння усним і писемним мовленням), інформаційної компетентності (здатність здобувати, критично осмислювати та використовувати різноманітну інформацію), навичок саморозвитку та самоуправління. Тому використання різноманітних освітніх технологій є результатом творчого підходу викладача до освітнього процесу.

Отже, в результаті впровадження інноваційних педагогічних технологій у закладах освіти створюються комфортні умови для навчання, розвитку та виховання здобувачів освіти, освоюються нові сучасні технології, методи і форми роботи, підвищується рівень професійної компетентності педагогів. Результатом інноваційної діяльності є підвищення емоційного фону пізнавальної діяльності студентів та їх інтересу до фізико-математичних дисциплін, рівня їх компетентностей з інших предметів, участі в творчих та інтелектуальних конкурсах. Виявили, що сучасні педагогічні технології можуть істотно підвищити ефективність освітнього процесу, дозволяють кожному здобувачеві освіти максимально виявляти свої здібності, що відображається в позитивних оцінках, вирішити поставлені перед освітою завдання з розвитку компетентного фахівця. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей формування предметних компетентностей з фізики при розв'язуванні задач.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк Л. А. Упровадження інноваційних технологій в освітній процес. *Управління школою : пер. вид.*. 2019, № 22–24. 88–91с.
2. Васецька Л. І. Основи педагогіки та інноваційні технології у вищій школі : навчальний посібник для аспірантів (денна та вечірня форми навчання). Запоріжжя : [ЗДМУ], 2018. 169 с.
3. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
4. Добровольський В. В. Використання мультимедійних і дистанційних технологій у професійній діяльності педагога-новатора. *Завуч. Усе для роботи*. 2017, №3-4. 2–15 с.
5. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / за ред. Г. Л. Єфремової. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
6. Засєкін Д. О. Формування предметних й ключових компетентностей на уроках фізики в гімназії. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2020. 134 с.
7. Ігнатенко Н. М. Упровадження інноваційних форм методичної роботи у діяльність закладу загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Чернігів : ЧОІППО імені К. Д. Ушинського, 2021. 55 с.
8. Комар О. Теорія і практика застосування інноваційних інтерактивних технологій навчання в руслі концепції розвитку педагогічної освіти: зб. наук. пр. Уманського держ. пед. унів. ім. Павла Тичини, 2018. Вип. 1. 130–140 с.
9. Крамаренко Т. Г. Інноваційні інформаційно-комунікаційні технології навчання математики : навч. посіб.. Вид. 2-ге, переробл. і допов.. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2019. 444 с.
10. Мельник Ю. С., Сіпій В. В. Формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання фізики. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 136 с.
11. Непорожня Л. В. Реалізація психолого-педагогічних засад формування ключових компетентностей на уроках фізики в гімназії. Анотовані рез. наук.-досл. роботи Інстит. педаг. НАПН України. Київ, 2019. 229 с.
12. Савченко В. Г., Андрюшина Л. Л. Традиційні та інноваційні педагогічні технології у вищій школі : навч. посіб. для здобув. II і III ст. вищої осв.. Дніпро : «Візіон», 2019. 83 с.
13. Хом'юк І. В., Петрук В. А., Голюк О. А. Інноваційні технології в освітньому процесі : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2020. 88 с.

СУГЛОБОВА ГІМНАСТИКА ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІЗИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ЛЮДЕЙ, КОТРІ ВЕДУТЬ МАЛОРУХОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

JOINT GYMNASTICS AS A MEANS OF IMPROVING THE PHYSICAL ACTIVITY OF PEOPLE WHO LEAD A SEQUENTIAL LIFESTYLE

Суглобова гімнастика – популярний спосіб удосконалення фізичної активності людей, котрі ведуть малорухомий спосіб життя. Реалії сучасного світу та професійної діяльності людей, котрі багато часу зараз мають проводити за комп'ютером, передбачає необхідність багато сидіти та відповідно несе за собою певні наслідки для здоров'я людини. В силу професійної діяльності наразі багато людей мають проблеми з хребтом та суглобами, які в процесі малоактивного способу життя не отримують потрібного навантаження і як наслідок людина має проблеми зі здоров'ям, а також хвороби внутрішніх органів, які пов'язані з відповідними защемленнями в суглобах. Задля вирішення цих питань були розроблені ряд методик та оздоровчих систем, які сприяють поліпшення стану суглобів та хребта, а також роботи внутрішніх органів, які через це найбільше зазнають пошкоджень. Метою нашого дослідження постало питання дослідити питання можливості удосконалення фізичної активності людей, котрі ведуть малорухомий спосіб життя засобами суглобової гімнастики. В ході нашого дослідження ми розглянули літературні та відео джерела, які стосуються цього питання, дослідили методики раніше створені для удосконалення фізичної активності людей засобами суглобової гімнастики. Вивчили методику української дослідниці в галузі хореографічного мистецтва Шабаршину Г.І. щодо можливості застосування суглобової гімнастики в процесі роботи в офісі та створили програму, яку можна застосовувати для оздоровлення та удосконалення фізичної активності людей, під час довготривалої роботи за комп'ютером. Також ми провели дослідження в Школі повітряної акробатики «Шоколад» та школи танців і спорту, де під час занять зі стретчингу з дорослими клієнтами використовували таку суглобову гімнастику у якості розминки.

Ключові слова: суглобова гімнастика, Шабаршина Галина, методика виконання, педагогічний експеримент, стретчинг.

Joint gymnastics is a popular way of improving the physical activity of people who lead a sedentary lifestyle. The realities of the modern world

and the professional activities of people who now have to spend a lot of time at the computer require a lot of sitting and, accordingly, have certain consequences for human health. Due to professional activity, many people currently have problems with the spine and other joints, which in the process of a less active lifestyle do not receive the necessary load and as a result, a person has health problems, as well as diseases of internal organs, which are associated with the corresponding pinches in joints. In order to solve these issues, a number of methods and health systems have been developed, which contribute to the improvement of the condition of the joints and spine, as well as the work of internal organs, which are the most damaged due to this. Such scientists as Tulaydan V.G., Shelekhova T.V. were engaged in the study of joint gymnastics methods for adults. (2023). In their methodical work, they described joint gymnastics according to the method of Amosov, Joseph Pilates, Thomas Hann and others. We offer to consider joint gymnastics, which was developed by Ukrainian researcher and choreographer Halyna Ivanivna Shabarshina. Her technique is more adapted to work in the office at the workplace and does not require special conditions for performing exercises. The goal of our research was to investigate the possibility of improving the physical activity of people who lead a sedentary lifestyle by means of joint gymnastics. In the course of our research, we reviewed literary and video sources related to this issue, researched methods previously created to improve people's physical activity by means of joint gymnastics. We studied the methodology of the Ukrainian researcher in the field of choreographic art Shabarshina G.I. about the possibility of using articular gymnastics in the process of working in the office and created a program that can be used to improve the health and improve physical activity of people during long-term work at the computer. We also conducted research at the School of aerial acrobatics "Chocolate" and the school of dance and sports, where during stretching classes with adult clients, such joint gymnastics was used as a warm-up.

Key words: joint gymnastics, Shabarshina Galyna, performance method, pedagogical experiment, stretching.

УДК 796.41:612.75
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.11>

Драч Т.Л.,
аспірантка кафедри теорії та методики фізичної культури
Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського,
тренер-хореограф
Школи повітряної акробатики
«Шоколад»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими дослідженнями. Наразі актуальним є питання залучення людей, котрі ведуть малоактивний спосіб життя до рухової активності. Зважаючи на те, що людям вкрай важко розпочати займатися та привести себе до стабільної фізичної активності, ми пропонуємо офісну гімнастику, яка підійде тим, хто в силу своєї роботи не має змогу надовго відлучитися у фітнес-центр чи активно позайматися вдома. Зараз популярними стали такі професії як

ІТ, де люди майже весь час прикуті до комп'ютера та майже не рухаються. На жаль, такий спосіб життя дається в знаки і згодом людина втрачає рухливість суглобів та нормальне функціонування хребту та життєво важливих органів. Тому раціонально запропонувати таким людям суглобову гімнастику, яку можна виконати прямо на робочому місці. Така гімнастика має включати нескладні рухи, які можна виконувати сидячі на стільці або на невеликій площадці, для того, щоб не відволікати оточуючих від роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням вивчення методик суглобової гімнастики для дорослих займалися такі науковці як Тулайдан В.Г., Шелехова Т.В. (2023) [6]. Вони описали в своїй методичній роботі суглобову гімнастику за методикою Амосова, Джозефа Пілатеса, Томаса Ханна, систему зміцнення хребта за методикою Маккензі та Поля Брега, систему оздоровлення Ніші та Валентина Дікуля, тибетську гімнастику «П'ять тибетських перлин», систему Ольги Янчук, Моши Фельденкрайза, китайську суглобову гімнастику, систему оздоровлення Сергія Бубновського та Мирзакаріма Норбекова. Ми ж пропонуємо розглянути суглобову гімнастику, яку розробила українська дослідниця та хореограф Шабаршина Галина Іванівна. Її методика є більш адаптованою для роботи в офісі за робочим місцем і не потребує спеціальних умов для виконання вправ.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема удосконалення фізичної активності людей, котрі ведуть малорухомий спосіб життя піднімалася в наукових дослідженнях неодноразово. Суглобову гімнастику, яку ми запропонували для клієнтів Школи повітряної акробатики «Шоколад» та «RedMoon» (м. Львів) слід було випробувати та застосувати на практиці серед людей, котрі не мають можливості багато часу приділяти своїй руховій активності. Нам потрібно було перевірити ефективність такої гімнастики на практичному досвіді для клієнтів, котрі ведуть малорухомий спосіб життя.

Формування цілей статті (постановка завдання). Ціллю статті є дослідити питання можливості удосконалення фізичної активності людей, котрі ведуть малорухомий спосіб життя за допомогою суглобової гімнастики за методом Шабаршини Г.І.

Заради цього були поставлені **завдання**:

– проаналізувати літературні джерела, які стосуються питання застосування суглобової гімнастики як засобу удосконалення фізичної активності людей, котрі ведуть малорухомий спосіб життя;

– вивчити методику виконання вправ суглобової гімнастики українського хореографа Шабаршини Г.І.;

– розробити програму курсу з суглобової гімнастики, яку можна виконувати в офісі людям, котрі працюють сидячи за комп'ютером;

– провести педагогічний експеримент на базі Школи повітряної акробатики «Шоколад» та «RedMoon» із застосуванням суглобової гімнастики за методом Шабаршини Г.І., в процесі занять зі стретчингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суглобову гімнастику, яку ми пропонуємо, розробила досвідчений та відомий у Херсоні викладач хореографії та пластики Галина Іванівна Шабаршина, художній керівник театральної студії балету «Марія» [7].

На базі балетних методик та технік Галина Іванівна Шабаршина розробила реабілітаційні та підготовчі тренінги для тих, хто прагне займатися хореографією чи хоче здобути здорове та фізично сильне тіло та розвинути свої пластичні та творчі здібності [7].

Суглобова гімнастика Шабаршини Г.І. для дорослих ґрунтується на використанні нескладних рухів, котрі дозволяють тримати тіло в тонусі, навіть, коли людина працює багато за комп'ютером чи веде малоактивний спосіб життя.

Ми спробували застосувати вправи суглобової гімнастики на базі Школи повітряної акробатики «Шоколад» та «RedMoon», серед дорослих клієнтів, котрі займаються стретчингом.

Для виконання цих вправ ми використали невеликі стільці, на яких Ви можна зручно розташуватися.

Комплекс суглобової гімнастики за методом Шабаршини Г.І. включає такі вправи:

№ п/п	Вихідне положення	Методика виконання вправи	Фото
1.	Сідаємо на стілець, руками впираємося у підборіддя, спина рівна	Поступово прокручуємо голову спочатку в одну, а потім в іншу сторону (Фото 1).	 Фото 1
2.	Сідаємо на стілець, руки спущені вздовж тіла, голову тримаємо рівно	Починаємо рух голови по траєкторії «вісімки» носом «малюємо» вісімку або знак нескінченності, спочатку в горизонтальній, а потім у фронтальній площині.	

3.	Положення сидячи на стільці, впираємося передпліччями в ноги, руки щепленні в замок перед собою	Дістаємо руками до плеча, спочатку до одного, потім до іншого, так повторюємо кілька разів (вісім – десять) (Фото 2).	 <p style="text-align: center;">Фото 2</p>
4.	Положення сидячи на стільці	Заводимо рівну руку за протилежне коліно, та робимо скручування, розтягуємо м'язи протилежного плеча. Так само робимо з другої руки (Фото 3).	 <p style="text-align: center;">Фото 3</p>
5.	Положення сидячи на стільці, руки щеплені за спиною в «замок», долоні розвернуті назовні	Нахиляємося вперед, робимо скручування з плечами, спочатку в одну, потім в іншу сторону (Фото 4).	 <p style="text-align: center;">Фото 4</p>
6.	Положення сидячи на стільці, руки щеплені за спиною в «замок», долоні розвернуті всередину.	Нахиляємося вперед і робимо незначне покачування руками вперед (Фото 5).	 <p style="text-align: center;">Фото 5</p>

7.	Сідаємо рівно, одну ногу кладемо на стегно.	Починаємо повільно обертати стопу, допомагаючи при цьому рукою, розминаємо суглоби стопи (Фото 6).	 <p style="text-align: center;">Фото 6</p>
8	Сідаємо рівно, одну ногу беремо під коліном рукою та іншою - на рівні ахілла, кладемо ногу під лікті.	Починаємо виконувати покачування вперед – назад разом з ногою, намагаючись зміститися якомога більше з вісі (Фото 7).	 <p style="text-align: center;">Фото 7</p>
9.	Сідаємо рівно, одну ногу піднімаємо зігнуту в коліні, одна рука знаходиться під коліном, інша – на під'юмі.	Тягнемо ногу на себе, тим самим розминаємо колінний суглоб (Фото 8).	 <p style="text-align: center;">Фото 8</p>
10.	Сідаємо рівно, одну ногу піднімаємо зігнуту в коліні, двома руками обхоплюємо себе під коліном,	Починаємо «малювати» вісімку ногою у повітрі. Добре розминаємо колінний суглоб (Фото 9). Вправи з 7 по 10 виконуємо з іншої ноги.	 <p style="text-align: center;">Фото 9</p>

«Офісна гімнастика» сприяє поліпшенню кровообігу в суглобах та сприяє поліпшенню самопочуття, а також допомагає легше підтримувати хорошу фізичну форму під час довготривалої роботи в офісі за комп'ютером [4, 36].

Автор методики намагалася максимально спростити вправи для того, щоб вони стали більш доступними та адаптованими для людей, котрі мало рухаються на роботі.

Ми виконували вправи з клієнтами протягом двох місяців три рази на тиждень. Згідно отриманих результатів та відгуків, у учасників експерименту поліпшилося самопочуття, вони відзначають покращення рухомості суглобів, а також зменшення больових відчуттів у попереку та шиї.

Висновки з проведеного дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Завдяки проведеному дослідженню ми дослідили наявні методи суглобової гімнастики для дорослих, котрі ведуть малорухомий спосіб життя, вивчили метод удосконалення фізичної активності людей за допомогою суглобової гімнастики Шабаршини Г.І., випробували цей метод для роботи з людьми в Школі повітряної акробатики «Шоколад» та «RedMoon» для перевірки його ефективності.

Розробили програму, яка дозволить виконувати нескладні вправи суглобової гімнастики тим, хто працює в офісі за комп'ютером.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амосов М. Роздуми про здоров'я: пер. з рос. К.: Здоров'я, 1990. 168 с.
2. Воловик Наталія Основи оздоровчого фітнесу: Навчальний посібник. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 240 с.
3. Дутчак М. Перспективи формування та реалізації національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні. Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення: Мат. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Л.: ЛДУФК, 2014. С. 9–16.
4. Огнистий А.В. Сучасні фізкультурно-оздоровчі системи. Тернопіль: СМТ «ТАЙП», 2009. 76с.
5. Суглобова гімнастика: вправи для початківців. URL: <http://liliiia.com.ua/suglobova-gimnastika-vpraviv-dlya-pochatkivtsiv/>
6. Тулайдан В.Г., Шелехова Т.В. Суглобова гімнастика (методичні рекомендації для студентів). Львів, «Фест-Прінт». 2023. 49 с.
7. Шабаршина Галина Іванівна. Вся культура та мистецтво Таврії на одному порталі. URL: https://artkavun.kherson.ua/shabarshina_galina_ivanovna.htm

ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

APPLIED ASPECT OF PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF TOURISM

Туристичний сектор дедалі більше інтернаціоналізується. За таких умов знання мови іншої країни чи принаймні базових мов міжнародної комунікації є неоціненним під час спілкування з клієнтами туристичної ніші. Ефективна професійна комунікація іноземною мовою є ключовим аспектом успіху у сфері туризму, оскільки сприяє створенню позитивного досвіду для клієнтів, що є передумовою розвитку бізнесу в цій галузі. Мета статті – окреслити прикладний аспект професійної комунікації іноземною мовою фахівців у сфері туризму. Зокрема, у розвідці проаналізовано принципову важливість іншомовної компетенції для працівників туристичної галузі у праксеологічній та інтуїтивно-стратегічній площині, тобто з огляду на практику вербального супроводу дії із надання сервісу клієнтам та формування через якісну практичну комунікацію з клієнтом його подальших запитів на отримання туристичних послуг саме в цій компанії. У статті проаналізовано досвід іноземних країн, зокрема Великої Британії, щодо іншомовної підготовки спеціалістів туристичних спеціальностей. Категоризація цього досвіду іноземними дослідниками, особливо з англомовних країн, робить аксіоматичною вимогу максимально розвинених іншомовних компетенцій у студентів сфери туризму й гостинності. Розглянуто вектори прикладного виміру професійної комунікації іноземною мовою у сфері туризму. Звернено увагу на такі моменти, як пластичність у вербальній комунікації іноземною мовою, належна винахідливість, знання як розмовної мови, сленгових виразів, так і нормативного літературного варіанту. Загалом зауважено принцип практичної доцільності, який має домінувати під час укладання освітньо-професійних програми для здобувачів сфери туризму та гостинності на час їхнього навчання на рівнях бакалаврату, магістратури та аспірантури. Визначено найбільш часті проблеми, з якими стикаються студенти туристичних спеціальностей під час практичного використання іноземної мови. Визначено й типові перевагами знання іноземної мови в туристичній взаємодії, які зазвичай зауважують самі працівники. Окрім того, розглянуто переваги, які відзначають роботодавці туристичної сфери під час заповнення вакансій, якщо аплікант знає іноземні мови. Перевагою розвідки є подвійна оптика: враховано як тенденції загальносвітового туристичного ринку, так і вітчизняну його перспективу

Ключові слова: іншомовні компетенції, туризм, фахівці сфери туризму, іноземна мова, англійська мова, німецька мова, професійна комунікація.

The tourism sector is increasingly internationalized. Under such conditions, knowing the language of another country or at least the basic languages of international communication is invaluable when communicating with clients of the tourist niche. Effective professional communication in a foreign language is a key aspect of success in the field of tourism, as it contributes to the creation of a positive experience for customers, which is a prerequisite for business development in this field. The purpose of the article is to outline the applied aspect of professional communication in a foreign language of specialists in the field of tourism. In particular, the study analyzed the fundamental importance of foreign language competence for workers in the tourism industry in the praxeological and intuitive-strategic plane, i.e. in view of the practice of verbal support of actions to provide services to clients and the formation through high-quality practical communication with the client of his further requests for receiving tourist services precisely in this company. The article analyzes the experience of foreign countries, in particular Great Britain, regarding the foreign language training of tourism specialists. The categorization of this experience by foreign researchers, especially from English-speaking countries, makes it an axiomatic requirement for students in the field of tourism and hospitality to have the most developed foreign language skills. The vectors of the applied dimension of professional communication in a foreign language in the field of tourism are considered. Attention is paid to such points as plasticity in verbal communication in a foreign language, appropriate ingenuity, knowledge of both colloquial language, slang expressions, and normative literary version. In general, the principle of practical expediency was noted, which should dominate when drawing up educational and professional programs for students in the field of tourism and hospitality during their studies at the bachelor's, master's and postgraduate levels. The most frequent problems encountered by students of tourism majors during the practical use of a foreign language have been determined. The typical advantages of knowing a foreign language in tourism interaction, which are usually noted by the employees themselves, are also determined. In addition, the advantages noted by employers in the tourism sector when filling vacancies, if the applicant knows foreign languages, are considered. The advantage of intelligence is double optics: both the trends of the global tourist market and its domestic perspective are taken into account.

Key words: foreign language competences, tourism, specialists in the field of tourism, foreign language, English language, German language, professional communication.

УДК 378.147:379.85:81.243
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.12>

Копчак Л.В.,
ст. викладач кафедри іноземних мов і країнознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Апельт Г.В.,
канд. психол. наук, доцент,
завідувачка кафедри іноземних мов і країнознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Савчук Н.І.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов і країнознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Туристичні підприємства України помітно максимізують та підтримують традиційні галузеві ринки в прагненні забезпечити хоч якусь міжнародну конкурентоспроможність в надскладний час війни, який у першому своєму етапі наклався ще й на ковід – як також деструктивний чинник для туризму. Специфікою неангломовних країн є те, що англійська мова стає тут як інструментом виходу на нові ринки світу, так і залучення туристів з інших країн до України. Знання інших мов, окрім англійської, це нові можливості для розширення бізнесу та надійного функціонування [4; 9]. Тому для успішної роботи в туристичній сфері належна фахова підготовка означає не тільки розвиток організаційних навичок, специфічних компетенцій для виконання обов'язків у ніші туризму, уміння застосовувати ефективні маркетингові стратегії тощо. Наявність висококваліфікованих, професійних менеджерів і персоналу з необхідними навичками спілкування для роботи з іноземними організаціями, підприємствами та клієнтами (як наявними, так і потенційними) є фундаментом для будь-якого подальшого професійного розвитку [14, с. 16]. Міжкультурний взаємозв'язок між туристичними компаніями та відвідувачами можливий завдяки знанню й практичному застосуванню працівниками сфери туризму компетенцій з іноземної мови.

Очевидно, особливо щодо сфери обслуговування клієнтів та міжнародних відвідувачів (потенційних чи фактичних), що в Україні, яка має значний туристичний потенціал (особливо в повоєнний період) у діловому плані життєво важливо стимулювати знання персоналом туристичного бізнесу іноземних мов (щонайменше двох, де обов'язковою є англійська й додатковою – котрась із інших поширених іноземних мов, скажімо, німецька, іспанська, французька тощо). Знання щонайменше двох іноземних мов важливе, оскільки у Європейському Союзі з усіх держав-членів лише 47% жителів добре розмовляє англійською. У континентальній Європі загалом успіх у багатьох суспільних галузях часто пов'язаний саме з практичними здібностями щодо іноземної мови. У сфері туризму діє аксіома: куди б не поїхали клієнти, що простіше їм буде отримати доступ до потрібної інформації та послуг, що більш привітно їх там вітатимуть, то більша ймовірність їхнього повернення до місця призначення знову або ж надання від них позитивних рекомендацій своїм друзям та знайомим. Тобто це найперший, найдієвіший інструмент реклами. Водночас належний туристичний сервіс неможливо забезпечити повноцінно без знання мови відвідувача.

У туризмі неможливо говорити про якісний діловий контакт без вербального спілкування на належному рівні. Можливість розмовляти

з відвідувачами їхньою рідною мовою чи мовою, яку вони розуміють, особливо важлива, коли виникають проблемні ситуації. У закордонній науковій літературі це окреслюється поняттям «міжкультурної компетентності в наданні послуг» (англ. *cross cultural service competence*), яке окреслюється ще наприкінці ХХ століття [6]. Є навіть спеціальні дослідження, які емпірично підтверджують, що потенційні клієнти з більшою ймовірністю бронюють номер, якщо під час ознайомлювальної розмови з ними говорять саме їхньою мовою [12, с. 261]. Важливо, що згадані дослідники інспектували переважно туристичну нішу Великої Британії. Отже, навіть для англомовних країн питання професійної комунікації іноземною мовою фахівців туристичної ніші є надактуальним – у цьому вбачається засіб маркетингу та нарощення обороту прибутків у сфері (з'ясовано, що мовні бар'єри негативно впливають також на витрати відвідувачів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Д. Леслі та Х. Рассел зауважують, що навіть у Великій Британії, для якої туристична сфера є стратегічною щодо розвитку економіки та в іміджевому плані, недостатньо приділяється уваги прикладним аспектам взаємодії працівників сфери туризму з різнонаціональним контингентом клієнтів [11, с. 1397]. Натомість у континентальній Європі, як відзначено, більше уваги приділяється розвитку навичок іншомовного спілкування з туристами у студентів, які навчаються на відповідних спеціальностях. Удосконалена практика спілкування іноземною мовою з туристами в індивідуальному вимірі покращує можливості кар'єрного розвитку та управління туризмом у країні загалом [3; 10; 12].

Отже, проблема професійної комунікації іноземними мовами специфічно для сфери туризму актуалізується навіть в англомовних країнах. Однак в англомовних проблема проєктується на потребу знання французької, німецької, іспанської для обслуговування іноземних клієнтів. Сказано, що англійська мова не є рідною майже для половини туристів Великобританії, а з 320 мільйонів людей у Європейському співтоваристві 53% не розмовляють англійською. Водночас культурний та мовний бар'єри є задокументованим чинником невдач під час спроб налагодити туристичне партнерство між компаніями з різних країн [2; 5; 7; 15]. Тому питання вивчення двох іноземних мов є гостроактуальним. Для України ідеальну пару складають англійська та німецька мова – так звана *dreamteam* для вітчизняного туризму, який дедалі більше набуває глобальної орієнтованості [1; 8; 13].

Знання іноземних мов працівниками туризму розглядається в працях наскрізно як елемент розширення бізнесу, його масштабування через

інтернаціоналізацію [5; 11; 12], яка розвивається працівниками зі знанням національних мов інших країн. Для поточного дослідження важливу роль відіграють праці, у яких представлено результати дослідження мовних навичок, якими користуються студенти вищих навчальних закладів сфери туризму та гостинності під час стажування та на час подальшого працевлаштування. Так, Дж. Девіс не тільки визначає на основі опитування роботодавців у туристичній ніші, якими є базові іншомовні комунікативні навички персоналу, але й з'ясовує зони труднощів, з якими стикаються студенти під час застосування цих навичок [5, с. 66–71]. Окрім англійської, наголошено на компетентнісному знанні французької, німецької та іспанської. Компетентнісне знання означає можливість послугоуватись іншомовними знаннями й навичками для супроводу виконання своїх професійних обов'язків у сфері туризму без необхідності подальшого тренування (але це не означає, що первинно сформовані компетенції не потрібно розвивати для покращення ефективності роботи в туризмі) [2; 5; 10; 16].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наявних джерелах, які стосуються професійного спілкування іноземними мовами для обслуговування сфери туризму досить мало практично зорієнтованих студій, у яких би зверталась увага на особливості та практичний вимір опанування іноземних мов фахівцями туристичної галузі.

Мета статті – окреслити прикладний аспект професійної комунікації іноземною мовою фахівців у сфері туризму. Зокрема, проаналізувати принципову важливість іншомовної компетенції для працівників туристичної галузі у праксеологічній та інтуїтивно-стратегічній площині, тобто з огляду на практику вербального супроводу дій із надання сервісу клієнтам та формування через якісну практичну комунікацію з клієнтом його подальших запитів на отримання туристичних послуг саме в цій компанії.

Виклад основного матеріалу. Прикладний аспект професійної комунікації іноземною мовою фахівців у сфері туризму – важливий елемент успішної роботи в цій галузі. Туризм – глобальний індустріальний сектор, де взаємодія з клієнтами та партнерами з різних країн є не бонусом, а необхідністю. Практика застосування компетентностей іншомовної комунікації буде різнитись залежно від специфікації / напряму надання туристичних послуг: сфера проживання (кемпінги та готелі), визначні місця, туристичні інформаційні центри, організації спорту та дозвілля, турагенти, транспортні компанії, туроператори та гіді, активний відпочинок (інструкторська робота) тощо.

Прикладний вектор професійної комунікації іноземною мовою у сфері туризму охоплює:

– *роботу з клієнтами*, тобто передбачає вміння з релевантним іншомовним супроводом виконувати типові запити туриста: приймати бронювання, надавати інформацію про послуги, відповідати на запити клієнтів;

– *ведення переговорів та укладання угод*: у туристичній галузі звичною справою є налагодження мережевого сервісу, тобто туристичним компаніям потрібно укладати угоди з партнерами країн, які є точками туристичних маршрутів їхніх клієнтів. Зокрема, це готелі, авіакомпанії, туроператори на місцях тощо. Задля цього потрібно вміти ефективно вести переговори, укладати вигідні та надійні в плані подальшого сервісу угоди – це ще вищий рівень знання іноземної мови, оскільки від цього значно залежить функціональність усієї системи туристичних сервісів;

– *уміння вирішувати конфлікти*: у процесі роботи можуть виникати конфлікти з клієнтами або партнерами. Спеціальним умінням на перетині іншомовної компетентності та психологічної практики міжособистісних взаємин є вміння швидко та якісно вирішувати конфлікти та здатність зберігати позитивне спілкування за принципом «клієнт завжди має рацію», а також на засадах взаємної вигоди з партнерами;

– *використання технологій*: сучасні технології онлайн-бронювання, соціальні медіа, рекламні платформи, вебсайти й лендинги відіграють важливу роль у туристичній галузі. Фахівці повинні бути здатні використовувати низку цифрових інструментів та платформ для трансляції іміджу своєї компанії також і за кордоном, а також для дієвої комунікації з клієнтами телефоном та за допомогою інтернетних каналів, для реклами своїх послуг на всіх можливих і відповідних рекламному бюджету платформах.

– *безпека та екстрені ситуації*: іншомовний супровід цього боку надання туристичних послуг в Україні безпрецедентно активізувався з огляду на розв'язану російсько-українську війну та загрозу ракетних атак, атак безпілотників. Хоча наразі туристичний бізнес в Україні переважно переживає стан стагнації, аналітики прогнозують сплеск інтересу до України в повоєнний період. Так званий чорний туризм уже розвивається й теж потребує належного вербального супроводу. Утім, питання безпеки завжди є базовими й вимагають від фахівців уміння надавати інформацію про безпеку та діяти в екстрених ситуаціях з використанням іноземної мови, щоб гарантувати безпеку й комфорт клієнтів.

Специфіка практичної діяльності туристичної галузі вимагає від спеціалістів високого рівня мовних навичок, що б дало змогу коректно та своєчасно реагувати на прохання туристів, аби забезпечити їм належний рівень сервісу та комфорту під час перебування в іншій країні. Це охоплює

також уміння вирішувати подеколи неминучі в цій ніші екстрені та конфліктні ситуації – із правильним використанням термінів і фраз, специфічних для сфери туризму, а також уміння спілкуватися з дотриманням загальних літературних норм іноземної мови – за всіма чотирма базовими різновидами мовленнєвої діяльності. Міжособистісна взаємодія потребує від працівників туристичної сфери міжкультурної компетентності, що окреслюється як розуміння різниці в культурному сприйнятті та способах спілкування різних національностей (тут уже йдеться й про невербальну комунікацію: жестову мову, праксеміку тощо). Це допоможе уникнути непорозумінь та конфліктів.

Треба зауважити, що особливості роботи з людьми різного інтелектуального рівня розвитку, різного рівня достатку, зрештою, з різними світоглядами та моральними домінантами потребують від спеціалістів туристичної ніші пластичності у вербальній комунікації, належної винахідливості, знання як розмовної мови з елементами сленгу (принаймні щоб сприймати інформацію від клієнтів, розуміти їхні запити), так і академічного, нормативного варіанту іноземної мови, яким вони самі завжди повинні послуговуватись у спілкуванні, транслюючи імідж, високі стандарти своєї компанії. З цією метою фахівцям, як правило, недостатньо тих базових компетенцій, знань, умінь і навичок, які формуються під час навчання в університетах. Тож вони повинні постійно вдосконалювати свої мовно-комунікаційні навички через курси, семінари та інші форми навчання. Зовсім не йдеться про достатність кваліфікації з іноземних мов, яка набувається в школі та під час вивчення загального курсу іноземної мови в університеті: це не забезпечує майбутніх фахівців туристичної галузі достатніми навичками для спілкування в бізнес-середовищі. Важливо керуватись питаннями практичної доцільності під час укладання освітньо-професійних програми для здобувачів сфери туризму та гостинності на час їхнього навчання на рівнях бакалаврату, магістратури та аспірантури.

Прикладний аспект використання іноземних мов у туризмі також стосується кращих міжособистісних взаємин між мережею працівників компанії: як у первинній країні, так і з колегами за кордоном. Знання персоналом іноземних мов до того ж дає можливість відкривати нові посади в інших країнах. Це можливість для фахівців у сфері туризму і самим подорожувати, бути гнучкими в можливостях працевлаштування. Поліпшене спілкування з закордонними клієнтами сприяє кращому розумінню закордонного бізнесу, дає змогу покращити обслуговування клієнтів. Справа в тому, що клієнти почуваються найупевненіше, коли спілкуються рідною мовою, а якщо в компанії немає працівників із відповідними мовними здібностями, туристи опиняються передусім у психологічно невідповідному

становищі, оскільки не можуть достатньо вільно – ефективно й результативно – взаємодіяти в межах іноземного сервісу.

Налагодження ділових зв'язків з іноземними організаціями сприятиме покращеному іміджу туристичної компанії за кордоном. Тому кожна туристична компанія зацікавлена наймати фахівців, належно підготовлених як специфічно в ніші туризму, так і зі сформованими іншомовними компетенціями щонайменше з двох іноземних мов. Персонал, який володіє деякою кількістю іноземних європейських і не тільки мов змінює здатність компанії, у якій працює, не лише підтримувати наявні зовнішні ринки, але й виходити та надійно закріплюватись на нових.

В розрізі аналізу прикладного аспекту професійної комунікації іноземною мовою доречно звернути увагу також на дані наявних досліджень щодо контексту використання мови фахівцями туристичної ніші у відсотках. Передусім це повсякденні ситуації – 41,2%, з клієнтами – 38,8%, у соціальних ситуаціях – 38,8%, у надзвичайних ситуаціях – (наприклад, крадіжка, хвороба) – 32,0%, з працівниками в туризмі – 23,5%, з суміжними працівниками – 19,4%, дослідницькі цілі – 5,3% [5, с. 68]. До того ж визначено найбільш часті проблеми, з якими стикаються студенти туристичних спеціальностей під час практичного використання іноземної мови: брак упевненості в розмові – 37,7%, нездатність висловитись адекватно – 34,0%, нерозуміння почутого – 28,7%, брак відповідного словникового запасу – 28,0% [5, с. 70].

Серед інших типових у туризмі професійно детермінованих проблем – граматики, розуміння розмовного варіанту мови та регіональних діалектів, коректність вимови та навички письма. Ці аспекти підкреслюють важливість зосередження на навичках аудіювання та говоріння, а також актуалізують потребу організації викладацької діяльності в контексті, який гарантуватиме знання студентами відповідної лексики.

Типовими перевагами знання іноземної мови в туристичній взаємодії є: полегшене спілкування з іноземцями, ефективніше вирішення проблемних ситуацій, краще розуміння людей і культури, мовні знання сприяють перспективам працевлаштування, зусилля туристичних працівників говорити рідною мовою клієнтів позитивно оцінюються клієнтами, стає легше отримати потрібну інформацію. Роботодавці в туристичній ніші, як правило, відзначають такі переваги претендента на посаду зі знанням іноземних мов, як: можливість надання ними якісної послуги, зменшення практичних труднощів, покращення спілкування та створення доброзичливості.

Висновки. Сфера туризму іманентно інтернаціональна. Міжнародний туризм у старій Європі все ще перебуває в стані зростання, хоча

наразі його частка на ринку неухильно зменшується – через актуалізацію нових цікавих напрямків. З настанням перемоги Україна, яка дедалі активніша в євроінтеграційних процесах, має всі шанси розвинути власний туристичний сектор і перетворити українські землі на цікаві туристичні локації, які водночас є цікавими й доступними в усіх планах для європейського й не тільки користувача туристичних послуг. Задля цього сектор має стати конкурентоспроможним у Європі, приділяти більше уваги послугам і якості. Щоб надати найкращі послуги, важливо, щоб працівники сфери дозвілля та туризму мали змогу спілкуватися з клієнтами їхньою рідною мовою або іншою мовою, яку знають обидві сторони. Система підготовки фахівців у сфері туризму має відображати цю вимогу до кваліфікації. Володіння мовами має розглядатися як основна фахова навичка і становити невід’ємний елемент освітньо-професійних програм та рамок компетентностей у сфері відпочинку, гостинності й туризму.

Слід уважно поставитися до вибору іноземних мов. Їх має бути щонайменше дві. Для українського туристичного ринку актуальними, крім англійської, є німецька мова, польська, іспанська, французька тощо. Викладання мов має відображати тип мовних навичок, які найчастіше потрібні в галузі, причому найвищий пріоритет має надаватися специфічним для роботи навичкам мовлення та аудіювання. Навчання має відбуватися в контексті дозвілля та туризму, щоб студенти в життєподібних ситуаціях ознайомлювалися з відповідною лексикою та іншими аспектами, що характеризують типові в туристичній ніші взаємодії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Форостюк І.В. Використання кейс-методу на заняттях з англійської мови з майбутніми спеціалістами у сфері туризму. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Т. 30 (69), № 2, Ч. 1. С. 146–150.
2. Фурт Д.В. English for tourism. Навчальний посібник, ступінь бакалавр. – Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2018. 216 с.
3. Bernstein J.D., Woosnam K.M. Same same but different: Distinguishing what it means to teach English as a foreign language within the context of volunteer tourism. *Tourism Management*. 2019. Vol. 72. P. 427–436.
4. Bosch G. Teaching foreign languages for tourism: Research and practice. Bern, Switzerland: Peter Lang, 2013.
5. Davies J. A study of language skills in the leisure and tourism industry. *Language Learning Journal*. 2000. Vol. 21(1). P. 66–71.
6. Devereux C. More than ‘Have a Nice Day’: Cross cultural service competence and the tourist industry. G. Richards (Ed.) *Developments in the European Tourism Curriculum*. The Netherlands: ATLAS, Tilburg University, 1998.
7. Erazo M. A. C., Ramírez S. I. M., Encalada M. A. R., Holguin J. V., Zou J. H. English language skills required by the hospitality and tourism sector in El Oro, Ecuador. *Theory and Practice in language Studies*. 2019. Vol. 9(2). P. 156–167.
8. Harahap H. J. P. The Importance of German Language Skills in the Tourism Sector. *Britain International of Linguistics Arts and Education (BioLAE) Journal*. 2020. Vol. 2(3). С. 817–824.
9. Ho Y. Y. C. Communicative language teaching and English as a foreign language undergraduates’ communicative competence in Tourism English. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*. 2020. Vol. 27. Article 100271.
10. Kosimov A. The importance of choosing appropriate assessment tools in language teaching and its impact to second language acquisition. *British View*. 2022. Vol. 7(1).
11. Leslie D., Russell H. The importance of foreign language skills in the tourism sector: A comparative study of student perceptions in the UK and continental Europe. *Tourism Management*. 2006. Vol. 27(6). P. 1397–1407.
12. Leslie D., Russell H., Govan P. Foreign language skills and the needs of the UK tourism sector. *Journal of Industry and Higher Education*. 2004. Vol. 18(4), 255–267.
13. Sharko M. V., Nebaba N. A., Kucher M. N., Vishnikina E. V. Особливості формування ресурсного потенціалу ресторанного бізнесу в туризмі. *Aktual'ni Problemy Ekonomiky = Actual Problems in Economics*. 2021. Вип. 239. С. 25–36.
14. Sindik J., Božinović N. Importance of foreign languages for a career in tourism as perceived by students in different years of study. *Tranzicija*. 2013. Vol. 15(31). P. 16–28.
15. Vuković-Vojnović D., Nićin M. English as a global language in the tourism industry: A case study. *The English of tourism*. 2012. P. 3–18.
16. Zahedpisheh N., Abu Bakar Z. B., Saffari N. English for Tourism and Hospitality Purposes (ETP). *English Language Teaching*. 2017. Vol. 10(9). P. 86–94.

SCIENTIFIC INTEGRITY FOSTERING IN THE COURSE OF TERTIARY EDUCATION

ВИХОВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

The article deals with fostering scientific integrity requiring a profound understanding and a multifaceted approach. The whole process is regarded as a mechanism for consensus on scientific integrity standards that can be used broadly across scientific disciplines enabling scientists to carry out their R&D activities more efficiently in a rapidly changing research environment.

The article is aimed at considering and analyzing the main issues of academic integrity as well as substantiating the importance of the latter and its fostering in the course of tertiary education by incorporating such fundamental principles as professional values, information security, etc. into the curricula of the would-be R&D specialists.

The very notion of academic integrity includes such principles as honesty, scrupulousness, transparency, independence, respect towards colleagues, responsibility towards society etc.

University students are involved in this or that kind of research directly related to curricular activity comprising laboratory experiments, course works, graduation projects, seminars and individual tasks such as reports, analytical reviews, oral presentations etc. from their first year of studies. Hence, scientific integrity should be part and parcel of the learning process in the course of obtaining tertiary education. Its main principles must be regarded, analyzed and integrated into all professionally oriented disciplines and research related activities performed by university students. It is also very critical to understand in what way academic institutions can foster a research integrity culture and accountability among their faculty, staff and students.

Thus, the would-be specialists, scientists and researchers should get acquainted with salient principles of scientific integrity from the very beginning of their studies, adhering them in all kinds of their curriculum activities in order to be able to meet all the standards and requirements of the International academic and research community and to successfully cope with all the challenges of modern science.

Key words: *scientific integrity, tertiary education curricula, professional values, information security, scientific misconduct.*

Стаття присвячена вихованню наукової доброчесності, що вимагає глибокого розуміння та багатогранного підходу. Весь процес розглядається як механізм

досягнення консенсусу щодо стандартів наукової доброчесності, які можна широко використовувати у навчальних дисциплінах, пов'язаних з різними галузями знань, що дозволить науковцям ефективніше виконувати свою науково-дослідну діяльність.

Стаття має на меті розглянути та проаналізувати основні положення академічної доброчесності та обґрунтувати важливість її виховання у процесі здобуття вищої освіти шляхом інкорпорації таких засадничих принципів як професійні цінності, інформаційна безпека, у робочі програми навчальних дисциплін фахового спрямування для майбутніх спеціалістів, дослідників та науковців. Саме поняття академічної доброчесності включає наступні принципи: чесність, скрупульозність, прозорість, незалежність, повага до колег, відповідальність перед суспільством тощо. Студенти університету залучаються до тих чи інших досліджень, безпосередньо пов'язаних з навчальною діяльністю, яка включає лабораторні експерименти, курсові роботи, дипломні проекти, семінари та індивідуальні завдання, такі як доповіді, аналітичні огляди, усні презентації тощо, з першого року навчання. Отже, наукова доброчесність має бути невід'ємною частиною процесу навчання під час здобуття вищої освіти. Її основні принципи необхідно враховувати, аналізувати та інтегрувати в усі професійно орієнтовані дисципліни та дослідницьку діяльність, яку виконують студенти університету. Також дуже важливо розуміти, яким чином навчальні заклади можуть розвивати культуру наукової доброчесності та відповідальності серед своїх викладачів, співробітників і студентів.

Таким чином, майбутні спеціалісти, науковці та дослідники повинні ознайомитися з основними принципами наукової доброчесності з самого початку навчання та дотримуватись їх у всіх видах своєї навчальної діяльності, щоб мати можливість відповідати стандартам і вимогам міжнародної академічної та наукової спільноти і викликам сучасної науки.

Ключові слова: *академічна доброчесність, навчальні програми вищої освіти, професійні цінності, інформаційна безпека, наукова містифікація.*

УДК 378.014.6:005.6]:174.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.13>

Baibakova I.M.,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign
Languages Department
Lviv Polytechnic National University

Hasko O.L.,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign
Languages Department
Lviv Polytechnic National University

The problem being regarded: Scientific integrity should be part and parcel of the learning process in the course of obtaining tertiary education. Its main principles must be regarded, analyzed and integrated into all professionally oriented disciplines and

research related activities performed by university students.

Research and publications review: Jordan Richard Schoenherr (Department of Psychology, Carleton University, Ottawa, ON, Canada) claims that

'research methods textbooks used to support these courses do not appear to address the issues of scientific integrity in a comprehensive or consistent manner. This leaves the responsibility for scientific integrity education in the hands of individual instructors, supervisors, and mentors' [1].

A Scientific Integrity Consortium put forward a set of principles and best practices for scientific integrity reflecting the results of the joint efforts of both US and Canadian government agencies representatives as well as professional societies, universities, and non profit scientific organizations members [2].

The Netherlands Code of Conduct for Research Integrity as the guiding principle for its integrity policy (1 October 2018) distinguishes five principles which are regarded as 'virtues' of a good researcher, guiding them towards the right choices in all kinds of circumstances': (1) Honesty; (2) Scrupulousness; (3) Transparency; (4) Independence; (5) responsibility [4].

Besides honesty, Code of conduct for scientific integrity (2021) by Swiss National Science Foundation also includes accountability, respect towards colleagues and responsibility towards society to the list of high ethical standards concerning scientific integrity which is treated as a key basic requirement [5].

Issues requiring further consideration. Since 'much of the scientific integrity curriculum is necessarily implicit <...> a more *explicit* treatment of scientific integrity issues should be pursued' [1] and incorporated into academic disciplines students major in.

The aim of the article. The article is aimed at considering and analyzing the main issues of academic integrity as well as substantiating the importance of the latter and its fostering in the course of tertiary education by incorporating such fundamental principles as professional values, information security, etc. into the curricula of the would-be R&D specialists.

The main body. Recognizing the fact 'that work on scientific integrity policies has proceeded for several decades and yet the scientific community continues to experience periodic lapses in this area' [2] a Scientific Integrity Consortium treats scientific integrity according to the definition provided by R. Nek and A. R. Eisenstadt in the 'Review of federal agency policies on scientific integrity' [3]. It reads as follows: 'the condition that occurs when persons... adhere to accepted standards, professional values, and practices of the relevant scientific community... Adherence to these standards ensures objectivity, clarity, and reproducibility, and utility of scientific and scholarly activities and assessments and helps prevent bias, fabrication, falsification, plagiarism, outside interference, censorship and inadequate procedural and information security...' [3, p. 11].

Truth, trust and integrity are very important to research at higher educational institutions. C. Whitbeck expresses it in such a way: "Scientific research, like other cooperative endeavors, requires trust to

flourish". [6, p. 411] C. Whitbeck does not support blind trust, but backs N. Luhmann's [7, p. 94] concept of "warranted trust and trustworthy behavior" to foster permanent trust and cooperation.

Four concepts have been taken into consideration as being of theoretical importance, namely research integrity, research ethics, fostering and institutional policies [8]. In the case of defining the notions of research integrity and research ethics P. Cosette gives definitions of the concept that are used synonymously. Lapses in ethics are the same as lapses in integrity, he points out. He divides them into two types, namely, fraud and violation of standards of scientific conduct. He writes: "any deliberate conduct that goes against the more or less explicit rules that a community of researchers has agreed on at a specific point in time concerning the behavior to adopt when preparing or publishing the results of a research project" [9, p. 215].

A conceptual model has been developed that includes the elements that are present in institutional policies to foster research integrity. This model consists of the following three elements:

- (a) the researchers' accountability to their scholarly community;
- (b) their actions, behavior and inclination with regard to their planning, proposing, conducting and disseminating of research;
- (c) and the extent to which the aforementioned meet the values, principles and standards as determined by their constitutional, regulatory and scholarly imperatives.

For the purposes of this conceptual model, the following four characteristics of good policy are pivotal:

- (1) clarity in purpose and outcomes;
- (2) alignment with organizational direction (vision, mission and values);
- (3) clarity of accountability;
- (4) enforceability by means of clear sanctions.

With regard to the fostering of research integrity these policies demonstrate the good characteristics of good policy:

- Enhance normative evaluation of research.
- Foster a change in researchers ethical inclination with regard to research.
- Be implemented through the support of adequate institutional resources.
- Provide for adequate distance between the regulator and the regulated.
- Enhance and not inhibit research.
- Not unreasonably constrain researchers.
- Enable Research Ethics Committees to make sound ethical decisions about particular research projects and consequently avoid inability to improve the ethical quality of social science research.
- Clearly legitimize the jurisdiction of Research Ethics Committees.
- Adequately limit any negative consequences of ethical review.

– Clarify and assure the needed expertise of committee members.

– Establish a common ground on what is regarded as ethical within diverse contexts [8].

Coming back to the Consortium we should say that wide range of scientific disciplines and fields the Consortium participants belong to, their broad representation (scientists, scientific integrity officers, presidents of professional scientific societies, etc.) and their responsibilities concerning scientific integrity have proved to be quite beneficial in achieving the main goal i.e. fostering scientific integrity with a profound understanding using a multifaceted approach. The developed recommendations are regarded as a mechanism for consensus on scientific integrity standards that can be used broadly across scientific disciplines enabling scientists to carry out their R&D activities more efficiently in a rapidly changing research environment.

University students are involved in this or that kind of research directly related to curricular activity comprising laboratory experiments, course works, graduation projects, seminars and individual tasks such as reports, analytical reviews, oral presentations etc. from their first year of studies.

It is also very critical to understand in what way academic institutions can foster a culture of research integrity and accountability among their faculty, staff and students. Here are some tips and guidelines:

– first clearly define what makes up research integrity and accountability, and what are the ethical principles and standards that rule academic research. This can be done through policies, models of behavior, different teaching programs, and campaigns that deal with topics such as authorship, peer review, data investigation, rivalry, competitions and ethics of research.

– The second step is to provide aid for the researchers. This is related to such categories as organizational structure and facilities, funding, governance and cooperation.

– The third step is to cause openness and transparency in research processes that can foster cooperation and innovation.

– The fourth step is to create and practice successful mechanisms for analyzing the cases of research misbehavior and fraud, as well as thinking over appropriate punishment and corrective measures.

– The fifth step is to learn from practical experience and challenges in promoting a culture of research integrity and accountability.

– The sixth step is to come into contact with society in fostering a culture of research integrity and accountability.

This can mean different sorts of consultations with funders, publishers, scholars, students, media, and the public, clarifying the needs of society, as well as

the risks and advantages of the changing research environment [11].

Besides, all institutions should have an obligation to promote research integrity. Academies promote quality and interest in science and scholarship. Universities and research performing organizations have a special responsibility for training students in good research citizenship. Funding organizations should encourage good research practices. Science journals and magazine editors are obliged to detect fraudulent behavior before publication. ESF Members of Forum on Research Integrity put forward the ideas that early preventive measures to raise awareness among scientists of research integrity should be treated as part of curricula. After studying all the documents of different organizations it was proposed that the coherent research integrity governance structure should:

- Protect the idea of 'mutual trust', important for research collaboration;

- Create common standards for all scientific community;

- Protect scientific individuals and organizations;

- Empower public confidence in the research procedure [10].

The most important challenge and the guiding thought in developing a framework structure of the research integrity governance structure is that these structures should be flexible and compatible in different settings yet preserve all the main rules and regulations. So the initial step should identify and adopt the main elements expressed in the European Code of Conduct.

Thus, to sum up we can say that proper research should be based on trust between research colleagues and between academic institutions and industry, and the trust of the public and policy makers in the research community. Trust in science and scholarship needs to be a priority for all nations and institutions. Protecting research integrity, without stifling research creativity, is a constant learning process. There is no universal framework for research integrity governance, it has to be flexible though based on legal laws and regulations.

Conclusion. The would-be specialists, scientists and researchers should get acquainted with salient principles of scientific integrity from the very beginning of their studies, adhering them in all kinds of their curriculum activities in order to be able to meet all the standards and requirements of the International academic and research community and to successfully cope with all the challenges of modern science.

REFERENCES:

1. Jordan Richard Schoenherr. Scientific integrity in research methods. *Frontiers Psychology*. 03 November 2015 Sec. Educational Psychology. 2015. Volume 6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01562>

2. Kretser, A., Murphy, D., Bertuzzi, S. *et al.* Scientific Integrity Principles and Best Practices: Recommendations from a Scientific Integrity Consortium. *Sci Eng Ethics*. 2019. № 25. P. 327–355. <https://doi.org/10.1007/s11948-019-00094-3>

3. Nek, R., & Eisenstadt, A. R. Review of federal agency policies on scientific integrity. Washington, DC: Institute for Defense Analyses, 2016. <https://www.ida.org/idamedia/Corporate/Files/Publications/STPIPubs/2016/D-8305.ashx>

4. The Netherlands Code of Conduct for Research Integrity as the guiding principle for its integrity policy (1 October 2018) <https://www.nwo.nl/en/netherlands-code-conduct-research-integrity>

5. Code of conduct for scientific integrity. Swiss National Science Foundation, 2021. <https://www.snf.ch/en/aY67ewrkFZ6Ntmfp/topic/scientific-integrity>

6. Whitbeck C. Truth and trustworthiness in research. *Scientific and Engineering Ethics*. 2004. Vol. 1(4). P. 403–416.

7. Luhmann, Niklas. Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. In Gambetta, Diego (ed.) *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, electronic edition, Department of Sociology, University of Oxford, 2000. Chapter 6. P. 94–107. <http://www.sociology.ox.ac.uk/papers/luhmann94-107.pdf>

8. Wessels S., Wissagie R., Heerden M. Fostering research Integrity through Institutional Policies: The Case of Selected Institution for Higher Education 1. University of South Africa, 2015. 60 p.

9. Cosette, Pierre. Research Integrity: An Exploratory Survey of Administrative Science Faculties. *Journal of Business Ethics*. 2004. P. 213–234.

10. Drenth P., Fracnikova S., Hiney M., Puljak L. Fostering Research Integrity in Europe. A report by the ESP Member Organization Forum on Research Integrity. *European Science Foundation*. 2010. 60 p.

11. How can you build a culture of research integrity? An AI designed article. *LinkedIn*. 2023.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ОПП СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА)

PECULIARITIES OF INDUSTRIAL PRACTICE IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATION OF THE SECOND (MASTER'S) LEVEL SECONDARY EDUCATION (PHYSICAL CULTURE)

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки майбутніх учителів фізичної культури, а саме її практичної складової.

Обґрунтовано, що вчитель фізичної культури є не лише провідником ідей державотворення, висококультурним працівником, який має спеціальну педагогічну підготовку та спроможний професійно проводити навчально-виховну, методичну, організаційну та спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти, а й перш за все практик, який здатний формувати здоров'язбережувальні компетентності у своїх вихованців.

Окреслено, що під час виробничої (педагогічної у закладах загальної середньої освіти) практики за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура) у магістрів мають бути сформовані очікувані програмні результати навчання здобувачів, загальні та спеціальні компетентності, що підпорядковуються меті та завданням практичної підготовки студентів.

Наведено критерії оцінювання результатів практики здобувачів, а саме: ступінь виконання здобувачем завдань практики; якість знань, виявлених під час практики та їх відображення у звітній документації; рівень сформованості умінь та навичок практичної роботи здобувача освіти як майбутнього вчителя фізичної культури.

Визначено, що загальна оцінка виробничої практики (у закладах загальної середньої освіти) є комплексною і включає результати оцінювання освітньої, виховної і спортивно-масової роботи студентів-практикантів.

Наведено результати опитування студентів щодо практичної цінності сформованих під час освітнього процесу професійних компетентностей та задоволеності організацією виробничої практики.

В опитуванні взяли участь 43 здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 року денної та заочної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). Респонденти оцінили практичну цінність сформованих під час освітнього процесу професійних компетентностей таким чином: 36% оцінили на максимальні 10 балів, 12% оцінили на 9 балів, 16% оцінили на 8 балів, 8% – на 7 балів, 4% – на 5 балів та 24% не долучилися до опитування.

Наведені рекомендації щодо поліпшення якості проведення виробничої практики, а саме: додатково проводити для студентів такі випробування як: «Майстер-клас», «Методичний практикум», «Практична робота», «Тестування», «Урок», тощо, все те, що доповнює їх арсенал знань, вмінь, навичок та досвід практичної роботи за фахом.

Ключові слова: середня освіта, фізична культура, підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, магістр.

The article is devoted to one of the urgent problems of training future physical education teachers, namely its practical component.

It is substantiated that a physical education teacher is not only a leader of state-building ideas, a highly cultured employee who has special pedagogical training and is able to professionally conduct educational, methodical, organizational, and mass sports work in general secondary education institutions, but also, above all, a practitioner, who is able to form health-preserving competencies in his pupils.

It is outlined that during production (pedagogical in institutions of general secondary education) practice in specialty 014 Secondary Education (Physical Culture) the expected programmatic results of study of the acquirers, general and special competence, which is subject to the purpose and tasks of practical training of students, should be formed. The criteria for evaluating the results of the trainees' practice are given, namely: the degree of the trainee's performance of practice tasks; quality of knowledge revealed during practice and their reflection in reporting documentation; the level of formation of skills and practical work skills of the student of education as a future teacher of physical culture.

It was determined that the general assessment of industrial practice (in institutions of general secondary education) is comprehensive and includes the results of the assessment of educational, educational and sports-mass work of intern students.

The results of a student survey regarding the practical value of professional competencies formed during the educational process and satisfaction with the organization of production practice are given.

43 students of the second (master's) level of higher education of 1 year of full-time and part-time study in the specialty 014 Secondary Education (Physical Culture) took part in the survey. The respondents assessed the practical value of the professional competences formed during the educational process as follows: 36% rated it at a maximum of 10 points, 12% rated it at 9 points, 16% rated it at 8 points, 8% – at 7 points, 4% – at 5 points and 24% did not participate in the survey. Recommendations are given for improving the quality of industrial practice, namely: additionally conduct such tests for students as: "Master class", "Methodical workshop", "Practical work", "Testing", "Lesson", etc., all that complements their arsenal of knowledge, abilities, skills and experience of practical work in the field.

Key words: secondary education, physical education, training, future teachers of physical education, master's degree.

УДК 378.22-057.87:796 (045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.14>

Башавець Н.А.,
докт. пед. наук, професор,
професор кафедри теорії і методики
фізичної культури та спортивних
дисциплін
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Учитель фізичної культури – це провідник ідей державотворення, працівник висококультурний, який має спеціальну педагогічну підготовку та спроможний професійно проводити навчально-виховну, методичну, організаційну та спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти. Проте найважливішим чинником є професійна готовність учителя фізичної культури до цієї діяльності. Нажаль молоді фахівці стикаються з невпевністю у своїх силах, у зв'язку з недостатнім досвідом практичної роботи за фахом, що є протиріччям піднятої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці вивчали аспекти професійної діяльності вчителя фізичної культури з різних ракурсів, а саме: Випасняк І. П., Ковальчук Г. А., Презлята Г. В., Фотуйма О. Я. (2011) вивчали педагогічну майстерність учителя фізичної культури, Є. І. Федорчук, Т. 1. Конкова, В. В. Федорчук, В. О. Заремба (2006) – основи педагогічної майстерності, Якса Н. В. (2007) – основи педагогічних знань, Сеульський Р. П. – підготовку майбутніх учителів до педагогічної творчості [1; 2; 3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Але на жаль проблемі практичної підготовки вчителів фізичної культури в роботах науковців приділяється недостатньо публікацій, хоча для вчителя фізичної культури, це лівова частина його професійної діяльності, якою треба володіти на належному рівні, маючи достатньо знань, вмінь та навичок не лише з обов'язкових, а й з великого переліку варіативних модулів, які викладаються учням у ЗЗСО.

Мета статті – провести аналіз проведення виробничої практики для майбутніх фахівців фізичної культури з метою покращення її якості.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до «Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти» (затверджено вченою радою Університету Ушинського, навчального плану і графіка освітнього процесу у навчально-науковому інституті фізичної культури, спорту та реабілітації передбачається виробнича практика (у ЗЗСО) за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура), яка має забезпечити послідовне системне формування професійно-значущих умінь і навичок майбутніх учителів фізичної культури, готовності їх до самостійної роботи у ЗЗСО. За виробничою практикою передбачено 9 кредитів з загальною кількістю годин – 270.

Мета та завдання практичної підготовки студентів: забезпечити якісну підготовку майбутніх учителів фізичної культури теоретичними і методичними знаннями основних професійно-педагогічних функцій педагога в навчально-виховному процесі; сформувати практичні вміння до шкільної роботи.

Очікувані програмні результати навчання здобувачів наступні: розробляти, моделювати засоби педагогічного впливу та ефективно застосовувати їх на практиці; упроваджувати інноваційні технології в освіті (фізична культура); узагальнювати і впроваджувати в практичну діяльність передовий вітчизняний й міжнародний досвід в освіті (фізична культура); виявляти й аналізувати актуальні проблеми з фізичної культури; застосовувати креативно-інноваційної підхід в професійній діяльності, проектувати, конструювати і перетворювати окремі складові цієї діяльності; володіти нормативно-правовою базою, методологією наукових досліджень в освіті (фізична культура); здійснювати управління педагогічним процесом з урахуванням варіативних вимог діяльності, рефлексії та відповідно до інтегральної мети цілісного освітнього процесу; застосовувати сучасні педагогічні теорії, методики та технології, розробляти й реалізовувати програми освітньої діяльності, визначати критерії та показники їх ефективності; володіти спеціальними інформативними технологіями на рівні, необхідному для проведення науково-дослідної, пошукової та аналітичної роботи; вміло презентувати та доносити інформацію до фахівців та нефахівців із застосуванням сучасних технічних пристроїв; визначати свої освітні потреби та будувати траєкторію власного кар'єрного та професійного розвитку, забезпечувати самоосвіту та саморозвиток; використовувати професійні концептуальні знання, уміння і навички, уміти своєчасно ухвалювати рішення у складних та непередбачуваних ситуаціях.

Під час проходження практики у здобувачів формуються загальні компетентності: здатність застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях; володіння комунікативними навичками, здатність проявляти емпатію; здатність використовувати інформаційні і комунікативні технології; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, узагальнення, критичне ставлення до сталих наукових концепцій; здатність до критичного аналізу, оцінювання й синтезу нових і складних ідей, до участі в критичному діалозі; аналізувати розвиток галузі в системі цивілізаційного розвитку; застосовувати комплекс методологічних підходів до критичного сприйняття та прогнозування розвитку галузі; здатність діяти на основі етичних міркувань; здатність проявляти толерантність та повагу до культурної різноманітності.

Спеціальні компетентності: здатність розробляти та оновлювати програму навчальної дисципліни або її складники, навчальні та методичні матеріали до них; здатність оновлювати

програму навчальної дисципліни відповідно до вимог внутрішньої системи забезпечення якості освіти; здатність здійснювати індивідуальний супровід здобувача освіти (наставництво, менторство) під час навчання; здатність здійснювати об'єктивне оцінювання результатів навчання (проводити атестацію); здатність надавати здобувачам освіти зворотній зв'язок щодо результатів оцінювання та рекомендації щодо покращення результатів навчання; здатність розробляти методичну документацію з фізичної культури з урахуванням соціальних, морфофункціональних, психологічних особливостей здобувачів освіти різної статі та віку, природних та економічних особливостей регіону; здатність до професійної комунікації у професійній та науковій діяльності в галузі освіти; здатність використовувати сучасні технології, засоби і методи фізичного виховання та оцінювати ефективність їх застосування; здатність до систематизації, узагальнення та поширення вітчизняного та іноземного методичного досвіду з фізичної культури; здатність застосовувати в освітній діяльності методологічні підходи, сучасні технології з організації процесу фізичного виховання.

Зміст програми практики здобувачів в ЗЗСО складається з таких розділів:

1. Ознайомлення зі структурою і змістом організації освітнього процесу у ЗЗСО.
2. Ознайомлення з навчально-методичною документацією з фізичної культури у ЗЗСО.
3. Знайомство з учителями фізичної культури профільних класів, відвідування уроків з фізичної культури та спортивно-оздоровчих заходів.
4. Виконання обов'язків помічника вчителя фізичної культури при проведенні уроків з фізичної культури та спортивно-оздоровчих заходів.
5. Психолого-педагогічна робота з учнями (складання психологічної характеристики учня).
6. Підготовка та проведення контрольних (залікових) уроків з фізичної культури у профільних класах.
7. Розробка спортивно-масового чи фізкультурно-оздоровчого заходу з учнями профільних класів ЗЗСО.
8. Оформлення документації з виробничої практики (у ЗЗСО).
9. Здача документації з виробничої практики (у ЗЗСО).

Критерії оцінювання: об'ємність та правильність виконання завдань практики, якість оформлення звіту, переконливість відповідей здобувача під час захисту, відгук керівника практики від організації.

Критерії оцінювання результатів практики здобувачів: ступінь виконання здобувачем завдань практики; якість знань, виявлених під час практики та їх відображення у звітній документації;

рівень сформованості умінь та навичок практичної роботи здобувача освіти як майбутнього вчителя фізичної культури.

Загальна оцінка виробничої практики (у ЗЗСО) є комплексною і включає результати оцінювання освітньої, виховної і спортивно-масової роботи студентів-практикантів.

Процес оцінювання знань студентів-практикантів передбачає: перевірку фаховими керівниками-методистами практики звіту з практики та написання відгуку; захист звіту студентами-практикантами.

При оцінюванні результатів виробничої практики (педагогічної у ЗЗСО) враховуються наступні чинники: рівень теоретичної підготовки студентів-практикантів; рівень сформованості професійно-педагогічних умінь щодо проведення уроків з фізичної культури; ставлення до обов'язків помічника вчителя; змістовність та якість оформлення звітної документації; дотримання норм педагогічної етики і трудової дисципліни.

Критерії оцінювання: об'ємність та правильність виконання завдань практики, своєчасність та якість оформлення звітної документації, переконливість відповідей здобувача під час захисту, оцінка керівника практики від організації (бази практики) про рівень сформованості умінь та навичок практичної роботи здобувача освіти як помічника вчителя.

Базами проходження педагогічної практики є загальноосвітні навчальні заклади: школи, гімназії, ліцеї, спеціалізовані школи, що мають необхідну навчально-матеріальну і методичну базу та кваліфіковані педагогічні кадри.

В період проходження практики здійснюється виховання професійних якостей майбутнього вчителя фізичної культури, виробка навичок і умінь, необхідних для проведення навчально-виховної роботи з тими, хто займається фізичною культурою. Виробнича практика (у ЗЗСО) спрямована на вдосконалення творчих якостей здобувачів вищої освіти, а також, їх ознайомлення з практичними питаннями організації роботи в галузі освіти (фізична культура).

Під час практики перевіряється рівень навчально-методичної підготовки студентів, їх знань, умінь і навичок щодо проведення уроків фізичної культури, вдосконалення освітнього та фізкультурно-оздоровчого процесів. Необхідне суворе виконання студентами-практикантами прийнятих на базі практики правил охорони праці та безпеки життєдіяльності з обов'язковим проходженням ними інструктажів (вступного і на кожному конкретному місці праці).

Загальне керівництво практикою здійснює директор інституту, методичне керівництво здійснює керівник практики від інституту та методист.

Функціональні обов'язки керівника від інституту: здійснення методичного керівництва

роботою методистів від кафедри, методистів на об'єктах практики та студентів-практикантів; проведення настановної та заключної конференції, методичних нарад з іншими методистами з теоретико-методичних питань практики; здійснення методичного керівництва та контролю за проведенням практики методистами, викладачами своєї кафедри, методистами на місцях практики та студентами-практикантами, які аналізують ведення документів планування та обліку, проведення студентами занять, спортивно-масових заходів та ін.). Керівник проводить захист практики, складає та розглядає на засіданні кафедри звіт про практику, звіт здається керівнику практики від університету.

Функціональні обов'язки методиста від інституту: організовує та контролює роботу студентів з усіх розділів програми практики; надає студентам допомогу в складанні документів планування, обліку та звітності, проводить обговорення уроків фізичної культури, секційних занять, виховних заходів, проведених кожним студентом та оцінює їх проведення, забезпечує підготовку студентів до захисту виробничої практики, знайомить студентів з документами планування, звітності та іншими навчально-методичними матеріалами; контролює явку студентів-практикантів для проведення занять згідно розкладу; надає методичну допомогу студентам під час проведення уроків; надає допомогу студентам у виконанні розділів програми практики згідно з їх індивідуальними планами; бере участь у захисті практики студентами.

Протягом практики студент повинен: виконувати внутрішній розпорядок навчального закладу, вказівки директора, керівника практики, вчителів

і методистів; виконувати всі види роботи, передбачені програмою навчальної практики; проявляти ініціативу і творчість під час проведення навчально-виховної і спортивно-масової роботи; щоденно працювати в школі не менше 4-х годин; своєчасно подавати на перевірку документацію згідно з графіком, який склав методист; регулярно вести педагогічну документацію; подавати конспекти уроків для перевірки методисту за день до проведення відповідного уроку; здати звітну документацію в останній день практики.

Після завершення виробничої практики (у ЗЗСО) відбувається підсумкова конференція, яка проходить на кафедрі теорії і методики фізичної культури та спортивних дисциплін. На конференції студенти звітують про проходження практики і представляють наступні документи: аналіз структури і змісту організації освітнього процесу, навчально-методичної документації з фізичної культури у ЗЗСО; плани конспекти залікових занять № 1, 2; сценарій спортивно-масового чи фізкультурно-оздоровчого заходу з учнями ЗЗСО; психологічна характеристика учня профільної школи; щоденник практики; звітні матеріали.

Практична підготовка та організація практики за 2022–23 навчальний рік була оцінена студентами наступним чином. В опитуванні взяли участь 43 здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 року денної та заочної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура). 68% студентів вважають, що практична підготовка сприяла здобуттю та формуванню професійних компетентностей, а навчальні дисципліни забезпечували (80%) набуття соціальних навичок (soft skills), 64% здобувачів задоволені організацією практики.

Таблиця 1

Звітні результати проходження практики (у %)

№ з/п	Навчальний рік	Спеціальність	Курс	Загальна кількість студентів	Оцінка за практику						Якість, %	Успішність, %	
					A	B	C	D	E	FX			F
1	2021–22 н.р.	014 Середня освіта (Фізична культура), ДФН	1	29	4	3	2	2	-	18	-	24	38
2	2021–22 н.р.	014 Середня освіта (Фізична культура), ЗФН	1	49	12	5	4	3	-	25	-	35	49
3	2022–23 н.р.	014 Середня освіта (Фізична культура), ДФН	1	35	6	1	18	1	-	9		71	74
4	2022–23 н.р.	014 Фізична культура і спорт, ЗФН	1	20	1	4	7	4	-	4		60	80

Респонденти оцінили практичну цінність сформованих під час освітнього процесу професійних компетентностей таким чином:

Для покращення результатів проходження виробничої (педагогічної у ЗЗСО) практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 року денної та заочної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура) вважаємо необхідним під час підготовки проводити для студентів такі випробування як: «Майстер-клас» (де вони зможуть продемонструвати вміння адаптувати власну педагогічну ідею (методи, прийоми роботи) до специфіки навчальних тем та вікових особливостей учнів, а викладач зможе оцінити: доцільність вибору методів та прийомів, майстерність та ефективність їх використання; відповідність продемонстрованих методів та прийомів власній педагогічній ідеї, меті, змісту навчання; дотримання принципів проведення майстер-класу; обґрунтованість позиції та лаконічність відповідей), «Методичний практикум» (де вони зможуть продемонструвати предметно-методичну компетентність, а викладач оцінити цю компетентність, гнучкість педагогічного мислення; вміння студента використовувати сучасні підходи та обирати оптимальні прийоми, методи та засоби для організації навчально-виховного процесу; реалізацію наскрізних змістових ліній; спрямованість обраних технологій, методів, форм, прийомів роботи на розвиток в учнів конкретної навички або конкретного уміння та їх доцільність; урахування вікових особливостей учнів), «Практична робота» (де студенти зможуть показати вміння виконувати практичні завдання у межах навчального предмета, а викладач оцінити повноту виконання завдання, предметну компетентність студентів), «Тестування» (де магістри можуть показати рівень знанневої складової професійної компетентності),

«Урок» (де магістри демонструють власну педагогічну майстерність, а викладач оцінює науковість, предметно-методичну компетентність, творчий підхід; спрямованість на формування цілісності знань, предметних та ключових компетентностей, цінностей і ставлень; реалізацію наскрізних змістових ліній, результативність та доцільність використаних методів, засобів і форм роботи, набуті професійні якості). Також важливу роль відіграє самоосвіта магістра, коли він відвідує додаткові курси на різних освітніх платформах, конференції, кейси, семінари, вебінари, конкурси тощо, все те, що доповнює його арсенал знань, вмінь, навичок та досвід практичної роботи за фахом.

Висновки. Володіння професійною діяльністю вчителя фізичної культури, складний процес, який потребує якісної багатогранної практичної підготовки майбутніх фахівців у стінах ЗВО на високому рівні з залученням різноманітних сучасних педагогічних та інформаційних технологій.

Подальші перспективи в цьому напрямку вбачаємо у подальшому пошуку інструментів поліпшення якості проведення виробничої практики для майбутніх фахівців фізичної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Башавець Н. А. Проблема формування професійної компетентності у майбутніх фахівців фізичної культури, спорту та реабілітації під час педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова* : зб. наукових праць. Серія № 15: фізична культура і спорт / За ред. О. В. Тимошенка. Київ: видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова. 2020. Випуск 3 К (123) 20. С. 512–515.
2. Башавець Н., Іваній І., Мусхаріна Ю., Мельнік А. Еволюція та перспективи вдосконалення професійної освіти в галузі фізичної культури та спорту в Україні *Наукові записки БДПУ* (<https://pedagogy.bdpu.org.ua/>) Серія: Педагогічні науки. Вип. 1. 2023. С. 247–255.
3. Башавець Н.А., Федорищак Р.Л., Бондарович О.П., Овчарук В.В., Рубан А.К. Вдосконалення професійної компетентності тренерів різних видів спорту *«Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2023. № 8(14) 2023. С. 402–414.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

THEORETICAL ASPECTS OF AESTHETIC COMPETENCE FORMATION IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

У статті висвітлено особливості формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Автор наголошує, що у підготовці учителя англійської мови велике значення має розвиток у нього потреби пізнавати прекрасне, розуміти естетичні цінності та творити красу як у собі, так і в майбутніх учнях, тому вона має здійснюватися шляхом гармонійного поєднання традиційних та інноваційних методик навчання. Визначено естетичну компетентність майбутнього учителя англійської мови як здатність такого фахівця естетично сприймати та розуміти прекрасне, включаючи формування естетичних знань, умінь, навичок, естетичних суджень, емоцій, цінностей, ідеалів, поведінки тощо. Автором встановлено, що формування естетичної компетентності у майбутніх учителів англійської мови – це процес поступового засвоєння естетичних знань, розуміння та прийняття естетичних цінностей, який сприяє формуванню естетичного смаку та естетичних здібностей у таких фахівців. Виділено складові парадигми естетичної краси, без яких неможливе формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Виявлено, що естетична культура є важливою частиною ефективною навчальною та позааудиторною виховною роботою щодо формування професійної майстерності у майбутніх учителів англійської мови. Виділено педагогічні умови, на основі яких має здійснюватися формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Автором стверджено, що формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови неможливо здійснити без знайомства з кращими зразками британської та американської поезії та прози, адже уміння уважно читати й розуміти текст у єдності змісту й форми сприяє створенню умов для всебічного й цілісного розвитку, збагаченню естетичних переживань і формуванню стійкого інтересу до естетики мовлення та постійного вдосконалення, реалізації творчих можливостей. Встановлено, що формуванню естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови також сприяє участь таких фахівців у рольових іграх, конференціях, інтерв'ю, симпозіумах та дискусіях, які проводяться виключно англійською мовою.

Ключові слова: естетична компетентність, учитель англійської мови, освітній

процес, навчання, творчий потенціал, естетичне виховання, естетична культура, уміння, знання, навички.

The article highlights the peculiarities of aesthetic competence formation in future English teachers. The author emphasizes that in the process of English teachers training, it is of a great importance to develop his/her inner desire to learn the concept of beauty, understand aesthetic values, and create the feeling of the beauty both, in him/herself and in students, which should be done through a harmonious combination of traditional and innovative teaching methods. The aesthetic competence of a future English teacher is defined as the ability of such specialist to aesthetically perceive and understand the beauty, as well as to form aesthetic knowledge and judgments, other necessary skills, emotions, values, ideals, behaviour, etc. The formation of aesthetic competence is a process of gradual acquisition of aesthetic knowledge, understanding and acceptance of aesthetic values, which contributes to the formation of aesthetic taste and aesthetic abilities in such specialists. The components of the paradigm of aesthetic beauty are highlighted. It was found that aesthetic culture is an important part of effective educational and extracurricular exercising during the formation of professional skills of future English teachers. The pedagogical conditions on the basis of which the aesthetic competence of future English teachers should be formed are highlighted. The author argues that the formation of aesthetic competence is impossible without acquaintance with the best examples of British and American poetry and prose, because the ability to carefully read and understand the text in the unity of content and form contributes to the creation of the necessary and sufficient conditions for comprehensive and holistic development, enrichment of aesthetic experiences and formation of a strong interest in the aesthetics of language and continuous improvement, realisation of creative possibilities. It has been found that the formation of aesthetic competence is also facilitated by future English teachers' participation in role-plays, conferences, interviews, round table discussions conducted exclusively in English.

Key words: aesthetic competence, English teacher, educational process, learning, creative potential, aesthetic education and culture, abilities, skills, knowledge.

УДК 378.011.3-051:811.111]:[005.336.2:111.852](045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.15>

Боклах Д.Ю.,
викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Постановка проблеми. Спрямованість України на інтеграцію в європейський освітній простір висунула на перший план реалізацію сучасних світових тенденцій в освіті та підготовці професійної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Це сприяло впровадженню в систему вищої освіти нових освітніх стандартів та демонстрації

нових освітніх технологій для формування активної, відповідальної, творчої та високорозвиненої особистості.

Тому, одним із важливих напрямів дослідження проблеми підвищення якості освіти майбутніх учителів англійської мови є інтенсивний пошук педагогічних умов, методів і форм навчання, які

сприятимуть формуванню естетичної компетентності. Усе це вимагає переосмислення професійної підготовки майбутніх учителів англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Естетичні характеристики підготовки майбутніх учителів ґрунтовно висвітлено у вітчизняних наукових працях. Так, колектив авторів під керівництвом О. Галицян пропонує під естетичною компетентністю учителя-гуманітарія розуміти інтегративну особистісно-професійну характеристику такого фахівця, що ґрунтується на його здатності будувати професійно-навчальну діяльність за естетичними законами (розуміння характеристик трагічного і комічного, прекрасного і потворного, піднесеного і низького); складається з динамічного комплексу спеціальних знань і умінь (уміння вирішувати професійні завдання, керуючись естетичними ідеалами, культурно-гуманістичними цінностями); реалізується через ідентифікатори естетико-гуманітарного виховання, зокрема через естетичний смак, естетичну свідомість, естетичну культуру [3, с. 8]. І. Білан стверджує, що естетична компетентність тісно пов'язана з естетичною культурою, діяльністю та вихованням, а також естетичними смаками та уподобаннями [2]. Водночас Л. Глазунова наголошує, що естетична компетентність майбутнього учителя є частиною естетичної культури, яка визначає естетичні знання, смак, ідеали, розвиток здатності естетичного сприйняття явищ дійсності, потреби додавати краси творам мистецтва, навколишньому світу, охороняти красу природи. На думку вченої, формування естетичної компетентності відбувається в процесі індивідуальної творчої діяльності, естетичних стосунків з навколишнім світом, з народною творчістю, з природою тощо [4, с. 273].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Існуючі в науковому фонді численні дослідження особливостей естетичної компетентності майбутнього учителя, в повній мірі не висвітлюють методичні аспекти формування такої компетентності та потребують спеціального наукового дослідження.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Мета дослідження – висвітлити особливості формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасна вища освіта характеризує Україну як таку, що переживає гуманітарну та культурну кризу. Причинами цього явища є часткове відчуження індивідів, орієнтованих на пошук шляхів реалізації матеріальних інтересів до культурної спадщини, традицій, які позбавляють життя гуманістичного сенсу. Тому у підготовці учителя англійської мови доцільно надати особливе значення розвитку його потреби пізнавати прекрасне, розуміти естетичні цінності та творити красу як у собі, так і в майбутніх

учнях. Проблема формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови вирішується через практику оптимальної організації освітнього процесу та застосування методичних підходів і принципів.

Професійна підготовка майбутнього учителя англійської мови – це системний процес, сукупність елементів, які поєднують і вибудовують цілісність і єдність. Підготовка такого фахівця має здійснюватися шляхом гармонійного поєднання традиційних та інноваційних методик навчання, що допускають міждисциплінарну інтеграцію та зосереджуються на практичній естетичній діяльності.

Естетична компетентність майбутнього учителя англійської мови характеризує його здатність естетично сприймати та розуміти прекрасне, включаючи формування естетичних знань, умінь, навичок, естетичних суджень, емоцій, цінностей, ідеалів, поведінки тощо.

Формування естетичної компетентності у майбутніх учителів англійської мови визначається як процес поступового засвоєння естетичних знань, розуміння та прийняття естетичних цінностей, а також як розвиток емоційної спрямованості.

Формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови вимагає не лише наявності почуття прекрасного, а й уміння формувати в учнів знання та вміння бачити прекрасне в навколишній дійсності, особливо у фольклорі та промислах, традиціях, звичаях, обрядах, вміти відрізнити прекрасне від потворного, жити за законами краси та творити їх самому.

Принцип свідомості передбачає використання загальнолюдських надбань в естетичній підготовці майбутнього учителя англійської мови, бо від духовності та соціальної спрямованості кожної особистості залежить майбутнє суспільства. Так, під час занять у ЗВО майбутні учителі англійської мови знайомляться з англійською культурою та традиціями тощо. Це сприяє формуванню естетичного смаку та естетичних здібностей у майбутніх учителів англійської мови.

Сучасні методики викладання англійської мови та англійського спілкування на заняттях у ЗВО базуються на актуальних досягненнях лінгвістики, педагогіки, психології, психолінгвістики та комп'ютерних технологій. Усі ці компоненти об'єднані в естетичну парадигму, що виступає інструментом формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови.

Доцільно відзначити, що формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови неможливе без парадигми естетичної краси, складовими якої є:

1) краса, мелодійність, фонетичне багатство та лексикографічне розмаїття англійської мови;

2) природна та культурна краса англомовних країн (Великобританія, США, Австралія, Канада та Нова Зеландія);

3) краса мистецтва країни (література, живопис, архітектура, музика, театр, кіно);

4) естетичні особливості спілкування англомовного населення;

5) поведінка і краса характеру – видатні особистості з англомовних країн [1, с. 178].

Естетичні здібності та потреби є складовими механізми формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Водночас естетична культура є важливою частиною ефективної навчальної та позааудиторної виховної роботи щодо формування професійної майстерності у майбутніх учителів англійської мови.

Характерна риса розвитку педагогічної технології виявляється у формуванні естетичних засад майбутнього учителя англійської мови. Естетична основа розвитку педагогічної майстерності такого фахівця сприяє пошуків навчальної діяльності та підвищує ефективність спілкування з учнями. Уміння позитивно виражати свої почуття і ставлення до учнів є важливою основою педагогічної майстерності. Отже, введення естетичних елементів у структуру знань учителя слугує формуванню естетичних знань про дійсність, зокрема:

1) формуванню естетичних почуттів, які відображають власний розвиток учителя, оскільки чим вища естетична освіченість, тим вищий ступінь сформованості естетичних почуттів;

2) розвитку інтуїції, уяви, фантазії (інтуїція передбачає високу уважність, вразливість і здатність сприймати предмет дослідження і явища в цілому; уява виступає як елемент творчого пошуку, а після нього виконує ще й естетичну функцію; фантазія є складовою творчої діяльності та передбачає створення нових образів на основі колись сприйнятих);

3) формуванню вміння спостерігати за фактами і явищами життя (вміння спостерігати при розв'язанні завдань естетичного виховання базується на розвитку естетичних здібностей – естетичного сприйняття навколишньої дійсності);

4) формуванню естетичних ідеалів (сформованість естетичних ідеалів є показником ефективності естетичного розвитку особистості) [5, с. 23].

Позааудиторна діяльність у ЗВО у контексті формування естетичної компетентності у майбутніх учителів англійської мови характеризується динамічними процесами, в яких закладено потужний потенціал для саморозвитку таких фахівців. Тому формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови повинно здійснюватися за таких педагогічних умов: визнання цінності естетики середовища ЗВО; створення освітнього середовища для групи студентів, у якому майбутні учителі англійської мови

активізуватимуть набуття естетичних умінь і навичок; розробка та впровадження змістового, організаційно-методичного забезпечення позааудиторної діяльності майбутніх фахівців.

Викладачі ЗВО, творчо поєднуючи освітній і виховний процеси на лекціях, практичних і позааудиторних заняттях, програмуючи цілий комплекс педагогічних і науково-навчальних завдань у систему різноманітних видів діяльності майбутніх учителів англійської мови, повинні використовувати їх для формування у таких фахівців естетичних ідеалів. Тому, особливе місце у формуванні естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови займає творчий потенціал.

Найпотужнішим засобом впливу на особистість майбутнього учителя англійської мови, невичерпним джерелом естетичної парадигмальної функції англійської комунікації є читання та переклад автентичних текстів. Така діяльність дозволяє досліджувати красу мови та життя, покращувати знання іноземної мови через мистецтво, творчість та людські емоції.

Формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови неможливе без знайомства з кращими зразками британської та американської поезії та прози. Уміння уважно читати й розуміти текст у єдності змісту й форми сприяє створенню умов для всебічного й цілісного розвитку, збагаченню естетичних переживань і формуванню стійкого інтересу до естетики мовлення та постійного вдосконалення, реалізації творчих можливостей.

Однак парадигма формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови не повинна обмежуватися матеріалами з англомовних країн. Так, важливою передумовою функціонування має виступати краса англомовних країн, краса їх культур, мистецтв, життя видатних діячів, насиченість освітнього контенту [6, с. 43].

Також формуванню естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови сприяють рольові ігри, конференції, інтерв'ю, симпозиуми та дискусії, які проводяться виключно англійською мовою. Велике значення в естетичному вихованні має також особистість викладача. Його поведінка, його одяг, його постава, його рухи, його міміка, його голос, його інтонація – все це має бути зразком для майбутніх учителів англійської мови. Усе це говорить про те, що кожне заняття має містити естетико-педагогічну складову, яка свідомо спрямовується на формування естетичної компетентності таких фахівців.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Результати проведених досліджень дали можливість висвітлити особливості формування естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови. Визначено, що такий процес передбачає

набуття майбутнім учителем англійської мови естетичних знань, умінь та навичок для подальшої їх реалізації в освітньому процесі в майбутній професійній діяльності. Встановлено, що важливе місце у формуванні естетичної компетентності майбутніх учителів англійської мови займає парадигма естетичної краси англійської мови та англійськомовних країн. Дослідження показали, що особистість майбутнього учителя англійської мови через набуття ним естетичної парадигмальної функції англійської комунікації формується через читання та переклад текстів, а також через безпосередню участь у рольових іграх, конференціях, інтерв'ю, симпозиумах та дискусіях, які проводяться виключно англійською мовою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антонюк Н. М. Навчити сприймати красу: естетична парадигма у навчанні англійської мови. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2003. №1. С. 178–181.
2. Білан І. В. Дефініції поняття «естетична компетентність» у психолого-педагогічній літературі. *Science and Practice. Implementation to Modern Society: Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference (June 4–5, 2021, Manchester, Great Britain)*. Manchester: Peal Press Ltd., 2021. P. 156–163.
3. Галицан О. А., Койчева Т. І., Осипова Т. Ю. Методичний ресурс формування естетичної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Сер. «Педагогічні науки». 2020. Вип. 1. С. 7–13.
4. Глазунова Л. О. Формування естетичної компетентності майбутнього вчителя-філолога. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2012. №6. С. 268–274.
5. Долматова М. П. Естетичні чинники ефективного навчання англійської мови у ВНЗ. *Наукові записки*. Сер. «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). 2020. №2. С. 40–45.
6. Кутова О. М. Естетичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів: метод. рек. Київ: ІПООД НАПН України, 2013. 73 с.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН У ВНЗ

USE OF MULTIMEDIA PRESENTATIONS IN THE PROCESS OF TEACHING ART DISCIPLINES IN UNIVERSITIES

У статті досліджуються тенденції у використанні мультимедійних презентацій, напрями використання інформаційно-комунікаційних технологій. Покращення якості вищої освіти визначається застосуванням нових методів та засобів навчання. У сучасному світі мультимедійні технології стали найбільш популярним інструментом у сфері освіти. Всебічне використання мультимедійних технологій може підвищити ефективність активних методів навчання в усіх аспектах організації навчального процесу: під час самостійної підготовки студентів, на лекціях, семінарах, практичних та лабораторних заняттях. Саме тому у статті розглядаються питання доцільності використання мультимедійних засобів на різних типах занять. Розглянуто програмне забезпечення, яке є важливим для створення презентацій, методи підготовки педагога до використання комп'ютерних презентацій, види презентацій. Застосування комп'ютерних презентацій сприяє досягненню цілей розвитку різних аспектів природних і творчих здібностей студентів; формуванню у студентів гармонійного естетичного сприйняття світу, включаючи розвиток фантазії та художньої уяви, асоціативного сприймання і мислення, а також розуміння концепції ритму в природі і мистецтві. Даються рекомендації стосовно проведення лекцій з використанням мультимедіа, та проводиться аналіз того, як студенти засвоюють матеріал, який надається у мультимедійному форматі. Мультимедійні засоби, які використовуються у процесі викладання мистецьких дисциплін, повинні відповідати різним психологічним, дидактичним та методичним вимогам. Використання комп'ютерних презентацій сприяють глибшому розумінню цих питань на теоретичному рівні і надають можливість приймати нетрадиційні та науково обґрунтовані рішення в контексті вирішення зазначених проблем на практиці.

Дослідження впровадження інформаційних технологій у освітній процес, включаючи використання мультимедійних презентацій, на сучасному етапі реформування національної освітньої системи, відповідає актуальним вимогам педагогічної практики і потребам сучасності.

Ключові слова: мультимедійні технології, мультимедійні презентації, комп'ютерні технології, програмне забезпечення.

The article examines trends in the use of multimedia presentations, directions for the use of information and communication technologies. Improving the quality of higher education is determined by the use of new methods and means of learning. In today's world, multimedia technologies have become the most popular tool in the field of education. The comprehensive use of multimedia technologies can increase the effectiveness of active learning methods in all aspects of the organization of the educational process: during independent training of students, at lectures, seminars, practical and laboratory classes. That is why the article examines the feasibility of using multimedia tools in different types of classes. Considered software that is important for creating presentations, methods of teacher preparation for using computer presentations, types of presentations. The use of computer presentations contributes to the achievement of the goals of the development of various aspects of natural and creative abilities of students; formation of students' harmonious aesthetic perception of the world, including the development of fantasy and artistic imagination, associative perception and thinking, as well as understanding the concept of rhythm in nature and art. Recommendations are given for conducting lectures using multimedia, and an analysis is made of how students learn material that is provided in a multimedia format. Multimedia tools used in the process of teaching art disciplines must meet various psychological, didactic and methodical requirements. The use of computer presentations contributes to a deeper understanding of these issues at the theoretical level and provides an opportunity to make non-traditional and scientifically based decisions in the context of solving these problems in practice.

The study of the introduction of information technologies into the educational process, including the use of multimedia presentations, at the current stage of reforming the national education system, meets the current requirements of pedagogical practice and the needs of modern times. **Key words:** multimedia technologies, multimedia presentations, computer technologies, software.

УДК 378.016:7[378.091.33:004.032.6]
(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.16>

Бондаренко Н.А.,
аспірантка

Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва
і дизайну імені Михайла Бойчука

Пасько О.М.,

канд. пед. наук, доцент,
декан факультету дизайну
Київського національного університету
технологій та дизайну

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Активне використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій та їх стрімкий розвиток дозволили розпочати широкомасштабне перетворення накопиченої інформації у формі електронних ресурсів. Цей спосіб подачі інформації відкриває нові можливості для ефективного зберігання і поширення даних: надійно та компактно зберігати їх, а також оперативно розширювати і в широкому масштабі.

Покращення якості вищої освіти визначається застосуванням нових методів та засобів навчання. Для активного навчання необхідно включати студентів у навчальний процес. У сучасному світі мультимедійні технології стали найбільш популярним інструментом у сфері освіти. Всебічне використання мультимедійних технологій може підвищити ефективність активних методів навчання в усіх аспектах організації навчального процесу: під час самостійної підготовки студентів, на лекціях, семінарах, практичних та лабораторних заняттях.

Засвоєння інформації, включаючи навчальну, великою кількістю залежить від того, як ця інформація сприймається. Дослідження, проведені Н.В. Басовою, Івановим В.Ф. та іншими, підтверджують, що людина запам'ятовує лише 15% інформації, коли вона подається у формі листа, і 25% – коли вона подається візуалізовано. Однак, якщо обидва ці методи передачі інформації використовуються одночасно, ця особа може сприйняти до 65% вмісту цієї інформації. Ці висновки підтверджують великий потенціал та ефективність використання мультимедійних засобів у навчанні, які базуються на візуальному та аудіальному сприйнятті матеріалу.

Серед різноманітних мультимедійних інструментів, які можна використовувати для навчання мистецьких дисциплін у вищих навчальних закладах, ми вибрали презентацію як засіб унаочнення теоретичного матеріалу. Важливість цієї теми обумовлена майже відсутністю наукових досліджень щодо принципів, культури та методів створення презентацій у педагогіці вищої освіти. Варто зауважити, що всі наявні ресурси доступні в Інтернеті, але значущих видань у групі підручників, методичок та монографій на цю тему дуже мало. Більшість матеріалів в Інтернеті стосуються переважно презентації продукції в галузі економіки або викладання навичок створення презентацій у різних програмах для комп'ютерів під час зайняття з інформатики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес на різних рівнях освіти отримав значну увагу в роботах таких авторів, як В. Биков [1], Б. Гершунський, А. Гуржій [5], М. Жалдак, Т. Коваль, Ю. Машбиць, Н. Морзе, І. Роберт та інші.

Протягом останніх двох десятиліть впровадження комп'ютерних презентацій у освітню практику стало масштабним і було детально висвітлено в наукових публікаціях. У дослідженнях вчених інших країн було виявлено особливості використання необхідного програмного забезпечення (Дж. Аллан, Е. Тафт, Дж. Райт), базові принципи дизайну для створення слайдів презентацій (Г. Рейнольдс), методи поєднання фону, кольору та зображень (Н. Дуарте), вибір візуальних елементів та їх правильне розміщення на слайдах (П. Леру, П. Корвін), а також проведено аналіз типових помилок, які виникають при недотриманні принципів візуального сприймання та дизайну слайдів (О. Мітчел), і розроблено рекомендації щодо поліпшення оформлення презентацій (П. Льовенталь, Д. Томас, А. Тай, Б. Юнке).

У наукових дослідженнях вітчизняних фахівців досліджуються методологічні та дидактичні принципи використання комп'ютерних презентацій у навчальному процесі (автором Б. Ляшенко), історико-педагогічні передумови формування

навичок презентації у майбутніх викладачів вищих навчальних закладів (С. Моркотун), створення комп'ютерних презентацій для навчання (В. Сидоренко, Л. Міронець), Н. Дементієвська, Н. Морзе). Проте, залишаються недорозробленими аспекти створення та використання комп'ютерних презентацій на заняттях з мистецьких дисциплін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Тема використання мультимедійних презентацій у процесі навчання мистецьких дисциплін у вищих навчальних закладах є дуже важливою і має великий потенціал для поліпшення якості освіти і підвищення інтересу студентів. Однак цей підхід також постає перед певними викликами та завданнями. Важливо знайти баланс між використанням мультимедійних матеріалів та традиційними методами навчання. Багато викладачів можуть бути не дуже обізнаними з технологіями створення та використання мультимедійних презентацій. Як зробити мультимедійні презентації цікавими та креативними, щоб стимулювати інтерес студентів до мистецьких дисциплін? Як виміряти ефективність використання мультимедійних презентацій у навчанні мистецьких дисциплін і як оцінити їхній вплив на розвиток студентів? Як створити платформи та можливості для співпраці між викладачами і обміну досвідом щодо використання мультимедійних презентацій у навчанні мистецьких дисциплін? Дослідження та вирішення цих питань можуть сприяти подальшому розвитку використання мультимедійних презентацій у вищій освіті для навчання мистецьких дисциплін.

Метою цієї статті є розгляд класифікації навчальних презентацій, висвітлення різноманітних аспектів їх використання під час викладання різних мистецьких дисциплін у вищих навчальних закладах і визначення вимог до їх підготовки і показу.

Виклад основного матеріалу. Застосування мультимедійних презентацій під час викладання мистецьких дисциплін у ВНЗ має ряд переваг у порівнянні з традиційним методом викладання. До основних переваг презентаційного подання матеріалу можна віднести:

- 1) ємність інформації (здатність помістити значну кількість графічних, текстових і аудіовізуальних даних в одну презентацію);
- 2) компактність (можливість використовувати різні малорозмірні носії для презентації, що легко поєднують звук і зображення та дозволяють використовувати приємні кольори, що створюють позитивне сприйняття інформації);
- 3) наочність (здатність презентації конкретизувати, уявно зобразити або обґрунтувати теоретичні концепції);
- 4) мобільність (загалом, для презентації потрібен лише носій та комп'ютер, що дозволяє відтворювати її в різних умовах);

5) інтерактивність (здатність безпосередньо впливати на хід презентації);

6) економічна вигода (так як створення презентацій на носії коштує значно менше, ніж друкування матеріалів);

7) багатофункціональність (презентація, створена одного разу, може бути використана в інших ситуаціях та з іншою метою).

Застосування комп'ютерних презентацій сприяє досягненню цілей розвитку різних аспектів природних і творчих здібностей студентів. Вони сприяють формуванню у студентів гармонійного естетичного сприйняття світу, включаючи розвиток фантазії та художньої уяви, асоціативного сприймання і мислення, а також розуміння концепції ритму в природі і мистецтві.

Актуальним в процесі створення мультимедійних презентацій для використання при викладанні мистецьких дисциплін у ВНЗ є наявність програмного забезпечення, доступного викладачу. Зараз спостерігається значний ріст варіантів програм та інструментів для створення комп'ютерних презентацій, оскільки сучасні викладачі все більше потребують використання мультимедійних презентацій при викладанні. Наприклад, для створення таких презентацій можна використовувати популярні редактори слайдів, такі як Microsoft PowerPoint і Apple Keynote, або відповідне програмне забезпечення та сервіси, спрямовані на використання візуальних технологій наближення, такі як Google Presentation, SlideRocketTM та Prezi.com. Також доступні інструменти для використання мультимедійних, анімаційних та телевізійних спецефектів, наприклад, Adobe Acrobat XI Pro, Adobe Macromedia Flash і Movavi VideoSuite.

Для правильної організації презентацій при викладанні важливо враховувати їх класифікацію за наступними параметрами:

1. За призначенням: торгові, маркетингові, корпоративні, навчальні [3].

2. За метою використання: для ілюстрації промови (не можна опанувати тему без лектора) та для самостійного ознайомлення аудиторії (повністю розкриває тему, не потребує лектора) [6].

3. За структурою: лінійні (для послідовного викладання матеріалу з використанням мультимедійних засобів, містять головні положення та ілюстрації) та розгалужені (частіше використовуються для узагальнення знань та оцінки досягнень студентів завдяки гіпертекстовим посиланням) [9].

4. За способом функціонування: презентація зі сценарієм (зі слайдами та анімацією, призначена для показу на великий екран або монітор), інтерактивна презентація (діалог користувача з комп'ютером, користувач вибирає матеріал за допомогою миші чи клавіш), автоматична презентація (закінчений інформаційний продукт) [3].

5. За адресатом: зовнішні (адресати та лектор з різних організацій) та внутрішні (слухачі та лектор з однієї організації) [2].

6. За мовленнєвим завданням: інформативна та переконлива презентація [3].

7. За способом організації: мультимедійні (з використанням звуку, відео та графіки), графічні (тільки зображення, які доповнюють матеріал лекції) та звукові (лише звукова інформація) [4].

При створенні мультимедійних презентацій важливо дотримуватися загальних рекомендацій, які включають наступні аспекти: збереження структурованої організації інформації, регулярна зміна візуальних і аудіоелементів, врахування яскравості кольорів і гучності звуку, варіації швидкості відтворення, а також адекватний рівень складності навчального матеріалу, який візуалізується. Також важливо використовувати логічні акценти, спрямовані на привернення уваги користувача до певних об'єктів [8].

Мультимедійні засоби, які використовуються у процесі викладання мистецьких дисциплін, повинні відповідати різним психологічним, дидактичним та методичним вимогам. До конкретних дидактичних умов відносяться такі аспекти: можливість пристосовуватися до індивідуальних можливостей студента; взаємодія та включення студента до навчання; можливість комп'ютерної візуалізації навчальної інформації; розвиток інтелектуального потенціалу студента; системність та структурна зв'язаність подання навчального матеріалу; забезпечення повноти та послідовності навчального процесу.

Методичні вимоги пов'язані із специфікою конкретного навчального предмету, особливостями відповідної науки, її термінологією, методами дослідження та можливостями використання сучасних методів обробки інформації.

Мультимедійні засоби навчання повинні відповідати наступним методичним критеріям: представлення навчального матеріалу з урахуванням взаємозв'язку і взаємодії між понятійними, образними і дієвими складовими мислення; відображення системи термінів навчальної дисципліни у формі ієрархічної структури вищого рівня; забезпечення можливості студенту виконувати різноманітні контролюючі та тренувальні завдання.

Крім дидактичних і методичних вимог, важливо враховувати психологічні аспекти, які впливають на успішність та якість створення мультимедійних засобів навчання. Подача навчального матеріалу має відповідати не лише вербально-логічному рівню когнітивного процесу, а також сенсорно-перцептивному та представницькому рівням. Конструкція викладу повинна бути адаптованою до тезаурусу та лінгвістичної композиції конкретної вікової групи студентів та особливостей їхньої підготовки.

Головним технічним інструментом у сфері мультимедійних технологій безперечно є комп'ютер, який обладнаний необхідним програмним забезпеченням та мультимедійним проектором. Важливо відзначити, що комп'ютер не може замінити викладача, а лише використовується як інструмент для здійснення педагогічної діяльності і допомагає викладачеві в цьому процесі. Завдяки своїм можливостям і постійному розвитку технічних засобів, мультимедійні технології можуть бути використані практично на всіх етапах навчального заняття.

Для кожного педагога важливо спочатку визначити конкретну мету використання інформаційно-комунікативних технологій, включаючи презентації. Важливо розуміти, що саме мета буде визначати вибір необхідних програмно-педагогічних інструментів та розробку відповідної навчально-методичної документації. При формулюванні дидактичних цілей для мультимедійних презентацій важливо чітко визначити мету їх використання, а також функції, форми і методи роботи з ними. Це передбачає створення програмно-методичного забезпечення для педагогічної діяльності. Методика підготовки педагога до використання комп'ютерних презентацій включає наступні етапи: аналіз програм і навчального матеріалу для оцінки можливостей та доцільності використання мультимедійних презентацій; визначення тем, для яких необхідно розробити програмне забезпечення; аналіз існуючих комп'ютерних програм у відповідній тематичній галузі; розробка сценаріїв мультимедійних презентацій для конкретних занять та їх обговорення; створення комп'ютерних презентацій та їх обговорення.

Аналіз педагогічної літератури та досвіду викладання дозволяє визначити кілька ключових аспектів використання мультимедійних засобів у навчальному процесі під час проведення різних видів занять [8; 9].

Під час проведення лекцій, коли лектор має обмежений час для викладання, основним завданням є пояснення основних понять курсу та надання студентам направляючих вказівок та пояснень щодо вивченого матеріалу, який вони самостійно опрацювали. У цих умовах велике значення надається візуалізації навчальної інформації для підвищення якості та ефективності навчання.

Використання мультимедійних лекцій може бути ефективним для викладання майже всіх курсів. Практика та проведені дослідження показують, що якість засвоєння навчального матеріалу і активність студентів значно підвищуються [4]. Застосування мультимедійних засобів навчання може активізувати емоційний вплив під час лекцій через наступні причини:

– навчальне оточення поєднується з наочним представленням інформації у кольорі. Психологи

встановили, що запам'ятовування кольорових зображень майже вдвічі краще, ніж чорно-білих;

– використання анімації є ефективним засобом привернення уваги та стимулювання емоційного сприйняття інформації. Анімація допомагає краще зрозуміти і запам'ятати динамічні процеси та явища;

– наочне представлення інформації у вигляді фотографій, відеофрагментів та ілюстрацій може сильніше впливати на емоційну реакцію людини. Це допомагає поліпшити розуміння та запам'ятовування фізичних і технологічних процесів та явищ, які демонструються.

Зазвичай, на лекціях користуються презентаціями, які представляють собою послідовність слайдів, які проєктуються на великий екран за допомогою мультимедійного проектора і використовуються як візуальна підтримка для викладання викладачем. Такі презентації можуть включати різні види інформації, такі як текст, аудіо, графіка, анімація, відео та інше.

Щодо методичних рекомендацій відносно використання презентацій на лекціях, Н. Могильна пропонує наступний алгоритм для підготовки до заняття: визначити тему, ціль та тип лекції; скласти часову структуру лекції та намітити завдання та етапи для досягнення цілей; розглянути етапи, на яких потрібно використовувати мультимедійні інструменти; вибрати найбільш ефективні засоби з резервуару комп'ютерного обладнання; розглянути доцільність застосування цих засобів порівняно з традиційними методами; оцінити вибрані матеріали за тривалістю (не перевищуючи санітарних норм); створити часовий план для лекції; при нестачі комп'ютерного ілюстративного матеріалу провести пошук в бібліотеці або створити власну програму; скласти сценарій презентаційної програми; пройти апробацію лекції перед проведенням.

При створенні мультимедійної лекції важливо керуватися наступними критеріями для відбору інформації:

– вміст і складність навчального матеріалу мають відповідати рівню здібностей та інтелектуальної підготовці студентів, а також враховувати їх вікові особливості;

– слайди презентації повинні містити лише основні моменти лекції, такі як ключові визначення, схеми та анімаційні або відеофрагменти, які ілюструють основну суть навчального матеріалу;

– при відборі матеріалу для зорового представлення моделі, слід уникати використання дрібних деталей;

– великі тексти на слайдах краще уникати, і не слід використовувати полоси прокрутки або кнопки переходу між екранами для читання тексту;

– важливі моменти можна виділити за допомогою напівжирного або курсивного шрифту в текстах;

– загальна кількість слайдів не повинна перевищувати 20–25, щоб уникнути перенасиченості матеріалом;

– не слід перезавантажувати слайди різними спецефектами, якщо це не необхідно для виразності презентації, оскільки це може відволікти увагу студентів від основної інформації;

– вибір кольорової гами презентації має великий вплив на сприйняття матеріалу, тому важливо вибрати правильні кольори, які забезпечать читабельність слайдів;

– чітко розраховуйте час, відведений на показ кожного слайда, щоб презентація доповнювала лекцію, а не переривала її.

Існують певні вимоги до структури та оформлення навчальних презентацій:

1. Дизайн і оформлення: варто обирати простий, але привабливий дизайн. Презентація повинна служити фоном для усного викладання матеріалу та не відволікати увагу від лектора. Не слід використовувати надто яскраві кольори, анімаційні ефекти або завелику кількість слайдів. Важливо, щоб слайди були легко читабельними та не завантаженими інформацією.

2. Структура презентації: рекомендована структура презентації включає титульний слайд, інформаційні слайди та завершальний слайд. Ця структура є простою і логічною.

3. Технічні вимоги: це правила розташування інформації на слайді для кращого сприйняття студентами. Наприклад, розмір шрифту повинен бути достатньо великим (мінімальний розмір 30), і слайди не повинні бути завантажені текстом або зображеннями. Важливо також чергувати різні типи слайдів, такі як таблиці, схеми та текстові слайди, для більшого різноманіття та зрозумілості матеріалу.

Загальна мета цих вимог – забезпечити якісне та зрозуміле подання навчального матеріалу, щоб студенти могли ефективно засвоювати інформацію без відволікання на непотрібні деталі.

Існують певні вимоги до того, як проводити демонстрацію презентації під час лекційних занять у ВНЗ:

1. Уникати повторення слайдів у мовленні: під час демонстрації слайдів лектор має коментувати, пояснювати або описувати інформацію на екрані, а не лише читати її.

2. Синхронізувати коментарі з появою слайдів: час появи слайду на екрані має бути узгоджений з моментом, коли лектор починає коментувати цей слайд. Аудиторії слід надавати достатньо часу (відповідно до складності матеріалу) для самостійного огляду слайда, не відволікаючись від пояснень лектора.

3. Використовувати контрастність і варіацію в мовленні: рекомендується різноманітність у темпі та гучності мовлення, а також в підходах до

спілкування з аудиторією. Це допомагає уникнути відключення слухачів від теми заняття.

4. Забезпечити інтерактивність: важливо створити можливість для інтерактивного спілкування з аудиторією. Один з популярних методів - короткі запитання, які ставляться аудиторії. Проте слід пам'ятати, що відповіді на ці запитання повинні бути лаконічними, а спілкування не повинно відволікати від основного матеріалу лекції.

Слід відзначити, що інформаційні технології використовуються не так часто для проведення семінарських та практичних занять, проте сучасні дослідження в області освітніх технологій показують, що в цих типах занять існують значні можливості для підвищення ефективності навчання.

При проведенні групових і практичних занять також можна використовувати презентації, але тут виникають свої особливості. Презентацію можна показувати за допомогою проектора або, у випадку занять в комп'ютерному класі, на екранах моніторів. Під час проведення таких типів занять доцільно включити презентації як частину заняття, наприклад, в початковій частині для повторення попереднього матеріалу. У цьому випадку керувати презентацією може як викладач, так і студент. Вимоги до презентацій для групових і практичних занять майже ідентичні тим, що стосуються лекцій.

Основна стратегія освоєння інструментальних мультимедійних засобів на практичних та лабораторних заняттях полягає в послідовному підході, де спочатку особа орієнтується на логіку і функціональні можливості цих засобів, а потім визначає цілі та завдання для своєї діяльності, використовуючи їх для досягнення конкретних результатів. На першому етапі мультимедійний інструмент або ресурс слугує об'єктом освітнього процесу, де особа здобуває знання щодо його використання, вивчає методи взаємодії та навчається роботі з ним. На другому етапі цей мультимедійний ресурс стає самостійним засобом для вирішення різних навчальних або професійних завдань.

Використання мультимедійних презентацій у процесі викладання мистецьких дисциплін сприяє створенню позитивної мотивації студентів, підвищенню продуктивності та результативності заняття, укріпленню зв'язків між предметами в навчальному процесі, розвитку особистості студента в багатьох аспектах, зокрема його творчих здібностей.

Висновки. Дослідження впровадження інформаційних технологій у освітній процес, включаючи використання мультимедійних презентацій, на сучасному етапі реформування національної освітньої системи, відповідає актуальним вимогам педагогічної практики і потребам сучасності. Використання навчальних презентацій на лекційних заняттях та відповідність вимогам, вказаним

вище, є важливою складовою успішної та результативної лекції. Проте важливо завжди пам'ятати, що презентація на лекції виступає в ролі допоміжного засобу навчання і не повинна виглядати як самоціль або єдине джерело інформації для студентів. Головну роль повинен відігравати лектор, який має бути організатором продуктивної, інформативної та результативної діяльності, а не просто «віртуозом мультимедіа», який вправно володіє технічними засобами. Результати проведеного аналізу методологічних підходів до використання комп'ютерних презентацій сприяють глибшому розумінню цих питань на теоретичному рівні і надають можливість приймати нетрадиційні та науково обґрунтовані рішення в контексті вирішення зазначених проблем на практиці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю., Лапінський В.В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. Вип. №3, с. 3–6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/komp_2012_2_2 (дата звернення: 03.10.2023).
2. Брянцева Г.В. Проектування візуальної складової слайдів для навчальних комп'ютерних презентацій. *Інформаційні технології в освіті* : зб. наук. праць. Херсон: ХДУ, 2013. Вип. 15. С. 112–118.
3. Види і типи презентацій. StudFiles: веб-сайт. URL: <https://studfile.net/preview/5117935/> (дата звернення: 03.10.2023).
4. Гаврилова Л. Г. Використання навчальних мультимедійних презентацій на лекціях з мистецьких дисциплін у педагогічному ВНЗ. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 7 (194). Ч. I. С. 66–72.
5. Гуржій А.М., Лапінський В.В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів. *Інформаційні технології в освіті* : зб. наук. праць. Херсон, 2013. Вип. 15. С. 30–38.
6. Класифікація лекційних презентацій та вимоги до них. Літературне місто: веб-сайт. URL: <https://litmisto.org.ua/?p=19616> (дата звернення: 03.10.2023).
7. Красюк Ю.М. Умови та етапи впровадження нових інформаційних технологій у процес навчання інформатики у вищих навчальних закладах. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*: зб. наук. праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2001. Вип. 3. С. 187–195.
8. Лапінський В.В. Багатомодальність навчальних впливів та її реалізація засобами мультимедіа. Зміст і технології шкільної освіти: Мат. звітної конф. Інст. педагогіки АПН України. Київ: Пед. думка, 2000. С. 83–85.
9. Могильна Н. М. Створення презентацій засобами Microsoft PowerPoint. Ріпки, 2005. 28 с.

УПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ЗАСОБАМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

IMPLEMENTATION OF THE METHODOLOGICAL SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PHILOLOGISTS BY MEANS OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES

У статті представлено процес упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій відповідно до авторської класифікації методів упровадження інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх філологів. До означеної авторської класифікації нами віднесено усталені (традиційні), а також інформаційно-технологічні (змістові, комунікаційні, творчі, імітаційні, імерсивні, додаткові) методи упровадження інформаційних технологій у процес професійної підготовки філологів (на прикладі спеціальності 035 Філологія. Іспанська мова). Сформульовано висновок, що найпростішою формою упровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищої школи є перенесення традиційних методів навчання у Інтернет-середовище. До традиційних методів навчання у статті віднесено метод граматичного перекладу, метод «представлення-практика-продукування» (ГПП), лексичний, метод, комунікативний метод, прямий метод. До ресурсів, які стали основою змістових методів нами віднесено подкасти та вебінари. Сформульовано висновок, що застосування інформаційних технологій у процесі професійної підготовки надає студентам можливість спілкування з носіями мови, передавати повідомлення у вигляді текстів, звуків і зображень. Творча група методів вмістила створення студентських мультимедійних презентацій, інфографік, метод проєктів та ін. Імітаційні методи представлено на прикладі рольових ігор. Відзначено, що для упровадження імерсивних методів навчання доцільно використовувати мовні кейси, доповнені фрагментами комунікації іспанською мовою, як-от: «Розмова в місті. Мандрівка за кордон», «Молодіжний міжнародний фестиваль музики», «Екологічні виклики у світі». Додаткові методи розраховані на використання іноземної мови у процесі виховної роботи з академічною групою і передбачають, наприклад, відвідування іспанський музеїв онлайн, спільне приготування їжі в записі кулінарних відеоблогерів іспанською мовою, уболівання за улюблені спортивні команди з іспаномовними коментаторами.

Ключові слова: підготовка філологів, методична система, інформаційні технології, інформаційні ресурси.

The article presents the process of introducing the methodological system of professional training of future philologists by means of modern information technologies in accordance with the author's classification of methods of introducing information technologies into the process of professional training of future philologists. The designated author's classification includes the established (traditional), as well as information and technological (content, communication, creative, imitation, immersive, additional) methods of introducing information technologies into the process of professional training of philologists (on the example of the specialty 035 Philology. Spanish). The conclusion is formulated that the simplest form of introducing information technologies into the educational process of higher education is the transfer of traditional teaching methods to the Internet environment. The traditional methods of teaching in the article include the method of grammatical translation, the method of "presentation-practice-production" (PPP), lexical, method, communicative method, direct method. The resources that have become the basis of meaningful methods, we include podcasts and webinars. The conclusion is formulated that the use of information technologies in the process of professional training provides students with the opportunity to communicate with native speakers, transmit messages in the form of texts, sounds and images. The creative group of methods included the creation of student multimedia presentations, infographics, project method, etc. Simulation methods are presented on the example of role-playing games. It is noted that for the implementation of immersive teaching methods, it is advisable to use language cases supplemented with fragments of communication in Spanish, such as: "Conversation in the city. Journey Abroad, "Youth International Music Festival, "Environmental Challenges in the World. Additional methods are designed for the use of a foreign language in the process of educational work with an academic group and include, for example, visiting Spanish museums online, cooking together in the recording of culinary video bloggers in Spanish, grieving for your favorite sports teams with Spanish-speaking commentators.

Key words: preparation of philologists, methodical system, information technologies, information resources.

УДК 378.4:37.004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.17>

Боса В.П.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства
Київського університету імені Бориса Грінченка
докторант
Рівненського державного гуманітарного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій потребує обґрунтування та опису форм і методів навчання майбутніх філологів, які були застосовані нами для апробації авторської системи на формувальному

етапі педагогічного експерименту. Форми і методи професійної підготовки, засновані на використанні інформаційних технологій, мають своїми перевагами пришвидшення набуття студентами професійних знань, що надалі визначає якість професійної підготовки, полегшення адаптації молодих людей до умов життя і професійної діяльності

в інформаційному суспільстві, оновлення змісту вищої освіти, дозволяючи розширити її джерельну базу та осучаснити засоби навчання.

Упровадження сучасних інформаційних технологій є дотичним до досліджень великої кількості актуальних педагогічних проблем: організації дистанційної та асинхронної освіти, використання комп'ютерно орієнтованих технологій, а також ресурсів медіаосвіти для майбутніх філологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У процесі аналізу наукової літератури нами були опрацьовані методичні джерела щодо цілей, змісту, процесу та результатів упровадження інформаційних технологій у процес вивчення іноземної мови майбутніми фахівцями (Н. Димар, 2021 [1]; Т. Куценко, 2021 [2]; О. Осаульчик, 2021 [3]; Пшенична О., 2020 [4] та ін.). Зауважимо, що у своїх публікаціях науковці зосереджуються переважно на двох аспектах розробки та упровадження методичної системи підготовки фахівців: 1) використання ІКТ у фаховій підготовці педагогів різного напрямку підготовки; 2) ІКТ як засіб професійної підготовки за освітнім напрямом «Комп'ютерні науки».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Поза увагою науковців, на

нашу думку, залишається розробка та опис упровадження методичної системи упровадження сучасних інформаційних технологій в процес підготовки майбутніх філологів. У зв'язку з цим **метою статті** є аналіз процесу впровадження методичної системи підготовки фахівців-філологів засобами інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Нами було здійснено спробу класифікувати методи, які доцільно використовувати у процесі упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій, залежно від їх цілей і змісту. Для цього ми зосередилися на змісті та методичних засобах підготовки фахівців за спеціальністю 035 Філологія. Іспанська мова. Представлена у таблиці 1 класифікація методів є умовною, створеною для зручності подання характеристик застосованих методів залежно від цілей їх упровадження та змісту самих методів. Подана класифікація об'єднує методи формування професійної компетентності майбутніх філологів у дві групи – усталені (або традиційні) та інформаційно-технологічні (до яких віднесено змістові, комунікаційні, творчі, імітаційні, імерсивні та додаткові (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Класифікація методів упровадження інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх філологів

Група методів	Характеристики	Приклади методів
Усталені		
Традиційні	Класичні методи викладання у вищій школі, перенесені у контекст онлайн-ового навчання	<i>Загальні для вищої школи:</i> онлайн лекції, презентації, робота з мультимедійною дошкою, відеолекції, онлайн опитування, консультування <i>Специфічні для вивчення іноземної мови:</i> метод граматичного перекладу, прямий метод навчання, лексичний метод, метод ППП (представлення-практика-продукування), функціональний метод, комунікативний метод
Інформаційно-технологічні		
Змістові	Оволодіння компетентностями застосування мови у професійній діяльності майбутніх філологів	Онлайн курси, робота з електронним підручником, робота з електронним зошитом, онлайн-тестування, вебінари, мовні онлайн-ігри, робота з медіаконтентом
Комунікаційні	Методи, побудовані на можливостях Інтернет-спілкування з носіями мови	Чати, мовні клуби, листування з носіями мови, блоги, влоги, відеоконференції, подкасти
Творчі	Методи, засновані на створенні студентами власного іншомовного контенту	Метод проєктів, кейс-метод, творчі завдання, створення презентацій, створення інфографік
Імітаційні	Засвоєння майбутніми філологами професійних ролей у спеціально змодельованому середовищі Методи навчання, що імітують професійну діяльність фахівця	Рольові та ділові ігри онлайн, ситуативні ігри, мікровикладання
Імерсивні	Методи навчання, спрямовані на формування іншомовного комунікативного середовища майбутніх фахівців	Імерсивні технології, мовні кейс-технології, методи віртуальної та доповненої реальності
Додаткові	Методи, засновані на принципах додаткової неформальної освіти, що мають на меті розширення особистих компетенцій	Кулінарні майстерні, фахові конференції, спортивні події, культурні заходи

[джерело: розроблено авторкою]

Створена класифікація методів дозволила нам апробувати теоретично обґрунтовану методичну систему професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій. Наведемо приклади застосування означених у таблиці 1 методів у процесі вивчення іспанської мови студентами експериментальних груп.

Найпростішою формою упровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищої школи є перенесення традиційних методів навчання у Інтернет-середовище, коли за допомогою комунікативних менеджерів взаємодія викладача і студента (студентів) відбувається онлайн за звичною схемою – лекції, опитування, бесіди, тощо. Таку групу методів ми пропонуємо називати **традиційними**. Досвід застосування традиційних методів навчання у онлайн середовищі притаманний більшості педагогів, внаслідок вимушеного перенесення навчального процесу у мережу спочатку під час пандемії, пізніше через повномасштабну війну. До цієї групи ми віднесли метод граматичного перекладу (за Т. Куценко [2]), метод ППП (представлення-практика-продукування), лексичний метод, комунікативний метод, прямий метод навчання.

У процесі застосування **змістових** методів навчання рівень компетентності викладачів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє впливати на створення і упровадження програмних засобів лінгвометодичного призначення з урахуванням специфіки мови, що вивчається.

Базовими інформаційними технологіями, які сприяють вивченню мови та можуть застосовуватися для складання оригінального змісту мовної підготовки майбутніх філологів є: BBC World Service (<http://www.bbc.co.uk/worldservice>); Blogger (<https://www.blogger.com/about/>); Canva (<https://www.canva.com>); Duolingo (<https://uk.duolingo.com/>); Easel.ly (<https://www.easel.ly>); Go-Lab Showcase (<https://www.golabz.eu/>); Google Sheets (<https://www.google.com/sheets/about/>); Graasp (<https://graasp.org/>); Jamboard (<https://jamboard.google.com/>); LearningApps (<https://learningapps.org>); LinguaLeo (<https://lingualeo.com/en>); Lyricstraining (<https://lingoclip.com/?ref=https%3A%2F%2Flyricstraining.com%2F>); Padlet (<https://uk.padlet.com/dashboard>); Peer Assessment (<https://peerassessment.com/>); Question Scratchpad (<https://www.golabz.eu/app/question-scratchpad>); Quizlet (<https://quizlet.com/latest>); Rosetta Stone (<https://eu.rosettastone.com/>); Trello (<https://trello.com>); Word it out (<http://worditout.com/wordcloud/make-a-new-one>). Зауважимо, що цей перелік постійно доповнюється, оскільки постійно з'являються нові веб-платформи та інші ресурси, що мають освітній зміст.

О. Осаульчик, досліджуючи навчальні можливості медіапростору та роботу майбутніх фахівців

з медіаконтентом, визначає, що медіаосвіта є більш широким поняттям, аніж сучасні інформаційні технології, оскільки складається з джерел двох типів – традиційних медіа (телебачення, друковані видання, кіно, радіо) та інноваційних (комп'ютерні технології, Інтернет технології, мобільна телефонія) [3]. *Подкасти* – файли зі звуковим наповненням, аудіопередачі на цікаву різним цільовим аудиторіям тематику; дозволяють слухати матеріали не відволікаючись на їх перегляд або сидіння за робочим столом – під час прогулянок, подорожей, виконання домашніх справ. Постійне слухання мови носія дозволяє не лише розширити словниковий запас, але й набувати досвіду використання «живої» мови, наповненої ідіомами, прислів'ями, сленгом, тощо. У процесі формування етапу експерименту студентам експериментальної групи пропонувалися для прослуховування такі подкасти з вивчення іспанської мови: «Notes in Spanish» (спілкування носіїв мови про вихідні, шопінг, гроші, спорт, сімейне життя, взаємини) – перевагою є диференціація за рівнями володіння мовою; «A mi aire» (про подорожі, історії з метро, зустрічі з реальністю, культуру міст) – для середнього рівня володіння мовою; «Español con Juan» (прислів'я, жарти і загадки від іспанців, невідгані гумористичні історії) – має стенограми для можливості додаткової роботи з текстами, спрямований на формування готовності слухачів до рівня Advanced; «Coffee Break Spanish» (15-ти хвилинні записи про цікаві випадки з життя).

Застосування інформаційних технологій у процесі професійної підготовки надає студентам можливість спілкування з носіями мови, передавати повідомлення у вигляді текстів, звуків і зображень. Відповідно, ця застосована нами група методів навчання, заснованих на використанні інформаційних технологій, є **комунікаційною** за своїм змістом.

Освітні інформаційні технології вивчення іноземної мови: «Добросовісний перегляд»; «Колажування»; «Ситуативні ігри» (за О. Осаульчик [3]); вебінар, відеоконференція (за Н. Димар [1]): взаємодія учасників навчання, опосередкована обміном даними та результатами індивідуальних або групових досліджень на визначену тематику.

Вебінар – форма синхронного навчання у формі мережевого інтерактивного заняття, що надає інструменти для спільного дистанційного навчання. Перевагою вебінарів вважаємо можливість їх асинхронного використання. Відповідно, під час аудиторної та позааудиторної роботи студентів ми пропонуємо їм серії записаних вебінарів з різних тем вивчення іспанської мови, наприклад, вебінари від мовної школи «Espanita» (знаходяться у вільному доступі) на таку тематику: Про підмет і присудок, або як граматику рідної мови допомагає вчити іншу

(<https://www.youtube.com/watch?v=RyLolG6fo38>); Verbos irregulares en Presente / Неправильні дієслова у теперішньому часі (<https://www.youtube.com/watch?v=9fdiBrztlCc>); Verbos reflexivos / Зворотні дієслова (<https://www.youtube.com/watch?v=xPhUypWxKb8>); Дієслова GUSTAR / ENCANTAR/IMPORTAR/DOLER/PARECER(<https://www.youtube.com/watch?v=H5zw05DY7rg>); Використання Gerundio з дієсловами ESTAR / LLEVAR / SEGUIR + Gerundio (<https://www.youtube.com/watch?v=nxKtZYeNXf8>); Займенники прямого й непрямого додатків в іспанській мові (lo, la, los, las, le, les, me, te, se). Objeto directo e indirecto (<https://www.youtube.com/watch?v=svWnVYZERHk>); Правила читання та наголосу в іспанській мові (<https://www.youtube.com/watch?v=LtKm5mIRR2s>).

Також корисними будуть вебінари від видавництва «Edelsa»: граматики на рівнях С: контексти, структури та наміри; вивчення іспанської мови через соціокультурні сфери: гастрономія, спорт та мода.

Творча група методів передбачає створення студентами власного контенту у процесі вивчення іноземної мови, що дозволяє створити особливу атмосферу творчості, самореалізації, успіху молодих людей у процесі професійної підготовки.

Створення студентських мультимедійних презентацій за допомогою електронних ресурсів Sheets and Slides, Canva, Prezi, Crello, Keynote, Office Sway, Piktochart. Тематика презентацій може бути різною, залежно від теми, що вивчається та інтересів студентської молоді. Наприклад, при створенні завдань ми послуговуємося відомими іспанськими прислів'ями з книги «Мудрість народна. Іспанські прислів'я та приказки» [5]. Приклади іспанських прислів'їв, що пропонуються як теми для презентації: «І Адамів син мусів сіяти й орати», «кіт у рукавичках мишей не ловить», «Кривдить не той, хто хоче, а той, хто може», «Оце гідальго: більше втрачає, ніж здобуває», «З примусу ніхто ще добрим не став» та інші. Після презентації доцільно обговорити з групою їхнє ставлення до озвучених тез, лексику, яка видалась складною і чому, можливості застосування крилатих фраз у професійній діяльності.

Створення інфографік для оволодіння темами, які вивчаються дозволяє задіяти різні види пам'яті студентської молоді (зокрема, рухової та візуальної), перетворити процес створення конспектів до теми на цікавий і творчий. Метод передбачає використання електронних ресурсів (наприклад, Canva, Easel.ly, Microsoft Visio, CorelDRAW) для інтелектуальних карт або хмар слів до теми, що вивчається.

Метод проєктів за своїми мовними, текстовими і композиційними параметрами впливає на формування мовленнєвої культури майбутніх філологів у процесі групової самостійної роботи

студентів над поставленим завданням. На думку С. Кутової та М. Іванішіліна, застосування методу проєктів дозволяє майбутнім філологам оволодіти наріжними каменями становлення професійних знань: від усвідомлення важливості поставленого завдання та формулювання власної ціннісної мети його виконання через виділення проблеми та пошук інформації, її привласнення і трансформацію до діалогу та рефлексії отриманих результатів [6]. Використання методу проєктів дозволяє створити умови для творчої самореалізації молодих людей, надаючи можливість презентувати іншим свої аналітичні, мовні, творчі, комунікативні здібності. Метод проєктів дозволяє забезпечити формування усіх складників структури професійної компетентності майбутніх філологів: цільовий (через усвідомлення цілей виконання завдання та його впливу на професійний розвиток, змістовий (через формування фахових знань, умінь і компетенцій майбутніх філологів), інструментальний (через оволодіння студентами засобами вирішення практико орієнтованих завдань), методологічний (через формування розуміння впливу обраного підходу на процес і результат вирішення кейсового завдання), контрольо-оцінний (через рефлексію отриманих результатів та усвідомлення власного рівня готовності до їх виконання). Окрім того, у процесі спілкування з іншими студентами над змістом та цілями кейсу, а також пошуку шляхів його розв'язання, під час презентації напрацьовань активно формується іншомовне мовлення студентів.

Наведемо приклад кейсових завдань, які застосовувалися нами у процесі упровадження методичної системи. Творчим, уподобаним студентом кейсом підготовки майбутніх філологів, який знайшов багато позитивних відгуків у молодіжному середовищі, є переклад віршів. Ми пропонуємо мінігрупам студентів обрати для себе вірш іспанською мовою, який у процесі роботи груп потрібно перекласти українською (табл. 2). Оскільки у віршах багато символізму, рідкісних слів, алегорій, то такий тип завдань є складним, потребує не лише ґрунтовного аналізу віршу, але й творчих здібностей для перекладу змісту вірша, його атмосфери і авторської ідеї. Ускладненням варіантом використання таких кейсів може бути зворотній переклад з української на іспанську. Під час презентацій у студентській аудиторії зачитуються вірші двома мовами, збираються рефлексії слухачів, триває обговорення найкращих перекладацьких рішень.

Іншими прикладами застосування **творчих методів** у процесі вивчення мови можуть бути такі:

– створити рекламу відомої іспаномовної книги (наприклад, «La Celestina» Фернандо де Рохаса; «Дон Кіхот де ла Манча» Мігеля де Сервантеса; «Серце таке біле» Хав'єра Маріас; «Сто років

Приклад вірша, запропонованого майбутнім філологам-іспаністам для мінігрупових проєктів

Назва, автор і текст поезії в оригіналі	Український переклад
<p>«La guitarra» (Federico García Lorca)</p> <p>Empieza el llanto de la guitarra. Se rompen las copas de la madrugada. Empieza el llanto de la guitarra. Es inútil callarla. Es imposible callarla. Llora monótona como llora el agua, como llora el viento sobre la nevada. Es imposible callarla. Llora por cosas lejanas. Arenas del Sur caliente que pide camelias blancas. Llora flecha sin blanco, la tarde sin mañana, y el primer pájaro muerto sobre la rama. ¡Oh guitarra! Corazón malherido por cinco espadas.</p>	<p>Гітара (Федеріко Гарсія Лорка)</p> <p>Заплаче Гітара – Немовби світанку Бокали розбилися. Заплаче гітара. Її не примусиш Навік замовчати. Нікому не сила Її зупинити. Той плач монотонний Так схожий на сльози Води й буревіїв В горах, вкритих снігом. Нікому не сила Її зупинити. Оплакує гірко Далекі печалі. Пісок, що омріяв Камелії білі. І стріли без цілі, І вечір без ранку, І мертвую птаху, Заснула на гілці. О бідна гітаро! Поранене серце П'ять шпаг пам'ятає.</p> <p>(Переклад Олени Курченко)</p>
<p>*** (José Martí)</p> <p>Mucho, señora, daría Por tender sobre tu espalda Tu cabellera bravía, Tu cabellera de gualda: Despacio la tendería, Callado la besaría.</p>	<p>*** (Хосе Марті)</p> <p>Все я готовий віддати, Люба сеньоро, за те, Щоб по плечах розстеляти Волосся твоє золоте. Поволі його розстеляти Та мовчки його цілувати. (переклад Дмитра Павличка)</p>

[Джерело: розроблено авторкою]

самотності» Габріеля Гарсія Маркеса чи інша книга на вибір);

– записати відеозвернення до дітей, які вивчають іспанську мову, щодо основних можливих цілей вивчення мови для укріплення мотивації дітей у оволодінні мовою; або до вчителів іспанської мови щодо важливості застосування сучасних інформаційних технологій

– підготувати есе, побудоване на власному досвіді вивчення іноземної мови та аналізі джерел (можливі теми: «Основні труднощі вивчення іспанської мови та можливі шляхи їх подолання», «Найбільш уживані іспанські слова у світі та контексти їх використання», «Література іспаномовних країн: що і чому почитати молодій людині» та інші);

– підготувати та презентувати іспанською мовою улюблений рецепт української кухні і навпаки;

– презентувати у групі епізод із улюбленого фільму іспанською мовою та розповісти, чому саме цей фільм так подобається.

Упровадження **імітаційних методів** дозволяє майбутнім філологам апробувати на собі професійні ролі в ігровій формі, сприяють застосуванню набутих знань і розвитку професійної творчості та інших професійно важливих якостей особистості у спеціально змодельованих, психологічно безпечних середовищах.

Рольові ігри найчастіше використовуються у комунікативному підході до вивчення іноземної мови як такі, що дозволяють формувати нові мовні, комунікативні та поведінкові навички у відносно незвичній розмовній ситуації, що орієнтована на відображення та відтворення суспільних і культурних відносин [7]. Значення рольових ігор у процесі вивчення іноземних мов полягає у їхньому потенціалі створювати зв'язки з реальністю та практикою застосування мови, будувати лінки між мовними знаннями і реальним спілкуванням в іншомовному середовищі. Авторський колектив визначає такі різновиди рольових ігор:

конфліктна рольова гра, кооперативна рольова гра, рольова гра за умов дефіциту інформації та рольова гра на основі завдань залежно від мовних навичок студентів і кваліфікації викладачів.

У конфліктній рольовій грі основним завданням студента є презентація і захист своєї позиції на користь певної тези або знайти шлях до вирішення конфлікту, запропонованого рольовою грою. Наприклад, ви приїхали як турист в іспаномовну країну, де до вас підійшов поліцейський з висловлюванням, що ви порушуєте загальноприйнятий порядок. Спробуйте з'ясувати, які саме правила країни ви порушуєте, використовуючи різні форми звертання. Спочатку «*tú*» (займенник у неформальній мові), потім «*usted*» (займенник формальної мови). Проаналізуйте разом з групою, у чому була різниця звернень і який варіант вирішення ситуації виявився більш ефективним та чому.

Кооперативна рольова гра передбачає спільну роботу команд студентів, у яких за умовами участі необхідно надавати допомогу один одному. Наприклад, ваша академічна група під час екскурсії музеєм, зустріла експонат, підписаний невідомою для вас мовою: «*Standen præsentterer et udsnit af huset af primitive mennesker, der er almindelige i dette område. Som du kan se, er husets vægge fyldt med forskellige tegninger, der afspejler primitive menneskers livsstil. Den blev fundet i Jylland i begyndelsen af 1700-tallet*». Спробуйте разом обговорити іспанською мовою, що може означати цей текст, який його основний зміст. Запропонуйте спільний переклад тексту іспанською мовою.

Під час рольової гри в умовах дефіциту інформації учасники повинні знайти інформацію, якої бракує, для прийняття рішення: Ви плануєте 3-х місячне проживання у Барселоні з метою покращення мови. Перед вами стоїть завдання пошуку житла. Інші учасники групи – агенти з нерухомості, завданням яких є здати вам житло. Агенти з нерухомості формують оголошення, які містять переваги того житла, яке вони пропонують. Спробуйте з'ясувати у них, які недоліки житла вони приховують та оберіть варіант житла, який ви вважаєте найкращим. Обґрунтуйте свій вибір.

Для упровадження *імерсивних* методів навчання ми використовували мовні кейси, доповнені фрагментами комунікації іспанською мовою, як-от: «Розмова в місті. Мандрівка за кордон», «Молодіжний міжнародний фестиваль музики», «Екологічні виклики у світі».

Додаткові методи розраховані на використання іноземної мови у процесі виховної роботи з академічною групою і передбачають, наприклад, відвідування іспанських музеїв онлайн, спільне приготування їжі в записі кулінарних відеоблогерів іспанською мовою, уболівання за улюблені спортивні команди з іспаномовними коментаторами, тощо.

Наразі велика кількість всесвітньо відомих музеїв пропонують віртуальні тури своїми експозиціями. На формувальному етапі експерименту студенти мали можливість відвідати такі виставки: Museo de Salvador Dalí, Museo de América de Madrid, Museo del Prado de Madrid, Museo Nacional de Escultura de Valladolid. Окрім вивчення мови, такі освітні події дозволяють розширити світогляд молодих людей, продемонструвати іспаномовну культуру та її особливості, підвищити обізнаність майбутніх філологів про мову країни, яка вивчається.

Висновки. Таким чином, у статті представлено процес упровадження методичної системи професійної підготовки майбутніх філологів засобами сучасних інформаційних технологій відповідно до авторської класифікації методів упровадження інформаційних технологій у процес професійної підготовки майбутніх філологів. До означеної авторської класифікації нами віднесено усталені (традиційні), а також інформаційно-технологічні (змістові, комунікаційні, творчі, імітаційні, імерсивні, додаткові) методи упровадження інформаційних технологій у процес професійної підготовки філологів (на прикладі спеціальності 035 Філологія. Іспанська мова). Сформульовано висновок, що найпростішою формою упровадження інформаційних технологій у навчальний процес вищої школи є перенесення традиційних методів навчання у Інтернет-середовище. До традиційних методів навчання у статті віднесено метод граматичного перекладу, метод «представлення-практика-продукування» (ППП), лексичний метод, комунікативний метод, прямий метод. До ресурсів, які стали основою змістових методів нами віднесено подкасти та вебінари. Сформульовано висновок, що застосування інформаційних технологій у процесі професійної підготовки надає студентам можливість спілкування з носіями мови, передавати повідомлення у вигляді текстів, звуків і зображень. Творча група методів вмістила: створення студентських мультимедійних презентацій, інфографік, метод проєктів та ін. Імітаційні методи представлено на прикладі рольових ігор. Відзначено, що для упровадження імерсивних методів навчання доцільно використовувати мовні кейси, доповнені фрагментами комунікації іспанською мовою, як-от: «Розмова в місті. Мандрівка за кордон», «Молодіжний міжнародний фестиваль музики», «Екологічні виклики у світі». Додаткові методи розраховані на використання іноземної (іспанської) мови у процесі виховної роботи з академічною групою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Димар Н. М. Вебінар як форма навчання під час опанування студентами медичної біології.

Інноваційна педагогіка. Вип. 39. С. 278–282. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.57>.

2. Куценко Т. І. (2021). Трансформація методів навчання іноземної мови в сучасних закладах вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 39. С. 122–126. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.33>.

3. Осаульчик О. Б. (2021). Можливості ефективної інтеграції медіаосвіти в сучасний освітній простір вищої школи (на прикладі дистанційного викладання іноземних мов). *Інноваційна педагогіка*. Вип. 39. С. 67–70.

4. Пшенична О.С. (2020). *Інформаційні технології у вищій школі* : методичні рекомендації до лабораторних занять для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Комп'ютерні науки», освітньо-професійної програми «Комп'ютерні науки». Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 98 с.

5. *Іспанські прислів'я та приказки*: Збірник. Перекл. з ісп. М. Литвинець; Упорядкування і вступне слово М. Жердинівської. Київ: Дніпро, 1980. 110 с. https://shron1.chtyvo.org.ua/Ispanskyi_narod/Ispanski_pryslivlia_ta_prykazky.pdf?PHPSESSID=623fjafpgka40har1l717k3647.

6. Кутова С. О. Іванілішин М. В. (2021). Формування фахових компетентностей філологів засобами освітніх інформаційних технологій на заняттях з методики навчання української мови та літератури. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 39. С. 50–58. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.9>.

7. Частник О.С., Діомідова Н. Ю., Зайцева К. І. Рольова гра як елемент викладання іноземної мови у закладі вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 39. С. 76–80. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/39.14>

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ З ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

DIDACTIC PECULIARITIES OF DEVELOPING TRAINING TASKS ON STUDENTS' INFORMATION-ANALYTICAL ACTIVITY IN THE TRAINING OF INTERNATIONAL RELATIONS SPECIALISTS

Статтю присвячено дослідженню проблеми встановлення дидактичних особливостей розробки навчальних завдань з інформаційно-аналітичної діяльності студентів у підготовці фахівців з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій у закладі вищої освіти. У роботі представлено аналіз змісту професійної діяльності фахівців у межах виконання інформаційно-аналітичної діяльності. Висвітлено вимоги до професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин та охарактеризовано необхідні здатності до виконання інформаційно-аналітичної діяльності.

Запропоновано авторське уточнення поняття «інформаційно-аналітична діяльність фахівця з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій». Визначено зміст та перелік спеціалізованих навчальних інформаційно-аналітичних завдань для підготовки бакалаврів з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», подано їх узагальнену характеристику.

Встановлено дидактичні особливості розробки навчальних завдань на основі вивчення професійної, педагогічної наукової, методичної літератури та нормативних документів із проблем організації підготовки бакалаврів з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій. Розроблено узагальнену структуру методики навчання з поетапним виконання студентами навчальних інформаційно-аналітичних завдань, охарактеризовано мету, методи і засоби виконання завдання на різних етапах.

Розроблено узагальнену модель організації навчальної діяльності студентів з використанням спеціалізованих навчальних інформаційно-аналітичних завдань з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» для студентів вищих закладів освіти.

Ключові слова: інформаційно-аналітична діяльність, навчальні завдання, навчальний процес, фахівець з міжнародних відносин.

The article is devoted to the research of establishing didactic peculiarities of developing training tasks on students' information-analytical activity in the training of specialists in International Relations, Public Communications and Regional Studios in higher education. The article analyzes the content of professional activity of specialists within the framework of information-analytical activity. It highlights the requirements for professional training of specialists in International Relations and characterizes the necessary abilities to perform information and analytical activities.

The author's clarification of the concept of "Information-analytical activity of a specialist in International Relations, Public Communications and Regional Studios" has been proposed. The content and list of specialized educational information-analytical tasks for training bachelors in discipline "Information-analytical activity in International Relations" have been determined, their generalized characteristics have been given.

The didactic peculiarities of developing educational tasks based on the study of professional, pedagogical-scientific, methodological literature and normative documents on organizing the training of bachelors in International Relations, Public Communications and Regional Studios have been established. The generalized structure of the teaching methodology with a step-by-step implementation of educational information-analytical tasks by students has been developed, the purpose, methods and means of task performance at different stages have been characterized.

The generalized model of organizing students' learning activities using specialized training information-analytical tasks in discipline "Information-analytical activity in International Relations" for students of higher educational institutions has been developed.

Key words: information-analytical activity, training tasks, educational process, International Relations specialist.

УДК 378.147-057.87:327
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.18>

Буцик І.М.,
докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Шевченко Н.В.,
канд. іст. наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
і суспільних наук
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Професійна діяльність фахівців з міжнародних відносин ґрунтується на необхідності організації ефективних міждержавних політичних процесів та взаємодій, що заснована на інтеграції політичної, правової, дипломатичної та експертно-аналітичної діяльності для вирішення важливих державних завдань різних рівнів. Сучасним міжнародним відносинам притаманний особливо унікальний зміст, що утворений на необхідності забезпечення плідної міждержавної взаємодії

під час управління та регулювання глобальними політичними, економічними, екологічними, соціальними та воєнними процесами. Зокрема, нині, під час воєнної агресії росії, актуальним для України є завдання організації ефективних міжнародних стосунків з країнами партнерами, що і визначає необхідність якісної підготовки фахівців з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, здатних до здійснення ефективної професійної діяльності.

Одним із напрямів роботи фахівця з міжнародних відносин є виконання ним

інформаційно-аналітичної діяльності, спрямованої на визначення стану відносин та подій, їх сутності та змісту, здійснення аналізу та оцінки ситуацій та їх висвітлення у інформаційному середовищі. Сучасною тенденцією розвитку професійної підготовки таких фахівців є трансформація змісту і методів навчання відповідно до сучасних суспільних потреб, в які у своїй суті ґрунтується на необхідності формування у сьогоdnішнього студента здатності до здійснення інформаційно-аналітичної діяльності у міжнародних організаціях різних рівнів, економічно-консультативних спільнотах, політичних та громадських організаціях та різноманітних органах державної влади. Така діяльність може організовуватися лише на основі сформованих умінь у фахівця орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі, здійснювати пошук матеріалів, їх аналізувати, узагальнювати та представляти громадськості. З огляду на зазначене вважаємо, що, з метою досягнення високої якості підготовки фахівців-міжнародників, варто спрямувати зусилля освітянської громади на пошук оптимальних шляхів організації освітніх процесів, в основі яких формування у особистості здатності до здійснення ефективної інформаційно-аналітичної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. На сьогодні у світових наукових публікаціях представлено досить широкий спектр досліджень у галузі розвитку міжнародних відносин, але проблемам, що торкаються безпосередньо підготовки фахівців для такої роботи, приділено, на нашу думку, не достатньо уваги. Наявні дослідження із педагогічних наук дозволяють узагальнювати отримані результати, що описують: структуру системи професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин у деяких країнах; проблемні питання в організації освітньої системи нашої держави у межах підготовки таких фахівців. Для нашого дослідження науково доречним є дослідження сучасного стану професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій з позиції формування у них необхідних компетентностей, а саме таких, що дають можливість формувати здатності до здійснення інформаційно-аналітичної діяльності у міжнародних відносинах. З цією метою вказану проблему слід розглядати з позиції побудови процесу підготовки фахівців у межах формування змісту їх освіти та реалізації методичної системи навчання, що дозволяє розвивати необхідні здатності.

Варто зазначити, що висвітлені вище позиції розкриті у працях не великої кількості науковців. Зокрема, І. Зінько та О. Федунь у своїй роботі розглядають питання формування змісту професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин з елементами методики навчання у межах блоку країнознавчих дисциплін та обґрунтовують мету,

завдання та місце цих дисциплін, характеризують їх змістове наповнення [6, с. 47–50]. Варто сказати що у даній публікації не висвітлюються питання методики навчання з формування здатностей до аналітико-інформаційної діяльності, що і спрямувало наше дослідження у бік вивчення особливостей такого навчання.

Питання організації освітніх процесів майбутніх фахівців з міжнародних відносин висвітлені у монографії К. Істоміної. Науковець описує систему професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин у Канаді та обґрунтовує організаційно-педагогічні умови, що стають в основі реалізації змісту, методики навчання та педагогічних підходів. Варто вказати, що у вказаній роботі авторка проводить порівняльний аналіз системи підготовки з Україною, на основі чого доходить висновку про необхідність активізації навчальної та самостійної роботи студентів-міжнародників в нашій державі [7, с. 4–6]. Саме це дослідження також стало в основі нашого більш детального вивчення проблеми реалізації в освітньому процесі спеціалізованих навчальних завдань у професійній підготовці в Україні майбутніх фахівців з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Досить важливими для нашого дослідження є висновки М. Клепар у межах вивчення досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників у США і Канаді. У своїй роботі науковець вказує на необхідність формування у студентів здатності здійснювати аналіз та формулювати передбачення щодо можливих ризиків і варіантів розвитку міжнародних подій, а також здатності до самостійного дослідження та прийняття оптимальних рішень та пропозицій [8, с. 27–29]. Саме така констатація проблеми підтверджує нами поставлену мету у дослідженні.

Крім того, варто наголосити, що подібні думки щодо організації освітніх процесів у професійній підготовці міжнародників висвітлюються і у роботах Н. Василюшиної, Т. Мартиросян, О. Сніговської [1, с. 106; 10, с. 237; 17, с. 8]. Але, варто відзначити, що у зазначених вище роботах не піднімаються питання з формування у майбутніх фахівців з міжнародних відносин здатності до забезпечення інформаційно-аналітичної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Спираючись на обґрунтовані вище позиції вважаємо, що наразі невирішеною проблемою в освіті є дослідження сучасної теорії і практики підготовки фахівців з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій, встановлення дидактичних особливостей розробки навчальних завдань для виконання інформаційно-аналітичної діяльності та на цій основі розроблення комплексу спеціалізованих завдань для підготовки бакалаврів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Для проведення даного дослідження слід виконати такі завдання:

1) уточнити сутність «інформаційно-аналітичної діяльності фахівця з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій»;

2) встановити дидактичні особливості розробки навчальних завдань на основі вивчення професійної, педагогічної наукової, методичної літератури та нормативних документів із проблем організації підготовки бакалаврів з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій;

3) визначити зміст та перелік спеціалізованих інформаційно-аналітичних завдань для підготовки фахівців з міжнародних відносин;

4) розробити узагальнену модель організації навчальної діяльності студентів з використанням спеціалізованих навчальних інформаційно-аналітичних завдань з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» для студентів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна професійна діяльність фахівця міжнародника є особливою формою трудової діяльності, спрямованої на вирішення специфічних професійних завдань, що передбачає збір, оброблення та представлення інформації. Сутність поняття «інформаційно-аналітична діяльність» на сьогодні науковці розуміють дещо по-різному, вкладаючи у його зміст певні істотні ознаки. Розглядаючи сутність даного поняття у опублікованих науковцями дефініціях, ми встановлюємо важливі елементи даного процесу, що стануть в основі моделювання освітнього процесу і розробки необхідних для цього засобів.

На думку більшості науковців (В. Варенко, О. Павлов, І. Савченко, В. Ягупов) інформаційно-аналітична діяльність – це процес знаходження, перетворення та представлення інформації у новій формі [2, с. 28; 12, с. 95; 14, с. 32]. У дефініціях окремих вчених визначається (Ю. Саух, Г. Сілкова, Р. Сорока, О. Титаренко), що в основі інформаційно-аналітичної діяльності лежить аналіз змісту наявної інформації та його оцінювання під час встановлення сутності, причин, тенденцій розвитку процесів, явищ та подій, що стає підґрунтям для формулювання тих чи інших прогнозів, висновків та рекомендацій [16, с. 45; 18, 20]. Також цікавим для нашого дослідження є обґрунтування сутності інформаційно-аналітичної діяльності О. Павловим, який вважає, що це є специфічною розумовою діяльністю, що продукує формування нових знань на основі застосування методів дослідження, обробки й інтерпретації інформації [12, с. 95].

Проведений аналіз поглядів науковців дозволив встановити, що інформаційно-аналітична діяльність є специфічним поетапним процесом,

що здійснюється на основі реалізації мети, завдань, методики та засобів збору, обробки та представлення інформації. Було встановлено, що ця діяльність є специфічним процесом, що ґрунтується на виконанні особистістю спеціальних операцій і дій щодо визначення мети і завдань, методів та засобів здійснення збору, обробки та представлення інформації, у якому прослідковуються аналітико-синтетичний, узагальнювано-прогностичний та презентаційний етапи. У результаті проведеного аналізу та синтезу наукових праць нами було визначено «інформаційно-аналітичну діяльність фахівця з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій» як спеціально організований процес визначення ним професійних потреб, мети і завдань інформаційно-аналітичного спрямування та, на їх основі, виконання пошукової, аналітико-синтетичної, узагальнювано-прогностичної та продуктивно-презентаційної роботи за допомогою оптимального застосування засобів та методик дослідження та представлення інформації з урахуванням специфічних особливостей сфери міжнародних відносин.

Нинішні зміни в освітніх процесах детерміновані економічними перебудовами, суспільними потребами та вимогами. Як наслідок зміни відбуваються і в методичних системах, і в системах управління освітою. Отже, цілеспрямована модернізація освітнього процесу у напрямі підготовки майбутнього фахівця до ефективної професійної діяльності вимагає чіткого встановлення та врахування дидактичних особливостей навчального процесу у розробці спеціалізованих навчальних завдань як необхідного підґрунтя для ефективної організації навчання.

На основі проведених досліджень наукових праць [2, с. 28; 12, с. 95; 14, с. 32; 16, с. 45; 18, 20], вважаємо, що першою дидактичною особливістю розробки навчальних завдань є *врахування специфіки інформаційно-аналітичної діяльності фахівця у сфері міжнародних відносин*. Саме ця особливість стає в основі розробки методики навчання студентів, розподілу навчальних завдань та визначення їх змісту. На нашу думку, інформаційно-аналітичну діяльність фахівця з міжнародних відносин під час виконання навчальних завдань можна розподілити на такі етапи: *пошуковий* (пошук та підбір необхідної інформації), *аналітико-синтетичний* (проведення аналізу інформації, порівняння, структурування), *узагальнювано-прогностичний* (формулювання висновків та прогнозів) та *продуктивно-презентаційний* (підготовка презентаційних матеріалів). Вказані етапи і стали в основі розробки методики навчання поетапного навчання студентів.

Проведений аналіз професійних завдань фахівців з міжнародних відносин та нормативних документів, що регламентують їх професійну

підготовку, дозволив виявити деякі напрями роботи, у яких здійснюється інформаційно-аналітична діяльність. Спираючись на отримані результати було визначено такі види навчальних інформаційно-аналітичних завдань на висвітлення: *стану міжнародних відносин та зовнішньої політики; міжнародної ситуації; міжнародного процесу* (політичний, безпековий, правовий, економічний, суспільний, культурний, інформаційний); *впливу* (світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики) *на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав; створення та еволюції міжнародних організацій*. Прикладом таких завдань є завдання з підготовки студентами інформаційно-аналітичної довідки на подібні теми: шляхи висвітлення війни в Україні закордонними і українськими виданнями; викрадення дітей в росію під час повномасштабного вторгнення в Україну; культурне протистояння України та росії; війна в Україні через призму закордонних ЗМІ; моніторинг активності міжнародних новин про війну в Україні тощо.

На основі проведеного вивчення сучасної освітньої практики було встановлено, що друга дидактична особливість розробки навчальних завдань з виконання інформаційно-аналітичної діяльності ґрунтується на необхідності *формування у майбутніх міжнародників необхідних компетентностей* згідно із сучасними нормативними документами та вимогами [19, с. 6–9]. Проведений аналіз вказаних документів дозволив встановити, що у студента слід формувати здатності, що визначені програмними результатними навчання. Навчальна дисципліна «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» має формувати здатності до [11, с. 6–19].

- аналізу та представлення міжнародної ситуації та відносин, зовнішньої політики;
- збирання обробки та аналізу інформації про події, стани, процеси.
- підготовки інформаційних та аналітичних матеріалів;
- професійного ведення дискусії із існуючих міжнародних проблем;
- використання у професійній діяльності сучасних цифрових технологій, спеціалізованого програмного забезпечення, баз даних та інформаційних систем.

Досить важливим завданням у вирішенні потреб професійної підготовки майбутніх фахівців-міжнародників є формування у них здатності до комунікації, що передбачає професійну діяльність у межах збору, інтерпретації та застосування даних, донесення до інших осіб інформації, її доведення та аргументацію (визначено в дескрипторах Національної рамки кваліфікацій). У результаті проведеної роботи нами було встановлено, що зміст навчальних завдань з дисципліни

«Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» має включати такі процесуальні складові:

- пошук, аналіз та представлення інформації;
- підготовки матеріалів для представлення інформації;
- використання у підготовці матеріалів сучасних інформаційних засобів та спеціалізованих програмних застосунків;
- представлення підготовлених матеріалів, зокрема й на основі професійного ведення дискусії.

Проведений аналіз сучасних наукових публікацій та визначених вимог в освітньому стандарті підготовки фахівця-міжнародника дозволить визначити третю дидактичну особливість розробки навчальних завдань для виконання інформаційно-аналітичної діяльності, яка ґрунтується на необхідності *активізації їх навчальної та самостійної роботи* студентів [7, с. 4–6]. Згідно освітнього стандарту підготовки бакалавра майбутніх фахівців має вміти генерувати нові ідеї, абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати. Проведений аналіз сучасних наукових педагогічних праць [3, с. 18; 4, с. 99; 5, с. 12; 9, с. 41; 15, с. 13; 21, с. 117] дозволив вважати, що на сьогодні актуальним є реалізація в освітньому процесі технології інтерактивного навчання, яка безпосередньо спрямована на формування творчої, активної та відповідальної особисті. Під такою технологією розуміємо організацію навчального процесу, за якої студент уводиться в активне виконання завдань на різних етапах, як самостійно, так і разом з командою. Вказана особливість вимагає врахування в методиці навчання таких чотирьох специфічних дидактичних принципів: 1) орієнтація на сучасний стан подій у виконанні завдання; 2) опора та ініціативу та інтерес студентів; 3) сприяння розвитку творчості студента у виконанні завдання; 4) гармонійне поєднання індивідуальної та спільної командної роботи.

З орієнтирами на обґрунтовані вище позиції нами було сформульовано концепцію навчання дисципліні «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», в основі якої організація інтерактивного навчання студентів. Сутність даної концепції полягає в тому, що сформованість здатності у майбутніх фахівців з міжнародних відносин до виконання інформаційно-аналітичної діяльності спрямоване на досягнення визначених освітніми стандартами вимог у межах програмних результатів навчання і відбудеться за рахунок цілеспрямованої комплексної організації теоретичного і практичного навчання, аудиторної та позааудиторної навчальної роботи студентів з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» на основі спеціального удосконалення методики навчання, що ґрунтується

Узагальнена структура поетапного виконання навчальних завдань

Етапи	1	2	3	4
	<i>пошуковий</i>	<i>аналітико-синтетичний</i>	<i>узагальнювано-прогностичний</i>	<i>продуктивно-презентаційний</i>
Мета	знайти джерела та підібрати необхідну інформацію	проаналізувати інформацію, її порівняти та структурувати	формулювати висновки та прогнози	підготувати презентаційні матеріали
Методи	- пошук в Інтернеті (простий, розширений, контекстний, спеціальний); - пошук в друкованих джерелах.	аналіз (контент-аналіз, інвент-аналіз), синтез, метод Делфі, порівняння, групування.	- індукція, - дедукція, - узагальнення; - передбачення, - складання аналітичної записки.	- розробка сценарію, - розробка слайдів, - складання презентації, - підготовка доповіді, - виступ.
Засоби	- інформаційно-комунікаційні засоби (комп'ютер, ґаджет); - програмне забезпечення (застосунки, пошукові системи)	- інформаційно-комунікаційні засоби; - програмне забезпечення; - спеціалізовані та паперові засоби.	- спеціалізовані та паперові засоби; - інформаційно-комунікаційні засоби; - програмне забезпечення.	- інформаційно-комунікаційні засоби; - програмне забезпечення; - спеціалізовані та паперові засоби.

на комплексно-системному застосуванні спеціалізованих інформаційно-аналітичних навчальних завдань.

Узагальнену структуру поетапного виконання студентами навчальних інформаційно-аналітичних завдань представлено у табл. 1, де описується мета, методи і засоби виконання навчальних завдань.

На підставі вивчення сучасної теорії і практики, обґрунтованих вище позицій (дидактичних особливостей) нами було розроблено узагальнену модель організації навчальної діяльності студентів з використанням спеціалізованих навчальних інформаційно-аналітичних завдань з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах» для студентів вищих закладів освіти (рис. 1). В основі вказаної моделі покладено реалізації інтерактивного навчання майбутніх фахівців, що передбачає організацію навчальної діяльності студентів з виконанням комплексу спеціалізованих інформаційно-аналітичних навчальних завдань у продовж вивчення навчальної дисципліни на аудиторних заняттях і самостійній роботі та під час навчальної практики з інформаційно-комунікаційних технологій. Така методика дозволить формувати у студента здатність до пошуку, аналізу та представлення інформації, підготовки матеріалів для представлення інформації з використанням сучасних інформаційних засобів.

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. У результаті проведеного дослідження було уточнено сутність поняття «інформаційно-аналітична діяльність фахівця з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій» яку ми розуміємо як спеціально організований процес визначення професійних потреб, мети і завдань інформаційно-аналітичного спрямування та їх

виконання на етапах пошукової, аналітико-синтетичної, узагальнювано-прогностичної та продуктивно-презентаційної роботи за допомогою оптимального застосування засобів та методик дослідження та представлення інформації з урахуванням специфічних особливостей сфери міжнародних відносин.

На основі отриманих результатів вивчення сучасної теорії і практики було встановлено дидактичні особливості, які стали в основі розробки навчальних завдань для формування у майбутніх фахівців з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій здатності до виконання інформаційно-аналітичної діяльності: *врахування специфіки інформаційно-аналітичної діяльності фахівця у сфері міжнародних відносин; формування необхідних компетентностей згідно стандарту освіти; активізації навчальної та самостійної роботи студентів.*

Проведене дослідження від час вивчення змісту та завдань професійної діяльності фахівця з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій дозволило розробити комплекс спеціалізованих навчальних завдань для підготовки бакалаврів з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», до яких увійшли завдання на висвітлення: *стану міжнародних відносин та зовнішньої політики; міжнародної ситуації; міжнародного процесу; впливу на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики; створення та еволюції міжнародних організацій.*

На основі проведеного аналізу наукових праць та досвіду організації освітнього процесу було запропоновано узагальнену модель організації навчальної діяльності студентів з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах», що у своїй структурі відображає

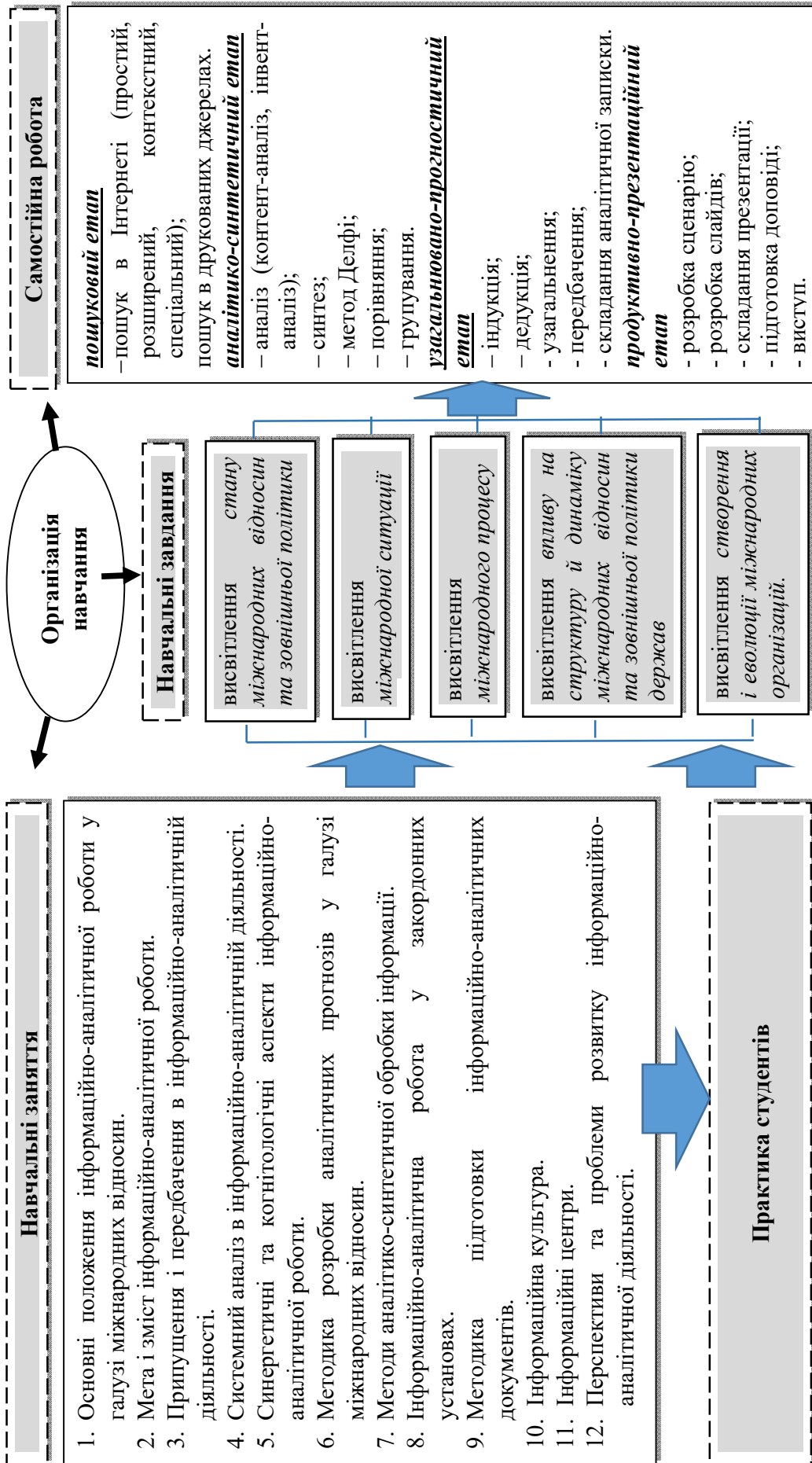

Рис. 1. Узагальнена модель організації навчальної діяльності студентів з використанням спеціалізованих навчально-інформаційно-аналітичних завдань

механізм комплексної організації теоретичного і практичного навчання, аудиторної та позааудиторної навчальної роботи студентів з дисципліни «Інформаційно-аналітична діяльність в міжнародних відносинах».

Пріоритетним напрямом подальшої роботи вважаємо розробку елементів методичної системи для оптимального застосування інформаційно-аналітичних завдань у професійній підготовці та встановлення їх ефективності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Василюшина Н. М. Самостійна та індивідуальна робота майбутніх фахівців з міжнародних відносин у процесі оволодіння професійною іноземною мовою. Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць. Київ : КНЛУ, 2014. Вип. 50. С. 105–108.
2. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: навч. посіб. Київ : Університет «Україна». 2014. 417 с.
3. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет ім. Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
4. Денисова Л. А., Перерва Н. А. Інтерактивні технології в навчальному процесі вищого навчального закладу. *Наукові записки*. Серія «Проблеми методики фізико-мат. і технол. освіти». 2017. Вип. 4 (16). С. 97–104.
5. Єрмоленко А. Інтерактивні технології навчання: електр. навч. курс. Біла Церква : БІНПО. 2022. 37 с.
6. Зінько І., Федунь О. Країнознавчі дисципліни у системі підготовки фахівців із міжнародних відносин. *Вісник Львівського університету*. Серія міжнародні відносини. 2017. Вип. 42. С. 45–55.
7. Істоміна К. Ю. Професійна підготовка фахівців з міжнародних відносин: досвід Канади. *Монографія*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. 124 с.
8. Клепар М. Професійна підготовка майбутніх фахівців-міжнародників: досвід США і Канади. *Освітній простір України*. №15. 2019. С. 25–31.
9. Комарова В. І. Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі: проблеми та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 8(74). С. 37–45.
10. Мартиросян Т. С. Проблеми та перспективи підготовки фахівців із міжнародних відносин в умовах глобалізації та інтеграції. *Проблеми міжнародних відносин*. *Збірник наукових праць*. Київ : КиМУ, 2020. Вип. 17. С. 235–249.
11. Освітньо-професійна програма «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u284/291_mizhnarodni_vidnosini_suspilni_komunikaciyi.pdf (дата звернення: 10.09.2023).
12. Павлов О. І. Інформаційно-аналітична діяльність як складова процесу публічного управління. *Статистика України*. 2011, № 1. С. 92–96.
13. Рівні національної рамки кваліфікацій. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij> (дата звернення: 10.09.2023).
14. Савченко І. М., Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична діяльність педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів : термінологічний словник. Київ : ІПТО НАПН України. 2015. 127 с.
15. Ситнік Т. Місце й роль інтерактивного навчання у системі інноваційних технологій в закладах вищої освіти. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: «Педагогічні науки». 2021 (4). 11–18.
16. Сілкова Г. До питання класифікації інформаційно-аналітичної продукції. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 37. С. 40–48.
17. Сніговська О. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань. 2014. 22 с.
18. Сорока Р. С. Суть інформаційно-аналітичної діяльності та її роль у формуванні ефективної системи економічної безпеки суб'єктів підприємництва. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154806539.pdf> (дата звернення: 07.09.2023).
19. Стандарт вищої освіти України рівень вищої освіти – перший (бакалаврський) рівень ступінь вищої освіти – бакалавр галузь знань – 29 «міжнародні відносини» спеціальність – 291 «міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/291-Mizhn.vidr.susp-kom.ta.rehion.studiyi-bakalavr.21.01.22.pdf> (дата звернення: 10.09.2023).
20. Титаренко О. Р., Саух Ю. П. Інформаційно-аналітичне та експертно-консультативне забезпечення діяльності органів державного управління у сучасних умовах. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. №12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=664> (дата звернення: 07.09.2023).
21. Трощенко А. В. Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів. *Педагогіка та психологія професійної освіти*. 2019. № 1(12). С. 114–121.

ЗАСТОСУВАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ

APPLICATION OF IMMERSIVE TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CHOREOGRAPHERS

У статті проаналізовано особливості застосування імерсивних технологій в освітній діяльності, а саме під час професійної підготовки майбутніх хореографів. Здійснено аналіз нормативних документів, наукових праць, дисертаційних досліджень, що висвітлюють основні питання професійної підготовки вчителів-хореографів. Висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх хореографів: визначення студента як основного суб'єкта освітнього процесу; прояв толерантності та відкритості якісної хореографічної освіти для всіх; практико-орієнтована спрямованість; діалогова парадигма освітнього процесу; професійний попит педагогів-хореографів в освітньому просторі тощо. Акцентовано увагу на дослідженнях педагогів, що розглядали можливості імерсивних технологій (віртуальна, доповнена та змішана реальність) для хореографічної діяльності. Обґрунтовано дидактичний потенціал імерсивних технологій: спрямованість на прояв активної участі глядача; зміна свідомості користувача; виведення глядача із зони комфорту тощо. Доведено значущість готовності майбутніх учителів хореографії до створення та використання цифрового освітнього контенту з елементами доповненої, віртуальної та змішаної реальності, що спричиняє зацікавленості, активності та мотивації глядачів. Наведено досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди щодо формування цифрових компетентностей у здобувачів першого року навчання факультету мистецтв (Освітньо-професійна програма «Хореографія», 2022) в межах навчальної дисципліни «Провідання освітніх технологій». Результати впровадження зазначеної дисципліни підтверджено зацікавленістю студентів імерсивними технологіями навчання, що презентовано в їх електронних портфоліо: QR-коди, 3D-відео, картки з доповненою реальністю, фрагменти імерсивних шоу, театрів та авторські імерсивні проекти.

Ключові слова: імерсивність, хореографія, освіта, професійна підготовка, віртуальна

реальність (VR), доповнена реальність (AR), змішана реальність (MR).

The article analyzes the peculiarities of using immersive technologies in educational activities, namely in the professional training of future choreographers. The author analyzes regulatory documents, scientific works, and dissertation studies that cover the main issues of professional training of choreography teachers. The peculiarities of the professional training of future choreographers are highlighted: the definition of the student as the main subject of the educational process; manifestation of tolerance and openness of quality choreographic education for all; practice-oriented orientation; a dialogic paradigm of the educational process; professional demand for choreographic teachers in the educational space, etc. Attention is focused on the research of teachers considering the possibilities of immersive technologies (virtual, augmented, and mixed reality) for choreographic activity. The didactic potential of immersive technologies is substantiated: focus on the active participation of the viewer; changing the user's consciousness; taking the viewer out of the comfort zone, etc. The importance of the readiness of future choreography teachers to create and use digital educational content with elements of augmented, virtual and mixed reality, which leads to the interest, activity, and motivation of viewers, is proved. The article presents the experience of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University in the formation of digital competencies in first-year students of the Faculty of Arts (Educational and Professional Program "Choreography", 2022) within the discipline "Providing Educational Technologies". The results of implementing this discipline are confirmed by students' interest in immersive learning technologies, which is presented in their electronic portfolios: QR codes, 3D videos, augmented reality cards, fragments of immersive shows, theaters and author's immersive projects.

Key words: immersiveness, choreography, education, professional training, virtual reality (VR), augmented reality (AR), mixed reality (MR).

УДК 378.147
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.19>

Ван Чжень,
аспірант кафедри початкової і професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Застосування імерсивних технологій в хореографії виводить на новий рівень взаємозв'язок хореографічного мистецтва та цифрових технологій. Імерсивні технології часто використовують для привертання уваги глядача в сучасній постановці. Це пов'язано з широким використанням доповненої та віртуальної реальності та потребує розробки особливої партитури танцю.

Динамічний розвиток цифрових технологій спричинив появу складних багато середовищних

засобів навчання. Одними з перспективних напрямків у XXI столітті стали імерсивні технології, які були впроваджені та практично використані в різних сферах культури та мистецтва. Постійний пошук нових засобів художньої виразності, прагнення до підвищення видовищності вистави в останні кілька десятиліть призвели до стійкої тенденції різноманітного застосування імерсивних технологій у хореографічному мистецтві. Зазначені технології сьогодні дозволяють створити умови, які в реальному світі були б неможливими, небезпечними чи стресогенними. Вплив на периферичну анатомофізіологічну систему

людини – інструменти зміни чуттєвого сприйняття глядача (нюх, зір, слух, дотик), мають першорядне значення у створенні ефекту імерсивності.

Практика свідчить, що використання ефекту імерсивності в мистецтві дозволяє створити для глядача незвичайний естетичний досвід, тому що людина, яка знаходиться у створеному автором просторі, стає співавтором і може окрім зчитування ідеї, що транслюється автором, відчувати також її емоційну складову. Тому глядач зможе максимально зрозуміти сюжет та «прожити» твір, оцінивши його як об'єкт мистецтва. Таким чином, імерсивність визначають як властивість об'єкта мистецтва, як ступінь залучення глядача безпосередньо до твору, виведення його із зони комфорту, як вплив на периферичну анатомофізіологічну систему людини, необхідність сприймати твір «зсередини», ефект «справжньої» реальності того, що відбувається.

Зазначимо, що імерсивні технології крім того, що відкривають нові можливості для людства, ще й ставлять нові виклики. Так, першим чинником є врахування етичних, соціальних та психологічних аспектів використання імерсивних технологій, а також забезпечення їх доступності, безпеки та якості. Другим чинником є готовність хореографів використовувати імерсивні засоби у своїй діяльності. Конкретна реалізація імерсивних технологій у професійній підготовці майбутніх хореографів на основі особистого педагогічного досвіду авторів буде предметом подальшого розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженнями в галузі професійної підготовки хореографів займалися такі науковці: Л. Андрощук, Н. Бідюк, Т. Благова, М. Вантух, І. Зязюн, О. Комаровська, Я. Левченко, Т. Медвідь, О. Мерлянова, О. Рудницька, Г. Сотська, Н. Терешенко та інші. Підготовку майбутніх хореографів у різних країнах представлено в роботах О. Башкір, Н. Долгової, Т. Повалій, О. Ткаченко та інших. Питання професійної підготовки майбутніх хореографів в умовах дистанційного навчання досліджували С. Доценко, О. Мерлянова, С. Собченко та інші.

Значний інтерес викликають і дисертаційні дослідження останніх років, присвячені підготовці майбутніх хореографів (С. Куценко, Д. Бідюк, О. Пархоменко, Т. Медвідь, Т. Повалій та інші).

Проблему впровадження імерсивних технологій в освітній процес вивчали В. Аждер, С. Баценко, С. Доценко, Н. Задерей, І. Мельник, О. Пінчук, С. Русаков, О. Сипченко, О. Слободяник та інші. Закордонний досвід використання імерсивних технологій висвітлено в працях О. Гриценчука, С. Кравченко, І. Малицької та інших.

Нормативною базою дослідження є Закони України «Про освіту» (2017, редакція 2023), «Про культуру» (2011, редакція 2023), вимоги «Державного стандарту вищої освіти (перший

бакалаврський рівень) галузі знань 02 «Культура та мистецтва» за спеціальністю 024 «Хореографія» (2020), Концепція сучасної мистецької школи (2017), Стандарт вищої освіти за спеціальністю 024 Хореографія для другого (магістерського) рівня вищої освіти (2020).

Методологія. В процесі наукового пошуку визначальними були такі методи дослідження: аналіз та узагальнення наукової літератури, державних документів з професійної освіти задля визначення термінологічного поля дослідження. Класифікація та узагальнення наявних практичних напрацювань та власного педагогічного досвіду щодо впровадження імерсивних технологій в освітній процес ЗВО.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових досліджень свідчить про відсутність ґрунтовних досліджень щодо впровадження імерсивних технологій навчання в професійну підготовку майбутніх хореографів. Тому дана тема є актуальною та потребує дослідження дидактичного потенціалу імерсивних технологій навчання під час підготовки майбутніх хореографів.

Метою нашого дослідження є загальний огляд імерсивних технологій та їх використання у процесі професійної підготовки майбутніх хореографів. Предметом дослідження є імерсивні технології навчання. Завдання: визначення дидактичного потенціалу та ефективності імерсивних технологій навчання в процесі професійної підготовки майбутніх хореографів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

XXI століття стало переломним у розвитку національної освіти. Це пов'язано з пандемією COVID-19, військовою агресією росії проти України, що сформувала передумови для використання нових технологій в освітніх процесах для студентів будь-якої спеціальності. Хореографія не є винятком. Хореографія є специфічним видом мистецтва, який часто потребує відходу від традиційного шаблонного навчання і переходу до варіативності та гнучкості, тобто до індивідуальних підходів. Індивідуальність і неповторність танцю дозволяють донести його естетичну цінність. Тому хореографія є однією з тих спеціальностей, які вимагають повного відходу від шаблонного навчання та розвитку індивідуального.

Однак, освітні підходи до формування індивідуальних якостей майбутнього хореографа мають низку методологічних перешкод, які спричиняють проблеми з кодифікацією, мотивацією, комунікацією та інші проблеми в межах закладів вищої освіти.

Хореографія об'єднує гімнастику та музику, естетику та спортивну підготовку, танцювальне мистецтво та візуальний ряд, артистичні публічні виступи та щоденне тренування, наявність

цілеспрямованої вибудованої драматургії та стандартних, «готових» рухів і вправ. Такі інтегративні властивості хореографічного мистецтва надають йому особливих можливостей у реалізації концепції якісної комплексної та гармонійної освіти. Термін «хореографія» в перекладі з грецької *Choreio* означає «писати танець», хоча зараз дане поняття є набагато ширшим, оскільки включає не тільки балетмейстерське мистецтво постановки танцю, а й педагогічну діяльність у галузі хореографії, а також виконавсько-хореографічні техніки.

Більшість вчених вважає, що якісна освіта в цій спеціальності має бути заснована насамперед на реальних потребах формування гармонійної особистості студентів, з метою всебічного розвитку їх творчих здібностей та з урахуванням соціальних факторів. При цьому, методологічними засадами процесу професійної хореографічної підготовки у педагогічному ЗВО визначають суб'єктність, толерантність, комплексність, універсальність, комунікативність та контекстуальність.

Т. Благова вважає, що професійна підготовка майбутніх учителів-хореографів є комплексним та довготривалим процесом у системі педагогічної освіти [2]. Т. Медвідь, Н. Терешенко у своїх дослідженнях наголошують на важливості сформованості *soft skills* у процесі фахової підготовки майбутніх хореографів [10]. О. Єфімчук наголошує, що в «процесі професійної підготовки вчителя хореографії необхідним є баланс між державним стандартом підготовки педагога-хореографа та новітніми досягненнями в галузях педагогіки та психології мистецтва, який реалізується як гармонійне поєднання хореографічних якостей з розвинутими педагогічними навичками та вміннями, причому педагогічна складова особистості стане ведучою» [5]. О. Мерлянова досліджувала роль дистанційного навчання в системі підготовки хореографів. Вона наголошувала, що елементи дистанційного навчання були ефективно впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти хореографічних відділень. Науковиця зазначала, що до освітніх програм з підготовки хореографів було додано багато інтернет-ресурсів: зразків світової хореографічної педагогіки, професійного виконавства, цікавих знахідок у танцювальному мистецтві. Майбутнім хореографам було запропоновано велику кількість вебінарів, онлайн-семінірів, майстер-класів, де вони мали змогу отримати нову додаткову інформацію, базові знання з певних видів та стилів танцю, проаналізувати інформаційний ресурс, підвищити мотиваційний аспект власної діяльності тощо [11].

Науковці (Т. Благова, О. Комаровська, Я. Левченко та інші) визначають методичні аспекти підготовки хореографів. Перший аспект – це визначення студента як основного суб'єкта освітнього процесу, що відображає його особистісну ініціативу

та мотиваційну готовність до навчання. Другий аспект – прояв толерантності, справедливості, неупередженості та неприпустимості дискримінації за будь-якими ознаками. Третій аспект – відкритість до якісної хореографічної освіти для всіх, хто навчається. Четвертий аспект – комплексність освітніх компетенцій, яка є ключовим фактором успішності професійної кар'єри, потреби молодого спеціаліста у постійному розвитку та вдосконаленні. У межах цього аспекту наголошується на практико-орієнтовану спрямованість та затребуваність на ринку праці. П'ятий аспект – комунікативний, який пов'язаний із діалоговою парадигмою сучасного освітнього процесу на противагу «тестовому» навчанню. Цей аспект особливо важливий у кореляції з громадським характером педагогічної спеціальності, а також «включенням» творів музичного мистецтва в комунікативний ланцюжок суб'єктів освітнього процесу. І, нарешті, останній, шостий аспект зумовлений наявністю безлічі суб'єктивних та об'єктивних факторів, що визначають професійну затребуваність педагогів-хореографів в освітньому просторі [2, 7, 8].

Отже, професійна підготовка педагогів-хореографів має враховувати усі перелічені вище аспекти. Тільки в цьому випадку професійна підготовка хореографів може стати необхідним компонентом комплексної освітньої системи мистецької освіти в Україні.

У науковій літературі серед сучасних технологій навчання наведено зразки використання імерсивних технологій, зокрема в мистецькій діяльності. Так С. Доценко імерсивні технології характеризує як «симбіоз цифрових технологій та мистецтва» [4]; О. Губернатор досліджував особливості та прийоми імерсивної культури ХХІ століття [3]; О. Кундеревич, К. Кириленко, О. Бенюк визначають імерсивність як мистецьку стратегію [6].

Зазначимо, що у сучасному мистецтвознавчому дискурсі часто можна зустріти згадки про імерсивні вистави або імерсивні шоу. Проте існує проблема того, що немає чіткого визначення імерсивності саме в артсфері. Коли про об'єкт говорять, що він «імерсивний», мають на увазі, що він створює ефект занурення. Отже, імерсивні технології занурюють глядача безпосередньо в подію за допомогою світлових та звукових установок, відеоінсталяції різної складності, VR- та AR-технологій.

Імерсивні технології – це технології, які створюють ілюзію занурення у віртуальну чи доповнену реальність. Вони дозволяють користувачеві взаємодіяти з цифровим контентом, ніби він у ньому чи поруч із ним. Деякі приклади імерсійних технологій: віртуальна реальність (VR), доповнена реальність (AR), змішана реальність (MR). Вони відрізняються один від одного тим, що віртуальна реальність показує повністю віртуальний світ, але обмежує доступ того, хто сприймає реальний світ.

Доповнена реальність вносить у реальний світ деякі елементи цифрового світу, тим самим змінюючи простір навколо користувача. Для отримання інформації за допомогою віртуальної реальності використовуються технічні пристрої, наприклад спеціальні рукавички та шолом.

Практика свідчить, що за імерсивність часто приймають інтерактивність. Насправді чіткого поділу між цими поняттями немає, оскільки одне явище не гарантує появу іншого, вони співіснують паралельно. Щоб дати точне визначення імерсивності, необхідно визначити їх відмінності. Технології інтерактивності спрямовані на прояв активної участі глядача у шоу, інсталяції тощо, в імерсивному шоу, навпаки, не обов'язково активна участь та роль глядача. Крім того, імерсивне середовище на час перебування в ньому здатне змінювати свідомість користувача. Він уже не може сприймати себе як відстороненого від дійсності, в якій перебуває, і змушений підлаштовуватись під неї. Отже, людина сприймає змодельоване середовище, як справжнє, а себе, як його невід'ємну частину. Таким чином, можна визначити імерсивність як властивість окремих видів мистецтва (таких як спектакль, виставка, інсталяція), що є ступенем залучення глядача до твору.

В імерсії виокремлюють три форми: пряма – глядач як частина середовища, опосередкована – глядач бачить себе у середовищі, дзеркальна – глядач бачить себе як у дзеркалі. Для того, щоб досягти максимального ефекту занурення, автори творів використовують такі прийоми: реалістичність і тривалість перебування, ізоляція від зовнішнього світу, контроль того, що відбувається.

Одним із прикладів використання імерсивних технологій в хореографії є проект «Глобальна хореографія» голландського художника Сандера Веєнхофа та хореографа Марджолейн Фогельс. Цей проект використовував мобільні технології та доповнену реальність для створення масового флешмобу, де люди з усього світу могли приєднатися до синхронного танцю, що виконувався в глобальному масштабі. Також тривають дослідження щодо розробки спеціальних архітектур із доповненою реальністю, що дозволяє створювати інтерактивні перформанси, які поєднують мультимодальну взаємодію, дизайн перформансу та віртуальну лялькову виставу.

Однією з головних умов застосування імерсивних технологій є готовність здобувачів освіти використовувати зазначені технології на практиці. Цьому сприяють введення до освітніх програм навчальних дисциплін із формування цифрових навичок. Досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди підтверджує ефективність таких заходів. Так, здобувачі факультету мистецтв з першого курсу вивчають навчальну дисципліну

циклу професійної підготовки «Провайдинг освітніх технологій», одним із змістових модулів якої є «Засоби цифрової підготовки» [13]. В межах цього модуля майбутні вчителі хореографії знайомляться з можливостями використання цифрових технологій в хореографічній діяльності, а саме: створення цифрового освітнього контенту, інфографіки, ментальних карт, освітніх мультимедійних ресурсів, продуктів доповненої та віртуальної реальності. Використання імерсивних засобів навчання здобувачі освіти презентували в своїх електронних портфоліо: QR-коди, 3D-відео, картки, книги з доповненою реальністю, фрагменти імерсивних шоу, театрів та авторські імерсивні проекти.

Висновки. У статті ставилося за мету окреслити засоби використання імерсивних технологій під час професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів. Автор послідовно виклав особливості професійної підготовки майбутніх хореографів: визначення студента як основного суб'єкта освітнього процесу; прояв толерантності та відкритості якісної хореографічної освіти для всіх; комплексність освітніх компетенцій, практико-орієнтовану спрямованість; наявність суб'єктивних та об'єктивних факторів, що визначають професійний попит педагогів-хореографів в освітньому просторі.

Обґрунтовано дидактичний потенціал імерсивних технологій: спрямованість на прояв активної участі глядача; зміна свідомості користувача; виведення глядача із зони комфорту – перебування в незнайомому змодельованому середовищі, що змушує сконцентруватися на ситуації, в якій він опиняється тощо.

Практичне застосування імерсивних технологій у хореографічній діяльності актуалізовано на готовності майбутніх учителів хореографії створювати та використовувати цифровий контент з елементами доповненої, віртуальної та змішаної реальності що спричиняє зацікавленості, активності, мотивації глядачів. Тож наведені приклади є лише одним із аспектів використання імерсивних технологій, які мають потужний зміст та великі можливості в хореографічній освіті.

Подальші дослідження зосередяться на розробці методичних рекомендацій для вчителів-хореографів щодо використання імерсивних технологій в хореографічній діяльності. Також варто буде зосередитись на вивченні досвіду використання імерсивних технологій в розвинутих країнах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абсаямова Л., Ворожбіт-Горбатюк В. Теорія ортобіозу про психологічні особливості смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія.* 2022. №2. С. 56–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.2.11>

2. Благава Т. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010. В. 50. С. 72–76.
3. Губернатор О. Імерсивні культурні практики XXI століття: особливості та прийоми. *Культурологічний альманах*. 2022. № 3. С. 283–289. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.36>
4. Доценко С., Ван Чжен. Імерсивні технології: симбіоз цифрових технологій та мистецтва. *Новий колегіум* 2023. № 1-2(10) С. 118–125. DOI: <https://doi.org/10.30837/nc.2023.1-2.118>
5. Єфімчук О. Специфіка професійної підготовки вчителя хореографії у педагогічному ВНЗ. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 95–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_13_24
6. Кундеревич О.В., Кириленко К.М., Бенюк О.Б. Імерсивність як мистецька стратегія початку XXI століття (аналіз театрального досвіду та його філософських підвалин). *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. 2021. Вип. 45. С. 174–182. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.45.2021.247390>
7. Комаровська О. Мобільність учителя мистецтва у викликах часу: «Вчитель року – 2022». *Мистецтво та освіта*. 2023. В. 1(107), С. 16–21. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-1\(107\)-16-21](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-1(107)-16-21)
8. Левченко Я., Чжуан Я. Професійна підготовка майбутніх хореографів як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. В. 80. С. 10–13. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.80.2.02>
9. Мартинів О., Мартинів Л. Інноваційні освітні технології у підготовці хореографів. *Перспективи та інновації науки*. 2021. В. 3 (3). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-3\(3\)-79-88](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-3(3)-79-88)
10. Медвідь Т., Терешенко Н. Формування soft skills у процесі фахової підготовки майбутніх хореографів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2021. В. 4. С. 165–178. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2021.250233>
11. Мерлянова О. Роль дистанційного навчання в системі підготовки хореографів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. В. 1. С. 183–188. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2021.228839>
12. Мурована І. Сучасні тенденції хореографічної освіти на Кіровоградщині. *Мистецтво та освіта*. 2018. В. 2(88), С. 52–55. URL : <https://artedu.com.ua/index.php/adm/article/view/179>
13. Освітньо-професійна програма «Хореографія» перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальність 024 Хореографія. ХНПУ імені Г.С. Сковороди. 2022. URL: http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osvitni_programi/Proekt_osvitnix_program_bakalavr/2022_rik/Pershyi_bakalavrskiy_riven_vyshchoi_osvity/Khoreohrafiia.pdf
14. Слободяник О. Імерсивні технології у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. В. 201. С. 120–124. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-201-120-124>
15. Собченко Т., Кін О., Ворожбіт-Горбатюк В. Створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти в умовах воєнного стану. *Новий колегіум*. 2023. №3 (111). С. 39–43. DOI: <https://doi.org/10.30837/nc.2023.3.39>
16. A comparative analysis of physiological and functional effectiveness of speech and music perception among musicians and non-musicians / Xu, Z., Yuan, B., Zhernovnykova, O., Zelenska, L. *Interdisciplinary Science Review* [this link is disabled](https://doi.org/10.30837/nc.2023.3.39). 2020, 45(4), 547–563.
17. Developing digital competence of teachers of Humanitarian disciplines in the conditions of COVID-19 quarantine measures. / Trubavina I., Dotsenko S., Naboka O., Chaikovskiy M., Meshko H. *Published under licence by IOP Publishing Ltd Journal of Physics: Conference Series*, V. 1840, XII International Conference on Mathematics, Science and Technology Education (ICoN-MaSTEd 2020). 2020, Kryvyi Rih, Ukraine URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1840/1/012052/pdf>
18. Heuristic self-organization of knowledge representation and development: analysis in the context of explainable artificial intelligence. / Dotsenko S., Kharchenko V., Morozova O., Rucinski A., Dotsenko S. *Radioelectronic and Computer Systems*, 2022, no. 1(101) 50–66. DOI: <https://doi.org/10.32620/reaks.2022.1.04/>
19. Problems and Ways to Improve Distance Learning of Students of Higher Educational Institutions / Kryshtanovych M., Gavrysh I., Kholobina O., Melnychuk I., Salnikova N. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*. 2020. Vol. 12. № 2, 348–364. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.2/282>.
20. The Main Problems of Forming Soft Skills in the Future Career of a Student in a Pandemic. / Zhukova O., Mandragelia V., Veselska L., Yermolenko A., Dotsenko S. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS)*, VOL. 22 No. 3, 2022. С. 23–28. URL : https://www.researchgate.net/publication/359742384_The_Main_Problems_of_Forming_Soft_Skills_in_the_Future_Career_of_a_Student_in_a_Pandemic

ІНІЦІАЦІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО НАВЧАННЯ – ЕТАП ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ. РЕАЛІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ). ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

THE INITIATION OF INTERDISCIPLINARY TRAINING IS A STAGE OF INNOVATIVE ACTIVITY IN EDUCATION. REALITIES OF THE HEALTH CARE SYSTEM (PHYSICAL REHABILITATION). EUROPEAN EXPERIENCE

В статті проаналізовано систему охорони здоров'я у німецькомовному регіоні, висвітлено вдалу модель фінансування за рахунок соціального страхування, а отже і розвиток закладів, що надають послуги фізичної реабілітації. Проаналізовано заклади охорони здоров'я Австрії, Німеччини, Швейцарії і встановлено що більшість організацій галузі охорони здоров'я надають послуги в онкологічній нозології, гериатричній медицині тому присутній аспект потреби якісного догляду. Фізична реабілітація спрямовує зусилля на мультиміждисциплінарний напрямок праці, для можливості застосування новітніх стандартів якісного надання допомоги. У всіх організаціях застосовується пацієнтцентрований (пацієнторієнтований) підхід надання допомоги, тож існує потреба у фахівці «нового типу» або «нового фахівця». Інноваційна діяльність закладів освіти сприяє забезпеченню закладів охорони здоров'я кваліфікованими фахівцями здатними взаємодіяти у мультиміждисциплінарних командах. Виявлено варіації ініціатив міждисциплінарного навчання і активну інноваційну освітню діяльність, серед них міждисциплінарні структурування програм, міждисциплінарний обмін курсами на деякий період, об'єднання працюючих з навчанням, зведення декілька курсів на визначений період, проведення міждисциплінарних семінарів з одночасним введенням декількох викладачів, введення різних викладачів у мережевому структуруванні окремих курсів. Застосування новітніх методів, викладачами для посилення інноваційної діяльності. Система інновацій, спрямована на збереження досягнень і водночас на модернізацію освіти, відповідно до вимог часу, забезпечує інтелектуальну перспективу розвитку країни.

Ключові слова: фізичний терапевт, ерготерапевт, міждисциплінарне навчання, міждисциплінарна команда, мультиміжди-

сциплінарна команда, інноваційна діяльність, ініціатива, система охорони здоров'я, система освіти і науки, Європейський досвід.

The article analyzes the health care system in the German-speaking region, highlights a successful model of financing at the expense of social insurance, and therefore the development of institutions providing physical rehabilitation services. The health care institutions of Austria, Germany and Switzerland were analyzed and it was established that the majority of health care organizations provide services in oncological nosology and geriatric medicine, therefore there is an aspect of the need for quality care. Physical rehabilitation directs efforts to a multidisciplinary direction of work, for the possibility of applying the latest standards of quality care. All organizations use a patient-centered (patient-oriented) approach to care, so there is a need for «new type» specialists. The innovative activity of educational institutions contributes to the provision of health care institutions with qualified specialists capable of interacting in multidisciplinary teams. Variations of interdisciplinary training initiatives and active innovative educational activity were revealed. Variation of interdisciplinary training initiatives and active innovatives and active innovative educational activities were identified, among them interdisciplinary structuring of programs, interdisciplinary exchange of courses for a certain period, unification of those working with education, consolidation of several courses for a certain period, holding of interdisciplinary seminars with the simultaneous introduction of several teachers, introduction of different teachers in the network structuring of individual courses

Key words: physical therapist, occupational therapist, interdisciplinary training, interdisciplinary team, multidisciplinary team, innovative activity, initiative, health care system, education and science system, European experience.

УДК 378.147-614.2-005-001.895
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.20>

Візирякіна О.М.,
аспірантка
Харківського національного
педагогічного університету
Г.С. Сковороди

Постановка проблеми. Реалії сьогодення, як ніколи, потребують стимулювання соціально-економічних процесів і підтримки розвитку України інноваційним шляхом. Вимоги до сучасних освітніх установ були сформульовані у Законі України «Про вищу освіту» і національній доктрині розвитку освіти, а також Законом України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні, Державною програмою прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку. Система інновацій, спрямована на збереження досягнень і водночас на модернізацію освіти, відповідно до вимог часу, забезпечує інтелектуальну перспективу розвитку країни. Так у багатьох країнах світу

випускають передових фахівців інноваційного прориву. Професійна галузь охорони здоров'я, зокрема фахівець фізичний терапевт (в реабілітації) і пацієнт, як центр докладання зусиль – це концепція мультиміждисциплінарної співпраці. Ось ініціатива, яку сьогодні переслідує підготовка сучасних фахівців і як наслідок, інноваційної діяльності закладів освіти. За останні роки багато ініціатив пов'язаних з міждисциплінарним навчанням були ініційовані, підтримуються організаціями охорони здоров'я і соціального забезпечення різних країн світу.

Тому метою нашого дослідження є виявлення різних ініціатив міждисциплінарного навчання

і потреб їх виникнення з аналізу міжнародного досвіду, як етапу ініціації інноваційної діяльності за кордоном.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Узагальнення наукової літератури, дослідження інтернет ресурсів, інформаційний аналіз контенту закладів охорони здоров'я, системи охорони здоров'я і освітніх закладів, які здійснюють підготовку фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно новій освіті. Сутнісною ознакою інновації є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні. У науковій літературі розрізняють поняття «новація» та «інновація». Новація – це саме засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а інновація – це процес освоєння цього засобу. Інновація – це цілеспрямована зміна, що вносить в освітнє середовище нові стабільні елементи та викликають перехід системи з одного стану в інший. В свою чергу діяльність, яка забезпечує перетворення ідей у нововведення і формує систему управління цим процесом може бути визначена як інноваційна діяльність та обумовлювати структуру. Наприклад, все починається з мотивів (спонукальних причин) суб'єктів інноваційного процесу (ректора, викладачів, здобувачів та ін.), визначення цілей нововведення, перетворення цілей у множину завдань, розробки змісту інновації, визначаючи суб'єктну структуру ЗВО (інноваційну діяльність усіх суб'єктів розвитку освітнього закладу). В ній також відображається взаємопов'язана інноваційна діяльність суб'єктів на міжнародному, всеукраїнському, регіональному районному (міському) і університетському (інститутському) рівнях – рівнева діяльність. Очевидно, що інноваційний процес у виші відчуває на собі вплив (зовнішній або внутрішній тиск): накази міністерства, замовлення галузі на «нового фахівця», зміни та процеси всередині самої організації (формування ринкової ніші) [1].

Для дослідження фактору – замовлення галузі охорони здоров'я на «нового фахівця» на міжнародному рівні, вважаємо доречним розглянути систему охорони здоров'я, за визначеною темою, саме європейських країн, зокрема німецькомовному регіоні. До німецькомовних відноситься Німеччина, Швейцарія, Австрія, Бельгія, Ліхтенштейн. У всіх цих країнах реабілітаційна медицина розвивається стрімкими темпами, впроваджуються нові методи і підходи терапії. Багато економічних аналізів системи охорони здоров'я країн світу висвітлюють недоліки і переваги, але варто

вказати: система охорони здоров'я у кожній країні – це продукт її унікальних характеристик, історії, політичного процесу і національного характеру суспільства.

У Німеччині галузь охорони здоров'я фінансується з двох джерел, перший – це федеральні землі, другий – це страхові установи. Згідно рекомендаціям ВОЗ витрати будь-якої країни на галузь охорони здоров'я повинні складати 7% ВВД. В багатьох країнах затрати складають всього 2–5% від ВВД. У Німеччині цей показник значно перевищує рекомендовані ВОЗ норми і складає в середньому 11% ВВД. Разом з Німеччиною Австрія має високий рівень активності клінік у Європі. На частку стаціонарів приходиться 38,7% поточних витрат, на частку амбулаторного сектору 22% [2]. В даний час однакову модель організації галузі охорони здоров'я мають Німеччина, Австрія, Швейцарія, Франція та ін. Водночас, являє собою складну структуру: відповідальність за організацію поділяють федеральна і місцева влада; за соціальне страхування і контроль за професійними постачальниками медичних послуг відповідають органи самоврядування; фінансування галузі охорони здоров'я змішане – фонди федеральних земель і фонди соціального страхування вносять вклад у різні частини бюджету. Страхувальниками є органи самоврядування в Австрії фонди, у Німеччині лікарняні каси. Федеральна влада виконують в їх відношенні тільки наглядову функцію. Страхові органи самоврядування ведуть переговори з професійними асоціаціями лікарів, в Австрії з Австрійською медичною палатою та іншим медичними працівниками про надання амбулаторної і реабілітаційної допомоги, також укладають договори з некомерційними, приватними лікарнями і фінансують їх. У такій моделі спостерігається два рівні обов'язкового та добровільного соціального страхування і з наявністю ринкових ознак приватного страхування [2, 3]. Присутнє розділення амбулаторної та стаціонарної, що актуалізує деякі аспекти координації терапії. Реабілітаційні заходи загалом, здійснюються як стаціонарні програми в спеціалізованих реабілітаційних клініках, в яких працюють багатопрофільні реабілітаційні команди [4]. Особливістю медицини у Швейцарії є те, що вона практично повністю є приватною. Крім того практично все лікування проводиться у приватних невеликих клініках, приватних кабінетах а не в великих лікарнях. Секретом якості медицини вважають – передові методи і екологічну чистоту [14].

Серед клінік Австрії в області реабілітації, найбільш відомими є Віденська приватна клініка, Центральний клінічний шпиталь Відня, приватна клініка Ласніцхее.

Віденська приватна клініка дотримується стандартів «Total Quality Hospital» менеджменту.

Філософія яких, не зупиняється на досягнутому, а постійно застосовувати нові, інноваційні кроки і перш за все направлені на якість. У клініці постійно проводяться додаткові опитування пацієнтів/клієнтів, що проводить Асоціація Австралійських страхових фондів, щоб не тільки стримати але і покращити стандарти послуг. Центральний Європейський академічний центр онкології Віденської приватної клініки – це медичний заклад, відомий своїм міждисциплінарним підходом, що втілює у практику масштабні інновації і клінічні методи лікування, починаючи від складних діагностичних досліджень та закінчуючи унікальними міждисциплінарними рішеннями. Все це відбувається у теплому, доброзичливому і орієнтованому на пацієнта середовищі. Онкорада – це група лікарів та інших фахівців галузі охорони здоров'я, які регулярно зустрічаються для обговорення випадків та обміну знаннями. Метою роботи ради є визначення можливих методів лікування, з урахуванням нових поглядів з різних галузей, які в значному обсязі сприяють розробці найбільш комплексного і детального плану лікування. У структурі клініки є центр остеопатичної медицини та консервативного лікування хребта (лікування та реабілітація). В клініці застосовується широкий спектр напрямків та послуг реабілітації і покращення рухової активності після операцій: акупунктурний масаж, дихальна терапія, краніосакральна терапія, електротерапія, масаж рефлексорних зон на стопах, лікувальна фізкультура, лікувальний масаж краніотерапія, мануальний лімфодренаж, мануальна терапія, медична тренувальна терапія, грязелікування, мобілізація периферичних нервів, фізіотерапія, шиацу, термотерапія [4].

Центральний клінічний шпиталь Відня (AKN), входить у склад Альянсу EUNA і має розвинуту медичну інфраструктуру, в яку входить Віденський онкологічний центр і університетська клініка фізичної медицини, реабілітації і медицини праці [6], що одночасно виконує завдання учбового центру. Команда університетської клініки складається з фахівців фізичної медицини, фізіотерапевтів, ерготерапевтів, масажистів, медико-технічних фахівців і працює у напрямках: реабілітація онкологічних захворювань, медична тренувальна терапія, діагностика і реабілітація опорно-рухового апарату, нервово-м'язові і серцево-легеневі захворювання, постурографія, аналіз ходи, доплерівська лабораторія відновлення функцій кінцівок [5].

Приватна клініка Ласніцхее санаторного типу, що розташована недалеко від столиці провінції Штирія Грац, входить у склад холдингу SANLAS. Пацієнти, які звертаються в клініку часто страждають від багатьох захворювань, після операцій, госпіталізації і розлучення зі своїми сім'ями. Більша частина пацієнтів поступає у клініку для ортопедичної реабілітації після операцій, метою реабілітації

таких пацієнтів є полегшення болю, покращення рухомості суглобів, зміцнення м'язів та видалення допоміжних засобів (ходунки, милиці). Тривалість ортопедичної реабілітації у середньому 3 тижні, неврологічної – 4 тижні. Клініка оснащена роботизованими та комп'ютерними терапевтичними пристроями: система яка моделює не тільки ходу, але підняття по сходам, пристроями які наповнюють студію реабілітації рук. Всі пристрої працюють в інтерактивному режимі, пацієнту пропонується віртуальне середовище через екран, таким чином переваги сучасних пристроїв клініки застосування при легких і важких функціональних порушень, індивідуальної адаптації і контролю, що досягається системою нагороди в контексті віртуальних ігор. Клініка пропонує послуги: фізіотерапії, психології, дієтотерапії, логопедії, ерготерапії, спортивної терапії [7].

Серед відомих клінік Німеччини: перелік університетських, саме у Берліні (клініка Шаріте), університетська Фрайсбурга, університетська Нюрнберга, клініка Рехтс дер Ізар, мережа клінік Асклепіос.

Університетська клініка Фрайсбурга досягає мети задоволення потреб пацієнтів за рахунок співпраці між всіма професійними групами. Кожен з фахівців бачить себе частиною багатофункціональної команди, відношення до пацієнтів, родини і колег з розумінням та повагою, тобто вони знаходяться у центрі. Найбільше особливості міждисциплінарності співробітництва втілюються у паліативній медицині [8]. Лікарня Св. Йосифа у Фрайсбурзі спеціалізуються на лікуванні геріатричної медицини, неврології та ін. приділяє увагу догляду за пацієнтами, в своїх стратегіях акцентують увагу «мисленню функціями». Міждисциплінарне співробітництво об'єднує всі спеціальності, які відносяться до можливості лікування і реабілітації, їх функції; для надання комплексного міждисциплінарного, «і в той час вузько спеціалізованого лікування». Так міждисциплінарна геріатрична медицина займається функціональними розладами (параліч, порушення ковтання, мови або ходи з тенденцією до падіння, нерухомість, загальна слабкість та ін.; застосовується навчальне лікування (фізіотерапія, ерготерапія, логопедія)) та активізуючи форми догляду [9].

Університетська клініка Нюрнберга, працює у пацієнторієнтованому напрямку надання медичної допомоги, приділяє увагу догляду за хворими, в структурі має налагодженні зв'язки з шкільними педагогами, які навчають в клініці (школа для хворих) [10]. Клініка має центр амбулаторного лікування (APЗ Нюрнберг gGmbH) який займається реабілітацією у ортопедії/травматології, неврології, кардіології. Крім медичного лікування міждисциплінарний спектр терапії об'єднує фізіотерапію, ерготерапію, логопедію, спорт і лікувальну

фізкультуру, психологію, соціальне консультування, консультування з питань харчування, а також догляд. Для успішного закріплення успіху реабілітації в клініці пропонуються реабілітаційні програми після операційного догляду IRENA та T-RENA. У межах рецепту на лікарські засоби пропонується фізіотерапевтичні, ерготерапевтичні і логопедичні процедури. У фізіотерапії застосовуються Бобат і PNF методики на нейрофізіологічній основі, мануальна терапія, апаратна фізіотерапія, лікування краниомандибулярної дисфункції, групове фізкультурне лікування у фізкультурному басейні, класичний лікувальний масаж, ручний лімфодренаж, сполучнотканий масаж, фізіотерапія теплом, холодом, електротерапією. На меті ерготерапевтів моторно-функціональне лікування, сенсомоторно-перцептивне лікування, тренування сили мозку, поради з допоміжних засобів, консультації та навчання захисту суглобів. Мовні навички тісно пов'язані з послідовністю рухів, концентрації уваги та продуктивності пам'яті. Тож, логопеди тісно співпрацюють з фізіотерапевтами, ерготерапевтами і психологами [11].

Фахівці клініки *Rexth der Isar в Мюнхені* вбачають важливим багатосторонній догляд в міждисциплінарних командах всіх центрів. Тісно співпрацюючи фахівці різних медичних дисциплін розробляють терапевтичну концепцію адаптованих до конкретних потреб кожного пацієнта. В кожному з центрів присутні фізіотерапевти, що керуються науковими відкриттями і адаптують до потреб пацієнтів. Принцип праці фізіотерапевтів: індивідуально орієнтоване на результати, планування терапії програми вправ адаптованих до потенційних можливостей; тісна співпраця з лікарями, медсестрами та іншими професійними групами для оптимального курсу терапії; регулярний перегляд, оновлення і корекція терапії в залежності від ходу лікування; цілеспрямованість – швидко покращити дихання, добитися найкращих функцій суглобів, зміцнити м'язи та допомогти пацієнтам досягти максимально можливої рухомості у повсякденному житті [12].

Мережа клінік Асклепос – це 150 сучасних медичних закладів у Німеччині, займаються реабілітацією в неврології, опорно-рухового апарату, геріатрії та ін. Мають в структурі центр міждисциплінарної терапії болю. Позиціонують фізіотерапію, як цілющу силу руху. Мета її полегшити біль, забезпечити результати операції, покращити обмін речовин і кровообігу, виправити поставу та нескоординовані рухи, покращити, зберегти рухомість, силу витривалість, і координацію. Послуги призначені для стаціонарних і амбулаторних пацієнтів. Ерготерапевти основну увагу приділяють максимально можливої незалежності, щоб дати можливість діяти у повсякденному житті і виходу у особисте середовище, приймати участь у житті

суспільства та покращувати якість життя. На додаток до виконання і аналізу конкретних дій ерготерапевти використовують дії на розвиток сприйняття і чутливості, щоденні тренування, рухову та функціональну терапію, навчання методам компенсації і консультування родини. Логопеди займаються діагностикою мовлених, голосових і ковтальних розладів, метою яких є відновлення втрачених функцій, підтримка комунікативних навичок і оптимізація перорального ковтання. У центрі міждисциплінарної терапії болю, діє стаціонарна і полустаціонарна мультимодальна терапія болю. Послуги цього центру надають консультацію для всіх спеціалізованих відділень [13].

У Швейцарії відомі клініки Вальмонт Монтре, Хирсланден Салем, Les Hauts de Genolier (Женол'є).

Клініка Valmont, розташована неподалік Альп та Женевського озера, пацієнти можуть прогулюватись парком, насолоджуючись цілющим гірським повітрям. Головна спеціалізація клініки – реабілітація після неврологічних, кардіологічних захворювань, а також після захворювань опорно-рухового апарату, клініка має сучасний центр скринінгу хвороби Альцгеймера. У склад експертної групи, що займається кожним пацієнтом входять не тільки фізіотерапевти, але й інструктори, ерготерапевти, дієтологи, нейропсихологи та представники інших напрямків. До основних методів відносить: фізіотерапію, електротерапію, лімфодренаж, обгортання, ЛФК, лікувальна ходьба, плавання, масаж. Більш цього Вальмонт знає своїми програмами спрямованими на позбавлення зайвої ваги і залежностей, а також методиками зняття стресу. Головна задача персоналу, зробити все щоб пацієнт як можна скоріше покинув стіни клініки здоровим. Здатним вести активний образ життя [15].

Клініки Хирсландена, є членами групи приватних клінік (*анг. Hirslanden Private Hospital Group*), одна з них Permanence, що спеціалізується на лікуванні опорно-рухового апарату, ортопедичної хірургії і спортивної медицини. Індивідуальний підхід сприяє швидкому відновленню пацієнтів, приємним доповненням є можливість прогулятися прилеглим парком палацу [16].

Клініка Les Hauts de Genolier (Женол'є) – спеціалізується та відома у всьому світі завдяки чек-ап програмам превентивної медицини або антейдж терапія. Використовуються чек-ап програми (Fost Chek, Essential, Advanced, Excellence, Men`s Health) сутністю якою є профілактика, діагностика і лікування патофізіологічних змін і захворювань пов'язаних з віком. Н-д, Fost Chek проводиться з метою виявлення факторів ризику, пов'язаних зі способом життя (паління, надлишкова вага і ін.) або спадковістю артеріальна гіпертензія, гіперхолестеринемія, цукровий діабет; призначається

пацієнтам до 35 р. У складі клініки є центр фізіотерапії, про здоров'я пацієнтів дбає команда більш 10 фізіотерапевтів, що спеціалізуються на ортопедичній-травматологічній (часто спортивній) реабілітації. Оснащена сучасним обладнанням, серед них для спеціальної реабілітації гомілковостопного, колінного та плечового суглобу [17].

Праведний нами аналіз надання реабілітаційних послуг у країнах Європи свідчить, що кожна клініка чи їх об'єднання, мережа потребують підготовлених фахівців «сучасного типу» або «нового фахівця». Більшість медичних організацій надають послуги в онкологічній нозології, геріатричній медицині тому присутній аспект потреби якісного догляду. Фізична реабілітаційна медицина спрямовує зусилля на міждисциплінарний напрямок праці, для можливості застосування новітніх стандартів надання допомоги. При цьому зберігаються всі основні правила реабілітації: етапність проведення, індивідуальні підходи, непереривність та наступність. Більшість закладів охорони здоров'я мають якусь ринкову нішу (сучасне оснащення, роботизована терапія, напрацьовані програми реабілітації, унікальні програми, кліматотерапії) однак у всіх організаціях застосовується пацієнт-центрований (пацієнторієнтований) підхід надання допомоги.

Виходячи з викликів системи охорони здоров'я, виникає потреба у інноваційній діяльності закладів освіти, які готують відповідних фахівців. Для подальшого вивчення ініціації інноваційної діяльності, вважаємо потрібним розглянути досвід освітніх стратегій міжнародних закладів освіти та науки.

Аналіз інформації, представлений на навчально-наукових сайтах університетів Австрії, дозволив визначити картину професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації. Бакалаврські програми для навчання в інститутах (коледжах), вищих спеціальних школах (Fachhochschule) та університетах Австрії розраховані на шість семестрів. Магістерські програми вищої освіти в Австрії призначені для тих, хто планує вдосконалити свої знання у конкретній спеціальності. Академічні програми такого типу є в усіх університетах і більшості вищих спеціальних шкіл.

Нами встановлено підготовку фахівців в галузі фізіотерапії здійснюють: *Австрійський університет прикладних наук (нім. FH Joanneum, Fachhochschule)*; заклад визначає, що виклики і глобальні тенденції розпізнаються на ранній стадії і реалізуються у курсах освіти та курсах підвищення кваліфікації. FH Joanneum, як прикладний університет пропонує здобувачам практичне навчання у формі очних і заочних, дуальних курсів з міждисциплінарною спрямованістю. Використовуються нові методи викладання і для навчання, і для неперервної освіти. Університет готує

фахівців в таких напрямках: біомедицинська аналітика, дієтологія, ерготерапія, здоров'я та догляд, акушерство, логопедія, фізіотерапія, радіологічна технологія. Та за курсами підвищення кваліфікації: мас-спектрометрія і молекулярна аналітика, прикладна дієтологія, соціальна робота з інвалідами, догляд за хворими з питання психіатричної допомоги, догляд мультиміждисциплінарного лікування хронічної болі [18]. *Університет прикладних наук Санкт-Польтен (нім. St. Pölten Fachhochschule)*, підтримує зв'язок з багатьма університетами-партнерами тому здобувачі мають можливість провести деякий період навчання або пройти стажування за кордоном. В університеті здійснюється підготовка бакалаврів з напрямку: дієтологія, здоров'я та догляд, фізіотерапія. До додаткової освіти в університеті пропонуються курси: прикладна дієтологія, прикладні клінічні дослідження в галузі наук про здоров'я, хода і аналіз ходи з реабілітацією. При університеті є фаховий коледж. Всі структури зміцнюють освіту, дослідження, інновації та передачу знань [19]. *Університет прикладних наук ФХ Віденський Кампус (нім. FH Campus Wien)* здійснює підготовку магістрів за міждисциплінарною магістерською навчальною програмою на базі бакалаврського ступеня прикладних наук із фізіотерапії з присвоєнням випускнику кваліфікації магістра (MScPT). Програма на цьому курсі розрахована на три етапи навчання (приєднуються технічні і управлінські сфери) тому позиціонується як міждисциплінарна. Заклад має широку інфраструктуру пропанує напрямки підготовки: ерготерапія, фізіотерапія, логопедія, сестринські науки, медицина, акушерство, психологія, соціальна робота. Університет пропанує навчання у Відні, Граці, Інсбрузі, Лінці, Зальцбурзі та Мюнхені. Перелік варіюється у різних місцях, але практично у всіх є три напрямки: фізіотерапія, ерготерапія, логопедія. В університеті викладачами впроваджуються такі інноваційні активні методи: метод локусів (допомагає пов'язувати інформацію з сегментами уяви); п'ятирівневий метод читання текстів (відтворення фаз читання) огляд, питання, читання, повторення; метод Феймана (формування навколо себе учбової групи і донесення їй теми простими методиками, яку потрібно вивчити); метод помідору (для продуктивності необхідні часті перерви) [20]. *Дунайський університет м. Кремс (нім. Donau-Universität Krems)*, університет неперервної освіти Кремсу пропонує магістерську програму опорно-рухової фізичної терапії приділяє особливу увагу потребам дорослих здобувачів; пропонують, підвищення кваліфікації в доповнення до трудових відношень. Магістерські програми мають ступінь «академічний експерт» і «сертифіковані програми». Концепція освіти пов'язана з практичною орієнтацією, використовуються професійні завдання та практичний

досвід здобувачів (практичне мислення). Побудова і підтримка соціальних відношень (здобувачі і викладачі вчаться разом один від одного). Орієнтація на компетенції, які являють собою цілісні диспозиції дії, здатність вести себе деяким чином [21]. *Університет прикладних наук у сфері здоров'я Тіроль* (нім. *FH Gesundheit Tirol*) являє собою асамблею з медичним університетом в Тіролі і клініками GmbH, що пропанують багато стажувань всіх програм бакалавриату та магістрів. При університеті прикладних наук відбувається підготовка бакалаврів: сестринська справа, курси здоров'я та здорового харчування. Стратегії закладу і дії вищої освіти характеризують зміцнення здоров'я, відношення к співпраці. Разом з регіональними, національними і міжнародними партнерами втілює інновації в охорону здоров'я, соціальну сферу і освіту [22]. *Університет прикладних наук медичних професій Верхньої Австрії* (нім. *FH Gesundheitsberufe OÖ GmbH*), пропонують підготовку бакалаврів напрямку: біомедична аналітика, дієтологія, ерготерапія, логопедія, фізіотерапія, радіологічна технологія, акушерство, здоров'я та догляд в різних містах Австрії: Лінце, Ріде, Штайрі, Феклабруке. Заклад працює над розробкою додаткових вузькоспеціалізованих курсів підвищення кваліфікації таких як: догляд у операційній, догляд під час замісної ниркової терапії, догляд за дітьми та молоддю і інше [23]. *Медичний університет Граца* (нім. *Die Med Uni Graz*) і його концепція, вбачає людей в їх фізичній і психічній цілісності і унікальності, об'єднуючи їх індивідуальне і соціальне середовище. Всі працівники закладу вносять свій вклад в реалізацію принципу дії на основі досліджень і орієнтацій на людей, індивідуальний підхід до пацієнтів в університетських клініках. Лікарі, науковці, викладачі, здобувачі всі інші співпрацівники вважаються «новаторськими умами». У закладі також відбувається підготовка міжгалузевих медичних наук за магістерською програмою: дієтологи, ерготерапевти, акушерки, логопеди, фізіотерапевти та ін. Особливість за такими фахами, передача знань з втіленням результатів досліджень на практиці. Одночасно приділяється увага міждисциплінарному обміну, щоб здобувачі могли використовувати свої знання і навички для обґрунтування практики. Підготовка зазначених фахівців також відбувається у коледжах (інститутах) Каринтії, Зальцбурзі [24]. *Fachhochschule Kärnten* (нім.) підготовка бакалаврів здійснюється у напрямках: науки про здоров'я, соціальна робота за фахом: ерготерапія, фізіотерапія, мовленева терапія. В структурі закладу існує додатковий центр освіти логопедів. Загальна тривалість бакалаврських програм розрахована на три роки [25]. У *Fachhochschule Salzburg* (нім.) пропонується 7 програм бакалаврів, 1 магістерська, серед яких здійснюється підготовка: ерготерапія, фізіотерапія та догляд [26].

Підготовка фахівців Німеччини є дуже схожою з Австрією і мають спільні зв'язки між собою та іншими країнами Європи. Так Касельська медична школа (у Німеччині) філіал Британського Саутгемптонського університету; Медична школа Асклепіос (у Німеччині) філіал Угорського університету ім. Земельвайсу у Будапешті; Університет Парацельса (у Німеччині) філіал Австрійського університету Зальцбурга; *Universitätsmedizin Neumark am Mieresch Campus Hamburg* (у Німеччині) філіал Румунського державного університету *Neumark am Mieresch*. Здобувачі цих шкіл навчаються за стандартами тих країн де базується даний університет, часто навчання подібних закладів містить в собі перебування за кордоном. Однак на підставі наказів, здобувачі після закінчення мають право працювати у Німеччині. Серед значних і відомих закладів освіти Берлінський медичний університет Шаріте (анг. *Charite University Medicine Berlin*) афільований з Гумбольдтським університетом (анг. *Humboldt University*) та Вільним Берлінським університетом (анг. *Free University of Berlin*). Згідно рейтингу, на протязі останніх декількох років це кращий медичний заклад Німеччини. *Берлінський медичний університет Шаріте* (анг. *Charite University Medicine Berlin*) здійснює підготовку бакалаврів, та магістрів в галузі медичних наук, наук про здоров'я: сестринська справа, фізіотерапія, акушерство, логопедія, ерготерапія. Університет має величезну множену напрямків і методик, що втілюються зі складною інфраструктурою. Так клінічні структури об'єднуються у спеціалізовані центри, які допомагають об'єднанню знань і вже в стінах центрів існує більш звужена міждисциплінарна концепція. Університет сфокусований на дослідженнях (серед яких є онкологічний профіль). Досяг значних результатів у розробці нових методів лікування серцево-судинних і опорно-рухових захворювань [27]. *Гамбурзький університет* (нім. *Universität Hamburg*) здійснює підготовку курсів бакалаврів, магістрів: педагогіка для інвалідів, спеціальна освіта, інтегративна терапія, науки про рух, спортивні науки [28]. *Гейдельберзький університет* (нім. *Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg*) здійснює підготовку фахівців фізіотерапії, логопедії, догляд за похилим віком на факультеті медицини. Концепція, щодо ініціативи міждисциплінарного навчання містить: міжфакультетну орієнтацію, спільну розробку навчальних програм, мультиперспективну комунікацію змісту навчання, модулі побудовані одини на одному, об'єднання модулів у мережі. З метою забезпечення міжфакультетного багатоаспектного підходу в кожному модулі приймають участь по три викладача з різних факультетів. Також учбова програма заснована на рольовій матриці. Рольова матриця супроводжує здобувачів на протязі всього навчання [29]. *Тюбінгенський університет* (нім.

Eberhard Karls Universität Tübingen) готує фахівців у нейрореабілітації, і спортивні науки з упором на зміцнення здоров'я. Позиціонують суму інноваційного, междисциплінарного, міжнародного підходу. Притримуються загальноєвропейські цінності. До них відносять свободу науки і досліджень, свободу думок і слова, рівність всіх людей і повагу людської гідності [30]. *Бранденбурзька вища школа (нім. Medizinische Hochschule Brandenburg Theodor Fontane)* є партнером *Постдамського університету (нім. Universität Postdam)*. Бранденбурзька школа під час підготовки фахівців галузі охорони здоров'я використовує міждисциплінарні семінари, на яких заняття проводять два викладача (н-д мікробіолог і хірург, анатом і кардіолог). Такий метод дозволяє поглянути на зміст теми міждисциплінарно. Віддається перевага проблемному навчанню, близькість до практики, трансформація теоретичних знань у практичні вміння. У закладі навчаються здобувачі з Австрії і Німеччини [31].

З аналізу освітньої системи видно, що кожен заклад вищої освіти намагається задовольнити потреби галузі охорони здоров'я у фахівця «нового типу» або «нового фахівця», застосовуючи різноманітні інноваційні методи. З загального аналізу простежується, що у країнах німецькомовного регіону, особливо у Німеччині, є розвинений онкологічний нозологічний напрямок, тому потребує послуг якісного догляду. Тож, у закладах вищої освіти Німеччини більш розвинений напрямок підготовки сестринської справи як за бакалаврським так і за магістерським рівнем. Однак реалії вказують, що якість – це запорука спільної праці багатьох галузей. Фізична реабілітація має значний розвиток багатосторонньої допомоги, якість якої є наслідком безупинного виявлення складних взаємозв'язків наукових досліджень. Це зумовлено спільною працею креативних і обізнаних фахівців, що відповідають взаємодії міждисциплінарної парадигми. Тому інноваційний напрямок багатьох закладів освіти Австрії і Німеччини (а також інших країн) варіює метою підготовки фахівців здатних взаємодіяти у мультиміждисциплінарних командах. Загалом, середній термін освіти бакалаврів фізичних терапевтів (фізіотерапевтів), ерготерапевтів становить три роки навчання, магістерський рівень 2 роки навчання, здобувачі мають право продовжувати навчання для отримання доктора філософія.

Висновок. Ініціативи міждисциплінарного навчання у міжнародних закладах освіти варіюють. З аналізу виявлено ініціативи: міждисциплінарні структурування програм, міждисциплінарний обмін курсами на деякий період, об'єднання працюючих з навчанням, зведення декілька курсів на визначений період, проведення міждисциплінарних семінарів з одночасним введенням декількох викладачів, введення різних викладачів

у мережевому структуруванні окремих курсів. Застосування новітніх методів, викладачами для посилення інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність закладів освіти сприяє забезпеченню закладів охорони здоров'я кваліфікованими фахівцями, поліпшенню якості системи охорони здоров'я.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Добасенюк О.А. Інновації в освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки: збірник науково-методичних праць*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. С. 12–28.
2. Австрія все про країну : веб-сайт. URL: <https://immigrant-austria.com> (дата звернення 24.07.23).
3. Візирякіна О.М. Необхідність підготовки компетентних фахівців галузі охорони здоров'я з досвіду деяких аспектів міжнародних моделей. *Health-salving technologies, rehabilitation and physical therapy. Collection of articles of the XV International Scientific Conference, 2022 №.3(1)*. С. 15–18.
4. Wiener Privatklinik : веб-сайт. URL: <https://wiener-privatklinik.com> (дата звернення 25.07.23)
5. Universitätsklinikum AKH Wien : веб-сайт. URL: <https://akhwien.at> (дата звернення 30.07.23)
6. Universitätsklinik für Physikalische Medizinischen Universität Wien : веб-сайт. URL : <https://physmedrehab.meduniwien.ac.at> (дата звернення 30.07.23)
7. Клініка реабілітації Ласніцхее. Блог : веб-сайт. URL: <https://booking-clinic.com/kliniki-avstrii/klinika-reabilitatsii-lasnitshee/> (дата звернення 25.07.23)
8. Universitätsklinikum Freiburg : <https://uniklinik-freiburg.de> (дата звернення 30.07.23)
9. St. Josefskrankenhaus Freiburg : веб-сайт. URL: <https://josefskrankenhaus-freiburg.de> (дата звернення 26.07.23)
10. Universitätsklinikum Nürnberg: веб-сайт. URL: <https://klinikumnuernberg.de> (дата звернення 27.07.23)
11. A.R.Z. Ambulantes Reha-Zentrum Nürnberg : веб-сайт. URL : <https://arz-nuernberg.de> (дата звернення 27.07.23)
12. Klinikem rechts der Isar : веб-сайт. URL: <https://mri-tum.de> (дата звернення 27.07.23)
13. Asklepios Kliniken : веб-сайт. URL: <https://asklepios.com> (дата звернення 27.07.23)
14. Криничко Л.Р., Крикун О.Д., Малігон Ю.М. Зарубіжний досвід державного регулювання ринку приватних медичних закладів. *Державне управління. Інвестиції практика та досвід*, 2020. №24. С. 159–164.
15. Klinik Valmont : веб-сайт. URL: <https://corswiss.ch> (дата звернення 27.07.23)
16. Kliniken Hirslanden : веб-сайт. URL: <https://hirslanden.com> (дата звернення 27.07.23)
17. Клініка Les Hauts de Genolier (Женол'є). Блог : Веб-сайт. URL: <https://bookinghealth.ru> (дата звернення 27.07.23)
18. FH Joanneum, Fachhochschule : веб-сайт. URL: <https://www.fh-joanneum.at> (дата звернення 22.07.23)
19. St. Pölten Fachhochschule : Веб-сайт. URL: <https://www.fhstp.ac.at> (дата звернення 31.07.23)
20. FH Campus Wien : веб-сайт. URL: <https://www.fh-campuswien.ac.at> (дата звернення 23.07.23)

21. Donau-Universität Krems : Веб-сайт. URL: <https://dunau-uni.ac.at> (дата звернення 22.07.23)

22. FH Gesundheit Tirol : веб-сайт. URL: <http://www.studieren.at/hochschulen-oesterreich/fh-gesundheit> (дата звернення 23.07.23)

23. FH Gesundheitsberufe OÖ GmbH : веб-сайт. URL: <https://www.fh-gesundheitsberufe.at> (дата звернення 23.07.23)

24. Die Med Uni Graz : Веб-сайт. URL: <https://medunigraz.at> (дата звернення 27.07.23)

25. Fachhochschule Kärnten : веб-сайт. URL: <https://fh-kaerten.at> (дата звернення 28.07.23)

26. Fachhochschule Salzburg : веб-сайт. URL: <https://fh-salzburg> (дата звернення 28.07.23)

27. Charite Medizinische Universität Berlin : веб-сайт. URL: <https://charite.de> (дата звернення 28.07.23)

28. Universität Hamburg : веб-сайт. URL: <https://uni-hamburg.de> (дата звернення 28.07.23)

29. Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg : веб-сайт. URL: <https://uni-heidelberg.de> (дата звернення 28.07.23)

30. Eberhard Karls Universität Tübingen : веб-сайт. URL: <https://uni-tuebingen.de> (дата звернення 28.07.23)

31. Medizinische Hochschule Brandenburg Theodor Fontane : веб-сайт. URL: <https://mhb-fontane.de> (дата звернення 28.07.23)

FORMATION OF LEADERSHIP COMPETENCE TO FUTURE SPECIALISTS IN NAVIGATION AND SHIP HANDLING IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING: SUBSTANTIATION AND STUDY OF THE EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL CONDITIONS

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ СУДНОМ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ: ОБҐРУНТУВАННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ

The article presents the pedagogical conditions for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training. To determine these pedagogical conditions, there have been taken into account the results of generalization of pedagogical theory (conclusions of scientific publications, studies, conference materials, etc.), pedagogical practice (the results of the confirmatory stage of the experiment, surveys of academic staff, experts, cadets (students), etc.), expert opinions and results of applying mathematical statistics methods, such as factor analysis. The pedagogical conditions for the formation of leadership competence are considered as various factors, the introduction of which in professional training ensures the effective formation of cognitive, practical and active, professional and personal, and value and motivational components of leadership competence.

It has been found that in order to form the leadership competence to future specialists in navigation and ship management in the process of professional training, it is important to develop the ideas of future navigators about leadership in professional activities through informal education – trainings, master classes, seminars, distance learning courses, webinars, etc; the use of innovative forms and methods of teaching to develop cadets' and students' skills and abilities to work with ship's crew, manage navigation bridge resources and work in a team; application of interactive (dialogic-discussion) technologies for the formation of communicative leadership skills and abilities, development of emotional intelligence of future navigators; training of research and teaching staff to provide pedagogical support for the leadership behavior of cadets (students) in the process of professional training.
Key words: pedagogical conditions, leadership competence, specialists in navigation and ship handling, cadets and students, professional training, leadership qualities, leadership.

У статті представлено педагогічні умови формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління

судном у процесі професійної підготовки. Для визначення цих педагогічних умов враховано результати узагальнення педагогічної теорії (висновків наукових публікацій, досліджень, матеріалів конференцій тощо), педагогічної практики (результати констатувального етапу експерименту, опитування науково-педагогічних працівників, експертів, курсантів (студентів) тощо), думки експертного середовища та результати застосування методів математичної статистики, наприклад факторного аналізу. Педагогічні умови формування лідерської компетентності розглядаються як різноманітні чинники, впровадження яких у професійну підготовку забезпечує дієве формування когнітивного, практично-діяльнісного, професійно-особистісного та ціннісно-мотиваційного компонентів лідерської компетентності.

З'ясовано, що для формування лідерської компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління судном у процесі професійної підготовки важливе значення має розвиток уявлень майбутніх судноводіїв про лідерство у професійній діяльності засобами неформальної освіти – тренінгів, майстер-класів, семінарів, дистанційних курсів, вебінарів тощо; застосування інноваційних форм і методів навчання для формування в курсантів і студентів умінь і навичок роботи з персоналом екіпажу судна, управління ресурсами навігаційного містка і вміння працювати в команді; застосування інтерактивних (діалогічно-дискусійних) технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок, розвитку емоційного інтелекту майбутніх судноводіїв; підготовка науково-педагогічних працівників до педагогічної підтримки лідерської поведінки курсантів (студентів) у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови, лідерська компетентність, фахівці з навігації та управління судном, курсанти і студенти, професійна підготовка, лідерські якості, лідерство.

УДК 378.035:316.46-047.2:629.05.72(043.3)
 DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.21>

Vorokhobina D.L.,
 Senior Lecturer at the Department of Humanities,
 Danube Institute of National University
 «Odesa Maritime Academy»

Problem statement. The need to identify and substantiate the pedagogical conditions for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling is due to the results of generalizing the pedagogical theory and practice of professional training of future navigators. In particular, the regulatory documents standardizing the training of future specialists in maritime higher education institutions in specialty 271 «River and Sea Transport» provide for the need to develop leadership

competence. International regulations, in particular the International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (hereinafter referred to as STCW International Convention 78/95) [1], the Manila Amendments (2010) to the Seafarers Training, Certification, & Watchkeeping (STCW) Code [2] also require future navigators to demonstrate the ability to apply leadership skills and the ability to work in a team, the ability to apply methods of managing tasks and workload of ship's

crew members, the ability to use methods of effective resource management, to manage and motivate ship's crew personnel, etc.

The results of the analysis of the professional training of future specialists in navigation and ship handling also reinforce the relevance of the topic. The data of the pilot study show that graduates of maritime higher education institutions acquire insufficient theoretical knowledge and do not acquire a sufficient level of skills, which is the basis of leadership competence. It must also be noted that the content, forms and methods of developing leadership competence do not fully meet the current requirements of the labor market, do not ensure the effective development of knowledge, skills and abilities that provide leadership to the ship's captain or their mates.

Analysis of recent research and publications.

The generalization of scientific sources allows to conclude that the problem of leadership is considered through the perspective of numerous concepts and theories. However, all theories of leadership should be considered as a whole, as the limits between them are rather conditional. The issues of leadership formation, development of leadership qualities and competence of water transport specialists were the subject of attention of O. Bezlutska (theoretical aspects of leadership qualities of a ship's officer, psychological bases of development of leadership qualities of future navigators in a higher educational institution, methods and forms of development of leadership competencies of future navigators) [3–4], O. Kostyria (leadership in a multinational crew: requirements of an international maritime organization) [5].

Some aspects of psychological support for the development of leadership qualities of maritime transport specialists were the subject of attention of H. Kryvorotko [6, p. 400–408] and P. Kryvoruchko [7].

Highlighting previously unresolved parts of the problem. However, the solution of the scientific task of forming the leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training in maritime higher education institutions has not been the subject of a separate study. The pedagogical conditions for the formation of this important competence for future navigators need to be substantiated, taking into account national and foreign educational trends in the development of leadership potential.

The aim of the article is to present and substantiate the pedagogical conditions for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training in maritime higher educational institutions.

Presentation of the basic material. Scholars interpret the concept of «pedagogical conditions» in different ways. In particular, A. Lytvyn defines them as «a set of specially designed general factors of influence on the external and internal circumstances

of the educational process and personal parameters of all its participants, which ensure the integrity of education and upbringing in the information and educational environment of the educational institution in accordance with the requirements of society» [8, p. 28]. Professor O. Didenko proposes to understand pedagogical conditions as «a set of interrelated and interdependent circumstances that have an impact on learning (education). These circumstances are determined through systematic research and experimental activities, generalization of the results of the analysis of pedagogical theory and innovative practice and involve the selection, design and application of content elements, technologies, methods, techniques, as well as organizational forms of education to achieve certain didactic goals» [9].

Taking into account these definitions, we can state that the pedagogical conditions for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling are various factors (organization of educational space, use of modern technologies and their elements, effective forms, methods, techniques and means, methodological approaches to teaching, creation of a favorable social and psychological climate of higher education institutions, differentiated approach to teaching different groups of students, etc.), the implementation of which in professional training ensures the effective formation of cognitive, practical and active, professional and personal, and value and motivational components of leadership competence.

To determine the pedagogical conditions for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling, it is advisable to take into account the results of generalization of *pedagogical theory* (conclusions of scientific publications, studies, conference materials, etc.), *pedagogical practice* (the results of the confirmatory stage of the experiment, surveys of academic staff, experts, cadets (students), etc.), expert opinions and results of applying mathematical statistics methods, such as factor analysis. This is a statistical method that allows you to reduce the number of variables and find the main factors that affect a certain process or phenomenon. To determine the effective pedagogical conditions for the formation of leadership competence, factor analysis should be applied on the basis of data from a survey of experts on the factors that influence the formation of leadership competence.

With regard to the generalization of pedagogical theory, the research and search activity allowed us to identify a number of studies in which scientists consider various aspects of the formation and development of leadership, leadership potential and leadership competence of maritime professionals. The results of the generalization of pedagogical theory have made it possible to identify a fairly wide range of pedagogical conditions that can be used to form the

leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training. However, for the objectivity of the study, *it is advisable to take into account the results of the generalization of pedagogical practice*, in particular the results of a survey of academic staff, experts, cadets (students) and the opinions of the expert community. The preliminary results of the study have revealed that in the context of developing the leadership competence to future specialists in navigation and ship handling during their studies in maritime higher education institutions, certain shortcomings have been identified, including an insufficient focus on the development of leadership competence; lack of opportunities for practical application of leadership competence; insufficient attention to the individual needs of cadets (students) and their personal development; insufficient use of the potential of best practices and the experience of well-known leaders; insufficient interaction between lecturers of different disciplines; insufficient attention to the study of ethical aspects of leadership by students; insufficient attention to the content of the educational components of the educational and professional program for the development of intercultural competence, etc.

Thus, taking into account the results of generalization of pedagogical theory and practice, a list of pedagogical conditions that can be used to form the leadership competence of future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training is determined. However, to ensure the objectivity and reliability of the conclusions, it is advisable to use *the method of expert assessment*.

For this purpose, 10 experts were chosen using the method of self-assessment from among the pre-selected candidates and asked to rank the pedagogical conditions from the list compiled on the basis of the results of the analysis of pedagogical theory and practice. For each pedagogical condition, a separate item was created in the list that contains the formulation of this condition. The experts were asked to supplement the list with those conditions that, in their opinion, are more appropriate in the system of professional training of future navigators. Experts were offered an evaluation scale that reflects the degree of importance of pedagogical conditions. The scale consisted of numbers from 1 to 5, where 1 is the lowest priority rank and 5 is the highest priority rank. Next, each expert should give a rating according to the rating scale for each item on the list. Then the average score for each item was calculated by summing (adding) all the scores given by the experts and dividing them by the number of experts (10). As a result, we have ranked the pedagogical conditions by their significance.

Subsequently, the pedagogical conditions defined by the experts were slightly adjusted taking into account the peculiarities of the professional activity of

future specialists in navigation and ship handling and foreign experience in training of navigators, as well as the results of the ascertaining stage of the pedagogical experiment, which showed insufficient awareness of cadets (students) of the specifics of leadership competence.

The next step in determining the main pedagogical conditions that can be further substantiated and experimentally tested for effectiveness is to use a statistical method – factor analysis, which reduces the number of variables (pedagogical conditions).

Thus, using the method of factor analysis, it was determined that for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training the following pedagogical conditions are important:

developing future navigators' understanding of leadership in their professional activities through informal education, such as trainings, master classes, seminars, distance learning courses, webinars, etc;

use of innovative forms and methods of teaching to develop cadets' and students' skills and abilities to work with ship's crew, manage navigation bridge resources and work in a team;

the use of interactive (dialogic-discussion) technologies for the formation of communicative leadership skills and the development of emotional intelligence of future navigators;

training of research and teaching staff to provide pedagogical support for the leadership behavior of cadets (students) in the process of professional training.

Here we substantiate the identified pedagogical conditions.

Regarding *the first pedagogical condition*, the development of the ideas of future navigators about leadership in professional activity involves the impact on the cognitive component of leadership competence, as it ensures the formation and deepening of knowledge of the psychology of work with personnel, the peculiarities of human resource management, communication, the peculiarities of team formation and coordination, etc. The means that can be used for this purpose may vary. However, since the content of education is determined by the approved standard of higher education in specialty 271 «River and Sea Transport» for the first (bachelor's) level of higher education, as well as by the educational components of the educational and professional program «Navigation and Ship Handling at sea» of the first (bachelor's) level of higher education, it is advisable to additionally use the potential of informal education, in particular trainings, master classes, seminars, distance courses, webinars, etc. to develop leadership competence.

Regarding *the second pedagogical condition*, the use of innovative forms and methods of teaching involves the impact on the practical and active

component of leadership competence, as it involves the development of students' (cadets') skills and abilities that ensure leadership competence, in particular, skills in working with the crew, managing the resources of the navigation bridge and the ability to work in a team.

The use of innovative forms and methods of teaching can significantly improve the development of students' skills and abilities to work with ship's crew, manage navigation site resources and work in a team. In particular, the use of simulators and virtual reality allows students to acquire practical skills not only in visual perception. This allows them to learn how to effectively communicate with crew members, manage resources, and perform navigation tasks in true-to-life conditions.

Regarding *the third pedagogical condition*, the study assumes that the use of interactive (dialogic-discussion) technologies in the educational process will contribute to the formation of communicative leadership skills of future navigators, the development of their emotional intelligence as an important component of leadership competence. Interactive dialogues and discussions allow students to improve their listening and speaking skills. They learn to effectively perceive and understand information, express themselves clearly and convincingly, and show tolerance for different views and cultures. This improves verbal and non-verbal communication skills, networking with other students, and the ability to engage in constructive discussions. The use of interactive (dialogic-discussion) technologies helps teach cadets (students) to actively listen and understand others, to show empathy and compassion, and to establish contact with interlocutors. They learn how to express their thoughts in a clear and convincing way. These character traits are important for future leadership in professional activities. The participation of cadets (students) in dialogues and discussions promotes awareness of their emotions, understanding their origin and influence their behavior. Future navigators learn to be conscious of their emotions and reactions, which generally contributes to the development of emotional self-control and the ability to manage emotions.

As for *the fourth pedagogical condition*, the training of research and teaching staff to provide pedagogical support for the leadership behavior of cadets (students) in the process of professional training is also important for the formation of leadership competence to future navigators.

Pedagogical support for leadership behavior encourages cadets (students) to actively participate in the educational process. It contributes to the development of their self-organization, responsibility and initiative. Instructors who support students' leadership behavior create an atmosphere where students feel they are successful and see themselves as active participants in the learning process.

Conclusions. To form the leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training, it is important to *develop the ideas of future navigators about leadership in professional activities through informal education – trainings, master classes, seminars, distance learning courses, webinars, etc; use of innovative forms and methods of teaching to develop cadets' and students' skills and abilities to work with ship's crew, manage navigation bridge resources and work in a team; the use of interactive (dialogic-discussion) technologies for the formation of communicative leadership skills and the development of emotional intelligence of future navigators; training of research and teaching staff to provide pedagogical support for the leadership behavior of cadets (students) in the process of professional training.*

Substantiation of pedagogical conditions for the formation of leadership competence to future specialists in navigation and ship handling in the process of professional training allows to proceed to the next stage of the experimental study – the formative stage, which is aimed at testing the research hypothesis on the effectiveness of the substantiated pedagogical conditions. These are the prospects for further scientific research.

REFERENCES:

1. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978, as amended in 1995 (STCW Convention) ... and Seafarer's Training, Certification and Watchkeeping Code (STCW Code), including resolution 2 of the 1995 STCW Conference. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/241074?ln>.
2. Manila Amendments to the STCW Convention A Quick Guide for Seafarers URL: <https://www.ics-shipping.org/wp-content/uploads/2020/08/manila-amendments-to-the-stcw-convention.pdf>.
3. Безлуцька О. П. Методи і форми розвитку лідерських компетентностей у майбутніх судових офіцерів у процесі вивчення дисципліни «Менеджмент морських ресурсів». *World Science: International Scientific and Practical Conference*. 2017. № 1 (17). Vol. 3. С. 4–7.
4. Безлуцька О. П. Психологічні чинники впливу на лідерські якості судоводія в умовах рейсу. *Інтернаука: міжнар. наук. журн.* 2017. № 1 (1). С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_1%281%29__16 (дата звернення: 19.04.2023).
5. Костиця О. В. Лідерство в багатонаціональному екіпажі: вимоги міжнародної морської організації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 4 (33). С. 122–127. DOI: doi.org/10.32837/руув.v0i4.635.
6. Криворотько Г. С. Психологічна характеристика особливих умов діяльності моряків далекого плавання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (1). С. 400–408.

7. Криворучко П. П. Психологічне забезпечення професійної діяльності корабельних спеціалістів у тривалому плаванні: дис. ... канд. психол. наук: 20.02.02. Київ: Київський військовий гуманітарний ін-т, 1998. 263 с.

8. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.

9. Діденко О., Костюченко М. Лідерська компетентність як предмет наукових досліджень. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Сер.: Педагогічні науки. Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2022. № 2 (29). С. 208–221. URL: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1046> (дата звернення: 11.04.2023)

ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА МЕТОДИКА CLIL: ВІДКРИТТЯ НОВИХ ГОРИЗОНТІВ В НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

INTEGRATED APPROACH IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE AND THE CLIL METHOD: OPENING NEW HORIZONS IN EDUCATION OF STUDENTS OF LANGUAGE SPECIALITIES

У статті розглядаються навчальні підходи до вивчення іноземної мови, а саме: інтегрований підхід та методика CLIL (Content and Language Integrated Learning). Особлива увага приділяється висвітленню їхніх переваг та можливостей як засобів покращення навчання та розвитку мовленнєвої компетентності студентів. Дослідження демонструє, що інтегроване вивчення іноземної мови і спеціалізованого матеріалу може поліпшити якість навчання у закладах вищої освіти, і підготовку студентів до міжнародної співпраці та кар'єрного росту. Наведено декілька прикладів науковців, які відомі своїми дослідженнями та програмами в галузі впровадження методики CLIL та інших інтегрованих підходів до вивчення іноземних мов та інших предметів.

Стаття аналізує з інноваційної та практичної точок зору розуміння сутності двох окреслених методик та їхнього впливу на навчальний процес. Досліджено та порівняно переваги та можливості інтегрованого підходу та методики CLIL у вивченні іноземних мов та інших предметів. Дане дослідження відкриває нові перспективи для ефективного вивчення іноземних мов та поглиблення знань у різних предметних галузях, підтримуючи розвиток студентів у багатьох аспектах навчання.

У статті досліджено і визначено, що впровадження предметно-мовного інтегрованого навчання у процес освіти активізує пізнавальні здібності здобувачів вищої освіти та стимулює їх бажання вивчати різні навчальні предмети іноземною мовою. Розглянуто основні складові методики CLIL (вибір предметів, мовленнєві компетентності, автентичність, взаємодія та співпраця, контекст, оцінювання) та її принципи. Розглянуто приклади застосування методики CLIL та інтегрованого підходу в навчанні. Доведено, що інтегрований підхід у навчанні і освіті розглядається науковцями як підхід, що сприяє злиттю різних аспектів навчання та розвитку студентів через інтеграцію різних дисциплін, практик, методів, ідеологій і підходів. Інтегрований підхід передбачає об'єднання різних предметів і навчальних дисциплін у взаємозв'язаний навчальний контекст. Доведено, що методика CLIL та інтегрований підхід можуть бути успішно використані в різних галузях та допомагають студентам розвивати мовні навички, одночасно отримуючи знання в інших предметах.

Ключові слова: інтегрований підхід, методика CLIL, іномовна компетентність, здобувачі вищої освіти, мовні спеціальності.

The article examines the educational approaches to learning a foreign language, namely: the integrated approach and the CLIL (Content and Language Integrated Learning) methodology. Particular attention is paid to highlighting their advantages and opportunities as means of improving learning and developing students' language competence. The study demonstrates that integrated learning of a foreign language and specialized material can improve the quality of education in higher education institutions, and prepare students for international cooperation and career growth. Several examples of scientists who are known for their research and programs in the field of implementation of the CLIL methodology and other integrated approaches to learning foreign languages and other subjects are given. The article analyzes from an innovative and practical point of view the understanding of the essence of the two outlined methods and their impact on the learning process. The advantages and opportunities of the integrated approach and the CLIL methodology in learning foreign languages and other subjects are studied and compared. This study opens up new perspectives for effective learning of foreign languages and deepening knowledge in various subject areas, supporting the development of students in many aspects of learning. The article examines and determines that the introduction of subject-language integrated learning in the education process activates the cognitive abilities of higher education applicants and stimulates their desire to learn various subjects in a foreign language. The main components of the CLIL methodology (selection of subjects, language competencies, authenticity, interaction and cooperation, context, evaluation) and its principles are considered. Examples of application of the CLIL methodology and integrated approach in teaching are given. It is proved that the integrated approach in teaching and education is considered by scientists as an approach that promotes the fusion of different aspects of learning and development of students through the integration of different disciplines, practices, methods, ideologies and approaches. The integrated approach involves combining different subjects and academic disciplines into an interconnected learning context. It is proved that the CLIL methodology and integrated approach can be successfully used in different fields and help students develop language skills, while gaining knowledge in other subjects.

Key words: integrated approach, CLIL methodology, foreign language competence, higher education applicants, language specialties.

УДК 81'243:378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.22>

Гайдай І.О.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій та мовної підготовки
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Кошелєва М.В.,

ст. викладач кафедри педагогічних
технологій та мовної підготовки
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Суворова Л.К.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій та мовної підготовки
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Паньковик Н.М.,

асистент кафедри педагогічних
технологій та мовної підготовки
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному освітньому середовищі вивчення іноземної мови стає ключовим елементом підготовки здобувачів вищої освіти мовних спеціальностей.

Зараз існують різні підходи до викладання іноземних мов, однак проблемою є відсутність уніфікованого методу, який би забезпечував інтеграцію навчання іноземної мови зі спеціалізованими предметами.

Методика CLIL (Content and Language Integrated Learning) визначається як один із можливих інтегрованих підходів. Однак існують питання щодо ефективності і впровадження цієї методики у вищій освіті, а також до визначення переваг і викликів, пов'язаних з її застосуванням. Отже, проблемою є потреба у дослідженні можливостей та обмежень використання методики CLIL у вивченні іноземної мови студентами мовних спеціальностей та виявлення її потенційних переваг для підвищення якості освіти та професійної підготовки майбутніх лінгвістів та перекладачів. Зазначена проблема стає актуальною у зв'язку з ростом глобалізації, збільшенням потреби в міжнародному спілкуванні і зростаючою конкуренцією на ринку праці. Сучасні фахівці з іноземної мови повинні не лише володіти іноземною мовою на високому рівні, але й мати глибокі знання в обраній спеціальності, щоб успішно працювати в міжнародному середовищі або в галузях, де важлива мовленнєва компетентність.

Отже, встановлення ефективних стратегій і методів інтегрованого вивчення іноземної мови і спеціалізованої дисципліни є нагальним завданням для освітнього сектору. Дослідження цієї проблеми може сприяти вдосконаленню підготовки студентів мовних спеціальностей, що робить це питання важливим для наукової спільноти та освітніх установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика CLIL стала дуже популярною в освітній галузі, особливо в контексті вивчення іноземних мов. Дослідники займалися вивченням ефективності цієї методики для покращення мовленнєвої компетентності студентів і їх здатності використовувати мову в контексті спеціалізованих предметів.

Аналіз публікацій з цієї теми свідчить про те, що інтегроване вивчення іноземної мови і спеціалізованого матеріалу може поліпшити якість закладів вищої освіти і підготовку студентів до міжнародної співпраці та кар'єрного росту. Багато наукових праць ставлять акцент на розвиток мовних навичок, зокрема на розвиток мовленнєвої компетентності, лексичного та граматичного багатства мови в контексті конкретних предметів.

Оскільки багато студентів з різних країн вивчають іноземну мову і взаємодіють у контексті методики CLIL, деякі дослідники також досліджують міжкультурний аспект цієї методики. Технологічні інновації, такі як віртуальна реальність і відеоконференції, впливають на розробку та впровадження методики CLIL, розширюючи можливості використання іноземної мови в різних сферах навчання. Звісно ці тенденції можуть змінюватися з часом і нові дослідження та публікації можуть розкривати додаткові аспекти застосування інтегрованого підходу та методики CLIL.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на активний дослідницький і практичний інтерес до методики CLIL та інтегрованого підходу в навчанні, деякі аспекти ще залишаються невирішеними або потребують додаткового дослідження. Так, незважаючи на позитивний загальний вплив методики CLIL та інтегрованого підходу на розвиток мовленнєвої і предметної компетентності, потрібно докладніше вивчити, як ці методики впливають на конкретні аспекти навчання та результати навчання студентів.

Питання підготовки вчителів до викладання методики CLIL та інтегрованого навчання залишається актуальним, зокрема питання, як правильно підготувати вчителів до успішної реалізації цих методик. Розробка ефективних систем оцінювання студентів, які вивчають предмети іноземною мовою, є важливим завданням, і це може включати розробку спеціалізованих тестів та критеріїв оцінювання, особливо у вищій освіті, де студенти можуть мати різний рівень мовленнєвої компетентності. Дослідження знаходяться на стадії вивчення того, як адаптувати методики CLIL та інтегрованого навчання для різних аудиторій.

Актуальним залишається питання, як забезпечити високу якість навчання та дотримання стандартів у закладах вищої освіти, де застосовують методику CLIL та інтегрований підхід. У випадках, коли студенти вивчають іноземну мову як частину методики CLIL, може виникнути асиметрія в рівнях володіння мовою та предметом. Отож виникає проблема, як цю асиметрію краще вирівнювати і контролювати.

Ці аспекти є предметом активного наукового обговорення і досліджень у сфері освіти. Розв'язання цих питань важливе для подальшого розвитку і оптимізації методики CLIL та інтегрованого підходу в навчанні для досягнення максимальної ефективності та користі для студентів.

Мета даної наукової розвідки полягає в розгляді та аналізі інтегрованого підходу та методики CLIL як інноваційних методів вивчення іноземних мов та предметів, які поєднують навчання мови та спеціалізованого матеріалу, щоб досягти максимальної ефективності навчання студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження щодо інтегрованого підходу у вивченні іноземних мов і методики CLIL (Content and Language Integrated Learning) проводяться великою кількістю вчених та педагогів у всьому світі. Розглянемо декілька прикладів авторитетних дослідників і вчених, які активно вивчають та досліджують ці методики.

Девід Марш (David Marsh) є одним із провідних вчених у галузі методики CLIL. Він працював над теоретичними та прикладними аспектами використання CLIL у навчальному процесі. У 1994 році

Д. Марш як дослідник у галузі багатомовної освіти презентував термін CLIL (від англ. Content and Language Integrated Learning) для позначення методики викладання і вивчення загальноосвітніх предметів (або окремих розділів) іноземною мовою. Внесок Д. Марша в цю галузь має велике значення для розвитку освіти та покращення вивчення іноземних мов [4].

Дослідження До Коул (Do Coyle) у сфері інтегрованого підходу та методики CLIL допомагають розуміти, як краще впроваджувати ці методики у практику [2, с. 27].

Анна Юл Шамо (Anna Uhl Chamot) спеціалізується на вивченні мовної метафори та використанні іноземних мов у багатоаспектному навчанні, що є важливим аспектом методики CLIL [1, с. 135].

Окрім того, дослідженням та впровадженням методики CLIL та інших інтегрованих підходів до вивчення іноземних мов та предметів активно займаються відомі у всьому світі університети та освітні інститути. Серед них – Університет Гронінгена (Нідерланди), Університет Сієнці (Італія), Університет Осло (Норвегія), Університет Мічигану (США), Університет Ель (США), Університет Кембридж (Велика Британія). Робота цих установ сприяє подальшому розвитку методики CLIL та інших інтегрованих методів навчання. Основна ідея CLIL полягає в тому, щоб навчати предметні предмети, такі як наука, математика, історія чи мистецтво, одночасно з вивченням іноземної мови, таким чином, забезпечуючи подвійний результат – засвоєння предметних знань і розвиток мовленнєвих навичок [3, с. 265].

Розглянемо основні складові методики CLIL:

1. *Вибір предметів.* У методиці CLIL викладання предметів відбувається через мову. Важливо вибрати предмети, які мають потенціал для ефективного використання мови та залучення студентів до активного спілкування.

2. *Мовленнєві компетентності.* Вчителі повинні бути свідомими мовленнєвих компетентностей студентів і враховувати їх рівень, коли розробляють уроки. Методика CLIL розвиває різні мовленнєві аспекти, такі як читання, письмо, слухання та мовлення.

3. *Автентичність.* Використання реальних матеріалів і джерел сприяє реалістичному вивченню предметів із залученням мови. Викладачі можуть використовувати автентичні тексти, відео, аудіо та ресурси, які використовуються носіями мови.

4. *Взаємодія та співпраця.* Методика CLIL акцентує на спільній діяльності студентів, їх взаємодії та співпраці в групах. Це сприяє розвитку комунікативних навичок та забезпечує більше практики у вживанні мови.

5. *Контекст.* Важливо створювати контекстуальні ситуації, в яких студенти могли б

застосовувати мову для розв'язання завдань та спілкування в реальних життєвих ситуаціях.

6. *Оцінювання.* Оцінювання у методиці CLIL повинно охоплювати не лише знання предметів, а й мовленнєві навички студентів. Варто залучати як письмові, так і усні форми оцінювання.

Серед принципів методики CLIL варто зазначити наступні:

1. Забезпечення активного залучення студентів у процес навчання.

2. Постійний розвиток мовленнєвих навичок на рівні, що відповідає вимогам уроків.

3. Підтримка автентичного зв'язку з предметами через іноземну мову.

4. Співпраця зі спеціалістами предметів для забезпечення якісного інтегрованого навчання.

5. Залучення різних типів вправ та завдань для стимулювання креативності та активного мислення.

На нашу думку, серед переваг методики CLIL можна зазначити наступні:

1. Розвиток мовленнєвих навичок. Використання іноземної мови в контексті навчання предметних знань допомагає розвивати мовленнєві навички студентів, забезпечуючи їхню здатність використовувати мову для розуміння і висловлювання ідей.

2. Збагачення предметних знань. Студенти вивчають предмети, одночасно розвиваючи іноземну мову, що забезпечує більш глибоке і всебічне засвоєння матеріалу.

3. Розвиток когнітивних навичок. Методика CLIL сприяє розвитку критичного мислення, аналізу та проблемного мислення у студентів, що дозволяє їм краще розуміти та застосовувати навчальний матеріал.

Застосування методики CLIL може мати різноманітні варіації в залежності від навчального предмету та рівня студентів. Розглянемо приклад застосування методики CLIL в навчанні історії на прикладі уроку про Велику Французьку революцію:

Предмет: Історія

Тема: Велика Французька революція

Мова: Англійська

Мета уроку: Застосувати іноземну мову для вивчення історичних подій Великої Французької революції та розвитку мовних навичок студентів.

Введення (10 хвилин). Викладач представляє тему уроку та визначає ключові поняття, які будуть вивчатися. Він використовує англійську мову для комунікації та активізації мовних навичок студентів зі словниковим запасом.

Розповідь та аналіз (20 хвилин). Викладач може користуватися автентичними англійськими текстами або відео про Велику Французьку революцію для розповіді студентам про історичні події та причини революції. Під час розповіді, викладач активно взаємодіє зі студентами, спонукаючи їх

задавати запитання, коментувати та обговорювати інформацію.

Групова робота (30 хвилин). Студенти поділяються на групи та отримують різні історичні джерела (тексти, графіки, фото) про Велику Французьку революцію. Вони співпрацюють в англійських групах для аналізу та інтерпретації матеріалу, розвиваючи мовленнєві навички та критичне мислення.

Презентація (15 хвилин). Кожна група представляє свої висновки та аналіз історичних джерел перед класом, використовуючи англійську мову для комунікації. Це сприяє розвитку усних мовних навичок та впевненості у використанні мови.

Підсумок (5 хвилин). Викладач резюмує ключові пункти уроку, закріплюючи історичні знання та мовні навички студентів.

Цей приклад демонструє, як методика CLIL дозволяє вивчати історію через іноземну мову, розвиваючи при цьому мовні та предметні навички студентів. Під час уроку, студенти активно залучаються в процес вивчення, застосовуючи мову для розуміння та обговорення історичних подій. Такий інтегрований підхід допомагає студентам збагатити свої знання та вміння, одночасно розвиваючи мовленнєві компетентності, що забезпечує більш цілісне та успішне навчання.

Методика CLIL може бути успішною, якщо вчителі спрямовують увагу на розвиток мовних навичок і предметних знань, забезпечуючи багатоаспектний підхід до навчання, що сприяє глибшому розумінню матеріалу та покращенню комунікаційних здібностей студентів.

Розглянемо інтегрований підхід (integrated approach) у вивченні іноземної мови. Цей підхід є цікавою і ефективною методологією, яка поєднує різні підходи та стратегії для забезпечення більш повного, поглибленого та збалансованого процесу вивчення іноземної мови. Він враховує всі аспекти навчання, такі як мовлення, аудіювання, читання та письмо, і акцентує увагу на реальних життєвих ситуаціях для застосування здобутих знань.

Інтегрований підхід у навчанні і освіті розглядається науковцями як підхід, що сприяє злиттю різних аспектів навчання та розвитку студентів через інтеграцію різних дисциплін, практик, методів, ідеологій і підходів. Інтегрований підхід передбачає об'єднання різних предметів і навчальних дисциплін у взаємозв'язаний навчальний контекст. Наприклад, інтегрований підхід може включати в себе поєднання предметів, таких як математика і наука, мистецтво і історія, для більш глибокого розуміння теми або концепції. Інтегрований підхід сприяє контекстуалізації навчання, де студенти вивчають матеріал не як ізольовані факти, а в контексті реальних ситуацій, проблем або завдань. Науковці розглядають інтегрований підхід як засіб сприяння здоровому розвитку студентів,

включаючи їхні інтелектуальні, соціальні, емоційні та творчі аспекти. Важливим аспектом інтегрованого підходу є його практичне застосування в реальному житті. Це означає, що студенти навчаються навичкам і знанням, які можуть бути корисними в різних ситуаціях та в майбутньому професійному житті. Інтегрований підхід дозволяє студентам розвивати глибоке розуміння теми або проблеми, оскільки вони розглядають її з різних точок зору та досліджують взаємозв'язки між різними аспектами.

Загалом інтегрований підхід розглядається науковцями як спосіб розширити та поглибити навчання, зробити його більш цікавим та корисним для студентів, а також сприяти їхньому загальному розвитку та підготовці до реальних життєвих викликів. Приклад інтегрованого підходу може включати створення уроку, під час якого студенти слухають аудіозаписи в різних ситуаціях, далі вони обговорюють їх у групах або парами, використовуючи активну мовленнєву практику. Потім вони можуть створити проєкт, пов'язаний з цією темою, наприклад, рольову гру або короткий фільм, де вони застосують отримані знання та навички. Такий підхід допомагає студентам розвивати не тільки мовленнєві навички, але й творчість, комунікацію та співпрацю.

Науковці вважають, що інтегрований підхід має низку переваг, серед яких можемо визначити наступні:

Більш глибоке засвоєння мови. Інтегрований підхід надає можливість занурення студентів у мовне середовище, що сприяє більш глибокому засвоєнню граматики, лексики та інших аспектів мови.

Практичність іноземної мови. Студенти навчаються застосовувати мову в різних ситуаціях, що сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок та впевненості.

Збагачення культурного розуміння. Інтегрований підхід дозволяє студентам досліджувати культуру країн, де використовується мова, що збагачує їхнє культурне розуміння та розширює світогляд.

Застосування інтегрованого підходу у викладанні іноземної мови може бути варіативним та охоплювати різні аспекти мовного навчання. Розглянемо приклад інтегрованого підходу у викладанні англійської мови на прикладі уроку для студентів рівня Advanced на темі "Health and Food".

Тема: Health and Food Рівень: Advanced

Введення (10 хвилин). Викладач може почати урок запитаннями для обговорення "What are some current health and food trends?" або "How does culture influence our eating habits?" Запитання такого рівня стимулюють студентів висловлювати складні думки та аргументувати свої погляди, розвиваючи при цьому лексичний запас та високорівневі мовні навички.

Аналіз тексту (20 хвилин). Студентам пропонуються автентичні тексти, такі як медичні дослідження, статті про дієти та здоровий спосіб життя, або інтерв'ю зі спеціалістами у галузі харчування. Вони аналізують тексти та обговорюють питання, роблять висновки та формують свою думку щодо актуальних тем.

Дебати (30 хвилин). Студенти утворюють дві команди та проводять дебати на тему "Is a vegan diet the healthiest choice?" або "Should junk food be completely banned?" Вони використовують аргументи з автентичних джерел, виразно висловлюють свої погляди та спростовують аргументи противників, розвиваючи при цьому високорівневі усні мовні навички.

Творча робота (30 хвилин). Студенти роблять дослідження про традиційні страви різних країн та їхні впливи на здоров'я. Вони готують презентації про свої дослідження, звертаючи увагу на харчові звички та культурні особливості різних народів.

Підсумок (10 хвилин). Викладач підбиває підсумки уроку, підкреслюючи основні пункти теми "Health and Food" та визначає, які навички та знання студентів збагатилися під час уроку.

Урок на тему "Health and Food" для рівня Advanced з використанням інтегрованого підходу дозволяє стимулювати студентів до глибоких дискусій, аналізу та критичного мислення про сучасні тенденції здорового харчування. Цей підхід допомагає розвивати високорівневі мовні навички, такі як виразність, переконливість та аргументацію. Поєднуючи мовне навчання з дослідженням культурних аспектів щодо харчування, студенти збагачують свої знання та розуміння про здоров'я та харчування, що сприяє цілісному розвитку мовленнєвої компетентності.

В цілому, інтегрований підхід до вивчення іноземних мов є динамічним та ефективним методом, який сприяє розвитку широкого спектру навичок та навчально-пізнавальних здібностей у студентів. Він допомагає зробити процес вивчення мови більш захоплюючим та практичним, забезпечуючи студентам засвоєння мови на більш глибокому рівні і здатність застосовувати її в реальних життєвих ситуаціях.

Якщо порівнювати методику CLIL (Content and Language Integrated Learning) та інтегрований підхід у навчанні (Integrated Approach), то можна зробити висновок, що обидва вони спрямовані на поєднання навчання іноземної мови та навчання інших предметів у закладах вищої освіти, але вони мають різні особливості:

1. Мета і фокус:

а) основною метою методики CLIL є розвиток мовної компетентності студентів, використовуючи іноземну мову для вивчення конкретних предметів. У цьому методичному підході акцент робиться на використанні мови як засобу комунікації

в навчальному контексті, а не просто на вивченні мови як такої;

б) інтегрований підхід у навчанні більше спрямований на спільне навчання предметів і мови. У цьому підході мова може розглядатися як один із засобів навчання і сприймається як невід'ємна частина навчання в цілому.

2. Зміст:

а) за методикою CLIL викладання спеціалізованого матеріалу і мови зазвичай інтегруються у одному уроці або навчальному модулі, де студенти вивчають конкретний предмет або тему іноземною мовою;

б) в інтегрованому підході мова і предмет навчаються разом, але більше акцентується спільне планування та співпраця між вчителями різних предметів, а не окремі уроки іноземною мовою.

3. Методи та стратегії:

а) методика CLIL використовує методи і стратегії активного використання мови в аудіюванні, говорінні, читанні та письмі, а також використання спеціалізованої лексики і граматики, що відповідають конкретному предмету;

б) в інтегрованому підході можуть використовуватися різні методи, включаючи інтерактивні групові проекти, спільні дослідження, дебати та інші активні методи, спрямовані на сприяння навчанню як предметів, так і мови.

4. Організація:

а) за методикою CLIL зазвичай проводять окремі уроки або модулі іноземною мовою, інтегруючи мову і предмет у цих конкретних ситуаціях;

б) в інтегрованому підході може відбуватися постійне використання мови як засобу навчання на протязі всього курсу, і викладачі можуть спільно працювати над розробкою навчального плану.

У кожному конкретному випадку вибір між методикою CLIL та інтегрованим підходом буде залежати від цілей навчання, конкретних потреб студентів та можливостей навчального закладу.

Розглянемо конкретні приклади успішного використання інтегрованого підходу та методики CLIL у різних навчальних контекстах:

1. Мовна освіта в інтерактивному музеї: здобувачі освіти вивчають історію та культуру різних країн, відвідуючи музей. Вони слухають лекції та ведуть обговорення про експонати, використовуючи мову цієї країни. Цей підхід дозволяє занурити студентів у реальний мовний контекст.

2. Мовна освіта у STEM-навчанні: студенти вивчають науку, технологію, інженерію та математику (STEM) іноземною мовою. Вони розв'язують математичні задачі, проводять експерименти та створюють проекти, використовуючи мову цих наук. Це допомагає покращити їхні мовленнєві та наукові навички.

3. Мовна освіта в гуманітарних науках: студенти вивчають літературу, історію та соціальні

науки іноземною мовою. Вони аналізують літературні твори, досліджують історичні події та ведуть дискусії про соціокультурні питання. Це допомагає розвивати їхні аналітичні та літературні навички.

4. Мовна освіта в мистецтві та музиці: здобувачі вищої освіти вивчають мистецтво та музику іноземною мовою, виконують музичні композиції, малюють картини та створюють інші художні твори. Це допомагає розширити їхні художні можливості та розвивати мовну креативність.

5. Мовна освіта в туризмі та готельно-ресторанній справі: студенти вивчають готельний бізнес та туризм іноземною мовою, готують готельні проекти та вивчають культурні аспекти різних країн. Це готує їх до роботи в міжнародній готельно-ресторанній справі та туризмі.

Ці приклади ілюструють, як інтегрований підхід та методика CLIL можуть бути успішно використані в різних галузях та допомагають студентам розвивати мовленнєві навички, одночасно отримуючи знання з інших предметів.

Висновки та перспективи. Порівнюючи інтегрований підхід у вивченні іноземної мови та методу CLIL, ми бачимо, що ці підходи доповнюють один одного і мають значний вплив на навчання студентів. Вони сприяють глибшому розумінню іноземної мови та предметних знань, розвивають комунікативні навички та практичне використання мови в реальних ситуаціях. Такий підхід забезпечує цілісне та збалансоване навчання, допомагаючи студентам впоратися з викликами сучасного світу та відкрити нові горизонти в своєму навчанні та житті. Дослідження висвітлює значущість інтегрованого підходу та методики CLIL у сучасному освітньому середовищі. За допомогою цих методик студенти мають можливість одночасно розвивати мовленнєві навички та засвоювати знання в інших предметних галузях. Важливою перевагою цих підходів є їхній практичний зміст та спроможність підготувати студентів до життя та роботи на міжнародному рівні.

Таким чином інтегрований підхід допомагає створити навчальне середовище, в якому студенти активно залучені до процесу навчання та розвивають критичне мислення, аналітичні та комунікативні навички. Методика CLIL, з іншого боку, дозволяє студентам вивчати предмети іноземною мовою та розвивати свої мовленнєві компетентності в автентичних ситуаціях.

Успішні приклади використання цих методик у різних навчальних контекстах підтверджують їхню ефективність. Вони допомагають студентам не лише вивчати мову, але й засвоювати знання в інших сферах, що робить навчання більш цікавим та різноманітним.

В цілому, інтегрований підхід та методика CLIL відкривають нові горизонти в навчанні, допомагаючи студентам розвивати не лише мовні навички, але й ширший спектр компетентностей, які вони зможуть успішно використовувати в майбутньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Chamot A.U., Menegale M. Language learning strategy instruction in CLIL contexts. Learning strategy instruction in the language classroom: Issues and implementation. 2019. Pp. 135–154.
2. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: content and language integrated learning. Cambridge, UK: Cambridge University Press. Key data on higher education in Europe Luxembourg, LU: Office for Official Publications of the European Communities. 2010. P. 20–60.
3. Hajer M., Maaïke L. Creating a language-promoting classroom: content-area teacher sat work. In Hall, Joan Kelly and Lorrie Stoops Verplaetse (eds.). Second and foreign language learning through classroom interaction. Mahwah N.J. and London: Lawrence Erlbaum Associates. 2000. Pp. 265–285.
4. Larsson, Jon. Problem-Based Learning: A possible Approach to Language Education. Polonia Institute, Jagiellonian University. 2001. Retrieved 27 January 2013.
5. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension – Actions, Trends and Foresight Potential. Retrieved December 18, 2016.

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

APPLICATION OF COMPETENCE APPROACH IN TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION

Стаття присвячена висвітленню основних аспектів застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. Виявлено, що серед принципів професійного розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти найважливішим вважається застосування компетентнісного підходу до формування професійної компетентності, що означає безпосередній перехід до кваліфікації у ході реалізації освітнього процесу. Встановлено, що сучасний компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає цілеспрямовану націленість процесу підготовки таких фахівців на формування професійних компетентностей як інтегрованої характеристики, що визначає здатність використовувати знання та досвід для вирішення професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності. З'ясовано, що професійну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти можна розглядати не тільки як когнітивний елемент педагогічної компетентності, а як основу культури професійного мислення, свідомості та впевненості в собі. Визначено, що для впровадження компетентнісного підходу в освітній процес майбутніх фахівців дошкільної освіти для підвищення у перспективі ефективності їх професійної діяльності необхідно відзначити сутність компетентнісного підходу, яка базується на галузевому стандарті вищої освіти щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти. Виявлено, що визначено, що основу компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти формують інтегральна, загальні та фахові компетентності. З'ясовано, що усі структурні компоненти компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти спрямовані на формування практичної діяльності такого фахівця, особливо його вмінь розв'язувати конкретні педагогічні ситуації. Встановлено, що процес формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти має базуватися на практичному характері педагогічної діяльності. Виявлено, що на основі застосування компетентнісного підходу майбутнім фахівцям дошкільної освіти надаються практичні можливості отримати соціальний досвід і реалізувати свої освітні амбіції під час навчання.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, майбутній фахівець дошкільної освіти, освітній процес, компетентність.

The article is devoted to highlighting the main aspects of the application of the competence approach in the professional training of future specialists in preschool education. It has been found that among the principles of professional development of future specialists in preschool education, the most important is the application of a competence-based approach to the formation of professional competence, which means a direct transition to qualification in the course of the educational process. It has been established that the modern competence-based approach to the professional training of future preschool education specialists involves the purposeful focus of the training process of such specialists on the formation of professional competencies as an integrated characteristic that determines the ability to use knowledge and experience to solve professional problems that arise in real situations of professional and pedagogical activity. It has been found that the professional competence of a future preschool education specialist can be viewed not only as a cognitive element of pedagogical competence, but also as the basis of a culture of professional thinking, consciousness and self-confidence. It has been determined that in order to implement a competence-based approach in the educational process of future specialists in preschool education in order to increase the effectiveness of their professional activities in the future, it is necessary to note the essence of the competence-based approach, which is based on the industry standard of higher education for the training of a future specialist in preschool education. It is found that it is determined that the basis of the competencies of a future specialist in preschool education is formed by integral, general and professional competencies. It has been found that all the structural components of the competencies of a future preschool education specialist are aimed at shaping the practical activities of such a specialist, especially his/her skills in solving specific pedagogical situations. It has been established that the process of forming professional competencies of future specialists in preschool education should be based on the practical nature of pedagogical activity. It has been found that, based on the application of the competence approach, future specialists in preschool education are provided with practical opportunities to gain social experience and realize their educational ambitions during their studies.

Key words: institution of preschool education, future specialist of preschool education, educational process, competence.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.23>

Горопаха Н.М.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені професора Т.І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету

Кричківська О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри освітології та педагогіки
Західноукраїнського національного університету

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи вищої освіти України характеризується інноваційним пошуком найбільш ефективних шляхів впливу на підвищення якості професійної освіти. Тому підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності має ґрунтуватися

на компетентнісному підході. Особливістю професійно-педагогічної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти має бути те, що незмінні вимоги та характеристики таких фахівців повинні збагачуватися певними особливостями професійної діяльності: віковими особливостями дітей дошкільного

віку, деталями організації діяльності та деталями взаємодії. Структура професійної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти повинна визначатися організаційно-управлінськими умовами для успішного виховання та соціалізації дітей дошкільного віку.

Проблема компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти має бути пов'язана з високими вимогами до такого процесу, оскільки завдання сучасної вищої освіти передбачають значне посилення самостійної та продуктивної діяльності здобувачів освіти – майбутніх фахівців дошкільної освіти, а також розвиток їх особистісних якостей і творчих здібностей. З огляду на те, питання застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти є особливо актуальними та виступають предметом цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти лежать в основі досліджень багатьох науковців, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку здійснювали та продовжують здійснювати Г. Беленька, О. Бобирева, І. Жадленко, Д. Коврей, І. Коновальчук, Р. Найда та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість робіт, присвячених проблемам застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти, узагальнені особливості такого процесу не розглядалися, тому цей аспект потребує розробок.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення основних аспектів застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науці реалізація компетентнісного підходу базується на визнанні того, що прогрес відбувається на рівні особистісного розвитку. Сучасна концепція педагогічної освіти базується на ідеях розвитку та саморозвитку персоналу в освітніх закладах, а також тематиці навчальних програм. Тому серед принципів професійного розвитку майбутніх фахівців дошкільної освіти найважливішим вважається застосування компетентнісного підходу до формування професійної компетентності, що означає безпосередній перехід до кваліфікації у ході реалізації освітнього процесу. Це дозволить формувати навички, які дають можливість вносити зміни до професійної діяльності внаслідок соціально-економічних змін та динаміки ринку праці відповідно до положень концепції Болонського процесу.

З огляду на те, оскільки Болонський процес вимагає послідовного розуміння змісту та рівнів

навичок у всіх програмах у країнах-учасниках, існує велика потреба описати риси характеру майбутніх фахівців дошкільної освіти з точки зору компетентнісного підходу. Однак варто зауважити, що опис рис характеру майбутніх фахівців дошкільної освіти з точки зору компетентнісного підходу та визначення методів формування цих якостей донині залишається одним із тактичних завдань педагогічних досліджень.

Щоб підготувати компетентного фахівця дошкільної освіти, потрібно формулювати певний рівень компетенцій, які знадобляться для подальшої професійної діяльності. Процес розвитку професійної компетентності ніколи не є завершеним і повинен постійно вдосконалюватися. Тому в сучасних дослідженнях часто використовується компетентнісний підхід до характеристики професійно-педагогічної діяльності, який передбачає цільову спрямованість процесу підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти на формування професійної компетентності як інтегрованої характеристики, що визначає здатність вирішувати професійні завдання, використовуючи знання, досвід, цінності та особистісні схильності.

Сучасний компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає цілеспрямовану націленість процесу підготовки таких фахівців на формування професійних компетентностей як інтегрованої характеристики, що визначає здатність використовувати знання та досвід для вирішення професійних завдань, що виникають у реальних ситуаціях професійно-педагогічної діяльності.

Якщо розглянути аналіз досліджуваної проблеми, то стає зрозумілою проблема формування професійних компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, адже під професійними компетентностями доцільно розуміти професійну підготовку та здатність суб'єкта праці виконувати завдання та обов'язки повсякденної діяльності.

Професійну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти можна розглядати не тільки як когнітивний елемент педагогічної компетентності, а як основу культури професійного мислення, свідомості та впевненості в собі. Професійна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти, який навчатиме дітей дошкільного віку, повинна охоплювати такі види: оздоровчо-профілактична, діагностико-прогностична, навчально-розвивальна, методична, виховна, комунікативна, організаційно-педагогічна, контрольна, просвітницька, самовдосконалення. Крім наявності позитивних світоглядних настанов і розвитку певних особистісно та професійно важливих якостей особистості, від майбутнього фахівця дошкільної освіти вимагається також наявність професійних знань і умінь [1].

Для узагальнення моделі професійної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти доцільно виділили три групи показників: показники діяльності, психолого-особистісні показники та показники результативності. Показники діяльності визначаються двома блоками знань і вмінь майбутнього фахівця дошкільної освіти: функціональним і специфічним. Психолого-особистісні показники визначають систему морально-ціннісних орієнтацій, стиль діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти. Щодо показників результативності майбутнього фахівця дошкільної освіти, то не менш важливими є конкретні педагогічні уміння, оскільки це базова структура компетентності. При цьому враховуються специфічні педагогічні вміння, тобто вміння бути джерелом знань; вміння будувати процес засвоєння знань інших; здатність до розвитку різноманітних якостей особистості; знання спілкування, мови, тексту та жанру [4].

Головною ідеєю компетентнісного підходу є компетентнісна підготовка, спрямована на підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка забезпечує не лише міцну базу знань дослідницького та практико-орієнтованого характеру, а й органічне поєднання розвитку морального характеру та моральної особистості [2].

У результаті аналізу проблеми компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти виявлено, що певні питання перебувають у центрі уваги сучасних дослідників. Так, аналіз сучасних наукових досліджень показує, що на сьогодні існують напрацювання щодо реалізації діяльнісного підходу, який передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості і дозволяє врахувати індивідуальні особливості кожного здобувача вищої освіти, оскільки вони включені в діяльність для самореалізації та розвитку особистості майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Крім того, для впровадження компетентнісного підходу в освітній процес майбутніх фахівців дошкільної освіти для підвищення у перспективі ефективності їх професійної діяльності необхідно відзначити сутність компетентнісного підходу, яка базується на галузевому стандарті вищої освіти щодо підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Професійна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти дає можливість формувати різноманіття фахових компетентностей, оскільки зумовлює їх інтегративний характер. Так, фахові компетентності включають теоретичні знання, практичні навички та навички прийняття рішень для вирішення навчальних завдань. Когнітивна, операційна та аксіологічна природа професійної компетентності визначає компетентнісний склад поняття. Вважаємо, що традиційний підхід до реалізації методики навчання майбутніх

фахівців дошкільної освіти потребує перегляду та логічного впорядкування з точки зору особистісних структур і завдань. Іншими словами, здобувачі вищої освіти як майбутні фахівці дошкільної освіти повинні розвивати новий тип практико-орієнтованого педагогічного мислення, заснованого на синтезі знань, не звертаючись до готових шаблонів.

Так, на рис. 1 представлено структуру компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, де визначено, що основу компетентностей такого фахівця формують інтегральна, загальні та фахові компетентності.

Важливим блоком компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти є фахові компетентності, які визначають спеціальні навички, якими він повинен володіти. Ці компетентності визначають успішність майбутнього фахівця дошкільної освіти у навчанні. Формування цих компетентностей сприяє самореалізації та конкурентоспроможності такого фахівця на ринку праці та робить процес індивідуального професійного розвитку цілісним і системним. Враховуючи те, що в процесі професійної діяльності майбутні фахівці дошкільної освіти повинні володіти як загальними, так і фаховими компетентностями, тому модель майбутнього фахівця дошкільної освіти повинна мати як загальні, так і фахові компетентності. Тому, виходячи з кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця дошкільної освіти, визначеної в стандарті вищої освіти щодо підготовки за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», визнано за необхідне виділити фахові компетентності, що характеризують підготовку фахівців у такому професійному спрямуванні (рис. 1).

Усі структурні компоненти компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти спрямовані на формування практичної діяльності такого фахівця, особливо його вмінь розв'язувати конкретні педагогічні ситуації. Професійна готовність майбутнього фахівця дошкільної освіти, тобто загальна здатність мобілізувати наявні знання, досвід, особистісні та соціальні якості та цінності, набуті в процесі педагогічної діяльності і складає професійну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти.

Інтегральна, загальні та фахові компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти формуються на ранніх етапах навчання. Так, здобувачі вищої освіти набувають досвіду навчальної та пізнавальної діяльності. Цей досвід доповнюється відповідними вправами, метою яких є дати здобувачам вищої освіти зрозуміти цілісне уявлення про сучасну систему освіти та процес підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти як основні теми освітнього процесу у закладі вищої освіти.

При підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти необхідно враховувати цілісність навчального плану дошкільної освіти, яка згідно із Законом

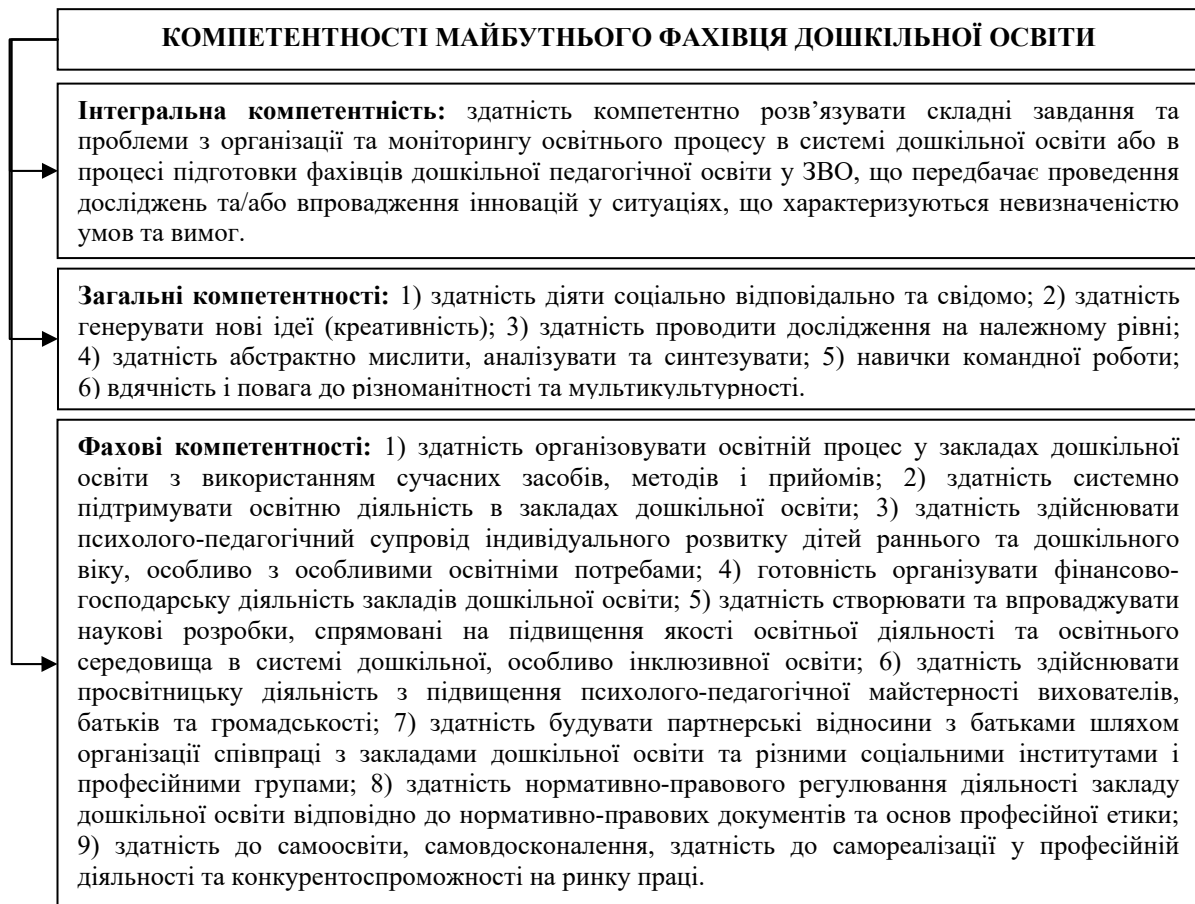

Рис. 1. Компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти

Джерело: сформовано на основі [8].

України «Про дошкільну освіту» має бути спрямована насамперед на забезпечення всебічного розвитку дитини, та визначається талантами, нахилами, здібностями, особистісними, психічними та фізичними особливостями, а також культурними потребами дитини дошкільного віку, а також на формування у дітей дошкільного віку моральних норм, набуття соціального життєвого досвіду [6].

Доцільно відзначити, що важливим завданням професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти є набуття кожним здобувачем вищої освіти професійних компетентностей, особистісних якостей, необхідних для роботи з дітьми дошкільного віку та сенсу педагогічної діяльності.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що майбутній фахівець дошкільної освіти повинен стимулювати процес розвитку дитини дошкільного віку. Так, майбутнім фахівцям дошкільної освіти рекомендується створювати освітній простір, який відповідає цінностям людської філософії та педагогіки. Це передбачає сформованість гуманістичних цінностей, особистісну зрілість, широкий світогляд, високий рівень освіченості, а також практичне вміння будувати освітнє середовище, співвідносно певним цінностям і, зокрема,

інтегративним зв'язкам з дітьми дошкільного віку, які базуватимуться на партнерстві, здатності зрозуміти себе та інших, здатності зрозуміти конкретні обставини існування кожної дитини. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти повинна базуватися на цілісній філософії розвитку особистості в дитинстві. Сучасна дошкільна освіта потребує розвитку у майбутніх фахівців дошкільної освіти рефлексивних умінь. Такий фахівець повинен вміти наголошувати і розкривати вікові та індивідуальні особливості розвитку дитини дошкільного віку, а також організаційно-практичні особливості освітнього процесу в різних групах закладу дошкільної освіти [7].

Процес формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти має базуватися на практичному характері педагогічної діяльності. Важливу роль у формуванні поняття професійної компетентності відіграють загальні та специфічні характеристики педагогічної діяльності. Реалізація змісту професійних компетентностей у діяльності майбутнього фахівця дошкільної освіти повинна здійснюватися через компетентнісні компоненти. Якісні показники компетентності мають формуватися в процесі

цілеспрямованої та систематичної роботи, предметом якої є сам освітній процес. Характеристика галузі дошкільної освіти визначає змістове наповнення структури компетентнісного компонента. Тому реалії сучасних соціальних наративів вимагають впровадження модернізованих та інноваційних технологій для співпраці зі здобувачами вищої освіти, тобто майбутніми фахівцями дошкільної освіти та розвитку їх як конкурентоспроможних професіоналів [5].

Слід підкреслити, що професійна діяльність майбутнього фахівця дошкільної освіти має свої особливості, оскільки педагог часто занурюється в «соціум дошкільнят», який характеризується певним емоційним фоном напруги, роздратування та перенасичення. Від такого фахівця багато в чому залежить психологічний клімат групи, емоційний комфорт кожної дитини, характер взаємовідносин між дітьми та індивідуальна успішність дітей у діяльності. З цієї причини необхідно приділяти велику увагу питанням формування особистості та розвитку професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти [3].

Так, майбутній фахівець дошкільної освіти має бути компетентним, конкурентоспроможним, мобільним і творчим професіоналом. Тому першочергове значення у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти має формування професійних компетентностей, здатність фахівця на основі набутих професійних знань і вмінь вирішувати різноманітні завдання в рамках професійної діяльності закладу освіти. Тобто це формування навичок, які будуть інтегровані в розвиток особистих і професійних якостей (любов до дітей, доброзичливість, дисциплінованість, вимогливість, толерантність, комунікабельність тощо).

Вивчаючи потенціал компетентнісного підходу, доцільно відзначити, що він є принциповим орієнтиром у пошуку шляхів формування професійних компетентностей майбутніх фахівців дошкільної освіти. У методичному контексті потрібно виходити з того, що такий підхід має стати основою процесу формування професійної компетентності, оскільки дає можливість створити цілісне та інтегроване уявлення про діяльність майбутнього фахівця дошкільної освіти. Через їх впровадження в освітній процес можна реально підвищити якість освіти та запровадити інноваційні технології.

Висновки. Таким чином, в результаті проведених досліджень розкрито основні аспекти застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виявлено, що на основі застосування компетентнісного підходу майбутнім фахівцям дошкільної освіти надаються практичні можливості отримати соціальний досвід і реалізувати свої освітні амбіції під час навчання. З його допомогою можна сформувати професійно важливі риси характеру, відповідні поняття та цілісне професійне мислення майбутнього фахівця дошкільної освіти. З методологічної точки зору компетентнісний підхід дає можливість кожному майбутньому фахівцю дошкільної освіти навчитися ставити реальні завдання та мобілізувати свої зусилля на їх виконання, тим самим підвищуючи власну готовність до якісного виконання завдань, що виникають у професійній діяльності в закладі дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беленька Г. В. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах ступеневої підготовки: дис. докт. пед. наук: 13.00.08. К., 2012. 493 с.
2. Жадленко І. О. Формування професійно-етичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі фахової підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2017. 282 с.
3. Коврей Д., Бобирєва О. Фахова компетентність майбутніх вихователів: теоретичні підходи до її формування на засадах компетентнісного підходу. *Social Work and Education*. 2021. Vol. 8, №. 4. P. 505–514.
4. Коновальчук І. І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія*. 2015. Вип. 764. С. 65–72.
5. Найда Р. Г. Формування професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО у процесі вивчення фахових дисциплін. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 4 (6). С. 141–149.
6. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.07.2001 № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
7. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 року № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
8. Стандарт вищої освіти. Другий (магістерський рівень) вищої освіти. Ступінь «магістр». Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 012 «Дошкільна освіта»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 р. № 572. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/05/2020-zatverd-standart-012-m.pdf>

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

APPLIED LINGUISTICS IN UKRAINE AND THE WORLD: CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Стаття присвячена надзвичайно важливому та актуальному питанню дослідження сучасного стану прикладної лінгвістики в Україні та за кордоном, а також визначенню та характеристиці перспектив розвитку означеної галузі мовознавства, зокрема конкретних її напрямів.

Як показує досвід, з плином часу більшість напрямів людської життєдіяльності потребують модернізації та вдосконалення, в технічному плані – автоматизації, чим і займається прикладна лінгвістика. Саме тому особлива увага в даному дослідженні приділяється характеристиці сучасного стану і перспектив розвитку основних галузей функціонування прикладної лінгвістики, до складу яких входять: сучасні мовні технології, мовна освіта, мовне планування, соціолінгвістика, психолінгвістика, мовна інженерія, комп'ютерна лінгвістика, галузь мовного консультування, міжнародних відносин та досліджень.

Зважаючи на той факт, що всі вищеописані галузі є есенціальними елементами одного цілісного процесу забезпечення оптимальної життєдіяльності сучасного суспільства, то галузі сучасних мовних технологій, комп'ютерної лінгвістики та мовної інженерії розглядаються в контексті здійснення впливу на оптимізацію взаємодії, і водночас, підвищення ефективності роботи людей з технікою та певним устаткуванням. Такі галузі прикладної лінгвістики, як мовна освіта і мовне планування, спрямовані насамперед на вирішення мовних проблем і підвищення рівня освіченості суспільства, зокрема у сфері вивчення мов – як рідної, так і іноземних. Галузі соціолінгвістики та психолінгвістики сприяють розпізнаванню та здійсненню впливу на людей за допомогою мови, а мовного консультування і міжнародної співпраці та досліджень – на покращення ефективності комунікації з метою досягнення поставлених цілей за допомогою застосування методів прикладної лінгвістики.

Дослідження проведено за допомогою здійснення теоретичного аналізу наукової, психологічної та науково-методичної літератури, публіцистичних статей в онлайн та оффлайн виданнях, а також інформації в соціальних мережах та Інтернеті за темою інтеграції певних галузей прикладної лінгвістики з певними сферами людської життєдіяльності.

Ключові слова: галузі застосування прикладної лінгвістики, мовні технології, пер-

спективи розвитку прикладної лінгвістики, прикладна лінгвістика, сучасний стан прикладної лінгвістики.

The article is devoted to the extremely important and topical issue of studying the current state of applied linguistics in Ukraine and abroad, as well as to defining and characterising the prospects for the development in this branch of linguistics, in particular its specific areas.

Experience has shown that over time, most areas of human activity require modernisation and improvement, and in technical terms, automation, which is what applied linguistics deals with. That is why the present study pays special attention to the characteristics of the current state and prospects of development of the main branches of applied linguistics, which include: modern language technologies, language education, language planning, sociolinguistics, psycholinguistics, language engineering, computer linguistics, language consulting, international relations and research.

Given the fact that all of the above branches are essential elements of one holistic process of ensuring the optimal functioning of modern society, the fields of modern language technologies, computer linguistics and language engineering are considered in the context of influencing the optimisation of interaction and, at the same time, increasing the efficiency of people's work with technology and certain equipment. Such fields of applied linguistics as language education and language planning are aimed primarily at solving language problems and raising the level of education, in particular in the field of learning languages, both native and foreign. The fields of sociolinguistics and psycholinguistics contribute to recognising and influencing people through language, while language counselling and international cooperation and research are aimed at improving the effectiveness of communication in order to achieve the set goals through the use of applied linguistics methods.

The study was conducted by means of a theoretical analysis of scientific, psychological and scientific-methodical literature, journalistic articles in online and offline publications, as well as information in social networks and the Internet on the topic of integration certain branches of applied linguistics with corresponding areas of human life.

Key words: applied linguistics, areas of applied linguistics application, current state of applied linguistics, language technologies, prospects of applied linguistics development.

УДК 811.161.2'1 (075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.24>

Гужва С.В.,

ст. викладач кафедри іноземних мов
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку освіти і науки в Україні і світі, прикладна лінгвістика є надзвичайно важливою, оскільки вона допомагає розуміти та вирішувати практичні мовні та комунікаційні завдання, з якими стикається сучасне суспільство. Прикладна лінгвістика допомагає розвивати ефективні

методи навчання мови, розробляти мовні технології, поліпшувати міжкультурну співпрацю, забезпечувати мовну рівність та підтримувати мовну інтеграцію в різних галузях життя. Ця галузь важлива для розвитку освіти, бізнесу, медіа, технологій і міжнародних відносин, будучи міждисциплінарною галуззю, що взаємодіє з іншими науками, такими як

психологія, інформаційні технології, антропологія, соціологія та багатьма іншими.

Оскільки прикладна лінгвістика постійно розвивається і адаптується до сучасних потреб суспільства в галузі мови і комунікації, то надзвичайно важливим є періодичний аналіз сучасного стану речей означеної галузі з метою дослідження, в контексті якого видається можливим виявити перспективи та тенденції розвитку не тільки прикладної лінгвістики як галузі мовознавства в цілому, а й окремих її напрямів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Такі вчені, як І. Бодуен де Куртене, К. Бругман, В. Вундт та інші займалися вирішенням проблеми пошуку оптимальних методів дослідження в галузі прикладної лінгвістики.

Питання поліпшення комунікації шляхом застосування методів прикладної лінгвістики в різних галузях людської життєдіяльності займалися такі дослідники, як: Ф. Бацевич, Т. Брига, Н. Гончарук, В. Манакін тощо.

Дослідженням впливу на суспільство в цілому та окремих людей за допомогою мови, переважно в контексті психолінгвістики та соціолінгвістики займалися С. Куранова, М. Савчин, В. Шеломенцев та інші.

Проблеми прикладної лінгвістики в галузі комп'ютерної лінгвістики: штучного інтелекту, неймереж, мовної інженерії, машинного перекладу тощо, займалися такі науковці, як: В. Волошин, Н. Дарчук, М. Єфремов, Н. Пушик тощо.

Проте, всі вищеописані аспекти, котрі розглядалися під час проведення наукових розвідок є досить вузькопрофільними і розглядають лише певні аспекти в контексті окремих напрямів прикладної лінгвістики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день, існує велика кількість досліджень у галузі прикладної лінгвістики. Проте, дослідження сучасного стану прикладної лінгвістики, на базі якого б було проведено ґрунтовний аналіз та визначено перспективи та напрями розвитку даної галузі в цілому і окремих її аспектів, що необхідно для забезпечення оптимального застосування прикладної лінгвістики з метою поліпшення якості життєдіяльності людей майбутньому, ще не було проведено.

Мета статті – дослідити сучасний стан прикладної лінгвістики в Україні та світі та визначити подальші перспективи розвитку цієї галузі. Дана мета передбачає виконання таких завдань: розглянути сучасний стан прикладної лінгвістики у світі; розглянути сучасний стан прикладної лінгвістики в Україні; визначити напрями та перспективи розвитку прикладної лінгвістики в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу. Прикладна лінгвістика вважається галуззю лінгвістики (мовознавства), яка спеціалізується на вивченні мови та

комунікації в реальних життєвих ситуаціях з метою розв'язання практичних завдань і вирішення мовних проблем. Вона націлена на застосування мовознавчих знань та методів у практичних сферах, таких як мовна освіта, мовна технологія, мовна політика, мовний аналіз у бізнесі та багато інших [3; 7].

На сьогоднішній день, в глобальному плані, прикладна лінгвістика функціонує в таких галузях:

- Сучасні мовні технології.

Завдяки розвитку комп'ютерів і штучного інтелекту, мовна технологія стала дуже важливою галуззю прикладної лінгвістики. Машинний переклад, розпізнавання голосу, обробка природної мови та інші технології засновані на мові набули значного розвитку і знайшли застосування в автоматизованому перекладі, пошукових системах, розробці віртуальних асистентів тощо [6].

- Мовна освіта.

Прикладна лінгвістика грає важливу роль у сфері мовної освіти. Дослідження з психолінгвістики та методології викладання допомагають розробляти ефективніші методи вивчення іноземних мов, а також вдосконалювати процес навчання материнській мові.

- Мовне планування.

У багатьох країнах світу прикладні лінгвісти займаються мовним плануванням, сприяючи розвитку мовних політик, навчальних програм та мовних ресурсів для меншинних та регіональних мов [9].

- Соціолінгвістика.

Дослідження у галузі соціолінгвістики вивчають мовне спілкування у суспільстві, включаючи аспекти білінгвізму, мовної ідентичності та мовного статусу. Це допомагає розуміти, як мови функціонують у різних культурних та соціальних контекстах.

- Психолінгвістика.

Прикладна лінгвістика також вивчає явища, пов'язані зі сприйняттям мови, мовним розвитком та комунікацією. Це може бути корисним у розробці програм для розвитку мовних навичок в залежності від особистісних характеристик людей і соціальних чинників [3].

- Мовна інженерія.

У галузі мовної інженерії дослідники створюють та підтримують мовні програми та інструменти для різних цілей, включаючи автоматизовану обробку тексту, створення словників та граматик, та розробку мовних інтерфейсів для програм [4].

Щодо сучасного стану прикладної лінгвістики в Україні, то варто зазначити, що зараз проводяться активні дослідження та застосування здобутих лінгвістичних знань у різних сферах суспільства [5].

Зазначимо, що в цілому, галузі функціонування прикладної лінгвістики в Україні частково співпадають з вже згаданими світовими тенденціями [2].

У галузі мовної політики і мовного планування в Україні, прикладні лінгвісти працюють над підтримкою та розвитком української мови в різних сферах життя, включаючи освіту, медіа, судову систему тощо.

У галузі мовної освіти в Україні, прикладні лінгвісти активно сприяють вдосконаленню методів навчання української мови як рідної і іноземних мов. Вони розробляють нові підходи до вивчення мови, використовуючи сучасні технології та методи навчання.

У галузі комп'ютерної лінгвістики в Україні відбувається розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій в інтеграції з лінгвістикою. Дослідники працюють над створенням мовних програм та інструментів, таких як українські версії пошукових систем, систем автоматизованого перекладу та інші мовні інтерфейси.

У галузі соціолінгвістики, українські прикладні лінгвісти досліджують явища, пов'язані із застосуванням певних мовних технологій при спілкуванні в суспільстві. Це включає в себе вивчення білінгвізму, мовної ідентичності, соціолінгвістичних змін в українській мові тощо.

У галузі психолінгвістики в Україні існує ряд закладів вищої освіти і наукових установ, які займаються дослідженнями у галузі психолінгвістики. Це включає в себе проведення експериментальних досліджень, спрямованих на вивчення сприйняття та розуміння мови, мовного розвитку та мовних порушень.

У галузі мовного консультування в Україні, відбуваються надання консультацій та експертних думок з питань мовного використання, перекладу та редакції текстів для організацій, медіа та громадських структур.

У галузі мовних міноритетів Україна має багато мовних меншин, вивчення та підтримка мов та культур котрих є важливою для розвитку суспільства. Прикладні лінгвісти, на сучасному етапі, досліджують це питання та розробляють програми для підтримки меншинних мов.

У галузі міжнародних досліджень Українські вчені активно беруть участь у міжнародних дослідженнях та проектах з прикладної лінгвістики, співпрацюючи з колегами з інших країн [1; 8].

На основі вищевикладеного матеріалу щодо аналізу сучасного стану прикладної лінгвістики як галузі мовознавства в Україні та світі, наступним етапом нашого дослідження є розгляд перспективних шляхів розвитку основних галузей прикладної лінгвістики.

Розберемо детально кожну з галузей, які і розуміємо як напрями розвитку прикладної лінгвістики:

1. Модернізація і розвиток мовних технологій.

- У світі: Розширення використання штучного інтелекту в розробці систем обробки природної мови, автоматизованого перекладу та інших

мовних технологій. Подальший розвиток мовних інтерфейсів для голосового та текстового спілкування.

- В Україні: Розвиток українських версій мовних технологій та їх впровадження в онлайн-сервіси, пошукові системи та програми для підтримки української мови.

2. Вдосконалення принципів та технологій мовної освіти:

- У світі: Застосування інтерактивних технологій та онлайн-ресурсів для покращення процесу вивчення мов. Розвиток методів навчання мов з використанням мультимедіа та інтерактивних платформ.

- В Україні: Підтримка та розвиток мовної освіти на рівні держави, створення якісних навчальних матеріалів для вивчення української мови.

3. Модернізація і оптимізація шляхів ведення мовної політики:

- У світі: Розробка більш відкритих і інклюзивних мовних політик, які враховують права мовних меншин та сприяють різноманітності мов.

- В Україні: Реалізація мовної політики, яка підтримує українську мову як державну мову та враховує потреби мовних меншин.

4. Розвиток психолінгвістики і соціолінгвістики (проведення розвідок у напрямках соціолінгвістики та психолінгвістики):

- У світі: Дослідження сучасних явищ, таких як глобалізація та інтернет-комунікація, на мовному рівні. Розвиток методів вивчення мовного спілкування в онлайн та оффлайн середовищах в залежності від особистісних характеристик.

- В Україні: Аналіз мовних практик в українському суспільстві, сприяння збереженню та розвитку української мови в умовах соціально-психологічних змін, що відбуваються в Україні на сьогоднішній день.

5. Подальший розвиток мовного консультування:

- У світі: Посилення ролі мовних консультантів у бізнесі та медіа для підтримки якісного мовного використання та перекладу.

- В Україні: Розвиток мовних консалтингових агентств та послуг для підтримки української мови в різних сферах.

6. Підтримка та розвиток мовних меншин:

- У світі: Забезпечення прав мовних меншин та розвиток методів збереження та вивчення меншинних мов.

- В Україні: Підтримка та розвиток меншинних мов, сприяння багатомовності в українському суспільстві.

7. Покращення міжнародної співпраці:

- У світі: Розвиток міжнародних дослідницьких та освітніх програм у галузі прикладної лінгвістики.

- В Україні: Активна участь у міжнародних дослідженнях та обміні дослідниками для підвищення рівня знань та досвіду в ПЛ.

Висновки. Прикладна лінгвістика відіграє важливу роль у сучасному світі, сприяючи поліпшенню спілкування в усіх його проявах, розв'язанню практичних лінгвістичних завдань і підтримці мовної різноманітності. Функціонування прикладної лінгвістики в Україні здебільшого співпадає зі світовими тенденціями.

Щодо питання напрямів та перспектив розвитку прикладної лінгвістики в Україні та світі, то слід зазначити, що галузі сьогодення, в яких відбувається функціонування прикладної лінгвістики, будуть зазнавати модернізації та вдосконалення.

Отже, саме розуміння сучасного стану галузі прикладної лінгвістики дає змогу спрогнозувати розвиток як окремих її складових, так і загальних елементів з метою оптимізації життєдіяльності сучасного суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К., 2004. 342 с.
2. Волошин В. Г. Комп'ютерна лінгвістика. Суми, 2004. 382 с.
3. Дарчук Н. П. Комп'ютерна лінгвістика. Київ, 2008. 351 с.
4. Денисюк В. В. Інформаційні технології в лінгвістиці. Умань, 2015. 135 с.
5. Корпусна лінгвістика / В. А. Широков, О. В. Бугаков, Т. О. Грязнухіна та ін. К., 2005. 471 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К., 2003. 234 с.
7. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. К., 2000. 128 с.
8. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. К., 1999. 148 с.
9. Gollin-Kies S., Hall D. R., Moore S. H. Language for Specific Purposes. London, 2015. 276 p.
10. Lauranen A. Academic English as Lingua Franca – a Corpus Approach. Paris, 2003. 527 p.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

SOME ASPECTS OF TRAINING FUTURE OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

У статті представлено погляди різних науковців щодо сутності та особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців. Констатовано, що підготовка майбутніх офіцерських кадрів для Збройних Сил України та інших військових формувань є важливою складовою забезпечення обороноздатності держави.

Наведено основні вимоги до особистісних та професійних якостей майбутніх офіцерів, які сьогодні пред'являє держава із врахуванням обстановки, що склалася, – вони повинні володіти високою професійною компетентністю, здатністю до вирішення найскладніших завдань, оперативно приймати рішення і знаходити оптимальні шляхи для їх реалізації, ефективно взаємодіяти в команді, досконало володіти іноземною мовою, мати високу стресостійкість та ін.

Обґрунтовано, що існують проблеми підготовки майбутніх офіцерів НГУ, пов'язані із поліфункціональністю даного військового формування та необхідністю набуття майбутніми офіцерами багатьох компетентностей у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі, що ускладнює процес засвоєння знань, набуття вмінь та навичок.

Так, доведено, що виконання обов'язків на офіцерських посадах у різних підрозділах та частинах НГУ в залежності від специфіки виконання завдань, потребує різного набору знань, вмінь та навичок. Відтак неможливість визначення та прогнозування специфіки виконання завдань кожним конкретним майбутнім офіцером після здобуття вищої військової освіти призводить до необхідності засвоєння значного обсягу навчального матеріалу, що ускладнює процес навчання майбутніх офіцерів НГУ.

Зазначено, що в цілому недоліки підготовки майбутніх офіцерських кадрів можна класифікувати як такі, що носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер.

Розкрито основні недоліки підготовки майбутніх офіцерів НГУ, які, на нашу думку, існують сьогодні у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі.

Запропоновано основні напрями покращення зміни такого становища.

Вказано перспективу подальшого наукового дослідження.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні офіцери Національної гвардії України, вищий військовий навчальний заклад,

проблеми та недоліки підготовки майбутніх офіцерів.

The article presents the views of various scholars on the essence and peculiarities of professional training of future specialists.

It is stated that the training of future officers for the Armed Forces of Ukraine and other military formations is an important component of ensuring the defense capability of the state.

The author outlines the main requirements for the personal and professional qualities of future officers which the State currently imposes, taking into account the current situation: they must have high professional competence, the ability to solve the most complex tasks, to make decisions promptly and find the best ways to implement them, to interact effectively in a team, to be fluent in a foreign language, to have high stress resistance, etc.

It is substantiated that there are problems in the training of future officers of the NGU related to the multifunctionality of this military formation and the need for future officers to acquire many competencies in the process of studying at a higher military educational institution, which complicates the process of assimilation of knowledge, acquisition of skills and abilities.

Thus, it has been proven that the performance of duties on officer positions in different units and units of the NGU, depending on the specifics of the tasks, requires a different set of knowledge, skills and abilities. Therefore, the impossibility of determining and predicting the specifics of the tasks to be performed by each particular future officer after obtaining higher military education leads to the need to master a significant amount of educational material, which complicates the process of training future officers of the NGU.

It is noted that, in general, the shortcomings of training future officers can be classified as having an organizational, military-professional, linguistic, pedagogical and psychological nature.

The main shortcomings of training future officers of the NGU, which, in our opinion, exist today in the process of studying at a higher military educational institution, are revealed.

The main directions for improving this situation are proposed.

Prospects for further scientific research are indicated.

Key words: professional training, future officers of the National Guard of Ukraine, higher military educational institution, problems and shortcomings in the training of future officers.

УДК 371.38

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.25>

Данильченко О.А.,

ст. викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Національної академії Національної гвардії України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Збройна агресія російської федерації проти нашої держави, участь значної кількості громадян у бойових діях або здійсненні заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації поставили питання необхідності реформування військової освіти та

переосмислення концепції підготовки майбутніх офіцерських кадрів.

Слід зазначити, що дослідженню проблеми професійної підготовки фахівця присвячено багато наукових досліджень, у рамках окремих наук розглянуто різні аспекти, сформовані різні позиції і концепції.

А підготовка майбутніх офіцерських кадрів для Збройних Сил України та інших військових формувань є важливою складовою забезпечення обороноздатності держави.

Військова освіта є сьогодні однією з важливих складників загальнодержавної системи освіти України. Вона має сприяти відтворенню кадрового потенціалу Збройних Сил України та інших військових формувань, забезпечувати високу якість підготовки військових фахівців відповідно до сучасних вимог, робити свій внесок у зміцнення обороноздатності держави [1, с. 66].

Особливої актуальності питання підготовки майбутніх офіцерів набуває для Національної гвардії України (НГУ), оскільки вона виконує завдання як з відсічі збройної агресії російської федерації, так і великий спектр завдань, які визначені Законом України «Про Національну гвардію України», всередині держави, забезпечуючи правопорядок та дотримання прав і свобод громадян.

Відтак проблеми підготовки майбутніх офіцерських кадрів для Національної гвардії України потребують уваги з боку наукової спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що існує багато досліджень питання професійної підготовки майбутніх фахівців.

З точки зору Н. Мукан, система професійної підготовки – багатогранний феномен, який передбачає розвиток професійних знань, встановлення мінімальних меж компетентності на етапі завершення педагогічної підготовки, а також реалізацію відповідної системи оволодіння компетентністю. Основними компонентами системи професійно-педагогічної підготовки вчений вважає мету, структуру, функції, зміст, форми і методи її реалізації та контролю. Водночас ефективність професійної підготовки залежить від рівня розробленості і взаємодії зазначених складових і від умінь застосовувати теоретичні знання на практиці [2].

Е. Нероба вважає, що поняття «професійна підготовка» слід розглядати як цілеспрямований організований процес, спрямований на оволодіння певною професією [3].

Ю. Забіяко стверджує, що професійна підготовка повинна бути цілісною системою заходів, методів і прийомів; будуватися з урахуванням особистісних якостей фахівця; мати чітко визначену структуру та специфіку. Вона повинна інтегрувати в собі комплекс різних методів, які використовуються стосовно як загальної, так і спеціальної підготовки фахівця. Науковець вважає, що при здійсненні професійної підготовки має здійснюватися діяльнісний підхід, згідно з яким майбутній фахівець повинен поєднувати фізкультурно-педагогічну й тренерсько-викладацьку діяльність. Якщо всі вищенаведені особливості підготовки будуть ураховані, то від майбутнього фахівця можна

очікувати високих результатів у його майбутній професійній діяльності [4].

На думку Т. Рогової, професійна підготовка майбутніх фахівців характеризується поліаспектністю та передбачає засвоєння фундаментальних знань, формування готовності до їх творчого практичного застосування, розвиток особистісних якостей, що в сукупності забезпечує готовність випускників ЗВО до успішного виконання професійних функцій [5].

Ю. Мосейчук акцентує увагу на тому, що професійна підготовка фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО) повинна бути спрямована на здобуття ними ґрунтовних і фундаментальних знань, формування вмінь й навичок з обраної професії. Науковець зазначає, що студенти повинні під час навчання розвинути мотиваційну сферу, сформулювати особисті соціально-значущі якості, які дозволять їм кваліфіковано виконувати професійні обов'язки. Професійна підготовка студентів у ЗВО повинна бути неперервною [6].

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує, що дослідженню професійної підготовки фахівців науковцями приділялася значна увага. Проте проблеми та недоліки підготовки майбутніх офіцерських кадрів для підрозділів НГУ ще не стали об'єктом детального наукового дослідження.

Мета статті – аналіз проблем та недоліків підготовки майбутніх офіцерських кадрів НГУ.

Виклад основного матеріалу. Здійснивши аналіз військово-наукових джерел та опираючись на власний досвід викладання у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) можна класифікувати недоліки підготовки майбутніх офіцерських кадрів як такі, що носять організаційний, військово-професійний, лінгвістичний, педагогічний та психологічний характер.

Якщо розкрити їх більш детально, то доцільно зазначити, що до недоліків підготовки майбутніх офіцерів відносяться такі: зміст професійної та інших видів підготовки не завжди адаптовані до конкретних завдань НГУ; недостатня іншомовна підготовленість особового складу до професійного спілкування з представниками НАТО; великий обсяг матеріалу, що розглядається при проведенні занять (їх тематика, зміст і темп викладу матеріалу), найчастіше будується з недостатнім урахуванням психолого-педагогічних закономірностей процесів сприйняття та засвоєння знань майбутніми офіцерами; недостатня ефективність контролю за оволодінням знаннями, вміннями і навичками в процесі підготовки, яка обумовлює домінування кількості одиниці знань над якістю їх засвоєння; пасивність майбутніх офіцерів на заняттях, в тому числі і через відсутність необхідних елементів індивідуалізованого навчання і недостатньої уваги викладачів до самоактуалізації особистості здобувача освіти, що розвивається;

попередня підготовка майбутніх офіцерів до практичних видів занять не має достатнього спеціально організованого, мотивованого і матеріально забезпеченого характеру; недостатня розвинутість механізмів і стимулюючих факторів, що забезпечують плідну самостійну роботу майбутніх офіцерів протягом усього процесу навчання; недостатній зв'язок навчального процесу з реаліями службово-бойової діяльності випускників ВВНЗ; слабе використання досягнень науково-технічного прогресу, нових інформаційних технологій під час навчального процесу.

Також слід зазначити, що загальною проблемою підготовки майбутніх офіцерів НГУ є те, що НГУ є поліфункціональним формуванням і специфіка виконання обов'язків за посадою у підрозділах різного призначення значно відрізняється. Так, наприклад, офіцер, який виконує обов'язки у підрозділі з охорони громадського порядку, має володіти деякими специфічними компетентностями у порівнянні з офіцером, який виконує обов'язки у підрозділі оперативного призначення. Так само свої особливості має проходження служби на офіцерських посадах у підрозділах з конвоювання чи охорони особливо важливих державних об'єктів.

Відтак, можна констатувати, що значна кількість завдань, які покладаються на НГУ, вимагає універсальної підготовки майбутніх офіцерів та вивчення значної кількості дисциплін й оволодіння багатьма компетентностями, що ускладнює процес навчання у ВВНЗ.

Так, щодня до виконання завдань з охорони громадського порядку залучається близько 3500 військовослужбовців НГУ.

Також в умовах дії правового режиму воєнного стану військовослужбовці НГУ несуть службу на мобільних та стаціонарних блокпостах у багатьох регіонах держави.

Підрозділи з охорони важливих державних об'єктів здійснюють охорону 3 атомних електростанцій з діючими ядерними енергетичними реакторами та Державного спеціалізованого підприємства «Чорнобильська АЕС», 6 об'єктів військово-промислового комплексу та 2 інститутів ядерних досліджень, а також здійснюють охорону 20 об'єктів обласних військово-цивільних адміністрацій.

Військовими частинами та підрозділами з конвоювання обслуговується 59 судових установ. У середньому щодобово для виконання завдань з конвоювання обвинувачених (підсудних, засуджених) залучається 585 військовослужбовців НГУ.

І звичайно значна кількість особового складу НГУ бере участь у бойових діях у бойових діях або залучається до здійснення заходів з національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації.

На сучасному етапі постає питання зміни самої парадигми військової освіти та вдосконалення процесу підготовки майбутніх офіцерів НГУ.

Відповідно, до особистісних та професійних якостей майбутніх офіцерів НГУ держава пред'являє нові, більш високі вимоги: вони повинні володіти високою професійною компетентністю, здатністю до вирішення найскладніших завдань, оперативно приймати рішення і знаходити оптимальні шляхи для їх реалізації, ефективно взаємодіяти в команді, вільно володіти іноземною мовою, мати високу стресостійкість та ін. Тому набуття знань, вмінь та навичок майбутніми офіцерами НГУ в процесі їх навчання у ВВНЗ, необхідних для вирішення завдань, які ставить перед нами сьогодні, є головною метою діяльності ВВНЗ НГУ.

Відповідно до аналізу проблем та недоліків підготовки майбутніх офіцерів НГУ у ВВНЗ нами запропоновано основні напрями покращення стану справ:

- всебічний аналіз та врахування найкращого досвіду побудови систем професійної підготовки військовослужбовців Національної гвардії, жан-дармерії провідних країн світу;

- покращення системи підвищення кваліфікації та науково-методичного рівня викладачів ВВНЗ на основі досвіду виконання завдань формуваннями НГУ в зоні бойових дій;

- широке застосування моделювання під час навчання майбутніх офіцерів НГУ елементам майбутньої професійної діяльності, особливо тим, що відображають екстремальні ситуації;

- пошук нових ефективних інструментів поєднання теорії та практики у навчально-виховному процесі ВВНЗ, що відображають сучасні тенденції застосування військової техніки та озброєння формуваннями НГУ;

- створення сприятливого для здобувачів освіти навчального середовища, що заохочує атмосферу творчості, самостійності у здобуванні знань, взаємодії у навчальних групах, прояв професійно важливих якостей при виконанні квазіпрофесійних завдань;

- розробка та упровадження нових методик та педагогічних технологій навчання майбутніх офіцерів НГУ;

- побудова інформаційно-комунікаційних систем та дистанційних мереж навчання майбутніх офіцерів, що відображають завдання НГУ у сучасних умовах;

- проведення педагогічних експериментів кафедрами у ВВНЗ, результати яких зможуть покращити методичку викладання навчальних дисциплін науково-педагогічними працівниками;

- розробка ситуаційних навчально-професійних завдань, що мають проблемний характер для формування ініціативи, емоційно-вольової усталеності, творчості та досвіду виконання завдань.

Висновки. У науковій статті наведено погляди науковців щодо сутності та особливостей підготовки майбутніх фахівців. Наведено недоліки підготовки майбутніх офіцерських кадрів під час навчання у ВВНЗ, які існують сьогодні. Запропоновано основні напрями покращення стану справ. Подальшою перспективою дослідження є розробка та впровадження у навчальний процес нових методик та педагогічних технологій навчання майбутніх офіцерів НГУ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Харитоновна А., Бєлай С. Особливості психологічної адаптації курсантів із різним життєвим досвідом у ВВНЗ. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2019. Том 1, № 68. С. 65–72.
2. Мукан Н.В. Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н.В. Мукан. – Київ, 2006. 21 с.
3. Нєрєба Е. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Е. Нєрєба. – Київ, 2003. 22 с.
4. Заб'яко Ю.О. Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2013. № 2 (22). С. 16–19.
5. Рєгєва Т.В. Професійна підготовка студентів у ВВНЗ: її ознаки та якість. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 56. С. 294–301.
6. Мосєйчук Ю.Ю. Психолого-педагогічні аспекти вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у контексті неперервної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2017. Вип. 13. С. 53–57.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ
(НА ПРИКЛАДІ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ)ORGANIZATION OF PLAY ACTIVITIES IN A NEW UKRAINIAN SCHOOL
(ON THE EXAMPLE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN)

У статті аналізується ступінь оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури сучасними педагогічними технологіями, нестандартними рухливими і спортивними іграми та новітніми видами спорту. У цьому контексті з'ясовано, що основним показником діяльності нового українського вчителя фізичної культури має стати не сума знань, яку він ретранслює учневі, щоб останній засвоїв за час перебування в школі, а ступінь оволодіння сучасними педагогічними технологіями, акцентованими на ігрову діяльність. Наголошено, що використання нових видів спорту на уроках фізичної культури у початковій школі потребує спеціальних знань зі сторони педагога щодо специфіки їх застосування на практиці. З'ясовано, що вклавши зміст фізичного виховання в ігрову оболонку, майбутній вчитель фізичної культури зможе спрямувати освітній процес на формування особистості дитини, її соціалізацію, розвиток пізнавальних інтересів, закріплення й удосконалення набутих знань, умінь і навичок природнім для дітей шляхом. З'ясовано, що разом із Junior Z та МОН пропонується до викладання на шкільних уроках фізкультури сім нових видів спорту, застосування яких на практиці потребує постійного розвитку і саморозвитку сучасного вчителя фізичної культури. Враховуючи цю обставину зроблено висновок, що «професійний саморозвиток вчителя фізичної культури» це: «безперервний процес навчання здобувача освіти та його умінь застосовувати на практиці нові види спорту»; «самостійне вивчення професійно-орієнтованих методик фізичного виховання»; «уміння проводити на практиці змагання з нових видів спорту»; «уміння проводити спортивно-масові заходи в НУШ»; «розвиток та вдосконалення професійних здібностей»; «процес, спрямований на досягнення творчої індивідуальності вчителя фізичної культури»; «процес, спрямований на інноваційний розвиток вчителя фізичної культури».

Контент-аналіз дозволив виявити, що майбутні учителі фізичної культури підготовлені до проведення таких видів спорту як, корфбол (45,7% досліджених), чирлідінг (19,8%), петанк (17,9%), флорбол (33,9%), регбі-5 (23,9%), бадмінтон (56,5), фризбі алтимат (59,6%) тощо.

Отже, більшість студентів оцінюють рівень власної теоретичної підготовки щодо використання на практиці нових видів спорту достатнім для успішної реалізації у процесі професійної діяльності ігрових методик з молодшими школярами.

Ключові слова: молодший школяр, здобувач вищої освіти, спортивні ігри, рухливі ігри, ігрові методики, нові види спорту.

The article analyzes the degree of mastery of future physical culture teachers with modern

pedagogical technologies, non-standard moving and sports games and the latest sports. In this context, it was found that the main indicator of the activity of a new Ukrainian physical culture teacher should not be the amount of knowledge he relays to the student, so that the latter learns during his stay at school, but the degree of mastery of modern pedagogical technologies, focused on game activities. It is emphasized that the use of new types of sports in physical education lessons in primary school requires special knowledge on the part of the teacher regarding the specifics of their application in practice. It has been found that by putting the content of physical education into a game shell, the future physical culture teacher will be able to direct the educational process to the formation of the child's personality, his socialization, the development of cognitive interests, consolidation and improvement of acquired knowledge, abilities and skills in a natural way for children. It was concluded that 73.36% of the surveyed college students are satisfied with the list of educational components aimed at forming the skills of using gaming technologies in practice. The majority of students assess the level of their own theoretical training as sufficient for the successful implementation of game methods with younger schoolchildren in the process of professional activity.

It was found that together with Junior Z and MES, 7 new sports are offered for teaching in school Physical Education lessons, the application of which in practice requires constant development and self-development of a modern Physical Education teacher. Taking this circumstance into account, it was concluded that "professional self-development of a physical culture teacher" is: "a continuous process of education of the learner and his ability to apply new types of sports in practice"; "independent study of professionally oriented methods of Physical Education"; "the ability to conduct competitions in new types of sports in practice"; "the ability to conduct sports and mass events at the NUS"; "development and improvement of professional abilities"; "a process aimed at achieving the creative individuality of a Physical Education teacher"; "a process aimed at the innovative development of a physical culture teacher."

The content analysis revealed that future Physical Education teachers are prepared to play such sports as Korfbal (45.7% of the respondents), Cheerleading (19.8%), Pétanque (17.9%), Floorball (33.9%), Rugby five (23.9%), Badminton (56.5%), Ultimate Frisbee (59.6%), etc.

Therefore, the majority of students assess the level of their own theoretical training regarding the practical use of new types of sports as sufficient for the successful implementation of game methods with younger schoolchildren in the process of professional activity.

Key words: junior high school student, student of higher education, sports games, mobile games, game methods, new types of sports.

УДК 378.04:338.48
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.26>

Денисенко Н.Г.,
докт. пед. наук,
декан факультету початкової освіти
та фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»

Дишко О.Л.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри фізичної культури
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»

Табак Н.В.,
спеціаліст вищої категорії,
викладач циклової комісії теорії
і методики фізичного виховання
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»

Василевська Л.Й.,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
викладач циклової комісії теорії
і методики фізичного виховання
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Здійснення переходу сучасної освіти на новий зміст, структуру і термін навчання вимагає об'єктивного перегляду підходів до організації

фізичного виховання у Новій українській школі. Сучасна система освіти носить особистісно орієнтований характер. Вона ґрунтується на позиції визнання духовності й суверенності особистості. Її мета – формувати людину нового покоління починаючи з початкової школи як особистість, творця самої себе і навколишніх умов. Невипадково концептуальні засади Нової української школи знаходять своє відображення у Державному стандарті початкової освіти де висвітлено роль гри для реалізації творчих задумів, пізнавальних, соціальних, моральних, естетичних потреб дитини. У цьому ж документі зазначено, що провідним видом діяльності молодшого школяра є гра, під час якої закладаються ключові цінності особистості та забезпечується фізичний і психічний розвиток дитини [6, с. 42].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування національної системи фізичного виховання школярів вимагає перебудови процесу фізичного виховання, переходу до розвиваючої та гуманістичної системи освіти. Це потребує пошуку нових підходів до проведення уроків фізичної культури в Новій українській школі.

В. Верховинець переконливо доводить, що ігри (танцювальні, спортивні та рухливі) – важливі засоби фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку, що забезпечують фізичний розвиток дитини, зміцнення здоров'я та формуванню цінностей спілкування і вольових якостей [2, с. 192].

Значним внеском у теорію і методику організації ігрової діяльності в НУШ стали праці, у яких представлено різні аспекти застосувань спортивних та рухливих ігор на уроках фізичної культури. Заслужують на увагу науково-педагогічні дослідження, присвячені: рухливим іграм і естафетам як засобам розвитку професійно важливих якостей майбутніх учителів (О. Костенко) [6]; народним іграм в системі засобів фізичного виховання дітей (Н. Труш) [11]; рухливим іграм від інстинкту до соціалізації (А. Вольчинський) [4]; народним іграми важливої складової національної культури і етнопедагогіки (С. Плахова) [10]; рухливим та спортивним іграм як засобам формування інтересу учнів до спортивно-масової роботи в школі (М. Турянська) [13]. Про окремі аспекти розвитку рухливих ігор для дітей молодшого шкільного віку ідеться в працях Є. Приступи, В. Левків, А. Цюся, В. Давидюка та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Молодший шкільний вік – як стадія психічного розвитку суб'єкта – набуває нині чітко окресленої виразності не тільки щодо попереднього вікового етапу (дошкільне дитинство), а й наступного – підліткового віку [1].

З огляду на це актуальним питанням інноваційної педагогіки фізичного виховання є використання в освітньому процесі початкової школи ігрових

методик як засобу формування рухової компетенції та ціннісних орієнтацій особистості. Водночас, як стверджує В. Довбня у безпосередній прагматичній дій учитель фізичної культури «важко відмовитися від переконання, що наявна модель «старої» освіти історично вичерпала свої можливості, перетворилася на архаїчний соціокультурний феномен і є гальмом на шляху радикального оновлення суспільства» [5, с. 247]. Погоджуємося із думкою дослідника про те, що основним показником діяльності нового українського вчителя фізичної культури має стати «не сума знань, яку він ретранслює учневі, щоб останній засвоїв за час перебування в школі, а ступінь оволодіння сучасними педагогічними технологіями, новими видами рухової активності, сучасними видами спорту. Дослідниця освітніх перетворень виділяють уміння управляти індивідуалізованим освітнім процесом за допомогою ігрових видів спорту щоб, спираючись на особистісно-орієнтований підхід, допомогти зростанню і розвитку молодшого школяра як вільного і здорового індивіда, демократичної особистості» [5, с. 247].

Означені проблеми не є новими. Про те вони набувають особливого значення у контексті концепції Нової української школи.

Мета статті – оцінка сучасного стану та обґрунтування особливостей організації фізичного виховання в Новій українській школі з акцентом на ігрову діяльність.

Виклад основного матеріалу. Вчені зауважують, що молодший шкільний вік – унікальний період розвитку психіки дитини. Саме у цьому віці закладається фундамент розвитку особистості, системоутворювальним складником якого є духовно-моральний розвиток дитини. У цьому віці, як стверджує І. Бех «змінюються соціальні позиції дитини: вона розпочинає систематично навчатися, стає членом шкільного і класного колективів. Змінюються стосунки з дорослими, головним авторитетом серед них стає вчитель» [1, с. 10]. З педагогічної точки зору І. Беха «молодші школярі хочуть зробити більше, ніж вони можуть: приймаючи рішення не враховують, а ні своїх можливостей виконати взяті на себе обов'язки, а ні тих труднощів, які можуть виникнути під час справи» [1, с. 11]. Однак провідним видом діяльності дітей, що позначається на зоні найближчого розвитку є гра (дидактична, сюжетно-рольова, спортивна, рухлива).

Рухливі ігри – найбільш доступний і ефективний метод розвитку фізичних якостей дитини, що дає можливість впливати на загальний фізичний розвиток при його безпосередній активній допомозі. Найважливіший результат гри – емоційний підйом, уміння діяти у команді, мотиваційна налаштованість на перемогу.

Рухливі ігри (спортивні, народні, музичні), на нашу думку, мають особливий потенціал для

розвитку дітей початкової школи, оскільки саме під час рухливих ігор молодші школярі засвоюють чіткі правила взаємодії з однолітками, а за рахунок колективного емоційного напруження, що супроводжує більшість рухливих і спортивних ігор, отримують можливість емпатійного сприйняття іншого. А грамотно підібрані ігри, особливо на повітрі, сприяють до того ж оздоровленню, зміцненню організму, загартовуванню і тим самим профілактиці захворювань.

Ігри, під час яких діти активно рухаються називаються рухливими іграми. Рухливі ігри – важливий засобів фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку, що забезпечують фізичний розвиток дитини, зміцнення здоров'я дитини та формуванню цінностей спілкування і вольових якостей [2, с. 192].

На думку С. Моїсеєва «рухливі та народні ігри задовольняють майже всі основні категорії потреб дитини: вітальні (потреба у русі), у безпеці та захисті (через дотримання правил гри та створення безпечного середовища), у приналежності і любові (у грі відбувається спілкування та взаємодія, гуртується команда, міцнішає та перевіряється дружба, виявляється турбота та підтримка), пізнавальні (дитина через гру пізнає себе, колектив, суспільство, природу, цивілізацію та культуру своїх батьків), повазі (кожна дитина може себе проявити у грі та заслужити повагу та визнання від інших), самовираження (прояв своєї індивідуальності, творчості, здатності вирішувати проблеми)» [8, с. 35].

О. Кругляк вважає, що найкращими «ліками» для дітей від рухового «голоду» є ігри, які за

змістом і формою прості й доступні дітям різних вікових груп [7, с. 4]. Вони є універсальним засобом у фізичному вихованні дітей і носять велике оздоровче значення (рис. 1).

Німецький педагог Ф. Фребель одним з перших класифікував гру як педагогічне явище: ігри окремих дітей і ігри для гурту; ігри корисні й витончені, наповнені внутрішнім смислом. Гра є природною діяльністю дитини, і дорослі повинні докласти максимум зусиль для її правильної організації.

Із зарубіжних учених одним з перших, хто приступив до створення теорії гри, був К. Грос. Згідно з його теорією гра слугує школою підготовки організму до життєвих іспитів.

Однак деякі вчителі вважають гру забавою, розвагою, що вкрай є неправильно, оскільки під час гри можна багато чого навчитися. Ми поділяємо думку М. Турянської про те, що «народ споконвіку наголошував: «Де гра, там і розум». Раціонально організована рухлива або спортивна гра дає змогу виховувати у школярів такі риси характеру, як кмітливність, сміливість, стриманість, винахідливість, рішучість, організованість тощо» [12, с. 69]. Викладачеві треба стежити, щоб ігри не були одноманітними та нудними, бо ще К. Ушинський твердив: «Дитина втомлюється не від самої діяльності, а від її одноманітності, тому потрібно протягом заняття чергувати різні види діяльності».

Педагоги, психологи та вчені інших галузей стверджують, що бажання рухатися – природне бажання дитини. Діти часто, граючись за власним задумом, придумують різні за сюжетом рухливі ігри та захоплено граються впродовж тривалого

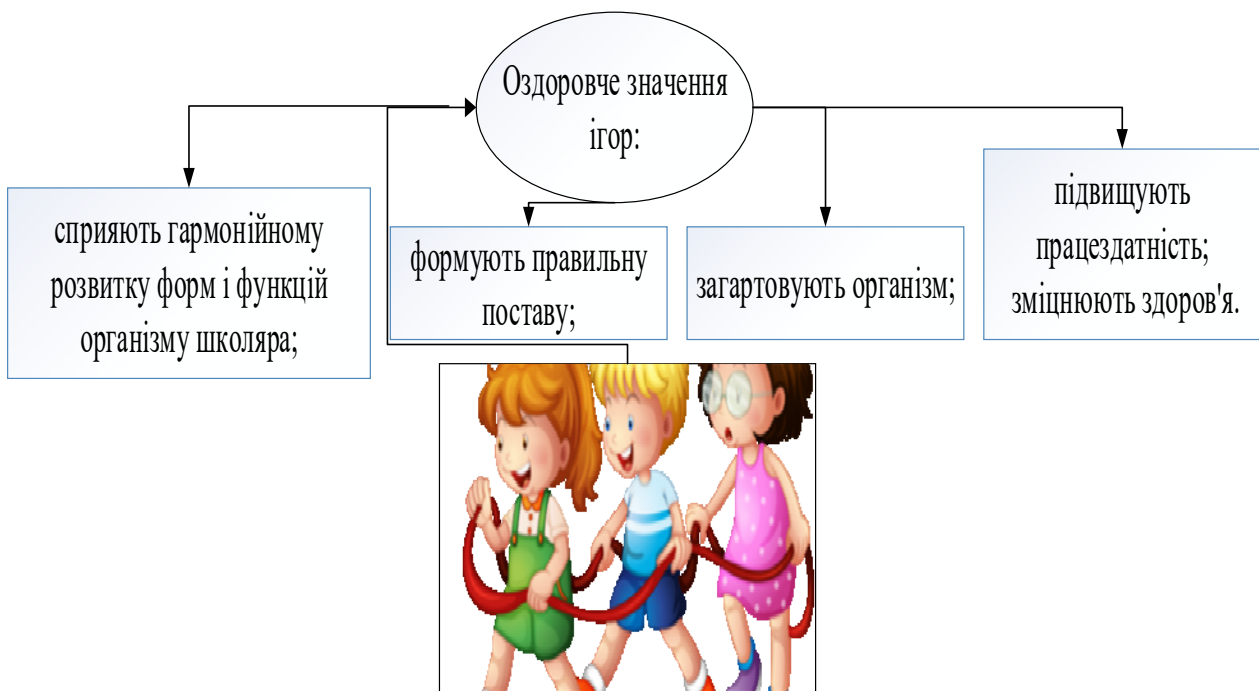

Рис. 1. Оздоровче значення рухливих ігор

часу. Найсильніше бажання дитини – це бажання, яке походить від основної потреби – руху і є засобом розвитку. Тому ігри передбачають і велике освітнє значення (рис. 2).

Більшість авторів вказують на необхідність враховувати фізкультурно-спортивні інтереси студентів при плануванні занять з фізичного виховання в молодшому шкільному віці. Так популярними видами спорту серед студентів є футбол, баскетбол, волейбол, шейпінг, туризм, легка атлетика. Результати досліджень свідчать про те, що студенти надають перевагу спортивним іграм.

З метою вивчення сучасного стану застосування ігрових технологій на уроках фізичної культури нами було розроблено авторську анкету, яка мала на меті дослідити суб'єктивне ставлення студентів 3–4 курсів Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради до означеної проблеми (всього 58 особи).

Залежно від змістовного навантаження пунктів анкети нами використовувалося два алгоритми застосування контент-аналізу. У першому алгоритмі категоріями аналізу були безпосередньо одиниці аналізу, тобто слова та словосполучення, які слугували відповідями щодо кожного пункту. У другому алгоритмі категоріями аналізу були узагальнюючі характеристики, тобто у структурному плані категорії являли собою угруповання одиниць аналізу.

Частково проаналізуємо відповіді студентів.

На перше запитання анкети «Наскільки Ви задоволені переліком освітніх компонентів в межах освітньої програми, спрямованих на формування навичок застосування ігрових методик

на практиці?» мало на увазі як коротку оцінку, так і за чотирма категоріями «Так», «Скоріше так, ніж ні», «Скоріше ні, ніж так» та «Ні». Зазначимо, що 73,36% опитаних студентів задоволені переліком освітніх компонентів, спрямованих на формування навичок застосування ігрових методик на практиці. У свою чергу, 17,22% респондентів зауважили, що «скоріше так, ніж ні». Протилежної думки дотримувалося 4,55% опитаних – їхня позиція полягає в тому, що вони частково задоволені переліком освітніх компонентів, спрямованих на формування навичок застосування ігрових методик на практиці. На повну відсутність відповідних умов вказали 4,87% досліджуваних (цей показник ілюструє рис. 3).

Що стосується другого пункту анкети – «Чи мали Ви можливість самостійно обирати освітні компоненти з акцентом на ігрову діяльність у Вашому закладі вищої освіти?», то переважна більшість студентів коледжу вважають, що така можливість у коледжі є (89,12% опитаних).

Окрім цього, 5,22% респондентів, що не дали виразно позитивної відповіді на це запитання анкети, все ж таки відповіли у позитивному аспекті – вони позначили важливим для себе наявність вибіркового освітніх компонентів ігрового спрямування. Цей показник ілюструє рис. 4.

Відповіді на наступне запитання анкети: «Чи є достатнім рівень Вашої теоретичної підготовки для успішного застосування на практиці ігрових методик?» – відобразили майже повну однотайність студентів щодо цієї проблеми (95,51% опитаних).

На запитання анкети «Які отримані під час навчання теоретичні знання знадобилися Вам

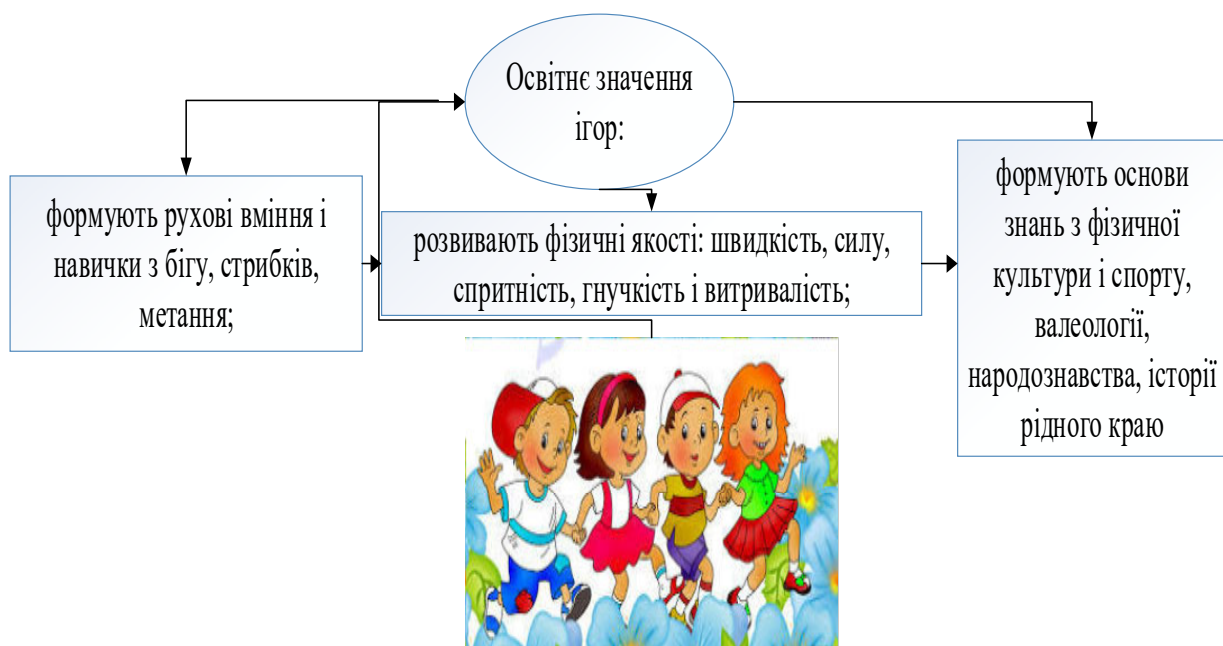

Рис. 2. Освітнє значення рухливих ігор

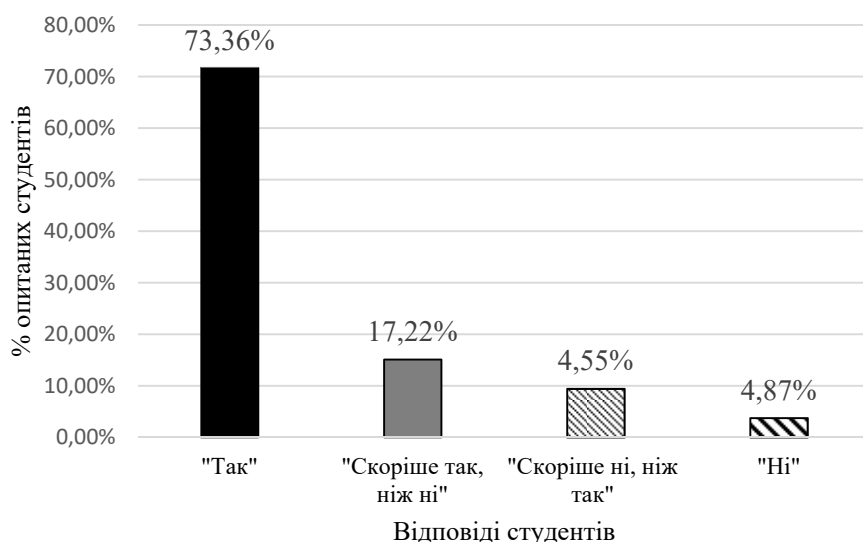

Рис. 3. Суб'єктивне сприйняття наявності у педагогічному коледжі умов для практичної підготовки здобувачами вищої освіти

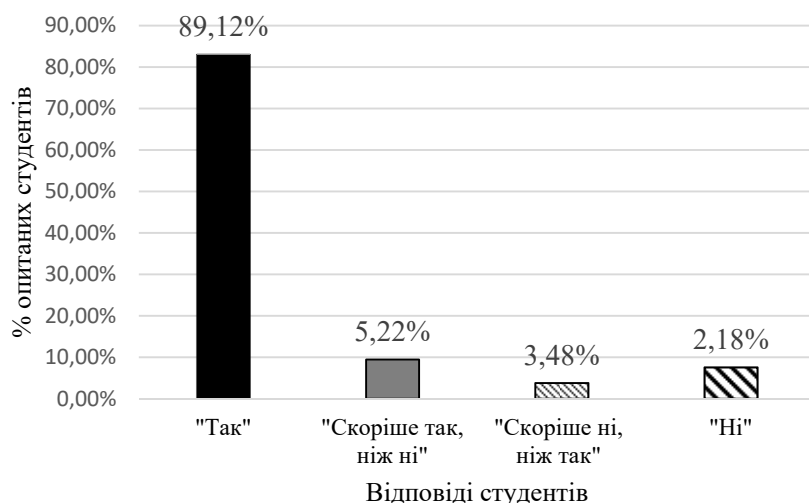

Рис. 4. Суб'єктивне сприйняття студентами важливості різних видів практикумів для подальшої професійної діяльності

для результативного застосування на практиці спортивних ігор та естафет?». Аналізуючи дані опитування студентів з'ясовано, що вони виділяють: уміння ставити навчальну мету і реалізовувати її засобами ігрової діяльності (21,13%); організація позакласної (секційної) роботи в школі (24,81%); уміння створювати творчу атмосферу на уроці (13,33%); уміння індивідуально ставитися до кожного учня та сприяти його особистому успіху (18,44%); техніко-тактичну підготовку (10,58%); уміння діяти у команді (5,51%); здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (3,12%); здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (2,15%); здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (0,93%).

На запитання анкети «Чи виникали у Вас труднощі при проведенні традиційних спортивних або

рухливих ігор з учнями різного віку і статі?» – відобразили майже повну однотайність студентів щодо цієї проблеми (93,84% опитаних).

Із 2022 року в школах України діє нова модельна програма з фізичної культури у 5-х класах, із 2023 року – у 6-х класах. Освіторія дізнавалась, які нові види спорту з'являться на уроках фізкультури у Новій українській школі. Разом із Junior Z та МОН пропонується до викладання на шкільних уроках фізкультури 7 нових видів спорту, застосування яких на практиці потребує постійного розвитку і саморозвитку сучасного вчителя фізичної культури.

Оскільки категорія «розвиток» тісним чином пов'язана з категорією «саморозвиток» ми запитали здобувачів вищої освіти «Що, на Вашу думку, означає поняття «професійний саморозвиток вчителя фізичної культури?»» Це питання анкети

передбачало розгорнуту відповідь. Переважна більшість студентів пов'язує це з «власним удосконаленням, що було виокремлено в окрему категорію контент-аналізу. Загальна частка таких відповідей становила 77,8%. Серед таких відповідей основну кількість становили такі формулювання: «Безперервний процес навчання вчителя фізичної культури Нової української школи та його уміння застосовувати на практиці нові види спорту», «Самостійне вивчення професійно-орієнтованих методик фізичного виховання», «Уміння застосувати на практиці нові види спорту», «Уміння проводити спортивно-масові заходи в НУШ», «Розвиток та вдосконалення професійних здібностей», «Процес, спрямований на досягнення творчої індивідуальності вчителя фізичної культури», «Процес, спрямований на інноваційний розвиток вчителя фізичної культури», «Сучасний вчитель фізичної культури – авторитет для учнів» тощо. Інша суттєва категорія контент-аналізу об'єднувала тавтологічні відповіді («саморозвиток», «індивідуальний розвиток», «коли людина сама розвивається», «самостійний розвиток», «уміння розвиватися» тощо) і становила 22,2%.

Щодо наступного запитання анкети «Які основні компоненти готовності до професійного саморозвитку Ви можете назвати?» було застосовано перший алгоритм контент-аналізу – відповідно, категоріями аналізу були безпосередньо одиниці аналізу. Можна зауважити, що відповіді майбутніх учителів фізичної культури характеризувалися таким спектром характеристик, серед яких за даними контент-аналізу можна виділити наступні ключові категорії: самонавчання (вказали 16,9% досліджених), фахові компетентності (15,2%), цілеспрямованість (19,1%), мотиваційна налаштованість (14,4%), комунікабельність (18,4%), «уміння діяти автономно і відповідально» (8,5%), «стресостійкість до нового» (3,5%), «командна робота» (4%) тощо.

На запитання анкети «На Вашу думку, чи створені у Вашому коледжі

всі необхідні умови для вивчення нових видів спорту?». Зазначимо, що 79,2% опитаних студентів вважають, що в коледжі створені всі необхідні умови для вивчення нових видів спорту. У свою чергу, 15,8% респондентів зауважили, що скоріше ці умови існують, ніж відсутні. Протилежної думки дотримувалося 3,3% опитаних – їхня позиція полягає в тому, що у коледжі такі умови скоріше відсутні, ніж наявні. На повну відсутність відповідних умов вказали 1,7% досліджуваних

Позитивну відповідь на питання анкети «Чи проводились у Вашому коледжі різноманітні заходи, спрямовані на вивчення нових видів спорту?» дали 89,8% респондентів. Контент-аналіз дозволив виявити, що майбутні учителі фізичної культури в першу чергу зазначали такі форми

роботи, як: «майстер класи» (55,8%), «фахові тренінги» (23,3%), «консультації вчителів-практиків» (34,8%), конференції (51,5%), участь у методичних об'єднаннях вчителів НУШ (6,0%), співпраця зі стейкхолдерами (8,9%), а також інші форми роботи тощо.

Відповідь на питання анкети «Які нові види спорту можуть використовувати майбутні учителі фізичної культури для формування готовності до професійної діяльності в Новій українській школі?» також потребувала детального пояснення з боку респондентів. Відповідно, категоріями аналізу виступали безпосередньо одиниці аналізу.

Можна зауважити, що відповіді студентів характеризувалися таким спектром характеристик, серед яких, за даними контент-аналізу, можна виділити основні: корфбол (вказали 45,7% досліджених), чирлідінг (19,8%), петанк (17,9%), флорбол (33,9%), регбі-5 (23,9%), бадмінтон (56,5), фризбі алтимат (59,6%) тощо.

Детальний аналіз питання анкети «Чи потрібно майбутньому вчителю фізичної культури володіти високим творчим потенціалом в роботі з учнями різного віку і статі?» показав, що абсолютна більшість опитаних вважає, що майбутньому педагогові потрібно володіти високим творчим потенціалом (96,5%).

Узагальнюючи результати дослідження, необхідно зазначити, що досліджені студенти коледжу вважають свій рівень професійної готовності до застосування на практиці нових видів спорту достатнім для того, щоб виконувати педагогічну діяльність в Новій українській школі.

Висновок. Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновки: по-перше, учителям фізичної культури важко відмовитися від переконання, що наявна модель «старої» освіти історично вичерпала свої можливості, перетворилася на архаїчний соціокультурний феномен і є гальмом на шляху радикального оновлення суспільства; по-друге, основним показником діяльності нового українського вчителя фізичної культури має стати «не сума знань, яку він ретранслює учневі, щоб останній засвоїв за час перебування в школі, а ступінь оволодіння сучасними педагогічними технологіями, новими видами рухової активності, сучасними видами спорту».

Аналізуючи сучасний стан застосування ігрових технологій на уроках фізичної культури нами з'ясовано, що 73,36% опитаних студентів задоволені переліком освітніх компонентів, спрямованих на формування навичок застосування ігрових методик на практиці. Показано, що більшість опитаних студентів вважають, що в педагогічному коледжі створені всі необхідні умови для професійного саморозвитку майбутнього вчителя фізичної культури для роботи у Новій українській школі, зокрема: умови для вивчення нових видів спорту;

проводяться «майстер класи» (55,8%), «фахові тренінги» (23,3%), «консультації вчителів-практиків» (34,8%), конференції (51,5%), є можливість участі студентів у методичних об'єднаннях вчителів НУШ (6,0%), створені умови для співпраці зі стейкхолдерами (8,9%).

Аналізуючи дані опитування студентів також з'ясовано, що вони виділяють: уміння ставити навчальну мету і реалізовувати її засобами ігрової діяльності; організацію позакласної (секційної) роботи в школі; уміння створювати творчу атмосферу на уроці; уміння індивідуально ставитися до кожного учня та сприяти його особистому успіху при вивченні традиційних ігрових видів спорту. Майбутні вчителі фізичної культури вважають за необхідне бути професіоналом у своїй справі, прикладають максимум зусиль про підвищенні рівня свого професійного розвитку, намагаються оволодіти високим рівнем адаптованості до нових видів спорту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І. Молодший школяр у вікових закономірностях. *Початкова школа*. 2015. № 1. С. 10–13.
2. Великий тлумачний словник української мови. Уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ, 2003. 1440 с.
3. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. Київ. URL: <https://kutsenko.udpu.edu.ua/> (дата звернення 15.08.2023).
4. Вольчинський А., Потапюк П., Мельник Т. Національні рухливі ігри у фізичному вихованні дітей дошкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2008. Т. 2. С. 46–48.
5. Довбня В. Нова українська школа: спроба філософсько-антропологічного осмислення. *Філософія освіти*. 2018. № 1. С. 240–258.
6. Костенко О. М. Рухливі ігри і естафети як засоби розвитку професійно важливих психічних якостей студентів на пряму підготовки «Початкова освіта». *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2013. Вип. 112(1). С. 175–177.
7. Кругляк О. Рухливі ігри та естафети в школі. Посібник для вчителя. Тернопіль, 2004. 80 с.
8. Моїсєєв С. О. Рухливі ігри як важлива складова реалізації компетентнісного підходу до навчання учнів 1–4 класів на уроках фізичної культури у Новій Українській школі. *Спортивні ігри*. 2019. № 2. С. 29–40.
9. Мудрик С. Б. Рухливі ігри від інстинкту до соціалізації. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2010. № 2. С. 14–17.
10. Плахова С. Народні рухливі ігри – важлива складова національної культури і етнопедагогіки. *Збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2012. Вип. 1. С. 169–176.
11. Труш Н. В. Народні рухливі ігри в системі засобів фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 369–372.
12. Турянська М. Рухливі та спортивні ігри як засіб формування інтересу учнів до спортивно-масової роботи в ЗОШ України (середина ХХ – початок ХХІ ст.). *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2017. № 3. С. 69–73.

ТВОРЧИСТЬ І ТЕХНІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК КАТЕГОРІЇ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

CREATIVITY AND TECHNICAL LITERACY AS CATEGORIES OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE

У статті представлено аналіз сучасних підходів до трактування творчості і технічної грамотності як окремих категорій педагогічного знання та схарактеризовано взаємозв'язок і взаємовплив цих категорій в організованні якісного освітнього процесу в сучасному закладі вищої освіти, цільовий компонент якої орієнтований на підготовку конкурентоспроможного на ринку праці фахівця, що володіє навичками та вміннями, сформованими на основі усвідомлених теоретичних знань і, котрі передбачають, демонстрування ним творчо-дослідницьких навичок, спрямованих на нові ідеї та розробки в професійній галузі. Подано аргументований аналіз понять цифрової грамотності, цифрової компетентності в контексті сучасних вимог формування наскрізної цифрової компетентності і на основі цього аналізу подано характеристику теоретичних підходів до трактування цифрової грамотності, запропоновано авторське визначення цієї наукової категорії як комплексу, який включає здатність особистості, що навчається, усвідомлено використовувати навички роботи з комп'ютерною технікою; володіти навичками самостійного пошуку та демонструвати усвідомлення інформаційних даних; здатність використовувати соціальні мережі; здатність застосовувати мережеві технології з урахуванням стандартів нетикету. На основі наукових узагальнень зарубіжних і вітчизняних вчених наведено аналіз моделей цифрової грамотності і ключових компонентів цих моделей, наведено характеристику взаємозв'язку цих компонентів в системному понятті цифрової грамотності, виокремлено компонент творчості, що відповідає на питання як реалізувати і спрямувати теоретичні знання в творче професійне русло, що має на меті створення нового продукту, подано аналіз категорії творчості як компонента цифрової грамотності, який передбачає врахування цінності творчості в цифровому просторі, освоєння індивідом нових способів використання онлайн-засобів та інструментів середовища, створення нового знання та нового продукту за допомогою цифрових технологій, означено, що критерій творчості в системному понятті цифрової грамотності опирається і на критичний компонент, що передбачає використання аналітичних умінь і навичок оцінювання цифрового контенту, інструментів та програм, зроблено авторські висновки і узагальнення, окреслено перспективи подальших наукових досліджень.

Ключові слова: наукова категорія, цифрова грамотність, цифрова компетентність, творчість, технічна творчість.

The article analyzes modern approaches to the interpretation of creativity and technical literacy as separate categories of pedagogical knowledge and characterizes the relationship and mutual influence of these categories in the organization of a high-quality educational process in a modern higher education institution, the target component of which is focused on training specialists who are competitive on the labor market possessing skills and abilities formed based on theoretical knowledge which involve demonstrating their creative and research skills aimed at new ideas and developments in the professional field. A reasoned analysis of the concepts of digital literacy and digital competence in the context of modern requirements for the formation of end-to-end digital competence is presented, and based on this analysis, a description of theoretical approaches to the interpretation of digital literacy is given, the author's definition of this scientific category is proposed as a complex that includes the ability of a learning individual to use computer skills consciously, have independent search skills and demonstrate awareness of information data, the ability to use social networks, and the ability to apply network technologies taking into account the standards of netiquette. Based on the scientific generalizations of foreign and domestic scientists, an analysis of digital literacy models and critical components of these models is given, a description of the relationship of these components in the systemic concept of digital literacy is provided, a component of creativity is singled out, which answers the question of how to implement and direct theoretical knowledge in a creative professional direction, which aims to create a new product, an analysis of the category of creativity as a component of digital literacy is presented, which involves taking into account the value of creativity in the digital space, the individual's mastering of new ways of using online tools and tools of the environment, the creation of new knowledge and a new product with the help of digital technologies, it is determined that the criterion of creativity in the systemic concept of digital literacy rests on a critical component that involves the use of analytical skills and skills for evaluating digital content, tools and programs, the author's conclusions and generalizations are made, and the prospects for further scientific research are outlined.

Key words: scientific category, digital literacy, digital competence, creativity, technical creativity.

УДК 37.091.322.7:002.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.27>

Дольнікова Л.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
політехніка»

Гудзь І.М.,
студентка II курсу
Інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного
університету «Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний ринок праці ставить особливі вимоги до фахівця щодо володіння ним навичками та вміннями, що сформовані на основі усвідомлених теоретичних знань та передбачають демонстрування творчо-дослідницьких навичок, орієнтованих на нові ідеї та розробки в професійній галузі.

Теоретики в галузі педагогічних досліджень умов формування і розвитку особистості виокремлюють різні групи навичок, серед яких навчальні, соціальні, навички грамотності, особистісні, професійні тощо. На сьогодні важливими є навички технічної грамотності загалом і цифрової зокрема. В науковій літературі є багато намагань аргументувати

засади формування технічної грамотності, проте недостатньо, на нашу думку, в контексті реалізації творчого підходу. Досвід засвідчує, що багато фахівців, які мають достатні теоретичні знання та володіють необхідними навичками не є конкурентоспроможними під час професійного відбору їх на престижні місця в сучасних компаніях саме через недостатньо розвинені творчі навички і мислення. Зважаючи на те, що Україна достатньо ефективно інтегрується до європейських підходів щодо використання комп'ютерних технологій, а саме є підписантом Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом ця проблема є актуальною. Відповідно до цієї Угоди, що орієнтується на ініціативу «Цифровий порядок денний для Європи», встановлено пріоритетні напрями формування і розбудови інформаційного суспільства, а вирішальна роль в реалізації цих напрямів належить освіті, де є багато невизначених питань і проблем, що потребують аналізу та узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізуючи сучасні наукові розвідки українських та зарубіжних педагогів можемо констатувати, що науковці часто акцентують на поняттях цифрової грамотності, цифрової компетентності загалом, а зокрема вказують на актуальність формування наскрізної (кросплатформної) цифрової компетентності, коли вивчення усіх навчальних предметів відбувається шляхом застосування цифрових технологій, що активно демонструється в останні роки запровадження онлайн педагогічної взаємодії [17 с. 22]. Реформування української системи освіти, декларація засад Нової Української Школи в освітньому стандарті «Нова українська школа» власне базується на вимозі формування інформаційно-цифрової компетентності, яка передбачає усвідомлене, творче використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку та обміну інформацією в професійному та особистому спілкуванні. Ця інформаційно-цифрова компетентність включає в себе основи програмування, алгоритмічне мислення, вміння працювати з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці, а також розуміння етики використання авторського права, інтелектуальної власності тощо [12]. Разом із нормативно-правовим оновленням категорійного апарату освітньої діяльності спостерігаємо намагання науковців обґрунтувати цей апарат з теоретичної та методологічної точки зору. Тлумачення категорій цифрової грамотності як передумови формування цифрової компетентності зустрічаємо в наукових працях В.Бикова [5], П. Матюшко [14], Овчарук [13], Л. Літвінової [7] та ін. Цікаві дослідження в цьому напрямі представлені в роботах зарубіжних вчених Д. Белшоу (D. Belshaw) [1], О. Сухомлин (Sukhomlyn O.) [16], О. Карпова (Karпова O.) [8], С. Мерфі (Merfi S.) [10], А. Феррарі (Ferrari A) [2], Дж. Стommel

(J. Stommel) [4] та ін. Варто зазначити, що всі дослідники мають своє авторське трактування проблеми цифрової грамотності і менше уваги приділяють трактуванню творчості як категорії наукового пізнання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Можемо висувати, що поняття формування творчості в науковій літературі широко представлене в численних працях, проте стосовно поєднання творчості і цифрової грамотності таких досліджень недостатньо, що обґрунтовує актуальність нашого дослідження.

Мета статті. Метою нашого дослідження є виявлення сутності і взаємозв'язку творчості і цифрової грамотності як категорій наукового педагогічного пізнання в процесі підготовки сучасного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Із запровадженням і розвитком всесвітньої мережі Інтернет науковцями-теоретиками і практиками було запропоновано концепцію цифрової грамотності (digital literacy), що базувалась на результатах досліджень, які формулювали цифрову грамотність як систему когнітивних, соціальних і технічних навичок, які забезпечують комфортне перебування людини в інформаційному середовищі. На основі аналізу праць цих науковців ми пропонуємо трактування цифрової грамотності як комплексу, що включає здатність індивіда усвідомлено використовувати навички роботи з комп'ютерною технікою (computer literacy); володіння навичками самостійного пошуку та усвідомлення інформаційних даних; (information literacy); здатність використовувати соціальні мережі (social media literacy); здатність застосовувати мережеві технології з урахуванням стандартів нетикету (network literacy). Слід зазначити, що більшість сучасних зарубіжних вчених в трактуванні дефініції цифрової грамотності обов'язково враховують екологічне відношення до цифрових технологій. Г. Дженкінс (H. Jenkins) [3] та ін. переконливо зазначають, що цифрова грамотність залежить від сформованості трьох типів навичок: навички взаємодії користувача з комп'ютером чи іншим пристроєм (hardware skills), з допомогою яких можна вийти в Мережу або створювати цифровий продукт; навички використання і взаємодії з програмним забезпеченням (software skills), що забезпечують можливості роботи з контентом; універсальні навички роботи з цифровими технологіями (meta skills), зокрема конструювання, розроблення цифрового онлайн чи офлайн середовища.

В наукових узагальненнях Д. Белшоу (D. Belshaw) [1] спостерігаємо виокремлення і характеристику моделей цифрової грамотності, яка формується з урахуванням восьми ключових компонентів взаємодії людини з цифровими

технологіями. Ці компоненти (культурний, когнітивний, конструктивний, комунікативний, критичний, громадянський, а також впевнене користування та творчість) проаналізовані науковцями Гавріловою Л., Топольник Я. [9], які подають взаємозв'язок цих компонентів в системному понятті цифрової грамотності, виокремлюють складник творчості, що відповідає на питання як реалізувати і спрямувати теоретичні знання в творче професійне русло, що має на меті створення нового продукту. Зупинимось на компоненті творчості в контексті мети нашого дослідження. Творчий (креативний) компонент цифрової грамотності передбачає врахування цінності творчості в цифровому просторі, освоєння індивідом нових способів використання онлайн-засобів та інструментів середовища, створення нового знання та нового продукту за допомогою цифрових технологій. Саме цей критерій творчості в системному понятті цифрової грамотності опирається і на інший компонент – критичний компонент, що передбачає використання аналітичних умінь і навичок оцінювання цифрового контенту, інструментів та програм, виокремлення надійних джерел, що характеризують критичний компонент цифрової грамотності [9]. На нашу думку важливо зупинитись на трактуванні творчості загалом щоб скорелювати це поняття в інтегративній єдності з цифровою грамотністю. Поняття творчість ще у своїх діалогах одним із перших творців описував давньогрецький мислитель Платон, який зазначав, що створення будь-яких творів мистецтва і ремесла можна назвати творчістю, а всіх авторів творцями [15]. Вивчення питання становлення творчості, відкриття та розвитку творчого мислення індивіда отримало продовження та відгукнулося у працях багатьох зарубіжних та вітчизняних авторів та науковців. Ми вважаємо, що поняття творчість можна трактувати як процес створення особистістю якісно нових як матеріальних, так і духовних цінностей, відходячи від раніше відомих понять, технологій, знань та вмінь для того, щоб вирішити поставлену проблему. Сучасні науковці-психологи акцентують на тому, що творчість є ознакою та механізмом продуктивного розвитку, проте вона не обов'язково передбачає новизну. Ми вважаємо, що поняття творчість передбачає здатність людини створити щось своє, що відрізняється від уже відомого, але також і процес створення учнем того, що вже існує, якщо для нього ця діяльність є абсолютно новою та передбачає залучення уяви та власного досвіду, а не просте копіювання готових рішень. Багато вчених виокремлюють тільки три види творчого процесу: наукову, творчість в мистецтві та літературі та технічну. Цей поділ є доволі вузький, тому український психолог, фундатор наукової школи творчості В. О. Моляко ширше виокремлює види творчості [11]: наукова творчість; технічна творчість; художня творчість;

образотворча, музична та літературна творчість; навчальна творчість (до такого виду творчості відносять будь-яку діяльність, яка передбачає засвоєння нових знань, умінь та навичок та покращує здатність виконувати нові завдання); ігрова творчість; управлінська та військова творчість; побутова творчість; ситуаційна творчість; комунікативна творчість. Аналізуючи бачення психолога, можна стверджувати, що творчість має місце у будь-якій діяльності особистості, та очікує особистість на кожному кроці в різних аспектах життя. Тому завданням сучасної освітньої системи є формування саме творчого, самостійного фахівця, який може динамічно розвиватися відповідно до завдань і цілей його діяльності. Розвиток технологічно розвиненого суспільства, впровадження науково-технічного прогресу можливо за умови використання наукових здобутків для створення нових технічних засобів, що у свою чергу можливе лише за умови широкого застосування та розвитку технічної грамотності у теперішнього та майбутнього покоління. За визначенням В. Моляко, технічна творчість, з одного боку, виявляється рушійною силою покращення та удосконалення сучасного виробництва, а з іншого боку є засобом удосконалення та розвитку самої особи. Тому, можна стверджувати, що розвиток безпосередньо технічної творчості є важливим аспектом для покращення умов життя суспільства загалом [11].

Оскільки творчість є рушійною силою прогресу, який є невід'ємною складовою сучасного суспільства, важливо приділяти більше уваги інтелектуальному розвитку, засвоєнню нової інформації у науковому та технічному аспектах у процесі навчання для розвитку технічної грамотності. Розвиток технічної творчості в освітньому процесі, за нашими спостереженнями, це спеціально напрямлена діяльність, у процесі та результаті якої формуються та розвиваються творчі задатки особистості, які приводять до вміння створювати нові технічні рішення та технології, впроваджуючи їх у процес життєдіяльності людини. Основною метою формування технологічної творчості під час навчання є розкриття природної зацікавленості особи до пізнання та вдосконалення умов життя, а згодом і створення творчого відношення до професійної діяльності, яке буде відкликатися в активній як раціональній, так і винахідницькій діяльності, що визначається професійністю і творчістю самого педагога, який уміє поставити цілі, визначити методи і засоби їх реалізації, створити активне мотиваційне середовище, що орієнтоване на творче розв'язання завдань щодо здатності особистості, що навчається, протистояти та критично підходити до користування інформаційними потоками, безперервно навчатися протягом усього життя, демонструвати технічну грамотність, творчість та постійний прогрес. Як бачимо,

важливим чинником формування творчої, технічно-грамотної особистості є підготовка вчителів, які хочуть постійно навчатися та вдосконалювати свої навички для ефективного використання необхідних інструментів у своїй професійній діяльності, а також методична база навчання. Очевидно, що методика навчання технологічної грамотності повинна відрізнятися від методів провадження традиційного навчання. Вони можуть бути різноманітні, в залежності від тематики та цілей заняття, проте кожна з них має працювати на розвиток технічної грамотності в учнів.

Технологічна грамотність це дещо більше ніж прості навички користування комп'ютером чи інформаційними джерелами, тому варто визначити її принципи, щоб вміти застосовувати та підбирати методи формування результатів навчання. До принципів формування та підбору методів навчання технічно-грамотних творчих особистостей відносимо: *критичне мислення* необхідне для того, щоб учні знали, як правильно шукати, використовувати доступний контент у процесі навчання та вміли адаптуватися до технологій, які постійно розвиваються та змінюються; *основи застосування*, що полягають в тому, що учні повинні вміти правильно застосовувати технічні засоби не тільки у процесі навчання, а й у інших сферах життя, при цьому розуміти, які технології краще використати для вирішення певного завдання; *навички вирішення проблем*; *технологічна грамотність*, у повному її розкритті, виникає, коли особа здатна використати наявні технології для генерування нової інформації, чи іншої технології. Детальніше зупинимось на розвитку творчості на основі освітніх технологій. Традиційна система освіти виховує та навчає зручного для суспільства виконавця своєї справи. Переважно процес навчання у звичних закладах освіти стримує природній потенціал та творчі здібності учня. Але творчість є активним процесом, та вимагає навичок і конкретного розуміння контексту, а це неможливо при сьогоденному підході до організування освітнього процесу.

Неможливо оцінити весь потенціал технологій під час розвитку творчості, поки ми не станемо максимально залучати новітні технічні засоби у процес навчання учнів, а природна допитливість та зацікавлення новими інтерактивними засобами освіти зробить своє діло і діти повноцінно розкриють свій потенціал. Саме застосування творчості у процесі навчання дає позитивні результати у розвитку критичного мислення, які посилюються тоді, коли педагоги використовують усі доступні технологічні можливості. Викладачі, які часто застосовують творчі завдання, помічають, що учні стають більш впевненими у собі, використовують свої сильні сторони розвиваючи критичне мислення та

вирішують складні проблеми. Саме вияв творчості посилює бажання розвиватися, пробувати щось нове (безпосередньо нові технології), не боятися помилятися та кардинально змінювати свої рішення, якщо вони виявилися помилковими, чи неточними.

Висновки. В умовах стрімкого розвитку технологій можна визначити два важливих компоненти, які можуть забезпечити вимоги сучасного суспільства: технічна грамотність, на якій базується розуміння усіх технологій та новинок, які оточують людину щоденно та швидкоплинно змінюються і творчість, яка є якісною характеристикою здібностей особистості до створення власного суспільного та особистісно значущого продукту, для розвитку суспільства, що підтверджує важливість розуміння і формування категорій творчості і технічної грамотності як визначальних категорій наукового пізнання в галузі освітніх технологій.

До подальших перспектив дослідження в цьому напрямку відносимо вивчення оцінки стейкхолдерів до здатностей поєднувати цифрову грамотність і творчість в реалізації завдань професійної діяльності фахівців.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Belshaw D. The Essential elements of digital literacies : Doctoral thesis. United Kingdom : Durham University. 2011. 274 p.
2. Ferrari A. Digital Competence in Practice: An Analysis of Frameworks. Luxemburg: IPTS-JRC. European Union : Joint Research Centre. 2012. 95 p.
3. Jenkins H., Purushotma R., Weigeletal M. Confronting the Challenges of Participatory Culture : Media Education for the 21st Century. Foundation Reports on Digital Media and Learning. Cambridge, MA, London : The MIT Press. 2009. 72 p.
4. Stommel J. Critical Digital Pedagogy : a definition. *Hybrid Pedagogy. A digital journal of learning, teaching and technology.* 2014. URL: <https://hybridpedagogy.org/critical-digital-pedagogy-definition/> (date of access: 20.08.2023).
5. Bykov V., Leshchenko M. Digital Humanistic Pedagogy: Relevant Problems of Scientific Research in the Field of Using ICT in Education. *Information Technologies and Learning Tools.* 2016. Vol. 53, no. 3. P. 1–17. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/ittl/article/view/1417> (date of access: 23.08.2023).
6. Кудлай В. О. Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія.* 2015. Вип. 10. С. 97–104.
7. Літвінова К. Про компоненти цифрової культури. *Digitle.* URL: <https://digitle.wordpress.com/2016/10/04/12499875/> (date of access: 23.08.2023).
8. Карпова О. Теоретичний аналіз проблеми розвитку цифрової грамотності в молоді в умовах безперервного навчання. Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 47, т. 2. С. 256–261.

9. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Вип. 61, № 5. С. 1–14. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1744> (дата звернення: 09.09.2023).

10. Мерфі С. Думка: Цифрова грамотність – це не лише «як», але й «чому». *Медіаосвіта*. 2011. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/1757> (дата звернення: 09.09.2023).

11. Моляко В. О., Музика, О. Л. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень. Житомир : Видавництво Рута, 2006. 320 с.

12. Нова українська школа : концептуальні засади реформування загальної школи. *МОН України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 09.09.2023).

13. Овчарук О. В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення : міжнародні

підходи. *Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору* / ред. В. Ю. Биков, О. В. Овчарук. Київ: Атіка, 2014. С. 7–16.

14. Матюшко П. Інтерактивна і цифрова педагогіка для нового покоління. *Учбовий центр*. URL: <http://liftzvar.com.ua/uk/content/interaktyvna-i-cyfrova-pedagogika-dlya-novogopokolinnya> (дата звернення: 09.09.2023).

15. Платон. Діалоги. Харків : Фоліо. 2008. 349 с.

16. Сухомлин О. Формування системи мотивації підвищення цифрової грамотності для навчання протягом життя. *Молодь і ринок*. 2021. № 7/193. С. 141–145.

17. НІТЕСН office. Цифрова адженда України – 2020. 2016. URL: Доступно: <https://uccci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> (дата звернення: 09.09.2023).

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТІ

ACMEOLOGICAL APPROACH TO THE FORMATION OF THE CONTENT OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHER OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE UNIVERSITY

У статті розкрито значення акмеологічного підходу в контексті формування змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Акмеологія розглядається як теоретична основа для визначення оптимальних стратегій підготовки майбутніх учителів, спрямованих на досягнення їх професійного піку в освітньому процесі. Автором проаналізовано сутність акмеологічного підходу та його вплив на формування компетентностей, які є ключовими в процесі викладання іноземних мов. Охарактеризовано методи й методологічні засади використання акмеології для оптимізації освітнього процесу та створення сприятливого середовища для активного професійного становлення і зростання майбутніх педагогів.

У даній статті проаналізовано акмеологічний підхід як перспективну методологію формування змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Акцент зроблено на розкритті сутності та ключових принципів акмеології, спрямованих на підвищення ефективності освітнього процесу. Обґрунтовано важливість використання цього підходу з урахуванням сучасних вимог до педагогічної освіти. Запропоновано конкретні методи і прийоми, які сприяють оптимізації освітнього процесу та розвитку ключових компетентностей у майбутніх учителів іноземних мов. Розглянуто можливість впровадження акмеологічного підходу в педагогічну практику з метою підготовки високопрофесійних педагогів, здатних ефективно впливати на організацію освітнього процесу та формування міжкультурної компетентності учнів. Автор презентує педагогічні стратегії, спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців зі сформованою міжкультурною компетентністю, готовністю до професійного зростання в сучасному освітньому просторі та глибоким розумінням освітнього процесу. Важливим аспектом статті є практичні рекомендації щодо впровадження акмеологічного підходу у викладання мов. Також автори надають варіанти впровадження акмеологічного підходу, що допоможе поліпшити якість підготовки майбутніх учителів іноземних мов і підвищить їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Ключові слова: неперервна підготовка вчителів іноземних мов, акмеологічний підхід, готовність до професійної діяльності, зміст підготовки, освітнє середовище, університет.

The article reveals the importance of the acmeological approach in the context of the formation of the professional training content of foreign languages future teachers. Acmeology is considered as a theoretical basis for determining optimal strategies for training future teachers aimed at achieving their professional peak in the educational process. The author has analysed the essence of the acmeological approach and its influence on the formation of competencies that are key in the process of teaching foreign languages. The methods and methodological principles of using acmeology to optimize the educational process and create a favourable environment for active professional development and growth of future teachers are characterized. This article analyses the acmeological approach as a promising methodology for forming the content of professional training of future teachers of foreign languages. Emphasis is placed on revealing the essence and key principles of acmeology aimed at increasing the effectiveness of the educational process. The importance of using this approach is substantiated, taking into account modern requirements for teacher education. Specific methods and techniques are proposed that contribute to the optimization of the educational process and the development of key competencies in future foreign languages teachers. The possibility of introducing the acmeological approach into pedagogical practice with the aim of training highly professional teachers capable of effectively influencing the organization of the educational process and the formation of students' intercultural competence is considered. The author presents pedagogical strategies aimed at training highly qualified specialists with formed intercultural competence, readiness for professional growth in the modern educational space and a deep understanding of the educational process. An important aspect of the article is practical recommendations for the implementation of the acmeological approach in language teaching. The author also provides some options for implementing the acmeological approach, which will help improve the quality of training of future foreign languages teachers and increase their competitiveness in the labour market.

Key words: continuous training of foreign language teachers, acmeological approach, readiness for professional activity, content of training, educational environment, university.

УДК 378.093.5.011.3-051:373.5.016:811.111]:159.922
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.28>

Каніboloцька О.А.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри викладання другої
іноземної мови
Запорізького національного
університету

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Неперервна професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов в українських закладах вищої освіти перебуває

в постійному розвитку та оновленні. Роль учителів у життєдіяльності суспільства зазнала суттєвого переосмислення під час карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією, та дії воєнного стану. У зв'язку з цим дещо змінилися і підходи до їхньої

підготовки загалом та до підготовки майбутніх учителів іноземних мов зокрема. Застосування сучасних підходів у вищій іншомовній освіті, інтеграція в європейський освітній простір, розробка та впровадження низки концепцій дає можливість констатувати, що Україна готова до змін і прагне до підвищення якості підготовки фахівців з іноземних мов для роботи в закладах освіти різних рівнів. Варто зазначити, що поряд із неперервним підходом широко застосовується акмеологічний підхід до підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищій педагогічній освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Неперервна професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов ставала об'єктом дослідження багатьох українських науковців, у числі яких О. Антоненко, О. Голотюк, С. Гринюк, А. Деркач, А. Колісниченко, О. Комар, Є. Процько, А. Роляк, Л. Романюк, Н. Сулим та ін. Водночас і застосування акмеологічного підходу до неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов становить значний інтерес. Акмеологія являє собою дисципліну, яка вивчає закономірності досягнення вищого рівня в різних сферах людської діяльності, зокрема і в професійній. У контексті підготовки майбутніх учителів іноземних мов акмеологічний підхід може бути досліджений із різних точок зору: методи та прийоми застосування акмеологічного підходу в педагогічній практиці; вплив акмеологічного підходу на якість підготовки майбутніх учителів іноземних мов; акмеологічний підхід як сучасна освітня технологія; розвиток особистісних якостей студентів через акмеологічний підхід.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідницька та публікаційна активність стосовно акмеологічного підходу як сучасної технології може спонукати освітянську спільноту до застосування нових підходів при формуванні професійної компетентності майбутніх учителів іноземних мов і сприяти вдосконаленню процесу їх підготовки.

Мета статті – розглянути акмеологічний підхід до формування змісту професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в університеті, представити практичні аспекти застосування акмеологічного підходу до неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. На думку вчених, акмеологічний підхід на сьогодні є одним із прогресивних і перспективних для сучасної школи. Так, А. Деркач висуває думку про те, що «... суть акмеологічного підходу полягає у здійсненні комплексного дослідження й відновленні цілісності суб'єкта, що проходить ступінь зрілості, коли його індивідні, особистісні та суб'єктно-діяльнісні характеристики вивчаються в єдності, в усіх взаємозв'язках та опосередкуваннях, для

того щоби сприяти досягненню його вищих рівнів, на які може піднятись кожний» [1]. Зі свого боку підтримуємо думку, що *акмеологія* – це наука про якість людини та якість життя, а *акмеологія освіти*, у свою чергу, досліджує умови досягнення високої якості освітніх систем і розвитку суб'єктів освітнього процесу – вчителя й учня (В. Максимова), відтак *акмеологія* представлена, як професійна зрілість педагога та її вдосконалення, а сам професіоналізм є головною категорією акмеології. Саме спрямування на особистісний успіх і доводить важливість акмеологічного підходу до неперервної професійної підготовки вчителів іноземних мов.

Ми маємо завжди пам'ятати, що всі кроки педагогічної освіти зорієнтовані на досягнення високої якості освіти та ефективності підготовки фахівців. На думку Г. Данілової, акмеологічна модель сучасного педагога складається з трьох основних компонентів: компетентність, особистісна орієнтація, морально-духовна культура [2, с. 8]. Такі складові також набувають своєї чинності під час організації та забезпечення неперервної професійної іншомовної підготовки майбутніх учителів іноземних мов, про що свідчать і обрані критерії ефективності неперервної професійної підготовки: мотиваційний, знаннєвий, операційний, особистісний, інноваційний. Акмеологічний підхід є свого роду гарантією та необхідною умовою для досягнення готовності майбутніх учителів іноземних мов до професійної іншомовної діяльності. Слушною, на нашу думку, також є ідея акмеологічної моделі сучасного педагога (В. Максимова) (див. рис. 1).

Усі зазначені вище чинники будуть враховані в побудові акмеологічної моделі підготовки вчителів іноземних мов (див. рис. 2). На наше

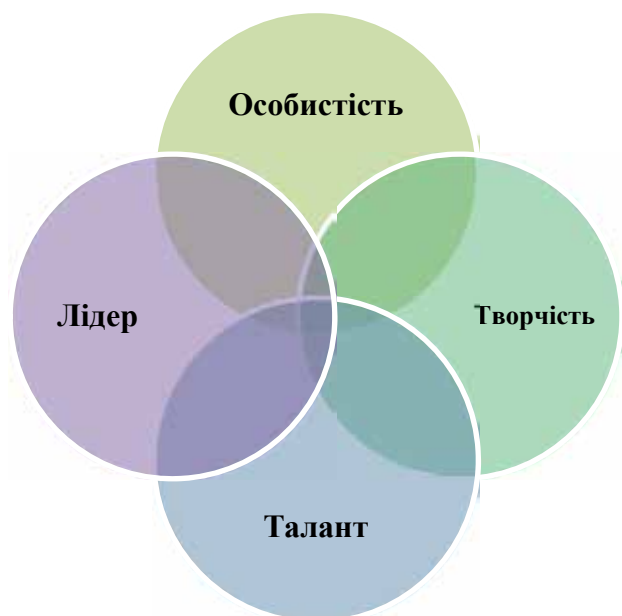

Рис. 1. Ідея акмеологічної моделі підготовки сучасного педагога (за В. Максимовою)

переконання, професійний розвиток майбутніх учителів іноземних мов має бути спрямований на досягнення вищого щабля самореалізації та професійної іншомовної зрілості. Таке прагнення визначається зовнішніми та внутрішніми чинниками, які знаходяться в межах навчальної, виховної та акмеологічної атмосфер [3]. У свою чергу навчальна атмосфера забезпечує формування професійної іншомовної компетентності, знаходження власної навчальної автономії та траєкторії професійної діяльності. Виховна атмосфера дає можливість розкрити творчий потенціал, усвідомити особистісну орієнтацію та ідентифікувати цінності морально-духовної культури. Всі сфери неперервної професійної підготовки отримують рефлексію акмеологічного середовища.

Під час реалізації акмеологічного підходу в неперервній підготовці майбутніх учителів іноземних мов необхідно враховувати:

1. Аналіз потенціалу студента: насамперед викладачу необхідно визначити сильні та слабкі сторони кожного студента, приховані здібності, інтереси та мотивацію. Для цього можна використати індивідуальні тести, анкети, інтерв'ю та спостереження.

2. Формування цілей: на основі аналізу потенціалу студентів викладач разом із ними формує цілі навчання, які будуть спрямовані на розвиток їх сильних сторін та вдосконалення слабких.

3. Створення сприятливого середовища: викладач створює сприятливе середовище для навчання, яке мотивує студентів до досягнення успіху. Це може бути здорова конкуренція, співпраця, міжособистісні відносини та довіра між студентами та викладачем.

4. Розвиток критичного мислення: акмеологічний підхід спрямований на розвиток критичного мислення та самостійність студентів. Викладач повинен стимулювати студентів до пошуку власних рішень і розробки власної методики навчання.

5. Застосування інноваційних технологій: акмеологічний підхід дозволяє викладачу застосовувати різноманітні інноваційні технології та методики, які сприяють досягненню максимального результату.

6. Оцінка результатів: викладач повинен оцінювати результати навчання та проводити аналіз, щоб визначити ефективність своєї роботи та внести необхідні корективи для вдосконалення процесу формування фахових компетентностей.

Урахування та застосування акмеологічної моделі передбачає сукупність засобів, спрямованих на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, вдосконалення якостей, що сприяють досягненню високого рівня особистісного розвитку та професіоналізму. Дієвими засобами активізації акмеологічного підходу є технологія проєкування та реалізація програм професійно-педагогічної підготовки, технологія управління

Рис. 2. Акмеологічна модель неперервної підготовки вчителів іноземних мов (за О. Каніboloцькою)

організаційно-педагогічними процесами, технологія розвитку духовно-морального потенціалу особистості, технологія успішного навчання кожного, технологія акмеологічного супроводу педагогічного процесу. Саме до акмеологічних технологій можна віднести технологію особистісно зорієнтованого навчання, технологію розвивального навчання, ігрові технології (дидактична гра, технологія ігromodelювання), метод проєктів, проблемне навчання, комп'ютерні технології. Представлені технології зумовлюють використання певних засобів, як-от: прийом створення ситуації успіху, прийом активізації пізнавальної діяльності, стратегія творчого пошуку.

Підготовка майбутніх учителів іноземної мови на акмеологічному підґрунті може здійснюватися за таким алгоритмом: інформаційний потік (знання) подається не в готовому вигляді, а через проблемну ситуацію та усвідомлення обмеженості своїх знань для сприйняття і розуміння навчального завдання; кожний учасник освітнього процесу має зробити свідомий вибір і змодельовати поведінку в нестандартних професійних ситуаціях; активний перехід від «ізолюваного» вивчення системи наукових понять до залучення студентів (майбутніх учителів іноземних мов) до розв'язання навчальних завдань; перехід від індивідуальної форми засвоєння знань до колективно-розподіленої роботи в команді чи проєкті, з поступовим налаштуванням на самостійну навчальну діяльність з ознаками самоосвіти та самовиховання.

Побудова такої моделі дає можливість розглянути основні елементи акмеологічного підходу в межах нашого дослідження, а саме: особистісні якості та здібності майбутніх учителів іноземної мови; шляхи інтенсифікації мотивації як до навчання, так і до професійного розвитку; шляхи розвитку навчальної автономії та системи самовдосконалення; активізація та практична реалізація наукової діяльності майбутніх учителів іноземної мови; відповідальність освітніх закладів за якість надання освітніх послуг і готовність до оновлення змісту підготовки.

Наш науковий інтерес полягає в дослідженні акмеології в підготовці майбутніх учителів іноземних мов. Для наукового розгляду цього питання ми обрали такі методи дослідження: спостереження, опис, аналіз, узагальнення. Звернемося до аналізу врахування акмеологічного підходу під час підготовки майбутніх учителів іноземних мов через *три аспекти*: вивчення особистісних якостей та здібностей здобувачів вищої освіти, включаючи їх професійну придатність (перший аспект); вивчення способів підвищення мотивації до навчання, шляхів розвитку навчальної автономії та самовдосконалення (другий аспект); вивчення рівня готовності освітнього закладу до підвищення якості надання освітніх послуг, яка залежить від

змістового наповнення освітнього процесу (третій аспект) [4].

Професійна придатність залежить від особистісних якостей та здібностей майбутніх учителів іноземних мов (перший аспект). Для визначення професійної придатності звернемося до стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти [4, с. 103]. Загалом, стандарти підготовки вчителів класифікуються за двома категоріями відповідно до їхньої специфічності. Загальні стандарти описують загальні риси викладання без деталізації напрямків і дисциплін та визначають громадянську, соціальну, культурну, лідерську й підприємницьку компетентності. Основою моніторингу стають базові професійні компетентності (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-естетична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язабезпечувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя) і відповідні освітні компоненти освітніх програм «Середня освіта (Мова і література (англійська))», «Мова і література (англійська)» (Запорізький національний університет (далі – ЗНУ), Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Острозька академія), «Початкова освіта» (Педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, Івано-Франківський фаховий коледж Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника).

За результатами аналізу освітніх програм можна констатувати, що їх зміст забезпечує майбутнім учителям іноземних мов можливість для оволодіння необхідними професійними компетентностями, професійного становлення та зростання, відображаючи застосування акмеологічного підходу до укладання програм. Утім розширити такі можливості дозволяють дисципліни вибіркового циклу. Деякі із закладів вищої освіти пропонують великий перелік освітніх компонентів для реалізації саме акмеологічного підходу в підготовці вчителів іноземної мови. Значна кількість дисциплін педагогічного циклу, а особливо різні види практик дають змогу майбутнім учителям іноземної мови розкрити свій професійний потенціал.

Зміст представлених складових забезпечують не тільки визначені в освітній програмі освітні компоненти, але й майстер-класи, методичні семінари-практикуми за участю вчителів шкіл і студентів 2–4 курсів (ЗНУ), круглі столи на базі навчальних і виробничих практик (ЗНУ), проєкти, мовний портфель, залучення студентів до міжнародних програм і грантів («Розвиток потенціалу підготовки учителів іноземної мови як шлях до впровадження багатомовної освіти та європейської

інтеграції України», Національний проєкт «MultiEd» Erasmus+ KA2 – Cooperation for innovation and the exchange of good practices – Capacity Building in the field of Higher Education, ЗНУ). В межах вказаного міжнародного проєкту та онлайн-курсу здобувачі освіти та вчителі іноземних мов пройшли навчання і підвищення кваліфікації (30 годин – 1 кредит). Курс складається з 6 модулів (протягом тижня рекомендовано пройти 1 модуль). Усі матеріали підготовлено українською / англійською мовами. Особлива увага надається професійному / педагогічному компоненту, який не тільки забезпечує надання знань, а ще є рушійною силою для формування мотивації та готовності до професійної іншомовної діяльності й саморозвитку.

Різні способи активізації та посилення мотивації до навчання, пошук і реалізація шляхів розвитку навчальної автономії та самовдосконалення – **другий аспект** акмеологічного підходу в підготовці майбутніх учителів іноземних мов. Рівень підвищення мотивації до навчання залежить від стимулів та від виду самої мотивації. Внутрішня мотивація одна з найпотужніших, адже свідчить про власне бажання здобувача вищої освіти до саморозвитку (А. Колісниченко). Для моніторингу мотивації було проведено опитування серед студентів 1–4 курсів, які навчаються за освітніми програмами «Середня освіта (Мова і література (англійська))», «Мова і література (англійська)», «Мова і література (німецька)», «Мова і література (іспанська)», «Мова і література (французька)», «Початкова освіта». Загальна кількість опитаних – 311 осіб. Студентам було запропоновано визначити мотиви

навчання та ідентифікувати комунікативні мотиви, мотиви уникнення, мотиви престижу, професійні мотиви, мотиви творчої самореалізації, навчально-пізнавальні та соціальні мотиви. Такий перелік мотивів також відображає професійні компетентності, зазначені в стандарті вчителя. Результати опитування представлено на рис. 3.

Моніторинг мотивів навчання показав, що домінують професійні мотиви, мотиви творчої самореалізації та комунікативні мотиви. І це свідчить саме про актуальність акмеологічного підходу до організації неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Мотиви уникнення, престижу, соціальні мотиви мають нижчі показники, що дозволяє зробити висновок про втрату престижності та соціальних заохочень щодо педагогічної професійної діяльності і, навпаки, доводить відданість творчій педагогічній діяльності. Такий аналіз продемонстрував актуальність внутрішньої мотивації майбутніх учителів іноземних мов.

Невід'ємною складовою освітнього процесу є як зовнішня, так і внутрішня мотивація. Для підтримання актуальності та зацікавленості до освітніх програм (ОП) та змісту освітніх компонентів (ОК) підготовки вчителів іноземних мов доцільним є моніторинг якості освітніх послуг. Для виявлення фактичного ставлення до ОП та ОК було проведено опитування серед здобувачів вищої освіти (3–4 курс – освітній ступінь бакалавра, 1 курс – освітній ступінь магістра, 3 курс – освітній ступінь молодшого бакалавра). Загальна кількість опитаних – 37 осіб.

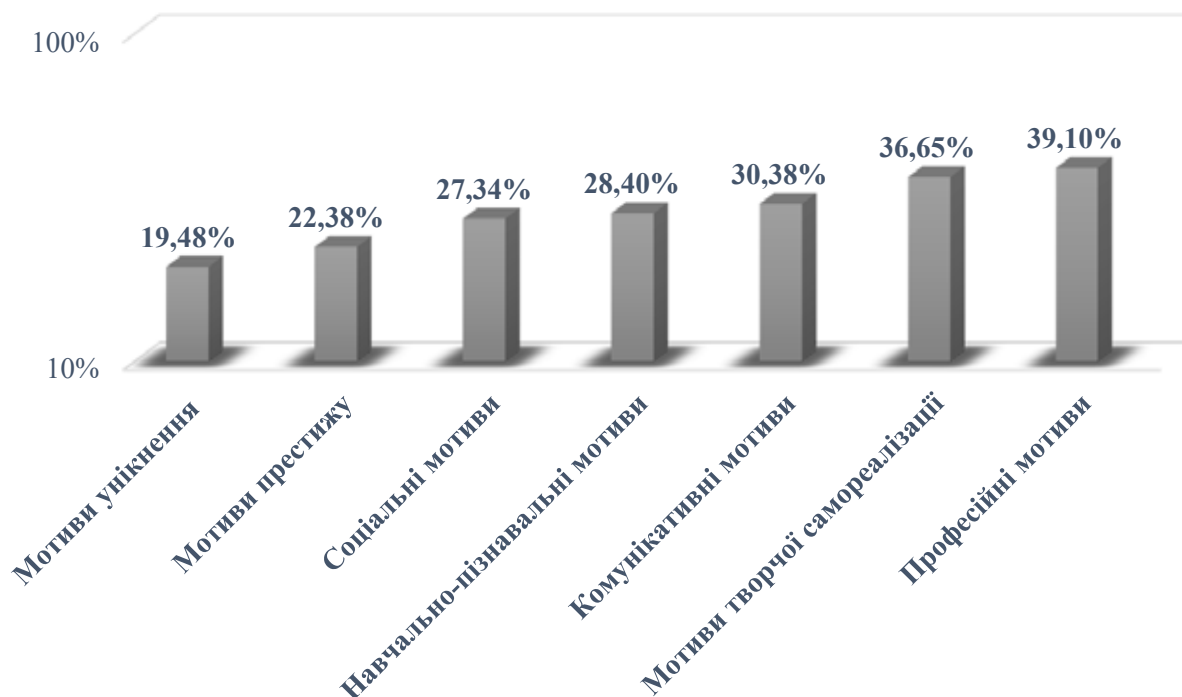

Рис. 3. Мотиви навчальної діяльності майбутніх учителів іноземних мов

Результати опитування показали, що 75% респондентів визнають актуальність освітньої програми; 58,3% опитаних задоволені змістом освітньої програми (41,7% – задоволені частково); 67% оцінили доцільність поєднання теоретичної та практичної підготовки. 50% респондентів висловили сумнів щодо необхідності вивчення окремих дисциплін або відзначили невідповідність змісту дисциплін потребам їхньої майбутньої професійної діяльності (див. рис. 4). Переважають студенти (58,3%), у яких очікування від освітньої програми, яку вони опановують, та реалії навчання співпали.

Також студенти вказали на дисципліни (освітні компоненти), які б хотіли додати до змісту освітньої програми, а саме: збільшення мовної підготовки, практики актуального усного й письмового мовлення; складання ділової документації; основи успішного працевлаштування; критичне мислення; основи міжособистісних взаємодій та ін. Респонденти вказали на недоцільність вибіркового вивчення дисциплін у межах професійної підготовки. Отже, наведені дані дають усі підстави для перегляду змісту окремих дисциплін (освітніх компонентів) з метою вдосконалення змісту освітніх програм та приведення його у відповідність до вимог і потреб майбутньої професійної діяльності.

Саме такі результати опитування свідчать про необхідність посилення інтеграційної та інструментальної мотивації для підвищення мобільності студентів, адже дійсно реальні можливості сприяють досягненню амбітних цілей молоді щодо навчання за кордоном за програмами обміну або участі в гостьових лекціях провідних фахівців, що транслюються їхньою рідною

мовою чи іноземною. Але рушійною силою також стає активна взаємодія між учителем і студентом-практикантом під час навчальної / виробничої практик, оскільки саме така інтеграція дає можливість спостерігати за освітнім процесом і професійною діяльністю вчителя.

Останнім з аспектів акмеологічного підходу є вивчення рівня готовності закладів вищої освіти до підвищення якості надання освітніх послуг, яка залежить від змістового наповнення освітньої програми та застосовуваних сучасних підходів до підготовки майбутніх учителів іноземних мов. Необхідно констатувати, що існують певні суперечності стосовно готовності освітніх закладів здійснювати сучасну професійну підготовку майбутніх учителів іноземних мов. З одного боку, існує класичний традиційний підхід до формування іншомовної професійної комунікативної компетенції, а з іншого боку – сучасна освіта демонструє свою динамічність і готовність до опанування нових підходів і технологій у підготовці вчителів іноземних мов.

А. Колісніченко стверджує, що одні освітяни виступають за всебічну та ґрунтовну освіту, тому наголошують на необхідності вивчення значної кількості дисциплін суспільного чи мистецького спрямування. Інші ж обстоюють принципи гнучкості та специфічності в освіті. Більш прогресивні освітяни висловлюються за зміну форм подачі програмного матеріалу та інформації, вважаючи традиційні лекції застарілою формою навчання [4, с. 105]. Такі факти вимагають урахування різних точок зору, тому постає необхідність опитування студентів, що і доводить актуальність принципу студентоцентризму в освітньому процесі.

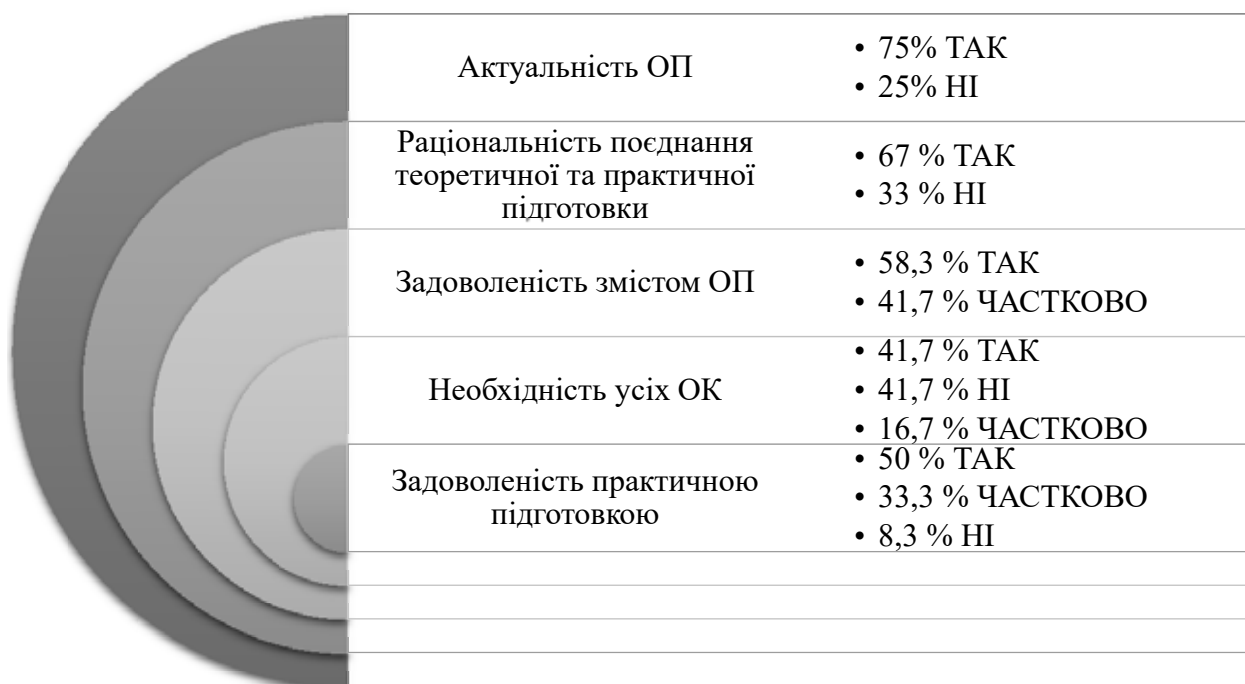

Рис. 4. Аналіз опитування студентів щодо доцільності освітніх програм і змісту освітніх компонентів

Важливість питання готовності пояснюється появою нових технологій навчання і активним використанням в освітній сфері дистанційних технологій навчання.

Респонденти (37 студентів досліджуваних освітніх програм) констатували, що найкращими формами навчання є дистанційне навчання (50%), змішане навчання (50%), аудиторні заняття (лекційні, практичні, семінарські) (50%), меншої уваги було надано самостійній роботі (самоконтроль, самореалізація) – 25%, а за позааудиторну роботу (індивідуальна, конференції, круглі столи) висловились усього 16,7%. Опитування стосовно задоволеності студентів організацією науково-дослідницької роботи в закладі вищої освіти засвідчило, що 61,6% респондентів повністю задоволені, 23,1% – частково задоволені, а 15,4% – майже не задоволені. Такі результати опитування переконують у необхідності реорганізації науково-дослідницької роботи здобувачів освіти.

Опитування про застосовувані в освітньому процесі сучасні технології та методи навчання показало, що вони легкодоступні та зрозумілі студентам. Пріоритети респондентів щодо їх популярності розподілилися таким чином: 83,3% – наочний метод; 75% – ігровий метод, 66,7% – словесний метод; 58,3% – відеометод у поєднанні з новітніми інформаційними технологіями та комп'ютерними засобами навчання; 58,3% – інтерактивний метод; 41,7% – робота з навчально-методичною літературою; 25% – дослідницька робота.

Також студенти відзначають актуальність цифрових технологій і навчальних платформ. Для професійної неперервної підготовки майбутніх учителів іноземних мов активно використовується платформа Moodle (ЗНУ, Економіко-правничий фаховий коледж ЗНУ). Сучасні навчальні платформи дають можливість використовувати індивідуальну освітню траєкторію у процесі фахової підготовки. Існує необхідність створення належних умов для онлайн-навчання шляхом використання цифрових технологій. Доступність до навчання онлайн відкриває можливості не лише для безперервного навчання в разі потреби, але й для інклюзивного навчання. Одним із першочергових завдань викладачів є вивчення нових можливостей для широкого використання онлайн-ресурсів і ефективної реалізації освітнього процесу. Важливим чинником є професійність професорсько-викладацького складу та рівень відповідності показників діяльності науково-педагогічних працівників кадровим вимогам Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Запропоновані рекомендації сприятимуть підвищенню якості

освіти майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти та позитивно впливатимуть на їхнє становлення і професійний розвиток.

Висновки. Таким чином, під час детального аналізу значення акмеологічного підходу в організації та реалізації неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов було встановлено, що особистісні якості та здібності здобувачів вищої освіти розкриваються й удосконалюються протягом усього періоду навчання в процесі оволодіння загальними та професійними компетентностями саме завдяки його застосуванню. Ідентифіковано роль внутрішньої та зовнішньої мотивації майбутніх учителів іноземних мов. Акцентовано увагу на тому, що рушійною силою професійного розвитку є внутрішня мотивація. За результатами опитування майбутніх учителів іноземних мов встановлено, що саме науково-дослідницька робота розглядається студентами як така, що не передбачає їх активної участі; чітко не з'ясовано її значення для подальшої професійної діяльності учителів іноземних мов.

Моніторинг рівня готовності закладів вищої освіти до підвищення якості надання освітніх послуг допоміг виявити значну кількість позитивних змін, спрямованих на забезпечення ефективної професійної підготовки учителів іноземних мов. Застосування акмеологічного підходу в організації неперервної професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов сприяє розвитку вміння самостійно вчитися, пізнавальній активності та ініціативі; програмує індивідуальний підхід до ефективної педагогічної діяльності; запобігає перевантаженню; націлює на досягнення успіху та прояв творчого потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дроч І. І. Акмеологічний підхід до формування професійної компетентності студентів у вищому навчальному закладі. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_2/8.pdf
2. Данилова Г. Акмеологія шкільної освіти у контексті методології сучасної науки. *Рідна школа*. 2004. № 11. С. 6–10.
3. Євтух М., Скорик Т. Акмеологічний підхід до становлення професійної успішності майбутнього вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. Чернігів, 2020. Вип. 7(163). С. 8–13. URL: [https://lib.iitta.gov.ua/720423/1/visnik_163\(7\)-8-13.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/720423/1/visnik_163(7)-8-13.pdf)
4. Колісниченко А. Роль акмеологічного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов у закладах вищої освіти. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, (2(26)), 2022. 103–110. [https://doi.org/10.31499/2307-4914.2\(26\).2022.267726](https://doi.org/10.31499/2307-4914.2(26).2022.267726)

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА МЕДІАГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ESSENCE AND STRUCTURE OF MEDIA LITERACY OF FUTURE OFFICERS OF THE NAVAL FORCES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

У статті з урахуванням наукових праць щодо специфіки медіаграмотності та особливостей професійної діяльності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України їх медіаграмотність визначено як професійно важливу особистісну властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаграмотності, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, види інформаційного впливу, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації. Складовими медіаграмотності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил є особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

Значення особистісного компонента медіаграмотності зумовлене тим, що особистісні властивості та мотивація визначають ставлення курсантів до вивчення особливостей медіаграмотності. Майбутній фахівець з високою мотивацією та пізнавальним інтересом має потребу самостійно навчатися, має позитивні інтелектуальні почуття до навчання загалом та вивчення специфіки медіаграмотності зокрема.

Пізнавальний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил охоплює знання про види та історію медіа, їх значення у суспільстві, вплив на громадськість. Важливе значення мають знання про особливості сприйняття і створення медіатекстів, можливості новітніх медіа щодо негативного інформаційного впливу.

Діяльнісний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил стосується найважливіших умінь і навичок роботи з інформацією та соціальними мережами. Йдеться про вміння збирати, опрацювати, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетів професійної діяльності, зіставляти джерела інформації щодо їх достовірності та повноти, розпізнавати прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах, наводити аргументи щодо надійності джерел і достовірності інформації у медіатекстах.

Всі складові медіаграмотності є свідченням медіа-імунітету майбутнього офіцера, здатного протистояти агресивному медіа-середовищу, спроможного обирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», розпізнавати маніпулятивну медіаінформацію, захищатися від потенційно шкідливих інформаційних впливів.

Ключові слова: медіаграмотність, майбутні офіцери, Військово-морські сили Збройних сил України, професійна підго-

товка, критичне мислення, інформаційний вплив, курсанти.

Taking into account the scientific works on the specifics of media literacy and the peculiarities of the professional activity of officers of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine, the article defines media literacy as a professionally important personal property that includes the motivation to improve their level of media literacy, conscious attitude and interest in media texts, knowledge of the history and role of media, types of information influence, the ability to search for necessary information, analyze media messages, make optimal use of media resources, and resist manipulation and misinformation. The components of media literacy of officers of the Naval Forces of the Armed Forces are personal, cognitive and activity components.

The importance of the personal component of media literacy is due to the fact that personal characteristics and motivation determine the attitude of cadets to learning the features of media literacy. A future specialist with high motivation and cognitive interest needs to learn independently, has positive intellectual feelings about learning in general and studying the specifics of media literacy in particular.

The cognitive component of media literacy for future naval officers includes knowledge about the types and history of media, their importance in society, and their impact on the public. Knowledge about the peculiarities of perception and creation of media texts, and the possibilities of new media for negative information influence are of great importance.

The activity component of media literacy of future naval officers concerns the most important skills and abilities to work with information and social networks. It is about the ability to collect, process, store and transmit information, taking into account the priorities of professional activity, compare information sources in terms of their reliability and completeness, recognize signs of information manipulation using specific examples, and provide arguments about the reliability of sources and the accuracy of information in media texts.

All the components of media literacy are the proof of media immunity of a future officer who is able to withstand an aggressive media environment, who is able to choose the right information, avoid information «garbage», recognize manipulative media information, and protect themselves from potentially harmful information influences.

Key words: media literacy, future officers, the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine, professional training, critical thinking, informational influence, cadets.

УДК 378.14:355.23/353(477)(043.3)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.29>

Кіріакіді О.Ю.,
аспірантка кафедри іншомовної освіти та міжкультурної комунікації
Хмельницького національного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Сьогодні наша держава та суспільство захищають свою незалежність і територіальну цілісність не лише на полі бою, але й в інформаційному

середовищі, де російській агресор веде активні щоденні дії від 2014 року. Дезінформація, фейки, інформаційні та психологічні операції, кібератаки, інформаційні атаки гібридного характеру, що

одночасно поєднують політичні, військові, економічні, соціальні та інформаційні засоби, а також традиційні, нетрадиційні, терористичні й інші незаконні методи ведення конфлікту, створюють постійні загрози Україні та всьому демократичному світу. Офіцери військово-морських сил Збройних сил України повинні мати високий рівень медіаграмотності, що визначає актуальність проблеми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні медіаграмотність є предметом уваги багатьох учених, які досліджують її історію, особливості та структуру. Зокрема дослідники Г. Тулодзєцький, Б. Герціг та С. Графе, визначаючи медіаграмотність як спроможність і готовність діяти, звертають увагу на здатності особистості адекватно та самостійно, а також творчо й соціально відповідально діяти в медійних контекстах [2, с. 194]. О. Стаднік, О. Ванюшина, Н. Полова, вивчаючи соціологічний аспект медіаграмотності, зазначають, що ключовим завданням медіаграмотності є трансформація поведінки громадян, розвиток їх критичного мислення, яке допомагає бачити потенційну маніпуляцію в інформаційних потоках [3, с. 78]. Усі вчені розглядають медіаграмотність як результат медіаосвіти та вивчення медіа, здатність аналізувати, інтерпретувати та створювати медіатексти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте нагальним на сьогодні є вирішення завдання щодо формування і розвитку в майбутніх офіцерів Військово-морських сил України всіх складових медіаграмотності, що стосуються вміння критично мислити і свідомо споживати медіапродукти, знаходити та використовувати потрібну інформації, протистояти маніпулятивним впливам, розпізнавати фейки і пропаганду.

Метою статті є характеристика сутності та структури медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України.

Виклад основного матеріалу. Для визначення сутності, структури і змісту медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України, серед іншого, було враховано напрацювання вчених щодо сутності медіаграмотності (Р. Гоббс і Р. Фрост [1], Г. Тулодзєцький, Б. Герціг та С. Графе [2], О. Стаднік, О. Ванюшина, Н. Полова [3], Ю. Руденко, Н. Дегтярьова, С. Петренко, В. Горохова [4], В. Герман, Н. Громова [5], М. Матвійчук [6], О. Шуневич [7]) та загальні підходи до характеристики компетентності та культури як особистісної властивості (С. Шумовецька [16], О. Діденко [17]). Далі за результатами експертного опитування щодо якісних характеристик кожного з компонентів у структурі медіакомпетентності майбутніх офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України було

виокремлено особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

Значення особистісного компонента медіаграмотності зумовлене тим, що особистісні властивості та мотивація визначають ставлення курсантів до вивчення особливостей медіаграмотності. Майбутній фахівець з високою мотивацією та пізнавальним інтересом має потребу самостійно навчатися, має позитивні інтелектуальні почуття до навчання загалом та вивчення специфіки медіаграмотності зокрема.

Додатково важливо вказати на значення мотивації. Як підкреслює, Л. Мастерман, медіаосвіта – це процес, який триває все життя, тому висока мотивація учнів має стати першочерговою метою [8]. Мотивація до вивчення специфіки медіаграмотності має важливе значення для майбутніх фахівців Військово-морських сил, тому що специфіка цієї професії визначає нагальну потребу постійного навчання та саморозвитку. Служба на морі завжди має високий ступінь новизни, високої вірогідності виникнення нестандартних ситуацій, необхідності пошуку оптимальних варіантів подолання труднощів. З огляду на це офіцер повинен уміти знаходити і використовувати необхідну інформацію, передбачити наслідки своїх дій.

Пізнавальний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів стосується їхньої обізнаності про специфіку і значення інформації та медіа у суспільстві та професійному й особистому житті. Зазначені знання було визначено з урахуванням програмних документів, зокрема резолюції Європейського парламенту «Медіаграмотність у цифровому світі» [9], «Медіа та інформаційна грамотність». Навчальна програма для вчителів ЮНЕСКО» [10], напрацювань дослідників (Л. Мастермана [8], О. Мокрогуз [11], В. Іванова, О. Волошенюк [12] та ін.), а також специфіки професійної діяльності офіцерів Військово-морських сил.

Насамперед слід вказати на необхідність обізнаності майбутніх офіцерів про загальні особливості медіа, їх роль у суспільстві, у формуванні картини світу, про значення вільних і незалежних мас-медіа для європейського цивілізаційного вибору України. Для життя в сучасному інформаційному світі курсанти повинні знати методи пошуку, відбору та застосування інформації й візуальної медіаінформації, послідовність оцінювання змісту медіаповідомлень засобів масової комунікації, методи систематизації і формування припущень чи суперечливих тверджень. Курсанти повинні орієнтуватись щодо особливостей творення медіатексту, вимог до медіаповідомлення та новинних стандартів (кількість, цінність, зміст, об'єктивність, адекватність, достовірність, точність, оперативність, надійність, якість і об'єктивність інформації), специфіки висвітлення політичних подій, соціально-економічних чинників

і міжнародних відносин, інших державних подій, фактори, що впливають на рівень їх сприйняття.

Окремі вимоги стосуються знань щодо новітніх медіа. Курсанти повинні знати технологічні можливості соціальних мереж щодо створення та поширення інформації, інструменти нових медіа, зокрема YouTube, Google, Facebook, Twitter, Тіток та ін. Важливе значення має розуміння особливостей сприйняття інформації в Інтернеті, рекламних технологій в Інтернеті. Курсанти повинні знати особливості спілкування в інформаційному суспільстві та методи захисту від можливих негативних впливів у процесі масової комунікації. Окремий аспект – знання шляхів перевірки інформації в Інтернеті, а також вимог інформаційної безпеки під час роботи з новими медіа.

Загалом пізнавальний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил охоплює знання про види та історію медіа, їх значення у суспільстві, вплив на громадськість. Важливе значення мають знання про особливості сприйняття і створення медіатекстів, можливості новітніх медіа щодо негативного інформаційного впливу.

Діяльнісний компонент медіаграмотності майбутніх офіцерів Військово-морських сил стосується найважливіших умінь і навичок роботи з інформацією та соціальними мережами. Орієнтуючись на дослідження О. Богомаз [13, с. 44], В. Герман, Н. Громової [5, с. 24–25], М. Матвійчук [6, с. 12], Т. Разводової [14, с. 358], Л. Хмарної [15, с. 3], О. Шуневич [7, с. 105], ми виокремили низку важливих умінь і навичок, співвідносячи їх із специфікою професійної діяльності офіцера Військово-морських сил. Насамперед важливо вказати на вміння збирати, опрацьовувати, зберігати та передавати інформацію з урахуванням пріоритетів професійної діяльності; здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих і цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, використовувати різні види сприймання медіатекстів для пошуку, опрацювання, аналізу та добору інформації. Курсанти повинні вміти аналізувати й оцінювати медіаповідомлення, розшифровувати та використовувати закодовану в медіаповідомленнях інформацію, вміти виявляти приховану й очевидну інформацію, висловлювати припущення, розрізняти інформацію за рівнем впливу на особистість.

Окрім цього, майбутні офіцери повинні вміти характеризувати соціальну інформацію за такими ознаками, як доступність, кількість, цінність, зміст, об'єктивність, адекватність, достовірність, точність, оперативність, надійність та ін.; розпізнавати гіперболізовані ознаки медіаповідомлень та пояснювати їх мету. Особливе значення мають уміння майбутніх офіцерів, пов'язані з критичним сприйняттям медіаповідомлень. Важливими є уміння курсантів зіставляти джерела інформації щодо

їх достовірності та повноти, розпізнавати прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах, наводити аргументи щодо надійності джерел і достовірності інформації у медіатекстах.

Під час аналізу електронних медіа майбутні офіцери повинні вміти критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією, формулювати питання щодо достовірності інформації з різних джерел, застосовувати критерії визначення достовірності інформації. Йдеться про важливість сформованих практичних навичок рефлексії і критичного мислення як психологічних механізмів медіаграмотності, що забезпечують належне орієнтування в медіапросторі, свідоме споживання медіа-продукції, адекватне та різнобічне оцінювання змісту і форми інформації, її повноцінне і критичне тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа.

Зважаючи на те, що у наш час медіаграмотність охоплює не лише сприйняття медіаповідомлень, але і їх творення, важливе значення мають уміння майбутніх офіцерів створювати власні усні чи писемні висловлювання, необхідні для вирішення різних завдань професійної діяльності. Важливо, щоб в усній чи писемній формі курсанти могли логічно обґрунтовувати позицію, висловлювати послідовні, несуперечливі, обґрунтовані міркування у вигляді суджень і висновків, висловлюючи власне ставлення до подій, явищ і процесів. Під час дискусій з професійних питань вони повинні вміти аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, зважати на протилежні думки та контраргументи, розрізняти факти, їх інтерпретації, розпізнавати спроби маніпулювання даними, використовуючи різноманітні ресурси і способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності інформації.

Окремо слід вказати на вміння визначатися щодо особливостей масових комунікацій та комунікації у соціальних мережах, навички орієнтування у масивах інформації у мас-медіа, перевірки походження фото-, відеоконтенту. Курсанти повинні мати навички верифікації контенту соціальних мереж, розпізнавання маніпуляцій у мережевих комунікаціях та протидії ворожим інформаційним впливам через соціальні мережі. Всі зазначені вміння є свідченням медіа-імунітету майбутнього офіцера, здатного протистояти агресивному медіа-середовищу, спроможного обирати потрібну інформацію, оминути інформаційне «сміття», розпізнавати маніпулятивну медіаінформацію, захищатися від потенційно шкідливих інформаційних впливів.

Висновки. З урахуванням наукових праць щодо формування медіаграмотності та особливостей професійної діяльності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил України

їх медіаграмотність можна визначити як професійно важливу особистісну властивість, що охоплює мотивацію до підвищення свого рівня медіаграмотності, свідоме ставлення і зацікавленість медіатекстами, знання історії та ролі медіа, види інформаційного впливу, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, аналізувати медіаповідомлення, оптимально використовувати медіаресурси, протистояти маніпуляціям та дезінформації. Складовими медіаграмотності офіцерів Військово-морських сил Збройних сил є особистісний, пізнавальний та діяльнісний компоненти.

Перспективами подальших наукових досліджень є визначення діагностичного апарату для з'ясування стану розвиненості медіаграмотності у майбутніх офіцерів Військово-морських сил у процесі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Hobbs R., Frost R. Instructional Practices in Media Literacy Education and Their Impact on Students' Learning. URL: <https://www.medialit.org/reading-room/instructional-practices-media-literacy-education-and-their-impact-students-learning> (last accessed: 26.07.2023)
- Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади / За загаль. ред. В.Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.
- Стаднік О., Ванюшина О., Полова Н. Проблема медіаграмотності при споживанні інформації в умовах війни: соціологічний аспект. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*. 2022. Vol. 5, Iss. 1. С. 73–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epstphsps_2022_5_1_12 (дата звернення: 01.08.2023).
- Руденко Ю., Дегтярьова Н., Петренко С., Горохова В. Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми. *Фізико-математична освіта*, 2022. Том 37. № 5. С. 56–63.
- Герман В., Громова Н. Формування медіаграмотності майбутнього вчителя в умовах професійної філологічної підготовки («Методика навчання української мови» і «Культура української мови»). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 7. С. 22–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rednauk_2021_7_5 (дата звернення: 02.08.2023).
- Матвійчук М. М. Формування медіаграмотності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 22 с.
- Шуневич О. М. Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 103–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrprj_2017_4_16 (дата звернення: 02.08.2023).
- Masterman L. Media Education: 18 Basic Principles. URL: <https://www.medialit.org/reading-room/media-awareness-education-eighteen-basic-principles> (last accessed: 20.07.2023)
- Medialiteracyinadigitalworld:EuropeanParliament resolution of 16 December 2008 (2008/2129(INI)). URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/aa25676b-a98c-4f30-b813-698fa076d035/language-en> (last accessed: 21.08.2023).
- Media and Information Literacy. Curriculum for Teachers URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386080?posInSet=5&queryId=1fa9a0b7-fcb1-4d1d-a192-5195962d48ca> (last accessed: 29.07.2023)
- Мокрогуз О. П. До питання запровадження медіаосвіти у школі. *Наукові записки [Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка]. Серія : Педагогіка*. 2013. № 3. С. 95–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUPed_2013_3_21 (дата звернення: 01.08.2023).
- Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр Вільної Преси, 2013. 352 с.
- Богомаз О. Ю. Формування медіакомпетентності та критичної медіаграмотності у майбутніх учителів суспільних предметів: психолого-педагогічний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. Вип. 79(1). С. 42–46. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpr_5_2021_79\(1\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpr_5_2021_79(1)_10) (дата звернення: 02.08.2023).
- Разводова Т. Медіаграмотність як основна компетенція сучасного педагога. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ: Центр вільної преси, Академія української преси, 2020. 494 с. URL: <https://medialiteracy.org.ua/mediagramotnist-yak-osnovna-kompetentsiya-suchasnogo-pedagoga/>
- Хмарна Л. В. Формування медіаграмотності вчителів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти: дис. ... докт. філософії: 015. Слов'янськ, 2021. 267 с.
- Діденко О. В., Шумовецька С. П. Формування професійної культури офіцера-прикордонника засобами спецкурсу «Українсько-російські відносини: історія і сучасність». *Збірник наукових праць Національного університету оборони України імені Івана Черняховського «Військова освіта»*, № 2 (40), 2019. <http://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/192707/193715>
- Діденко О., Ворохобіна Д. Особливості змісту поняття «лідерська компетентність майбутніх фахівців з навігації та управління судном». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2022. № 2(29). 516 с. С. 192–207. <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v29i2.1045>

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЧНІЙ ОСВІТІ

TECHNOLOGICAL APPROACH IN PEDAGOGICAL EDUCATION

Якість вітчизняної вищої педагогічної освіти у сучасних умовах значною мірою залежить від темпоритму її модернізації, упровадження в освітню практику технологічного підходу. У статті доведено, що технологічний підхід є системоутворювальним чинником інновації сучасної педагогічної освіти, надає їй риси гарантованої результативності, більшої керованості, прогностичності, аналітичності, оптимальності, алгоритмізованості, практичної спрямованості. Метою статті є розкриття переваг, доведення доцільності впровадження, осмислення сутності і визначення основних принципів технологічного підходу як суттєвого чинника інновації сучасної вітчизняної педагогічної освіти. Показано, що впровадження технологічного підходу передбачає застосування традиційних та інноваційних педагогічних технологій. Проведений аналіз наукових джерел дозволив уточнити поняття «технологія», «педагогічна технологія». Конкретизовано, що основними особливостями педагогічних технологій є наявність чітко визначеної мети, гарантованість її досягнення завдяки застосуванню обґрунтовано дібраних форм, засобів, методів і форм навчання, чітка послідовність цілеспрямованих педагогічних дій, відтворюваність, наявність інструментів, що забезпечують керованість освітнього процесу і присутність зворотного зв'язку. На основі визначення сутнісних ознак технологічного підходу, його схарактеризовано як чинник інновації сучасної педагогічної освіти, підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів до здійснення педагогічної діяльності, що передбачає широке упровадження комплексу педагогічних технологій, які забезпечують нові можливості впливу на освітній процес, надаючи йому ознак концептуальності, результативності, вимірюваності, алгоритмічності, контрольованості, оптимальності та підвищують його ефективність. Завдяки проведеній аналітичній роботі наявного наукового фонду встановлено, що специфічними принципами, як методологічними засадами, вихідними положеннями, нормативними вимогами, що утворюють сутнісні основи технологічного підходу виступають цілезорієнтованість, інтегративність, стандартизованість, інноваційність, діагностичність, оптимальність.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, технологічний підхід, педагогічна освіта, принципи, освіта, вища освіта,

освітній процес, сутнісні ознаки, професійна підготовка, діяльність.

The quality of domestic higher pedagogical education in modern conditions largely depends on the tempo of its modernization, the introduction of a technological approach into educational practice. The article proves that the technological approach is a system-forming factor in the innovation of modern pedagogical education, it gives it features of guaranteed effectiveness, greater controllability, prognosticity, analytics, optimality, algorithmization, and practical orientation. The purpose of the article is to reveal the advantages, prove the feasibility of implementation, understand the essence and determine the main principles of the technological approach as a significant factor in the innovation of modern domestic pedagogical education. It is shown that the implementation of the technological approach involves the use of traditional and innovative pedagogical technologies. The analysis of scientific sources made it possible to clarify the concepts of "technology", "pedagogical technology". It is specified that the main features of pedagogical technologies are the presence of a clearly defined goal, the guarantee of its achievement thanks to the use of well-chosen forms, means, methods and forms of learning, a clear sequence of purposeful pedagogical actions, reproducibility, the availability of tools that ensure the control of the educational process and the presence of feedback yakuza Based on the definition of the essential features of the technological approach, it is characterized as a factor in the innovation of modern pedagogical education, improving the quality of professional training of future teachers for the implementation of pedagogical activities, which involves the wide implementation of a complex of pedagogical technologies that provide new opportunities to influence the educational process, giving it signs of conceptuality, effectiveness, measurability, algorithmicity, controllability, optimality and increase its effectiveness. Thanks to the conducted analytical work of the existing scientific fund, it was established that goal orientation, integrativeness, standardization, innovativeness, diagnosticity, optimality are the specific principles, as methodological principles, initial provisions, regulatory requirements that form the essential basis of the technological approach.

Key words: technology, pedagogical technology, technological approach, pedagogical education, principles, education, higher education, educational process, essential features, professional training, activity.

УДК 378.1:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.30>

Княжева І.А.,

докт. пед. наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
Державного закладу

«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Динамічні соціальні зрушення, у тому числі й спричинені науково-технічним процесом, євроінтеграційні тенденції, потреби модернізаційних змін у всіх суспільних галузях, зокрема й освітній, усвідомлення вагомості ролі вітчизняної системи освіти в післявоєнному відновленні країни, спричиняють пошук нових підходів щодо вирішення актуальних завдань. Одним із таких перспективних інноваційних підходів, що відповідає запитам щодо

надання освітньому процесу ознак оптимальності, творчості, гарантованої результативності, інструментальності, націлює на пошук ефективних алгоритмів побудови педагогічної діяльності, є технологічний.

Технологізація є сучасною рисою всіх щаблів національної освітньої системи, але особливої актуальності вона набуває в царині педагогічної освіти, оскільки сприяє підвищенню якості практикозорієнтованої професійної підготовки

конкурентноспроможних творчих майбутніх педагогів, націлених на гуманізацію, індивідуалізацію, інноватизацію освітнього процесу відповідно до актуальних суспільних завдань, умотивованих щодо побудови суб'єктних партнерських взаємин зі здобувачам освіти, до орієнтації на їх потреби і можливості, забезпечення їхнього особистісного розвитку й успішної самореалізації у суспільстві. Відтак, дослідження й упровадження технологічного підходу є суттєвим чинником інноватизації сучасної вітчизняної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні освітньо-педагогічні новації досліджуються, обґрунтовуються і продукуються завдяки наукових досліджень таких вітчизняних учених, як А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Бех, І. Біла, А. Богуш, В. Бондар, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк, Н. Ничкало, О. Семенов, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.

Обґрунтування технологічного підходу в педагогічній освіті здійснюється в науковому доробку цілого ряду українських і зарубіжних учених (Б. Блум, І. Богданова, С. Бондарь, Д. Брунер, С. Гончаренко, І. Дичківська, О. Дубасенюк, Дж. Керол, В. Лозова, С. Пальчевський, О. Пехота, О. Пометун, О. Савченко, С. Сполдінг, Д. Хамблін, Л. Хоружа, М. Чепіль, О. Янкович та ін.). Доведено, що його реалізація уможливорюється обґрунтуванням і впровадженням педагогічних технологій, розробленню яких присвячено зусилля Л. Варениці, В. Вонсович, В. Єремєєвої, І. Княжевої, В. Корнєщук, Л. Коваль, Н. Краудера, Г. Лозанова, О. Маринівської, О. Москви, Н. Морзе, О. Мороз, Л. Паращенко, Л. Пироженко, Р. Романишин, Г. Селевка, Б. Скінера, Ю. Сурміна, А. Фурмана, М. Чобітько, С. Ясинської та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на незгасну увагу сучасних науковців до проблеми технологізації освіти, питання обґрунтування сутності технологічного підходу, виокремлення принципів його реалізації в сучасній педагогічній освіті й досі потребують дослідницької уваги.

Мета статті: розкрити переваги, довести доцільність упровадження, осмислення сутності і визначення основних принципів технологічного підходу як суттєвого чинника інноватизації сучасної вітчизняної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Парадигмальні зміни в освіті, знаходження її нового змісту, необхідність удосконалення сучасного освітнього процесу, націленого на підготовку до життя конкурентноспроможного компетентного підростаючого покоління, переосмислення шляхів досягнення поставлених завдань, актуалізують вивчення сутності та перспектив упровадження технологічного підходу, змістовим ядром якого є педагогічні технології.

Термін «технологія», як відомо прийшов з виробничої сфери, має грецьке походження (від *techné* – майстерність, умінь та *logos* – наука) і трактується як «керована система з передбачуваним результатом» [6, с. 191]; «наука про майстерність»; «сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось» [13]; «спосіб реалізації людьми конкретного складного процесу завдяки поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур й операцій, які виконуються більш-менш однозначно і мають за мету досягнення високої ефективності» [2, с. 8].

Набутий в інших сферах (перш за все виробничій) технологічний досвід й суспільні реалії спричинили усвідомлення можливості і перспективності задіяння його ресурсів у сфері освіти, зокрема й педагогічній. Це на початку минулого сторіччя викликало появу таких термінологічних сполук, як «технології в освіті», «освітні технології», «технології навчання», «педагогічні технології» тощо.

ЮНЕСКО педагогічні технології визначаються як «системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань, з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти». У педагогічному словнику педагогічні технології схарактеризовано як «галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання й використання їх у навчальній практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання, які припускають їх оцінювання» [3, с. 331].

Колектив авторів під очолюванням А. Аристової, Х. Бахтіярової тлумачать педагогічну технологію як «упорядковану систему дій, виконання яких призводить до гарантованого досягнення педагогічних цілей» [7]. Це поняття потрактовано й як «упорядкована сукупність і послідовність методів і процесів, які забезпечують реалізацію проекту дидактичного процесу і досягнення діагностованого результату» [4, с. 139]; як «теоретично обґрунтована навчально-виховна система соціалізації, особистісного і професійного розвитку і саморозвитку людини в освітній установі, яка, внаслідок упорядкованих професійних дій педагога при оптимальності ресурсів і зусиль всіх учасників освітнього процесу, гарантовано забезпечує ефективну реалізацію свідомо визначеної освітньої мети та можливість оптимального відтворення процесу на рівні, який відповідає рівню педагогічній майстерності педагога» [11, с. 39].

Не маючи на меті презентувати увесь спектр визначень цього поняття, що за підрахунками сучасних науковців складає понад 300 варіацій [7; 11; 14], з'ясуємо його основні відмітні особливості, що й характеризують феномен, який воно описує, а саме:

– наявність чітко визначеної мети;

– гарантованість її досягнення завдяки застосуванню обґрунтовано дібраних форм, засобів, методів і форм навчання;

– чітка послідовність цілеспрямованих педагогічних дій;

– відтворюваність;

– наявність інструментів, що забезпечують керуваність освітнього процесу і присутність зворотного зв'язку [8, с. 167].

Попри широку вживаність поняття «технологічний підхід» і єдність думки щодо його сутнісного ядра – педагогічних технологій, констатуємо недостатню увагу щодо його термінологічного оформлення стосовно специфічних особливостей педагогічної галузі. Лише поодинокі науковці намагаються виконати це завдання. Так, Р.Романишин технологічний підхід визначає як «орієнтованість навчального процесу на досягнення певного результату, тобто продукту заданого зразка» [12, с. 127]. У дослідженні Л.Коваль дається більш докладна характеристика технологічного підходу як «чинника модернізації професійної підготовки студентів з орієнтацією на досягнення гарантованих результатів навчання». Авторка цілком обґрунтовано стверджує, що його використання «спрямовується на особистісний розвиток і саморозвиток майбутніх фахівців, сприяє професійній і соціальній мобільності відповідно до сучасних вимог на ринку педагогічної праці» [9, с. 18].

Технологічний підхід характеризуємо як чинник інноватизації сучасної педагогічної освіти, що передбачає широке упровадження комплексу педагогічних технологій, які забезпечують нові можливості впливу на освітній процес, надаючи йому ознак концептуальності, результативності, вимірюваності, алгоритмічності, контрольованості, оптимальності та підвищують його ефективність.

Сутнісними характеристиками технологічного підходу в педагогічній освіті визначаємо:

– застосування освітніх (як традиційних, так і інноваційних) технологій;

– практикозорієнтований характер;

– орієнтацію на оптимальне використання в освітній практиці досягнень науково-технічного прогресу;

– побудову чіткої ієрархії цілей і завдань, що корелюються з практичними надійно вимірюваними результатами навчання;

– проєктування і програмування способів організації освітнього процесу та його моделювання;

– наявність визначеного алгоритму дій;

– гарантоване досягнення поставлених цілей і завдань;

– інструментальне керування освітнім процесом.

Принципи розглядаємо як методологічні засади, вихідні положення, нормативні вимоги, що утворюють сутнісні основи зазначеного підходу.

Маємо на увазі не загальнонаукові принципи, властиві всім педагогічним явищам і процесам, а спеціальні, властиві безпосередньо технологічному підходу. Їх сукупність складає оригінальну концептуальну систему, що дозволяє чітко маркувати той чи той підхід у педагогічній освіті. Визначення зазначених принципів здійснили на основі ретельної аналітичної роботи наявного наукового фонду [1; 2; 5; 7; 8; 11; 14 та ін.].

Відтак, базового значення у сукупності принципів технологічного підходу мають такі:

– цілєзорієнтованість – націлює на побудову ієрархії цілей (від стратегічних до тактичних), що постійно коригується й уточнюється відповідно до досягнутих результатів і практичних запитів;

– інтегративність як встановлення зв'язків між всіма компонентами освітнього процесу (від стимульовально-мотиваційного, змістового до операційно-дієвого), що забезпечує його цілісність, міжпредметний синтез і кооперацію;

– стандартизованість – вимагає наявності визначення етапів і чіткого алгоритму дій учасників освітнього процесу, їх відтворюваності й вимірюваності;

– інноваційність – зорієнтованість на впровадження оптимальних для вирішення новопоставлених освітніх проблем і завдань нововведень з урахуванням останніх досягнень науки і практики;

– діагностичність – націлює на розроблення і застосування відповідного методичного інструментарію з метою постійного моніторингу отриманих на всіх етапах упровадження педагогічної технології результатів;

– оптимальність – вимагає програмування такого алгоритму діяльності суб'єктів освітнього процесу, що дозволяє досягти наміченого за найменшої витрати часу, зусиль і ресурсів.

Висновки. Сучасним інноваційним підходом до педагогічної освіти, що зумовлює набуття нею діяльнсько-розвивального, цілісного, культуровідповідного, характеру, постає сьогодні технологічний підхід. Його реалізація через упровадження в освітній процес педагогічних технологій сприяє максимальному наближенню змісту, форм, моделей і методів навчання до майбутньої професійної діяльності, якісній підготовці компетентних педагогів, націлених на розвиток індивідуальних здібностей здобувачів освіти, вироблення практичних умінь та навичок, створення нових підходів до організації навчального процесу, посилення його індивідуалізації, людиноцентрованості, результативності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І.Д. Принципи сучасної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 4. С. 5–27.
2. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект. Монографія. Одеса : ТЕС, 1999. 146 с.

3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Дзюбенко Ю.В., Олійник Л.В. Особливості технологічного підходу до навчального процесу у вищій школі як провідного засобу його оптимізації.
5. Зб. наук. пр. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2007. №3(21). С. 138–147.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. 3-тє видання, випр. Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
7. Єремєєва В.М. Розробка та впровадження педагогічної технології підготовки майбутніх учителів до індивідуалізації навчання учнів. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія* / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2009. С. 190–213.
8. Інноваційні технології навчання: Навч. посіб. для студ. вищих технічних навчальних закладів. Кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х.Ш.; наук. ред. Арістова А.В.; упорядн. словника Волобуєва С.В. Київ: НТУ, 2017. 172 с.
9. Княжева І.А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури: монографія. Одеса : ФОРМ Бондаренко М.О., 2014. 328 с.
10. Коваль Л.В. Технологічний підхід в професійній підготовці майбутніх вчителів початкової школи. *Зб. наук. праць Слов'янського державного педагогічного університету*. Слов'янськ, 2009. С. 17–26.
11. Мафтин Л.В., Прокоп І.С. Технологічний підхід як засіб модернізації початкової загальної освіти. *Молодий вчений*. 2019. № 7.1 (71.1). С. 35–38.
12. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
13. Романишин Р. Застосування технологічного підходу на уроках математики у початковій школі. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2011. №37. С. 127–132.
14. Тлумачний словник сучасної української мови: уклад. І.М. Забіяка. Київ: Арій, 2007. С. 445.
15. Янкович О., Беднарек Ю., Анджеєвська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів: навч.-метод. посібник. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2015. 212 с.

MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN FOREIGN LANGUAGE PROFESSIONALLY-COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND TAXATION

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНШОМОВНОГО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Modern pedagogical theory and practice is characterized by vast number of different approaches, theories and educational systems. Therefore educator must skillfully join on practice new approaches and pedagogical ideas checked by time when realizing educational process. The present article deals with the issue of future specialists' in accounting and taxation foreign language professional-communicative competence formation. The aim of this study is to theoretically substantiate and experimentally test the effectiveness of suggested modern pedagogical technologies used in the process of forming the foreign language professional-communicative competence of future accounting and taxation specialists. The methods were discussed in order to select the most appropriate, which could be used by teachers in order to achieve the best result. The objectives of the study are to analyze modern pedagogical technologies as well as to choose the most effective one for forming the foreign language professional-communicative competence of future accounting and taxation specialists. In the work the analysis, generalization and systematization of research on the problem were used. The result of the study: model of effective usage of modern pedagogical technologies which can be used in the professional preparation of future specialists in accounting and taxation.

The article states that the term "pedagogical technology" implies a specifically normalized educational process (form, content, training methods, products and output results) or educational activity that purposefully changes the students, or provides the possibility to change by themselves. In overview, the four modern pedagogical technologies are offered here: interactive technologies, critical thinking technologies, information-digital technologies, smart technologies. It is proved that such technologies increase students' learning motivation as they raise students' level of professional training.

Key words: *ESP, modern pedagogical technologies, specialists in accounting and taxation, foreign language professional-communicative competence, interactive technologies, critical thinking technologies, information-digital technologies, smart technologies.*

Сучасна педагогічна теорія і практика характеризується великою кількістю різноманітних підходів, теорій і освітніх систем. Тому викладач має вміло залучати

на практиці нові підходи та перевірені часом педагогічні ідеї, реалізуючи виховний процес. У даній статті розглядається питання формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності запропонованих сучасних педагогічних технологій, які використовуються у процесі формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців з обліку та оподаткування. Методи обговорювалися з метою вибору найбільш прийнятних, які могли б використовувати викладачі для досягнення найкращого результату. Завдання дослідження – проаналізувати сучасні педагогічні технології та вибрати найбільш ефективні з них для формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх спеціалістів з обліку та оподаткування. У роботі використано аналіз, узагальнення та систематизацію досліджень з проблеми. Результат дослідження: модель ефективного використання сучасних педагогічних технологій, які можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх фахівців з обліку та оподаткування.

У статті зазначено, що під терміном «педагогічна технологія» розуміється конкретно нормований навчальний процес (форма, зміст, методи навчання, продукти та вихідні результати) або навчальна діяльність, яка цілеспрямовано змінює студентів, або надає можливість змінюватися самим. У загальному вигляді тут пропонуються чотири сучасні педагогічні технології: інтерактивні технології, технології критичного мислення, інформаційно-цифрові технології, смарт-технології. Доведено, що такі технології підвищують навчальну мотивацію студентів, оскільки підвищують рівень професійної підготовки студентів.

Ключові слова: *англійська мова для спеціальних цілей, сучасні педагогічні технології, спеціалісти з обліку та оподаткування, іншомовна професійно-комунікативна компетентність, інтерактивні технології, технології критичного мислення, інформаційно-цифрові технології, смарт-технології.*

UDC 37.016:657

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.31>

Kovalchuk I.S.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Linguistics Zhytomyr Polytechnic State University

Syvak O.B.,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Linguistics Zhytomyr Polytechnic State University

Haidai I.O.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training Zhytomyr Polytechnic State University

Levkivska K.V.,

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Pedagogical Technologies and Language Training Zhytomyr Polytechnic State University

Problem statement. Nowadays, higher education exists in a diverse and changeful context which sets qualification requirements for professional qualities of graduate students. This is why higher educational establishments need to monitor the

job market and conduct systematic interviews with employers and experts to create and update a list of qualifications for graduates from the perspective of employers' needs. This specific approach – shaping the aims of educational programs based on

a list of qualifications – will improve communication between the educational system representatives and employers, disclose the need in new educational programs, and enhance the system of continuous improvements to the existing ones [3, p. 39].

Analysis of recent research and publications.

Professional specialists in accounting and taxation play a vital role in achieving company's success in the today's conditions which are characterized by globalization, increasing the competitiveness and the uncertainties of the economic environment. The accounting profession requires more creativity and innovative thinking in order to be competitive. Between the skills required of a professional accountant, identified by Cory and Pruske [2], we should pay particular attention to good English language skills. Lack of highly qualified specialists that know foreign languages is a burning issue now. This is the reason why we are doing this research. We are trying to find out how to improve the language level and professional-communicative competence forming for bringing into line all the modern demands to the requirements of the market. The last, but not the least issue the Ukrainian system of linguistic education for non-linguist students faces is how to make the educational process more effective if the number of contact hours is constantly decreasing.

It is worth noting that students who receive professional accounting, taxation, audit and analysis education in higher educational establishments have greater opportunities than the students of other economic specialties.

According to research conducted on the results of the analysis of job search portals *rabota.ua*, *ua.jobble.org* and *headhunter.ua*, the salary of accounting and taxation specialists who speak English a few times higher the salary of those who do not have the same knowledge, in particular, the knowledge of English makes it possible to earn in Ukraine 3–6 times more. For example, a vacancy of an accountant with an English language level not lower than Upper-Intermediate (knowledge of accounting and auditing terminology, experience of business professional correspondence with partners) involves salaries starting from UAH 20 000, vacancy of the chief accountant with functions of the financial director with the knowledge of English above the average – from UAH 25 000 to 35 000, the chief accountant with fluent English language proficiency – from UAH 70 000 to 84 000.

Having analyzed 45 vacancy positions in Ukraine of an accountant without work experience with knowledge of English, taking into consideration language skills the range of requirements were identified. They are as follows: upper-Intermediate or above English skills, both oral and written; advanced English; fluent written and spoken English; good business English writing skills; fluent English (for analyzing documents

in English); good knowledge of English; good English communication skills; excellent written and spoken English; very good command of English; English proficiency at intermediate/upper intermediate; well-developed writing skills in English, etc.

Therefore, universities that train specialists in accounting and taxation should take into account the needs of employers who require not just experts in accounting and taxation, but graduates who will be able to establish business contacts with foreign partners in a foreign language environment.

Thus, teaching methods should be focused on expanding and reinforcing basic communication, intellectual, and interpersonal skills. As the result we will have a self-confident, critical-thinking student who fully understands the terminology and fundamentals of accounting and taxation.

The Accounting Education Change Commission (AECC, 1990), stated in 1990: "Accounting programs should not focus primarily on memorization of technical facts. Students should be taught the skills and strategies that help them learn more effectively of how to use these effective learning strategies to continue to learn throughout their lifetimes. Students must be active participants in the learning process, not passive recipients of information".

Thus, teaching methods should be focused on expanding and reinforcing basic communication, intellectual, and interpersonal skills. As the result we will have a self-confident, critical-thinking student who fully understands the terminology and fundamentals of accounting and taxation.

For this purpose we will analyze and choose the most effective modern pedagogical techniques which will enable to create quite new possibilities of realization of didactic principles of individualization and differentiation of instruction, to influence positively on the development of cognitive activity of students, their creative activity, consciousness as well as to realize the terms of transition from teaching to self-education.

Nowadays thorough theoretical development of the problem of usage of modern pedagogical technologies in the professional-communicative preparation of a specialist in the terms of higher school acquires special importance and meaningfulness.

The issues of modern pedagogical technologies are actively discussed by Bolotin A. and Bakayev V. [1] (organizational arrangement of the learning process), Pardede E. [5] (the use of modern pedagogical techniques in IT, pedagogical technologies in higher educational institutions).

Thus, teaching methods should be focused on expanding and reinforcing basic communication, intellectual, and interpersonal skills. As the result we will have a self-confident, critical-thinking student who fully understands the terminology and fundamentals of accounting and taxation.

The purpose of our research is to thoroughly analyze modern pedagogical technologies used in the process of formation the foreign language professional-communicative competence of future accounting and taxation specialists as well as to theoretically substantiate and experimentally test their effectiveness. The object of the research is the professional training of future accounting and taxation specialists. The subject of the research is the model of the formation of the professional-communicative competence of future accounting and taxation specialists by means of modern pedagogical technologies.

To gain the purpose of the study, the following methods of research were used: synthesis, comparison, generalization, modeling for generalization of philosophical, psychological and pedagogical, sociological literature and determination of the essence and structure of the professional-communicative competence of future accounting and taxation specialists; questionnaires, interviews, written and oral questioning; prognostic method of independent expert evaluations was used for the implementation and testing of the developed teaching materials); methods of mathematical statistics for quantitative and qualitative analysis of research results; schematization – to illustrate the results of the study). 3rd and 4th year students of Zhytomyr Polytechnic State University – future specialists in accounting and taxation were chosen as participants of the study.

Results and discussions. In the pedagogical science and practice one can reveal the existence of various interpretations of pedagogical technology. And it is not casual, as every author comes up to understanding of the essence of technology in general proceeding from the certain conceptual approach. Technology (from the Greek *techne* – art, skill, ability) is a set of techniques and methods of obtaining, processing, and reprocessing of raw materials and finished materials [1].

Since the early 1960s, the concept of “pedagogical technology” has spread. The reason for its emergence was the attempts to bring education to a qualitatively new level in the conditions of scientific and technological progress. Initially, the technologization of education was associated mainly with application of new technical means of teaching. However, today pedagogical technology is not just a set of organizational forms and methods for application of various teaching means but also research aimed at identifying principles of development and finding ways to optimize the educational process, applying new methods and developing educational materials and technical means of teaching [1].

In general, the term “pedagogical technology” implies a specifically normalized educational process (form, content, training methods, products and output results) or educational activity that purposefully changes

the students, or provides the possibility to change by themselves [6, p. 12].

Based on the analysis of existing thoughts in our research, we consider pedagogical technology as a specially designed, adapted to the needs and capabilities of the individual, the process of active assimilation of theoretical knowledge and practical skills in the process of organizing professional-communicative activities aimed at guaranteeing the achievement of the intended result. Pedagogical technology is the nucleus for the formation of professional-communicative competence, productive cooperation between future accounting and taxation specialists and their teachers.

In overview, the four modern pedagogical technologies are offered here: interactive technologies, critical thinking technologies, information-digital technologies, smart technologies.

They were chosen due to objectives, content and forms of foreign language professional-communicative competence. The most important objectives are: to improve educational efficiency through the usage of effective modern pedagogical technologies as well as to provide students with the opportunity to acquire such skills that can be used in real-life situations in professional sphere. Consequently, the basic content in the modern independent study is its communicativeness.

Evaluation of effectiveness of a training technology consists of the following components [1]: evaluation of completeness of presentation of educational information, which is revealed in the course of objective control of training lessons and inspection (final control); evaluation of training results, which is made in the course of the current progress control; intermediate attestation of students; final state attestation; reviews on graduates.

Given the increase in the level of knowledge, skills, and abilities, it is difficult to evaluate assimilability of a material theoretically. It is possible to analyze this only on extensive empirical material, comparing the average scores of students’ progress by traditional and innovative technologies.

In overview, the four modern pedagogical technologies offered here (interactive technologies, critical thinking technologies, information-digital technologies, smart technologies) found in the literature.

This study has some limitations that should be addressed. Results of this research suggest that modern pedagogical technologies mean a variety of things in different contexts and to different people. It might be tempting to see the four approaches outlined above as playing out along professional-communicative boundaries. However, while the disciplinary tendencies discussed above do appear in the data, these tendencies were not stable due to the fact that there are different types of learners, therefore

some technologies didn't work for all students, but for the majority of students these technologies (especially technologies of critical thinking and smart technologies) are rather effective.

This article presents a review and analysis of the available pedagogical technologies existing in the system of higher education. Practically, it can serve as a teaching tool for teachers of higher educational institutions. These different technologies might be complementary as often as they are incompatible.

Interactive technologies. A modern specialist in accounting and taxation should not only have professional competencies, but also be prepared for a full and informed life in the changing realities of modern society, to self-development and self-realization. The growing information needs outstrip the processes of social and psychological maturity of accountants, their ability to conduct dialogue with controlling bodies, the culture of communication, active self-knowledge and self-expression. Management requires the training of specialists that differ in the speed of reaction, mobility, high dynamism and democracy in the approaches to solving accounting problems. In this regard, today it is necessary to change the nature and functions of the process of studying bachelors and masters in accounting and taxation in higher education establishments. Education should not only transfer knowledge, develop skills, but also develop the ability to self-education, prepare future specialists for independent performance.

Interactive technologies aimed at mastering future specialists in accounting and taxation the main stages of professional communication activities, which promotes the formation of their professional and communicative position, self-identification and self-realization, development of control and evaluation skills.

The interactive methods are modern ways of stimulating teaching, representing tools of learning which favor the interchange of ideas, experiences and knowledge. Interactivity is characterized by the desire for active cooperation and involvement with a deep active-participatory character. Learning is achieved through communication and collaboration. It is based on mutual relationships and it refers to the process of active learning, whereby, the learner acts on information in order to turn it into new, personal and internalized information.

The benefits of the interactive methods are as follows: 1) stimulate active involvement; 2) practice the analytical capacity of students; 3) ensure a better implementation of knowledge and skills; 4) work on the development of critical thinking of students; 5) stimulate responsibility; 6) ensure the development of "group" culture, cooperation, mutual assistance; 7) develop argumentation [7, p. 133].

Applying these methods of interactive learning while teaching accounting disciplines allows students

to develop the ability to perform a functional role according to certain standards, taking into account the real working environment. For example, a role-play is a methodological technique related to a group of active teaching. In the role-play everyone gets a role and is asked to be an active partner in speech communication. In these role-plays students acquire such elements of communication skills as the ability to start a conversation, to support it, the ability to intentionally listen to the interlocutor, ask clarifying questions, etc. Thus, a variety of games, including interactive role-plays promote formation of communicative competence.

Our experiment has shown the effectiveness of using interactive technologies, in particular the most effective are "The six thinking hats" and "Cube method". Since the essence of interactive learning is that the learning process takes place under the constant, active, positive interaction of all students, future specialists in accounting and taxation have the opportunity to use their own experience when discussing and solving professional issues.

Technologies of critical thinking aimed at developing positive motivation and goal setting, self-study skills and autonomous learning, professional collaboration and creative search.

Critical thinking is the ability to raise new questions, elaborate various arguments and make independent deliberate decisions. The development of this type of thinking by means of the interactive involvement of students into the educational process is the aim of the other technology under examination. Technology of development of critical thinking and writing has its own particular features, namely: emphasis on the independence of students in the educational process; search of the arguments for the solution of a problem; ability not to take the information on trust without any verification; search of reasonable answers, which is the result of reflection and revelation of the unknown; arrangement of conditions for collaboration and partnership in the process of purposeful activity.

The most effective technologies of critical thinking that were used during the experiment are as follows: "Milestones", "Brainstorming", "Association".

The technology "Milestones" is aimed at determining the sequence of actions in the process of solving a particular problem situation. To do this, students build a plan to solve the problem step by step, justifying the selected sequence.

Here is an example of an exercise aimed at developing the ability to determine the sequence of actions in the process of solving a particular problem situation in the reliance on the technology of critical thinking "Milestones". Task: Think of possible succession of actions in building a successful career in sport. Use the critical thinking strategy "Milestones". Then discuss the ideas you have with your friend in a form of a dialogue. At first, students make up a

problem solving plan step by step using the scheme, then they discuss it in pairs.

The technology “Brainstorming” is collective discussion, the search for solutions was used during the classroom sessions and was carried out through the free accumulation of ideas on a particular topic, expressing the views of all the participants. This enabled the group of students to use their intellectual capabilities to quickly and effectively find a common solution to the proposed communicative situations.

The technology “Association” encourages students to freely and openly express their thoughts to determine the relationships between individual concepts, therefore contributes to the development of social, informational, multicultural competencies, encourages future accounting and taxation professionals to work productively, self-development, and self-education. The technologies of critical thinking as higher-order thinking relied on information, a conscious perception of their own intellectual activity and the activities of others, envisaged the ability of the student to analyze learning information from a logical standpoint and a personal approach for using the results as standard and non-standard situations and problems, and also the ability to ask new questions, find arguments, make independent, thought-out solutions.

Information-digital technologies. Technological capabilities of information-digital technologies are very significant, because they allow to organize various educational activities, significantly increase the efficiency and motivation of self-study. The usage of live broadcasts to watch news, the Internet, various video materials, feature films, multimedia programs, electronic textbooks, multimedia guides, encyclopedias and dictionaries enabled the creation of a communication environment for learning, developed interest in the study of humanities, created conditions that were as close as possible to the real professional-communicative communication.

Modern information technologies also provide teachers with the opportunity to create more interesting and professionally oriented media materials, combined or distance courses. For example, for the formation of the professional-communicative competence of accounting and taxation experts are indispensable: 1) company sites (Procter & Gamble Company, Microsoft); 2) content sites or content created by users themselves, such as How Stuff Works or E-How, where laypersons or professionals can exchange videos and texts; 3) websites dedicated to certain professions or areas of expertise where teachers or students can read, view or download materials from the subject matter (The National Society for Accountants (NSA), The Economist, Accounting Coach, etc.). It should be noted that authentic web resources should not only be used, but also be combined with their own designs.

In addition, innovative technologies such as Power Point, Dreamweaver 4.0, Flash 5, Open Office.org Impress, Power bullet Presenter, Pro Show Producer, PPT CREATE, Quick Slide have a positive impact on the development of intercultural competencies. Show, My Slide Show for creating regular presentations and Adobe Flash, Microsoft Movie Maker, An FX Visual Design, Virtual Tour Builder – for creating video presentations.

Smart technologies. Among the latest information and multimedia technologies in the context of our research, we also used smart technologies, an interactive software and technology training complex based on SMART Board, an electronic interactive whiteboard that works in conjunction with a computer and a projector.

The SMART Board software allows you to manage applied computer applications with touches to the surface of the screen, provides different technology for working with different types of information and provides the teacher with an effective means of creating and applying authored training programs. The learning process is accelerating and becoming more interesting for students, since SMART interactive whiteboards can be written as a special marker, display educational material, and write written comments from the top of the image on the screen. At the same time everything written on the interactive whiteboard SMART is transmitted to students, stored on magnetic media, printed, sent by e-mail. In the course of conducting classes using an interactive whiteboard, students were able to not write in detail the material, but concentrate their attention on the essence of the lessons, because after the end they can receive an electronic version of the class with notes and comments of the teacher, which emphasize the attention of future officers on the most important and complex moments

Our research has shown that learning material is becoming more accessible and understandable, in the teaching process of which SMART Notebook software is used, the feature of which allows you to record part of the lesson, contains a toolkit that allows you to perform various actions with objects: move, copy, modify. Features of the Smart Notebook program allow you to record, highlight, fix objects, move them, move, add drawings, images, and photos. With the objects received, the students carry out various tasks: they divide into groups, finish sentences, place them in the correct order, clone images and words, establish correspondences, highlight in the text the main thing, connect their parts, compose and play dialogues, play games. Learning becomes easy, interesting and natural.

Conclusions and perspectives. Rather than attempting to “solve” the debate about what modern pedagogical technologies should mean, this study maps the various conceptions of this term articulated

by researchers. The “mapping” approach adopted to study this issue allowed for an appreciation of the ways in which educators actively modify and contest educational and professional values.

Using suggested modern pedagogical technologies has advantages over the traditional one. They are: active participation of a group of students, development of teamwork, doing exercises within a time limit. Students also have an opportunity to demonstrate their qualities such as interest and initiative.

Solving this task is determined by the rational system of exercises which have problem character, stimulate extended answers and promote foreign language professional-communicative competence.

Our experience shows that such pedagogical technologies as interactive technologies, critical thinking technologies, information-digital technologies, smart technologies provoke interest of students. Such technologies increase students' learning motivation as they raise students' level of professional training.

The process of teaching foreign language in non-linguistic universities with the help of suggested modern pedagogical technologies, such as interactive technologies, critical thinking technologies, information-digital technologies, smart technologies contributes to the formation of foreign language professional-communicative competence of future specialists in accounting and taxation.

As a result of such training the main practical goal of mastering foreign language, that is, to be able to adequately express their own thoughts and ideas to understand the interlocutor in a real-life situation, was achieved.

Evaluation of effectiveness of suggested modern technologies for forming the foreign language

professional-communicative competence of future accounting and taxation specialists on a timely basis are the seeds for future research.

This article includes data providing a detailed comparative description of pedagogical technologies that could be used in the teaching system. The authors provided a qualitative assessment of each approach in order to identify the most appropriate both for the teacher and for the student.

REFERENCES:

1. Bolotin A., Bakayev V. Scientific and Theoretical Prerequisites for Improvement of Modern Pedagogical Technologies. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/326462877_Scientific_and_Theoretical_Prerequisites_for_Improvement_of_Modern_Pedagogical_Technologies.
2. Cory S., Pruske K. 2019. URL: <http://asbbs.org/files/ASBBS2012V1/PDF/C/CoryS.pdf>.
3. Key signposts for developing and implementing educational programs in the subject sphere of information-communication technologies. 2014. URL: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/RefICT_TuRu_RU.pdf.
4. Momchilova A., Gurnabova E. Modern pedagogical technologies in the process of teaching physical education and sport in primary schools, Research in Kinesiology. 2015. Vol. 43 Issue 1. Pp. 16–20.
5. Pardede E. The use of modern pedagogical techniques when introducing information technology students to entrepreneurship. Teaching in Higher Education. 2015. 20(6). Pp. 636–651.
6. Rudy S. Consultancy, disruption, and the pulse of pedagogy. Teaching and Learning Together in Higher Education. 2016. 1(11). P. 12.
7. Sava R. Using Interactive Methods in Teaching Accounting. Studies in Business and Economics. 2016. 11(2), pp. 130–139.

МЕТОД ПРОЄКТІВ В ОСВІТІ І СУТЬ ПОНЯТТЯ «ПРОЄКТНА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ»

THE METHOD OF PROJECTS IN EDUCATION AND THE ESSENCE OF THE CONCEPT «PROJECT ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS»

Сучасні трансформаційні процеси в освіті потребують переосмислення поглядів на проблему готовності до здійснення проєктної діяльності. Від рівня готовності до проєктної діяльності залежить свідоме ставлення до пошуку шляхів вирішення та прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, здатність до узагальнення практичного досвіду освітньої діяльності закладів освіти. У статті представлено методику формування проєктної культури майбутніх вчителів. За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту рівень готовності тих, хто навчається до розробки та реалізації проєктів було визначено як низький, що свідчить про невідповідність приймати рішення у межах проєкту та нести за них відповідальність. Сьогодні студенти повинні справлятися з великим обсягом завдань, встигати жити та навчатися. *Soft skills* – це навички XXI ст., необхідні людині будь-якої професії та будь-якого віку для того, щоб керувати своїм часом та волею, а проєктна діяльність в освітньому процесі – той інструмент, за допомогою якого можна придбати *soft skills*. Водночас, сьогодні більшість студентів не готові до викликів сучасного суспільства. Процес формування проєктної культури має бути направлений на створення проєктно-інноваційного середовища в закладі освіти, тобто, формування умов для виникнення, розроблення та запровадження проєктів.

У статті проаналізовано генезис поняття «освіта», подано основні характеристики та ознаки сучасної освіти; обґрунтовано, що сучасна система освіти є відкритою і відповідає всім вимогам синергетичної системи (відкрита, нелінійна, невідновлена, складна).

Навчання на основі проєктів націлює майбутніх учителів на академічний, особистий та кар'єрний успіх, а також готує їх до викликів, з якими вони зіткнуться у майбутньому у своїй професійній діяльності.

Перспективами подальших досліджень у даному науковому напрямку вбачаємо у вивченні ефективних методів та стратегій формування проєктної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: проєкт, проєктна діяльність, освіта, відкрита система, синергетика, професійна підготовка.

Modern transformational processes in education require a rethinking of views on the problem of readiness to implement project activities. The level of readiness for project activities depends on a conscious attitude to finding solutions and making decisions in non-standard situations, the ability to generalize the practical experience of educational activities of educational institutions. The article presents the method of forming the project culture of future teachers. According to the results of the ascertainment stage of the pedagogical experiment, the level of readiness of those studying for the development and implementation of projects was determined to be low, which indicates the inability to make decisions within the project and bear responsibility for them. Today, students have to cope with a large volume of tasks, have time to live and study. *Soft skills* are skills of the XXI century, which are necessary for a person of any profession and any age in order to manage his time and will, and project activity in the educational process is the tool that can be used to acquire *soft skills*. At the same time, today most students are not ready for the challenges of modern society. The process of forming a project culture should be aimed at creating a project-innovative environment in an educational institution, that is, creating conditions for the emergence, development and implementation of projects.

The article analyzes the genesis of the concept of "education", presents the main characteristics and signs of modern education; it is substantiated that the modern education system is open and meets all the requirements of a synergistic system (open, non-linear, unbalanced, complex). Project-based learning targets future teachers for academic, personal, and career success, and prepares them for the challenges they will face in their future careers.

We see the prospects for further research in this scientific direction in the study of effective methods and strategies for the formation of the project culture of future teachers in the process of professional training.

Key words: project, project activity, education, open system, synergy, professional training.

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.32>

Козленко В.Г.,

канд. юрид. наук,

керуючий партнер

Мережі приватних шкіл «Креативна міжнародна дитяча школа»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній освіті становлення культури особистості, її ціннісно-сміслового визначення виокремлюються в якості одного з основних пріоритетів: освіта виступає як складний культурний процес розвитку і саморозвитку особистості, як культурна діяльність суб'єктів, неоднорідний культурний простір взаємодії галузі освіти й інших соціальних сфер, передусім – культури.

Ідеї проєктування як культурного феномену впроваджуються в педагогічну практику на початку ХХ століття. В останнє двадцятиріччя у зв'язку з відновленням методу проєктів це педагогічне явище активно вивчається.

Інтенсифікація соціальних процесів, що почалися наприкінці ХХ – початок ХХІ століття, пов'язана з об'єктивною зміною парадигми пріоритетів суспільного розвитку, вимагає обґрунтованого підходу до реалізації проєктних рішень інноваційного

характеру. Аналіз практики соціальних нововведень дозволяє стверджувати, що ефективність цього процесу безпосередньо залежить від рівня проектної культури тих, хто його здійснює. Становлення проектної культури особистості логічно, на наш погляд, розглядати як домінанту, що акцентує загально педагогічний контекст розвитку вищої освіти на сучасному етапі. Це твердження не лише не суперечить, а й співвідноситься з нормативно-законодавчими основами і принципами освіти такими як: відкритість освіти зовнішнім запитам, застосування проектних методів, конкурсне виявлення і підтримка лідерів, які успішно застосовують нові підходи на практиці. Реалізація вказаних принципів є однією з умов входження України до Європейського освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукове обґрунтування теоретико-методичних основ проектної діяльності у середній та вищій школі представлено у працях видатних вітчизняних вчених – І. Беха, О. Коберника, С. Кримського, В. Кременя, Н. Ничкало, О. Пехоти, В. Сидоренка та інших. Теоретичні положення щодо проектно-технологічного підходу в діяльності учасників освітнього процесу закладів позашкільної освіти (ЗПО) піднято у працях С. Русової, та досліджено сучасними українськими науковцями О. Биковською, С. Кучер, Т. Суценок та ін. Проблематичні засади організації освітнього процесу вивчали та продовжують вивчати Ю. Адамів, М. Гориховський, Х. Дзюбинська, І. Діордіца, С. Журавльов, В. Михайленко, О. Мохунько, В. Оганесян, Т. Ревка, Н. Родінова, О. Удалова, М. Червоній та інші. Водночас на сьогодні ця проблематика залишається далеко не вичерпаною. Існує низка питань, що потребують ґрунтовних досліджень.

Мета статті – розкрити сутність феномену проектної організації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Слід визнати аргументи на користь необхідності засвоєння проектної культури: проектування змінює тип мислення учасників проекту, наближаючи їх до потреб ХХІ століття; проектування визначає нове, сучасне, інноваційне обличчя освітньої установи; проектування реалізує ідеї особистісно-творчої педагогіки; проектування змінює конкурентоздатність самого викладача. Таким чином, проектна культура є обов'язковою якістю суб'єкта освітнього процесу та потребує особливої уваги щодо її формування.

Підтверджуючи ідею про активність дитини як суб'єкта освітнього процесу, сучасна педагогіка проте не зводить завдання вчителя стимулювати тих, хто навчається до проектної діяльності у вільному напрямі (тобто спираючись на миттєві інтереси, потреби дитини з використанням стереотипів освітньої діяльності, що вже склалися). Важливо так будувати педагогічний

процес, щоб вихователь керував діяльністю дитини, організовуючи її активне самовиховання шляхом здійснення самостійних і відповідальних вчинків. Освіта повинна здійснюватися шляхом планування проектної діяльності тих, що навчаються так, щоб вона стала ефективним засобом навчання, виховання і розвитку. Таким чином, повернення методу проектів у педагогічну практику сталося на рівні суб'єктів освітнього процесу. Педагогічне проектування має бути функцією будь-якого педагога. Завдяки проектуванню, освітній процес стає технологічним [4].

Володіння проектною методикою нині – один з показників професіоналізму не лише викладача, але і сучасного управлінця у галузі освіти, оскільки в освітніх установах, орієнтованих на розвиток, за логікою сучасних підходів до освітніх систем, управління проектом є основною формою планування і контролю поточної діяльності цієї установи. Ця форма управління знаходить застосування не лише безпосередньо в навчанні й вихованні. Наприклад, в освітньому маркетингу до проектів можна віднести проведення аналізу попиту на освітні послуги, впровадження нових освітніх програм і залучення спонсорів для їх реалізації, організацію міжвідомчої взаємодії, проведення кампаній з рекламування освітньої установи, залучення потенційного контингенту й тому подібне [1].

Можна сказати, що зараз метод проектів є методом організації процесу здобуття, тими, хто навчається певних практико-орієнтованих знань і умінь, стає методом організації освітнього процесу в цілому.

Таке явище, як проектна організація освітнього процесу знаходиться в процесі становлення. Ми наважилися викласти свою точку зору на суть цього феномену.

Спираючись на раніше розглянуті теоретичні положення, під проектною організацією освітнього процесу можливо розуміти процес і результат приведення в систему усіх частин освітнього процесу, ідей про його здійснення і зміну з метою підвищення ефективності які реально виконуватимуться в певному просторі упродовж певного часу за певних умов, а також організацію усіх суб'єктів, діяльність яких спрямована на створення і реалізацію проекту бажаного освітнього процесу.

Поняття проектної організації освітнього процесу може бути сформульована таким чином: процес і результат систематизації і документального оформлення ідей про організацію освітнього процесу і приведення в систему усіх частин освітнього процесу відповідно до цього документу (проекта), а також організація людей, метою діяльності яких є здійснення вище вказаних процесів.

Проектна організація освітнього процесу знаходиться залежно від розуміння суті понять «освіта», «освітній процес».

Розвиток будь-якої галузі наукового знання пов'язано з розвитком понять, які, з одного боку, вказують на певний клас сутнісно єдиних явищ, з іншого – конструюють предмет цієї науки.

У понятійному апараті конкретної науки можна виділити одне, центральне поняття, яке визначає всю галузь, що вивчається, і відрізняє її від предметних областей інших наук. Інші поняття апарату тієї чи іншої науки відбивають диференціацію вихідного, базового поняття.

Освіта – це шлях долучення до знань. Освіту можна визначити як процес набуття знань, переконань, цінностей, навичок та звичок, що формує власний життєвий досвід та ставлення до дійсності.

Освіта включає в себе навчання, виховання та розвиток людини. Для студента освіта – це одночасно і процес, і результат навчання, виховання та розвитку його як особистості.

Навчально-виховний процес є органічною єдністю процесів навчання, виховання та розвитку. Він спрямований на задоволення потреб сучасного суспільства в освічених людях, здатних вирішувати виробничо-економічні, наукові та соціально-культурні завдання поставлені часом.

Освітній та педагогічний процеси багато в чому схожі поняття. В одних країнах, таких як Німеччина, Польща існує термін «педагогіка», в інших, наприклад, Англія, Канада цього терміну немає, але є термін «education» у перекладі з англійської «освіта».

Тому в одних країнах використовується поняття «освітній процес», в інших «педагогічний процес». В Україні використовуються обидва поняття. Варіант «освітній процес» використовується тоді, коли хочуть розкрити суспільну сторону явища. В інших випадках це поняття сприймається як єдність процесів навчання та виховання (навчально-виховний процес).

Освітній процес – це формування нового рівня теоретичних знань, практичних умінь, навичок, компетентностей, що здійснюється шляхом організації активної пізнавальної діяльності учнів.

У сучасній педагогічній науці намагаються встановити сутність освітнього процесу. Відомо, що поняття «процес» визначається як послідовна зміна станів та розвитку чогось або сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення певного результату.

Освітній процес у навчальному закладі спрямовано на досягнення кінцевої мети навчання. Ці цілі сформульовані у кваліфікаційній характеристиці фахівця, що відображені у знаннях та вміннях, якими має володіти фахівець, та є вимогою суспільства до цього фахівця.

Повноцінний інтелектуальний, соціальний та моральний розвиток людини – це результат реалізації всіх функцій освітнього процесу в їх єдності.

Завдяки навчанню відбувається реалізація навчального процесу, виховного впливу. Впливи викладача стимулюють активність учня, досягаючи при цьому певної, заздалегідь поставленої мети, та керують цією активністю.

Для того щоб освітній процес був ефективним, слід розрізняти момент організації діяльності та момент навчання в організації діяльності. Організація процесу навчання є безпосереднім завданням викладача. Від того, як буде побудовано процес взаємодії студента та викладача для засвоєння будь-яких знань та інформації, залежатиме ефективність освітнього процесу.

Протягом півтора століття освіта розглядалася як нормований процес, спрямований на трансляцію наступним поколінням соціально значущого й культурно-історичного досвіду та забезпечення наступності поколінь (В. Лєдньов); як процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаний з ними той чи інший рівень розвитку її розумово-пізнавальної й творчої діяльності, а також морально-естетичної культури (С. Гончаренко); як цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах людини, суспільства й держави (Закон України «Про освіту»). Щодо розрізнення двох досить близьких, але не рівнозначних понять – «педагогіка» й «освіта», то пошлемося на думку С. Гончаренка, який пише, що «освіта є найбільш загальним педагогічним поняттям, яке означає одночасно і соціальне явище, і педагогічний процес. З одного боку, поняття «освіта» вводить об'єкт педагогіки в загальний соціальний контекст, а з другого – дає можливість тлумачити в конкретних поняттях. Багато вчених наполягають на використанні для позначення об'єкта педагогічної науки поняття «виховання», а не освіта» [2].

Вивчаючи освітній процес з позицій теорії синергетики, ми згодні з висновками О. Панфілова про те, що освіта – це самоорганізація людини як цілісної, упорядкованої системи, що коеволюціонує з ідеалами культури і співвідноситься з образами сучасного світу [5]. Освіта лише тоді ефективна, особливо з виховних позицій, коли вона стає тотальною самоосвітою, коли людина переймає на себе відповідальність за результати своєї освіти і спирається не лише на оцінку педагога, але і на самооцінку. Самоорганізація в синергетичному розумінні – це створення власного «Я» в системі людина – суспільство.

А. Дістерверг писав: «Виховання, яке отримує людиною, завершено, досягло своєї мети, коли людина настільки зріла, що має силу і волю саму собі освітчувати протягом подальшого життя і знає спосіб та засоби як вона може це здійснити в якості індивідуума, який впливає на світ» [3]. Отже, освітній процес нерозривно пов'язаний з процесом самоосвіти.

«Процес – сукупність подій, станів, змін, який має певну цілісність та спрямованість» [7].

Об'єднавши вищезгадані визначення, можна сказати, що у вузькому сенсі освітній процес – це цілеспрямована діяльність з навчання, виховання і розвитку особистості шляхом спеціально організованої взаємодії вихователя і того, кого виховують, що відбувається упродовж певного часу в спеціально організованому освітньому просторі.

З точки зору системного підходу, освітній процес – це система. Структурними елементами освітнього процесу як системи є процеси навчання, виховання і розвитку. Ці висновки учених підводять нас до необхідності проектування системного підходу сучасного освітнього процесу як інтеграційної технології, де технологія є способом реалізації ідей, розкриття «потаємного, в яке залучена і сама людина» (М. Хайдеггер).

У поняття «освіта» і «освітній процес» є офіційне трактування. Документально-нормативного визначення поняття «самоосвітній процес» не існує. Велика кількість різноманітних зв'язків і стосунків, різноманітних чинників різного порядку і різної природи зумовила й різноманітність визначень цього поняття. При тому, що проблемі самоосвіти присвячено багато наукових робіт в Україні та за кордоном, у психолого-педагогічній літературі немає єдиного погляду на те, що собою являє дане явище. Так, академік С. Гончаренко визначає самоосвіту як освіту, якові отримує людина у процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання у стаціонарному навчальному закладі [2, с. 269].

Найбільш поширені в сучасній педагогічній літературі такі поняття, як «саморозвиток», «самовиховання», «самоактуалізація». Виходячи з постулату К. А. Гельвеція: «Люди не народжуються, а стають тим, що вони є» [3]. на думку В. О. Сухомлинського, – це насамперед «людська гідність у дії, це могутній потік, що рухає колесо людської гідності. Справжня майстерність виховання особистості – дати їй можливість самій подумати, як виховувати себе, як стати кращим, як боротися за себе, переборюючи труднощі, переживаючи радість перемоги» [6, с. 326]. Але для того, щоб спрямувати процес самонавчання, самовиховання, саморозвитку відповідно до наявних у людини задатків, здібностей, людина повинна раніше пізнати самого себе, усвідомити те, якою вона хоче бачити себе в ідеалі й визначити шлях досягнення задуманого. Реалізація усього перерахованого ланцюжка

є ніщо інше, як самопроєктування. А це, у свою чергу, означає, що проєктна організація освітнього процесу складає єдине ціле з проєктною організацією процесу самоосвіти.

При цьому самоосвіта можлива без освіти як спеціально організованого процесу, а освіти без самоосвіти немає. Є механізми, що допомагають здобувати знання, навички, уміння, відношення і здійснювати творчу діяльність самостійно, без допомоги педагога. Як педагог визначає цілі, зміст освіти, так це робить і людина по відношенню до самоосвіти. Для того ж, щоб ці два процеси утворили єдину систему, потрібні особливі відношення між суб'єктами освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, головна функція проєктної організації освітнього процесу (як спеціально організованого) – створити умови для самоосвіти, самопроєктування, тобто це не спосіб примусу людей бути учасниками освітнього процесу як такого, а спосіб актуалізації, активізації (в деяких випадках формування, розвиток) потреби людини до самоосвіти. Перспективами подальших досліджень у даному науковому напрямку вбачаємо у вивченні ефективних методів та стратегій формування проєктної культури майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Галета Я. В. Технологія освітнього маркетингу як напрям управлінської діяльності. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Кропивницький, 2022. Вип. 205. С. 27–31.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 376 с.
3. Історія педагогіки / За ред. М. В. Левківського, О. А. Дубасенюк. Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 1999. 336 с.
4. Козленко В. Г. Проєктна культура майбутнього педагога / Сучасна освіта в Україні: інтеграція в Європейський освітній простір: монографія [електронне видання] / за загальною редакцією проф. Я.В. Галети. Дніпро : Середняк Т. К., 2023. С. 127–151.
5. Панфілов О. Ю., Романова І. В. Синергетичний підхід в осмисленні освіти. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія. 2019. № 3. С. 71–80.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5 т. Т. 5. Статті. К. : Рад. шк., 1977. 639 с.
7. Філософія: словник термінів та персоналій / В. С. Бліхар, М. А. Козловець, Л. В. Горохова, В. В. Федоренко, В. О. Федоренко. Київ: КВІЦ, 2020. 274 с.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ З ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ ТА СУДНОВОДІІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE USE OF CLOUD TECHNOLOGIES BY FUTURE TELECOMMUNICATIONS SPECIALISTS AND SHIPMASTERS IN BLENDED LEARNING

В статті авторами проаналізовані основні поняття «змішане навчання» та особливості впровадження хмарних технологій в освітній процес закладів фахової передвищої освіти. Дослідження спрямоване на порівняння використання хмарних технологій двома спеціальностями – 172 – Електронні комунікації та радіотехніка та 271 – Морський та внутрішній водний транспорт, 271.01 – Навігація і управління морськими суднами (майбутні судноводії). Зазначено, що спільним між фахівцями з телекомунікацій та майбутніми судноводіями є їх спрямованість на роботу зі зв'язком і передачею даних. Встановлено, що сучасний освітній процес неможливий без використання цифрових технологій, які призвели до появи та розвитку змішаного навчання. Хмарні технології стали важливим інструментом у освітньому процесі, дозволяючи доступ до ресурсів та можливостей навчання незалежно від місця розташування. Зазначимо, що хмарні технології відіграють важливу роль у навчанні майбутніх фахівців з телекомунікацій та майбутніх судноводіїв, оскільки надають ряд важливих переваг, таких як доступ до реальних середовищ навчання, гнучкість та мобільність, розвиток цифрових навичок.

Для порівняння, які особливості використання хмарних технологій у фахівців з телекомунікацій та фахівців майбутніх судноводіїв авторами було проведено анкетування серед здобувачів освіти за спеціальностями 172 – Електронні комунікації та радіотехніка та 271 – Морський та внутрішній водний транспорт, 271.01 – Навігація і управління морськими суднами (майбутні судноводії) в Київському електромеханічному фаховому коледжі та Дунайському фаховому коледжі Національного університету «Одеська морська академія».

В результаті проведеного дослідження, встановлено, що активне впровадження хмарних технологій у освітній процес в закладах фахової передвищої освіти позитивно впливає на якість навчання, респонденти оцінили зручність та ефективність навчання при їх використанні.

Ключові слова: майбутні фахівці, телекомунікації, судноводії, змішане навчання, інформаційно-комунікаційні технології, освітній процес, хмарні технології.

In the article, the authors analyze the basic concepts of "blended learning" and the peculiarities of the introduction of cloud technologies in the educational process of professional higher education institutions. The study is aimed at comparing the use of cloud technologies in two specialties – 172 – Electronic Communications and Radio Engineering and 271 – Maritime and Inland Water Transport, 271.01 – Navigation and Management of Ships (future navigators). It is noted that what telecommunications specialists and future navigators have in common is their focus on communication and data transmission. It is established that the modern educational process is impossible without the use of digital technologies, which have led to the emergence and development of blended learning. Cloud technologies have become an important tool in the educational process, allowing access to resources and learning opportunities regardless of location. It should be noted that cloud technologies play an important role in the training of future telecommunications specialists and future mariners, as they provide a number of important advantages, such as access to real learning environments, flexibility and mobility, and the development of digital skills.

To compare the peculiarities of using cloud technologies by telecommunications specialists and future navigators, the authors conducted a survey among students majoring in 172 – Electronic Communications and Radio Engineering and 271 – Maritime and Inland Water Transport, 271.01 – Navigation and Management of Seagoing Ships (future navigators) at the Kyiv Electromechanical Vocational College and the Danube Vocational College of the National University "Odesa Maritime Academy".

As a result of the study, it was found that the active introduction of cloud technologies in the educational process in institutions of professional higher education has a positive impact on the quality of education, respondents appreciated the convenience and effectiveness of learning when using them.

Key words: future specialists, telecommunications, navigators, blended learning, information and communication technologies, educational process, cloud technologies.

УДК 377.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.33>

Кононенко А.Г.,

канд. пед. наук,
в.о. директора
Дунайського фахового коледжу
Національного університету «Одеська морська академія»

Смирнова І.М.,

докт. пед. наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сучасне покоління потребує переосмислення технологій навчання та методів проведення лекційних, практичних чи лабораторних робіт. Науковці зазначають, що стратегія роботи з представниками цифрового покоління повинна виходити з того, що «інтегрувати їх майже неможливо в традиційний

освітній процес. Необхідна його суттєва трансформація, результатом якої є побудова нового, цифрового освітнього процесу, де хмарні технології, віртуальна чи доповнена реальність мають своє місце» [1]. Сьогодні особливого значення набуває компетентність у сфері ІКТ, яка дозволить майбутньому фахівцю бути конкурентоспроможним

на ринку праці, готовим до постійного професійного зростання та професійної мобільності відповідно до потреб сучасної освіти, епохи цифровізації, що знайшло своє відображення в новому документі ЮНЕСКО. Майбутні фахівці з телекомунікацій та фахівці судноводії в умовах сьогоденної кризи в Україні мають важливе значення для розвитку нашої держави. Адже телекомунікаційні фахівці відіграють роль в забезпеченні надійного зв'язку між людьми, організаціями та регіонами. Це важливо для розвитку бізнесу, економічного зростання та соціального спілкування. Майбутні фахівці судноводії важливі для розвитку транспортних систем та забезпечення безпеки на морських та внутрішніх водних шляхах. Вони сприяють розробці та впровадженню навігаційних систем, які допомагають в управлінні транспортом та підвищують безпеку на річках та в морях. Варто зазначити, що через війну, розпочату російською федерацією 22 лютого 2022 року Україна має на сьогодні багато проблем, які потребують вирішення. І майбутні фахівці з телекомунікацій та судноводії сприятимуть можливостям співпрацювати з іншими країнами у галузях телекомунікацій та навігації, що може призвести до обміну досвідом і технологіями, а також підвищити міжнародний статус України. Саме тому, якісне навчання можуть забезпечити хмарні технології, що є важливим та підтверджує актуальність дослідження.

Аналіз наукових досліджень. Використання хмарних технологій у закладах вищої та фахової передвищої освіти стало актуальною темою досліджень і публікацій у сучасному освітньому середовищі. В своєму дослідженні Т. Вакалюк порівнює різні хмарні платформи для навчання та досліджує їхні можливості для покращення навчання та освітнього процесу [4]. Проблема змішаного навчання знайшла своє відображення у працях українських науковців: О. Спіріна, Ю. Триуса, Л. Карташової, А. Квятковської, В. Кухаренка, Є. Смирнової-Трибульської, Ю. Кадемії, В. Мізюк.

Особливості впровадження ІКТ в освітній процес закладів вищої та фахової передвищої освіти можна знайти в працях А. Кобися, Т. Вакалюк, С. Семерікова, М. Ясечко, С. Ясечко, Г. Ткачук, І. Смирнової, А. Кононенка, Л. Карташової, О. Спіріна та ін.

Питання безпеки мореплавства, управління навігаційними ризиками на практиці досліджували вчені І. Ворохобін, І. Бурмака, М. Ясечко, І. Смирнова, О. Бурмака, О. Даниленко, В. Чимшир, В. Захарченко, М. Міусов та інші.

Розвиток оптоволоконних систем, інформаційних систем, розвиток ІР-телефонії та впровадження їх в освітній процес досліджували науковці Н. Руденко, Л. Харлай, О. Манько, Н. Котенко, К. Нікіфоренко, А. Квятковська та інші.

Разом з тим, досліджень щодо впровадження змішаного навчання і освітній процес майбутніх фахівців з телекомунікацій та майбутніх фахівців судноводіїв не є достатньо.

Мета дослідження. Провести порівняльний аналіз використання хмарних технологій в процесі навчання майбутніх фахівців з телекомунікацій та майбутніх фахівців судноводіїв в закладах фахової передвищої освіти. Об'єктом дослідження є використання хмарних платформ та сервісів у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Реалії цифровізації вимагають змін у стратегіях вибору освітніх технологій. Сучасний освітній процес неможливий без використання цифрових технологій, які призвели до появи та розвитку змішаного навчання. Хмарні технології стали важливим інструментом у освітньому процесі, дозволяючи доступ до ресурсів та можливостей навчання незалежно від місця розташування. У закладах фахової передвищої освіти, де важливо використовувати оновлені технології, впровадження хмарних рішень може значно покращити якість навчання та готовність здобувачів освіти до ринку праці. Проаналізувавши ряд досліджень [4, 1], автори зазначають, що хмарні технології грають важливу роль у навчанні майбутніх фахівців з телекомунікацій та майбутніх фахівців судноводіїв, оскільки надають ряд важливих переваг:

Доступ до реальних середовищ навчання, наприклад за допомогою віртуальних лабораторій, програм симуляторів і тд. Завдяки хмарним технологіям, майбутні фахівці можуть віддалено використовувати реальне обладнання та програмне забезпечення, що раніше можливо було б недоступним через фізичні обмеження.

Безпека та резервне копіювання. Багато хмарних платформ надають високий рівень безпеки та можливість автоматичного резервного копіювання даних, що важливо для забезпечення цілісності і доступності інформації.

Хмарні інструменти дозволяють здобувачам освіти працювати над проектами разом, навіть якщо вони знаходяться в різних місцях, що сприяє розвитку командної роботи та спільного вирішення завдань. Розроблені з їх допомогою ігрові форми роботи можуть бути використані у освітньому процесі з метою перевірки знань учнів / студентів (формувальне оцінювання), а також для підготовки аудиторії до підсумкового контролю знань чи для введення елемента командної діяльності на занятті [8].

Використання хмарних технологій дозволяє ефективно використовувати обчислювальні ресурси та мінімізувати витрати на придбання та утримання апаратного забезпечення в закладах освіти.

Гнучкість та мобільність. Здобувачі освіти можуть отримати доступ до навчальних

ресурсів з будь-якого місця та пристрою, що полегшує навчання в динамічному середовищі.

Розвиток цифрових навичок. Використання хмарних технологій навчає студентів працювати з сучасними технологіями та розвивати цифрові навички, які є важливими для їх подальшої кар'єри у телекомунікаційній чи навігаційній сферах.

Отже, хмарні технології в процесі навчання майбутніх фахівців з телекомунікацій та майбутніх судноводіїв стають необхідним інструментом у навчанні, допомагаючи покращити якість їх освіти та готовність до професійної діяльності

Майбутні фахівці з телекомунікацій та майбутні судноводії використовують різноманітне реальне обладнання для розгортання та управління інформаційними системами. Наведемо приклади типів обладнання, які вони можуть використовувати в освітньому процесі при проведенні практично-лабораторних чи лекційних занять:

1. Пристрої віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR). За допомогою VR- та AR-пристроїв можна створювати віртуальні лабораторії, де здобувачі можуть вивчати та моделювати навігаційні або телекомунікаційні ситуації у контрольованому середовищі. Це дозволяє їм навчати навігаційні навички без реального ризику.

2. Спеціалізовані комп'ютерні програми і симулятори. Здобувачі освіти під керівництвом викладачів можуть використовувати програмне забезпечення для створення віртуальних лабораторій та моделювання навігаційних чи телекомунікаційних задач. Це може включати в себе роботу з геоінформаційними системами, робота з проектуванням інформаційних систем чи телекомунікаційних мереж.

3. Інтегровані схеми (IC), включаючи процесори та контролери, вони є важливим елементом при проходженні практики здобувачами освіти, необхідні для чіткого розуміння роботи електронних схем, розробки та функціонування телекомунікаційних та навігаційних пристроїв.

Разом з тим є і специфічне обладнання. Наприклад фахівці з телекомунікацій використовують таке обладнання як маршрутизатори, комутатори, роутери, програми симулятори. При проведенні занять фахівцям судноводіям використовують симулятори польоту, радари, глобальні позиціонувальні системи (GPS), ехолоти та інші електронні пристрої для вимірювання глибини, компаси, картографічні системи та авіаційні прилади. Ці пристрої допомагають майбутнім фахівцям засвоїти необхідні навички та знання для ефективної навігації в різних умовах.

Варто зазначити, що в умовах сьогодення змішане та дистанційне навчання зайняли важливе місце, адже через війну в Україні, розпочату російською федерацією, багато закладів освіти зруйновані, заклади вищої та фахової передвищої освіти

перенесені з окупованих території на не окуповані; в прикордонних районах часті обстріли, що спричиняє необхідність дистанційного чи змішаного навчання.

Проаналізуємо, що собою представляє «змішане навчання». Переважна більшість науковців вважають, що змішане навчання – це процес здобування знань, умінь та навичок, що супроводжується поєднанням різних технологій навчання (Ю. Триус, А. Стрюк, В. Кухаренко). На думку Г. Ткачук «змішане навчання – це цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, заснований на поєднанні технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання. Таким чином, ми погоджуємось з думкою більшості вчених» [5]. Бугайчук К. стверджує, що змішане навчання це «цілеспрямований процес здобування знань, умінь та навичок, що здійснюється освітніми установами різного типу в рамках формальної освіти, частина якого реалізується у віддаленому режимі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів навчання, які використовуються для зберігання і доставки навчального матеріалу, реалізації контрольних заходів, організації взаємодії між суб'єктами навчального процесу (консультації, обговорення) та під час якого має місце самоконтроль учня (студента) за часом, місцем, маршрутами та темпом навчання» [6].

Для порівняння, які особливості використання хмарних технологій у фахівців з телекомунікацій та фахівців судноводіїв авторами було проведене анкетування серед здобувачів освіти за спеціальностями 172 – Електронні комунікації та радіотехніка та 271 – Морський та внутрішній водний транспорт, 271.01 – Навігація і управління морськими суднами (майбутні судноводії). Порівняння особливостей навчання фахівців з телекомунікацій та майбутніми судноводіями може бути корисним з кількох причин: обидва напрямки вимагають використання сучасного обладнання та технологій. Порівняння може допомогти виявити спільні технологічні вимоги та розробити універсальні методики навчання, а також зрозуміти чи в повному обсязі ці спеціальності використовують хмарні середовища в процесі викладання та навчання. Порівняння може допомогти студентам зрозуміти спільні та відмінні кар'єрні можливості у цих напрямках. Це може бути корисно при виборі майбутньої професії або при плануванні подальшої освіти.

Всього в опитуванні взяли участь 42 здобувача освіти, з яких 20 здобувачів з Київського електро-механічного фахового коледжу та 42 курсанти Дунайського фахового коледжу Національного університету «Одеська морська академія», віком 15–17 років. Збір та аналіз відгуків та зауважень

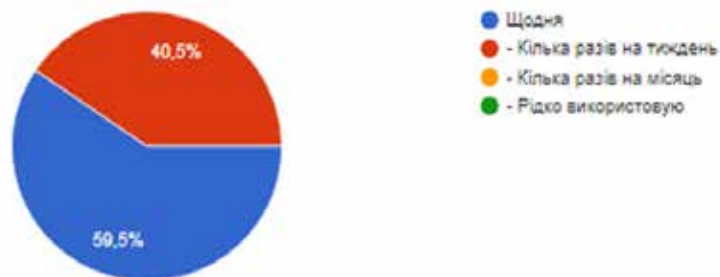
здобувачів освіти щодо переваг та недоліків використання хмарних технологій представлені на діаграмах нижче (рис. 1, рис. 2).

Проаналізувавши відповіді здобувачів освіти Дунайського фахового коледжу Національного університету «Одеська морська академія» автори зазначають, що хмарні технології у змішаному навчанні використовують щодня – 59,5% здобувачів, кілька разів на тиждень – 40,5%. Ефективність використання хмарних технологій зазначили 66,7% як «висока» та 28% на «середньому рівні». Зручність використання хмарних технологій – 52,4%

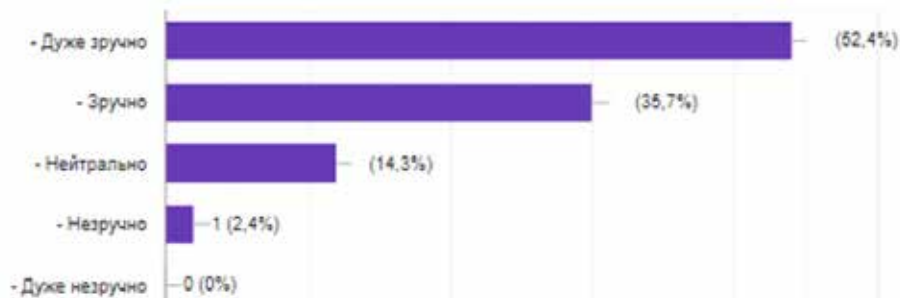
відзначили як «дуже зручно», «зручно» – 35,7%, «нейтрально» – 14,3%.

Проаналізувавши відповіді здобувачів освіти Київського електромеханічного фахового коледжу автори зазначають, що хмарні технології у змішаному навчанні використовують щодня – 58,8% здобувачів, кілька разів на тиждень – 40,9%. Ефективність використання хмарних технологій зазначили 65,9% як «висока» та 23,3% на «середньому рівні». Зручність використання хмарних технологій – 50% відзначили як «дуже зручно», «зручно» – 34,1%, «нейтрально» – 15,9% та «не зручно» – 4,5%.

Як часто в закладі освіти використовують хмарні технології у змішаному навчанні?

Як ви оцінюєте зручність використання хмарних технологій у змішаному навчанні?

Як ви оцінюєте ефективність хмарних технологій у змішаному навчанні

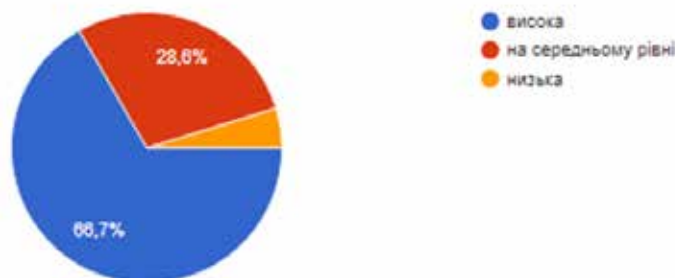

Рис. 1. Відповіді здобувачів освіти Дунайського фахового коледжу Національного університету «Одеська морська академія»

Рис. 2. Відповіді здобувачів освіти Київського електромеханічного фахового коледжу

Тобто, порівнюючи використання хмарних технологій в процесі навчання фахівців з телекомунікацій та фахівців з навігацій, можна стверджувати, що обидві спеціальності використовують досить широко можливості цифровізації, що є важливим в процесі їхнього навчання. Адже фахівці з телекомунікацій та майбутні фахівці судноводії спеціалізуються на передачі та обробці інформації; вивчають особливості технологій передавання сигналів та забезпечення зв'язку, грають важливу роль в сучасних технологіях, як мобільний зв'язок, GPS, та інші.

Наступним етапом дослідження було встановити ризики використання хмарних технологій (рис. 3).

Проаналізувавши відповіді здобувачів освіти спеціальностей 172 – Електронні комунікації та радіотехніка та 271 Морський та внутрішній водний транспорт, 271.01 – Навігація і управління морськими суднами (майбутні судноводії), авторами встановлено, що 60,7% здобувачів освіти оцінюють хмарні технології на високому рівні в своїх закладах освіти та 28,8% на середньому рівні. Зручність використання хмарних технологій в процесі змішаного навчання оцінили 52,4% як «дуже зручно», 35,7% – «зручно» та 14,3% – «нейтрально». Ризики хмарних технологій було оцінено за шістьма критеріями:

Помітна залежність від Інтернет-з'єднання («так» – 55%; «скоріше так, ніж ні» – 25%; «ні» – 10%, «скоріше ні, ніж так» – 10%).

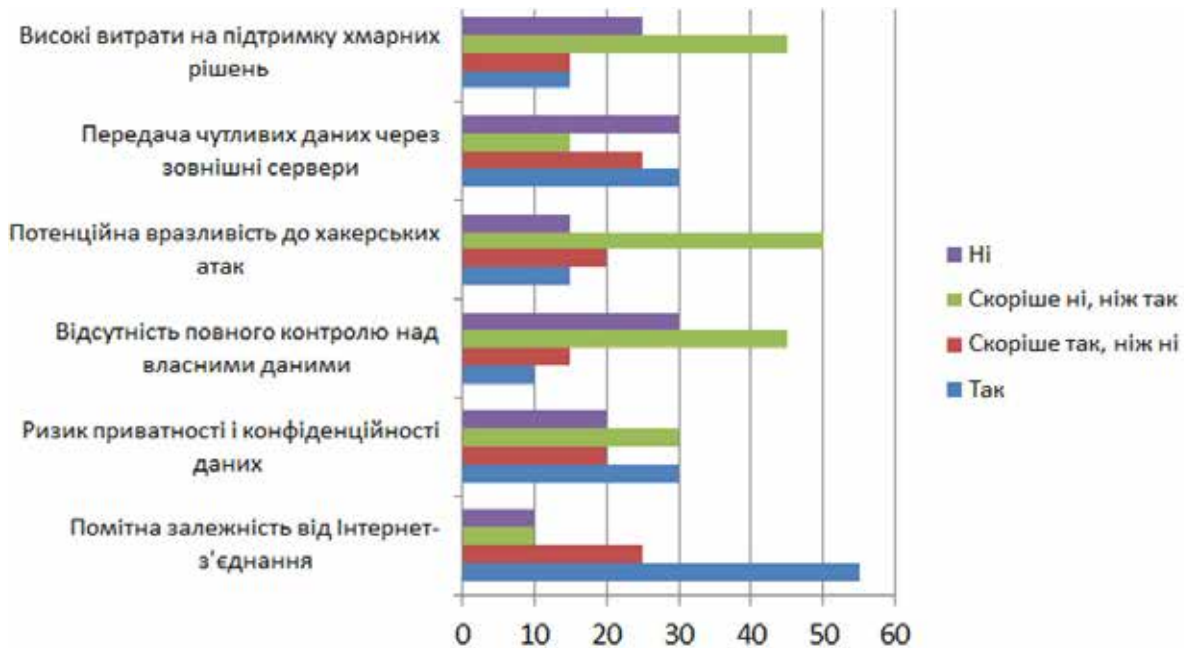

Рис. 3. Відповіді респондентів щодо ризиків хмарних технологій

Ризик приватності і конфіденційності даних («так» – 30%; «скоріше так, ніж ні» – 20%; «ні» – 20%, «скоріше ні, ніж так» – 30%).

Відсутність повного контролю над власними даними («так» – 10%; «скоріше так, ніж ні» – 15%; «ні» – 30%, «скоріше ні, ніж так» – 45%)

Потенційна вразливість до хакерських атак («так» – 15%; «скоріше так, ніж ні» – 20%; «ні» – 15%, «скоріше ні, ніж так» – 50%)

Передача чутливих даних через зовнішні сервери («так» – 15%; «скоріше так, ніж ні» – 20%; «ні» – 15%, «скоріше ні, ніж так» – 50%).

Високі витрати на підтримку хмарних рішень («так» – 15%; «скоріше так, ніж ні» – 15%; «ні» – 25%, «скоріше ні, ніж так» – 45%).

Отже, порівняльний аналіз використання хмарних технологій для двох спеціальностей 172 – Електронні комунікації та радіотехніка та 271 Морський та внутрішній водний транспорт, 271.01 – Навігація і управління морськими суднами (майбутні судноводії) встановив, що в освітньому процесі хмарні технології використовуються широко та мають високі відгуки від здобувачів освіти. Очікується, що активніше впровадження хмарних технологій у освітній процес закладів фахової передвищої освіти позитивно вплине на якість навчання, забезпечивши студентам більший доступ до ресурсів, підвищивши рівень взаємодії та сприяючи розвитку цифрових навичок та підвищить мотивацію.

Висновок. Дослідження спрямоване на вивчення важливого аспекту впровадження сучасних хмарних технологій у навчання здобувачів освіти за спеціальностями 172 – Електронні

комунікації та радіотехніка та 271 Морський та внутрішній водний транспорт, 271.01 – Навігація і управління морськими суднами (майбутні судноводії). Очікується, що результати нададуть підстави для подальшого розширення використання хмарних технологій у освітньому процесі та покращення якості підготовки майбутніх фахівців телекомунікацій та майбутніх судноводіїв. В подальшому авторське дослідження буде спрямоване на порівняльний аналіз проведення практично-лабораторних робіт у фахівців з телекомунікацій та майбутніх фахівців судноводіїв у процесі змішаного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ясечко М., Ясечко С., Смирнова І. Педагогічні аспекти саморозвитку студентів дистанційної освіти в Україні. *Laplage In Review*. 2021. С. 316–323.
2. Вакалюк Т. А. Перспективи використання хмаро орієнтованого навчального середовища у підготовці бакалаврів інформатики. Матеріали доповідей на науково-практичного семінару. Черкаси: ЧДТУ, 2015. С. 5–6.
3. Семеріков С. О. Хмарні технології навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. №2 (46). С. 29–44. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1234/916#.VfFO4Nltmko>.
4. Вакалюк Т. Хмарні технології в освіті. Навчально-методичний посібник для студентів фізико-математичного факультету. Житомир. вид-во ЖДУ, 2016. 72 с.
5. Ткачук Г. Змішане навчання та особливості використання ротаційної моделі у навчальному процесі. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. № 4 (33). DOI: 10.14308/ite000655
6. Бугайчук К. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес

вищих навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 54. №4.

7. Кобися А. Використання хмарних технологій у проектній роботі студентів. *СТЕ Workshop Proceedings*. 2017. Vol. 4.

8. Кононенко А. Г., Смирнова І. М. Інформаційні технології при викладанні у коледжах: сервіс КАНООТ!. *Сучасні досягнення в науці та освіті* : зб.

пр. XVIII Міжнар. наук. конф. Хмельницький : ХНУ. 2023. С. 50–54.

9. Руденко Н. О. Структура готовності до професійної діяльності майбутніх техніків галузі зв'язку. *Новітні комп'ютерні технології : матеріали VIII Міжнародної науково-технічної конференції*. К. : Міністерство регіонального розвитку та будівництва України. 2010. С. 89–90.

СПЕЦИФІКА МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: АНАЛІЗ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНИХ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ТРУДНОЩІВ ЇХ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ ДЛЯ СТУДЕНТІВ, ЯКІ НЕ Є НОСІЯМИ ЦЬОЇ МОВИ

SPECIFIC MEDICAL TERMINOLOGY: ANALYSIS OF THE MOST COMMON MEDICAL TERMS AND THE DIFFICULTIES OF LEARNING THEM IN ENGLISH FOR STUDENTS WHO ARE NOT NATIVE NATIVES OF THIS LANGUAGE

У сучасному світі зростає значущість міжнародної співпраці в медичній галузі, а це робить вивчення медичної термінології англійською мовою надзвичайно актуальним завданням. Особливо важливо це для студентів-медиків, які не є носіями цієї мови. Ця стаття націлена на аналіз найбільш розповсюджених медичних термінів та виявлення труднощів, з якими студенти зіштовхуються при спробі освоєння медичної термінології англійською.

Дослідження показало, що медична термінологія включає в себе величезну кількість термінів, багато з яких мають латинські та грецькі корені, а також специфічний лексичний запас. Це ставить під великий виклик студентів, які не мають попереднього досвіду з цими мовами. Додаткову ускладнюючу роль відіграє різноманітність значень деяких термінів у різних медичних контекстах.

У цій статті ретельно розглядаються ключові медичні терміни, такі як "діагноз", "симптоми", "терапія" та "лікар", з наголосом на їхній значущості для вивчення та практики медичної науки. Однак, автор також звертає увагу на труднощі, які супроводжують процес вивчення цих термінів. Серед таких труднощів важкощі латинських та грецьких коренів, а також потреба у постійному використанні медичних словників та онлайн-ресурсів для перекладу та пояснення.

З метою допомоги студентам в подоланні труднощів автори пропонують декілька стратегій. Вони рекомендують використовувати контекст при вивченні термінів, використовувати спеціалізовані словники та онлайн-ресурси для перекладу та пояснення, а також активно залучатись до самостійної практики та повторення матеріалу. Отже, ця стаття сприяє глибшому розумінню труднощів, які супроводжують вивчення медичної термінології англійською мовою для студентів-медиків. Рекомендації та висновки цього дослідження можуть стати цінним внеском у поліпшення якості навчання медичних студентів та підвищення рівня комунікації в медичних колективах.

Ключові слова: медична термінологія, англійська мова, студенти-медики, іноземні студенти, вивчення термінів, латинські корені, грецькі корені, медичні терміни, виклики в навчанні, комунікація, медична практика, навчальні стратегії, переклад термінів, спеціалізовані словники, рекомендації, навчальний процес, міжнародна співпраця, носії мови, ефективність навчання.

дації, навчальний процес, міжнародна співпраця, носії мови, ефективність навчання.

In the modern world, the significance of international collaboration in the medical field is growing, making the study of medical terminology in English an extremely relevant task. This is particularly important for medical students who are not native speakers of the language. This article is aimed at analyzing the most common medical terms and identifying the challenges that students face when trying to master medical terminology in English.

The research has shown that medical terminology encompasses a vast number of terms, many of which have Latin and Greek roots, as well as a specific lexical range. This poses a significant challenge for students without prior experience with these languages. The additional complicating factor is the variability of meanings of certain terms in different medical contexts.

This article meticulously examines key medical terms such as "diagnosis," "symptoms," "therapy," and "physician," emphasizing their importance for learning and practicing medical science. However, the authors also draw attention to the difficulties accompanying the process of learning these terms. Among these difficulties are the complexities of Latin and Greek roots, as well as the necessity for constant utilization of medical dictionaries and online resources for translation and clarification.

In order to assist students in overcoming these challenges, the authors propose several strategies. They recommend using context when learning terms, utilizing specialized dictionaries and online resources for translation and explanation, and actively engaging in independent practice and material review.

Consequently, this article contributes to a deeper understanding of the obstacles encountered when learning medical terminology in English for medical students. The recommendations and conclusions of this research can serve as valuable insights for enhancing the quality of medical education and improving communication within medical communities.

Key words: medical terminology, English language, medical students, foreign students, study of terms, Latin roots, Greek roots, medical terms, learning challenges, communication, medical practice, educational strategies, translation of terms, specialized dictionaries, recommendations, educational process, international cooperation, native speakers, learning efficiency.

УДК 377.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.34>

Левицька А.І.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри філософії,

біоетики та іноземних мов

Одеського національного медичного університету

Постановка проблеми. У сучасному світі медична наука та практика неперервно розвиваються, а міжнародна співпраця в медичній галузі стає все більш важливою. Цей процес призводить до збільшення кількості медичних фахівців, які вивчають англійську мову як іноземну для

забезпечення ефективного спілкування та обміну знаннями. Особливо це стосується студентів-медиків, які прагнуть набути знань та навичок у глобальному медичному співтоваристві.

Однак, вивчення медичної термінології англійською мовою для студентів, які не

є носіями цієї мови, виявляється завданням, що супроводжується численними викликами. Ці виклики виникають через специфічну природу медичних термінів, які часто мають латинські та грецькі корені, а також використовуються у вузькоспеціалізованих контекстах. Студенти зіштовхуються зі складністю розуміння та запам'ятовування цих термінів, а також їх правильного використання під час комунікації та практичної діяльності.

Таким чином, основною проблемою є необхідність розробки ефективних стратегій та підходів до вивчення медичної термінології англійською мовою для студентів-медиків, які мають обмежений досвід з цією мовою. Важливо знайти шляхи подолання складнощів, пов'язаних з розумінням та використанням медичних термінів, щоб гарантувати якісне навчання та успішну медичну практику у міжнародному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У новіших дослідженнях з вивчення медичної термінології англійською мовою для студентів-медиків можна спостерігати важливий тренд – залучення як викладачів, так і студентів-медиків як авторів досліджень.

Значний обсяг досліджень зосереджується на ідентифікації труднощів, пов'язаних з розумінням та використанням медичних термінів. Автори (Дьяков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б.) акцентують увагу на тому, як латинські та грецькі корені ускладнюють процес запам'ятовування та розуміння термінів. (Хергет К., Алегре Т., Шалаєва Г.) зазначають, що різноманітність значень деяких термінів у різних контекстах може призводити до невірних використання та недорозуміння у комунікації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливою частиною загальної проблеми вивчення медичної термінології англійською мовою для студентів-медиків є ряд невирішених раніше аспектів, які потребують додаткової уваги та дослідження. Деякі з цих невирішених питань включають:

1. Адаптація підходів до різних рівнів знань: Дослідники поки що мало досліджували, як різний рівень попередніх знань студентів впливає на ефективність їхнього вивчення медичної термінології. Важливо вивчити, які підходи найкраще підходять для студентів з різними рівнями підготовки.

2. Використання технологій: Хоча деякі дослідження звертають увагу на використання інтерактивних методів навчання, детальний аналіз ролі технологій у вивченні медичної термінології та їхній вплив на результативність студентів є важливою невирішеною областю.

3. Акцент на практичне застосування: Попередні дослідження недостатньо висвітлюють практичну сторону вивчення медичної термінології. Важливо розібратись, як засвоєння термінів

впливає на навички пацієнтозорного спілкування, а також на якість діагностики та лікування.

4. Культурний аспект: Невирішеною залишається проблема впливу культурних різниць на розуміння та використання медичної термінології. Різні країни можуть мати відмінні традиції та підходи до лікарської мови, що може вплинути на ефективність комунікації в міжнародному медичному середовищі.

5. Автоматизовані інструменти: Розробка автоматизованих інструментів для вивчення медичної термінології (наприклад, спеціалізованих додатків або штучного інтелекту) є питанням, яке потребує подальшої розробки та дослідження.

Таким чином, вирішення цих невирішених аспектів може сприяти більш ефективному та успішному вивченню медичної термінології англійською мовою для студентів-медиків, покращуючи якість медичної освіти та практики в міжнародному контексті.

Мета статті – Мета статті полягає в аналізі специфіки вивчення медичної термінології англійською мовою студентами-медиками, які не є носіями цієї мови. Стаття спрямована на розкриття найбільш поширених медичних термінів, їх важливості для практики та навчання, а також на виявлення труднощів, з якими студенти зіштовхуються у процесі освоєння цієї специфічної лексики.

Виклад основного матеріалу – Латинські та Грецькі Корені: Виклик для Вивчення. Один із ключових аспектів специфіки медичної термінології полягає у використанні латинських та грецьких коренів. Ці корені, які входять до багатьох медичних термінів, надають їм точність, але одночасно можуть створювати додаткові труднощі для студентів-медиків, які не мають попереднього досвіду з цими мовами [1, с. 3].

Латинська та грецька мови мали значний вплив на розвиток медичної термінології. Багато медичних термінів складаються з латинських та грецьких коренів, які вказують на анатомічні структури, функції органів, захворювання та багато іншого. Наприклад, "cardio-" відноситься до серця, "neuro-" – до нервів, "gastro-" – до шлунка. Це дозволяє лаконічно та точно описувати медичні поняття [2, с. 13].

Однак, для студентів, які не є носіями латинської та грецької мов, вивчення та розуміння цих коренів може становити виклик. Вони часто відрізняються від звичайних англійських слів, що робить їх важко запам'ятовувати та аналізувати. Наприклад, "hematology" (гематологія) походить від грецького кореня "hema" (кров) та "logy" (вчення), що може викликати незрозуміння для тих, хто не знайомий з грецькою мовою.

Окрім того, латинські та грецькі корені можуть мати багато значень, що створює пліч-о-пліч із труднощами при визначенні правильного

контексту. Наприклад, корінь "therm-" вказує на тепло, але може також вказувати на лікування чи терапію. Така різноманітність може вплинути на точність інтерпретації медичних термінів.

Отже, вивчення латинських та грецьких коренів у медичній термінології може бути викликом для студентів-медиків, які не мають попереднього досвіду з цими мовами. Важливим аспектом є розуміння ролі цих коренів у створенні точних та зрозумілих термінів, а також використання спеціалізованих джерел та стратегій для ефективного вивчення медичної лексики.

Різнобічність Значень та Контекстів.

Медичні терміни часто мають специфічні значення, які можуть відрізнятися від повсякденного використання слів. Наприклад, термін «пульс» в медичному контексті вказує на ритмічні коливання артеріальних стінок, а не на загальний рух. Така специфіка вимагає від студентів точного розуміння та використання термінів, щоб уникнути недорозуміння у комунікації з пацієнтами та колегами.

Різноманітність використання термінів також може залежати від конкретної медичної спеціальності чи контексту. Так, термін «діурез» може мати відмінне значення в кардіології та нефрології. Для студентів це може становити виклик, оскільки вони повинні вивчати різні значення одного та того ж терміну для різних медичних галузей.

Додатковий виклик становить використання термінів у відповідних граматичних формах та контекстах. Одні й ті ж терміни можуть бути вживані як іменники, прикметники, дієслова тощо, що впливає на їхнє розуміння та правильне використання.

Подолання цієї різнобічності вимагає від студентів-медиків уважності, зосередженості та глибокого розуміння контексту, в якому вони використовують та сприймають терміни. Важливо вивчати та аналізувати різні медичні ситуації, в яких терміни можуть бути вжиті, для досягнення точності та вірності в медичній комунікації.

Аналіз Найбільш Поширених Термінів.

Один із найважливіших аспектів – це розкриття значення термінів у контексті медичних процедур, діагностики та лікування. Наприклад, термін «діагноз» вказує на ідентифікацію захворювання чи стану пацієнта, на підставі клінічних та додаткових досліджень. Аналіз таких термінів допомагає студентам краще зрозуміти процеси, які відбуваються у медичній практиці та які вони пов'язані з теоретичним навчанням [5, с. 89].

Деякі терміни варто розглянути з точки зору їхньої загальної важливості в медичній термінології. Наприклад, «симптоми» – це ознаки або прояви хвороби, які використовуються для діагнозу та подальшого лікування. Ці терміни є основним інструментом медичної діагностики,

і їхнє правильне розуміння є ключовим для успішної практики [4, с. 211].

Крім того, аналіз найбільш поширених медичних термінів може включати вивчення термінології, пов'язаної з різними органами та системами організму, методами дослідження, процедурами та багатьма іншими аспектами медичної практики.

Важливо зазначити, що аналіз найбільш поширених термінів також може виявити відмінності в їхньому використанні в різних медичних контекстах. Наприклад, термін «терапія» може вказувати на різні методи лікування, відповідно до конкретного захворювання та пацієнта [3].

Аналіз цих термінів допомагає студентам не тільки засвоїти їхні значення, а й розуміти, як вони застосовуються на практиці та взаємозв'язок між ними. Це забезпечує глибше розуміння медичних процесів та їхнього впливу на пацієнтів.

Стратегії для Подолання Труднощів.

У цьому розділі статті «Специфіка Медичної Термінології» розглядаються практичні підходи та стратегії, які можуть допомогти студентам-медикам подолати труднощі, пов'язані з вивченням та розумінням медичної термінології англійською мовою.

1. *Використання Контексту.* Студентам рекомендується вивчати та використовувати терміни в контексті, в якому вони зустрічаються. Розуміння медичних текстів та реальних ситуацій, в яких використовуються терміни, може сприяти кращому їх запам'ятовуванню та розумінню.

2. *Використання Спеціалізованих Словників та Ресурсів.* Спеціалізовані медичні словники та онлайн-ресурси можуть стати надзвичайно корисними для перекладу та пояснення незрозумілих термінів. Ці ресурси зазвичай надають докладні визначення, приклади використання та синоніми.

3. *Інтерактивні Методи Навчання.* Використання інтерактивних методів навчання, таких як медичні додатки та онлайн-курси, може допомогти студентам вчитися більш практично та залучати їх до активного процесу навчання. Це може включати візуалізацію та інтерактивні завдання.

4. *Систематична Практика та Повторення.* Повторення є ключем до запам'ятовування та засвоєння нового матеріалу. Систематичне використання медичних термінів у письмовій та усній формі, а також регулярне повторення, може підсилити їхнє засвоєння.

5. *Взаємодія з Колегами та Викладачами.* Обговорення медичних термінів з колегами та викладачами може допомогти у розумінні та вирішенні труднощів. Взаємна допомога та обмін досвідом можуть збагатити знання та розуміння термінів.

Загалом, комбінація цих стратегій дозволить студентам ефективно подолати труднощі,

пов'язані з вивченням медичної термінології англійською мовою. Важливо зосередитися на практичних методах навчання, використанні джерел та взаємодії, які найкраще відповідають особистому стилю навчання кожного студента.

Висновки. Медична термінологія є невід'ємною частиною сучасної медичної галузі, і вивчення її англійською мовою має велике значення для студентів-медиків. У цій статті ми докладно розглянули специфіку медичної термінології та виявили ряд труднощів, з якими студенти зіштовхуються при навчанні цієї термінології.

Латинські та грецькі корені, які входять до багатьох медичних термінів, створюють виклик для тих, хто не має досвіду з цими мовами. Розуміння різних значень та контекстів термінів також може бути непросто, адже вони використовуються в різних медичних ситуаціях.

Важливою частиною нашого аналізу був аналіз найбільш поширених медичних термінів, таких як «діагноз», «симптоми», «терапія» тощо. Вони визначають основні аспекти медичної практики та діагностики.

З метою допомоги студентам у подоланні труднощів були запропоновані стратегії, такі як

використання контексту, спеціалізованих ресурсів, інтерактивних методів навчання, систематичної практики та взаємодії з колегами.

Завдяки нашому аналізу, студенти зможуть зрозуміти специфіку медичної термінології, розпізнати труднощі та використовувати стратегії, які допоможуть їм ефективно засвоїти цей важливий аспект медичного навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Herget K., Alegre T. *Translation of Medical Terms*. Translation Journal. Vol. 13, No 3 – July 2009. URL: <http://translationjournal.net/journal/49medical1.htm>
2. Rask N. *Analysys of a medical translation: terminology and cultural aspects*. Växjö Universitet Publikationer. 2004. URL: <http://vxu.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:206300>
3. The Longman Dictionary of Contemporary English Online URL: <http://www.ldoceonline.com/dictionary/medicine>.
4. Дьяков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. *Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти*. К.: «KM Academia», 2000. 218 с.
5. Шалаєва Г. *Структурний аналіз сучасної медичної термінології та труднощі перекладу багатокomпонентних медичних термінів*. АПСНІМ, 2014. № 1 (1). С. 90.

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ПІДГОТОВКИ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ:
ЗМІНИ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІPOLISH EXPERIENCE OF TRAINING PHYSICAL THERAPISTS:
CHANGES AT THE LEGISLATIVE LEVEL

В статті проаналізовано нормативно-правову базу реабілітаційної сфери в Польщі, а саме акцентовано увагу на особливостях підготовки фізичних терапевтів на інституційному рівні (форми та методи, які можуть використовуватись в навчальному процесі, особливості проходження практики, та її види, вимоги до інфраструктури університетів, щодо забезпечення формування фахових компетентностей), деталізовано правові аспекти роботи фізичних терапевтів (їх правова відповідальність); їх фахові компетентності – простежується їх чітка та логічна послідовність, що на нашу думку безпосередньо впливає на якість надання реабілітаційних послуг. Особливу увагу звертає на себе акцент на розвитку/формуванні лідерських якостей (спілкуватися з колегами по команді та ділитися знаннями; або здатність самостійно приймати рішення) як у майбутніх фізичних терапевтів так і вже діючих, соціально-психологічна та педагогічна складова (наприклад, розуміння психолого-соціологічних умов функціонування особистості в суспільстві) як в професійній діяльності цих фахівців так і в освітньому процесі. Законодавче становлення польської реабілітаційної системи дозволить використовувати цей досвід і нашій країні при подальшій розбудові реабілітаційної системи, тим самим наближаючи нас до європейських освітніх стандартів. В умовах сьогодення наша держава одночасно переживає «кадровий голод» фахівців реабілітаційної сфери, зокрема і фізичних терапевтів, та величезну кількість пацієнтів з різними медичними нозологіями (від загострення соматичних хвороб до мінно-вибухових травм) і практична допомога Польщі в напрямку реабілітації зокрема та їх досвід на етапі підготовки фізичних терапевтів є безцінним.

Ключові слова: фізичний терапевт, підготовка фізичних терапевтів, реабілітаційна система, нормативно-правова база реабілітаційної сфери, освітній процес.

The article analyzes the legal framework of the rehabilitation sphere in Poland, namely, attention is focused on the peculiarities of the training of physical therapists at the institutional level (forms and methods that can be used in the educational process, features of practice and its types, requirements for the infrastructure of universities, to ensure the formation of professional competences); the legal aspects of the work of physical therapists are detailed (their legal responsibility); their professional competences – their clear and logical sequence is traced, which, in our opinion, affects the quality of rehabilitation services. Particular attention is paid to the emphasis on the development/formation of leadership qualities (to communicate with teammates and share knowledge; or the ability to make independent decisions) both future physical therapists and existing ones; socio-psychological and pedagogical component (for example, understanding the psychological and sociological conditions of the functioning of an individual in society) both in the professional activity of these specialists and in the educational process. Legislative development of the Polish rehabilitation system will allow our country to use this experience in the further development of the rehabilitation system, thereby bringing us closer to European educational standards. In today's conditions, our state is simultaneously experiencing a "personnel famine" of specialists in the field of rehabilitation, in particular physical therapists, and a huge number of patients with various medical nosologies (from exacerbation of somatic diseases to mine-explosive injuries) and practical assistance to Poland in the direction of rehabilitation in particular, their experience at the stage of training physical therapists is invaluable.

Key words: physical therapist, training of physical therapists, rehabilitation system, regulatory framework of the rehabilitation sphere, educational process.

УДК 378:615.825(438):37-042.3:32
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.35>

Чепурна Н.О.,

аспірантка

інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, викладач

Відокремленого структурного підрозділу

Олімпійського фаховий коледж імені

Івана Піддубного Національного

університету фізичного виховання

і спорту України

Постановка проблеми. Соматичні захворювання нашого суспільства, наслідки пандемії коронавірусної інфекції, повномасштабне вторгнення призвело до щоденного підвищення потреб в реабілітаційних послугах. І відповідно до збільшення навантаження для фахівців реабілітаційної сфери, зокрема і для фізичних терапевтів. Лікуванням та реабілітацією наших співвітчизників, зокрема військовослужбовців займається Польща с про що заявив президент В. Зеленський: «Польща запропонувала Україні надати лікування та реабілітацію 2500 пораненим українським

військовослужбовцям» [1]. Що безумовно, значно розвантажує вітчизняних фахівців реабілітаційної сфери. Але критичним залишається питання подальшого практичного становлення реабілітаційної системи на національному та інституційному рівнях. І одним із важливим аспектів в цьому ланцюзі є і підготовка майбутніх фізичних терапевтів в умовах сьогодення. Допомога та досвід польських колег є безцінним. На інституційному рівні між Україною та Польщею існує тісна співпраця. Наприклад, Тернопільський національний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського, у 2017 році уклав

договір про співпрацю з Центром допомоги дітям (Республіка Польща) у місті Живець, з метою проходження клінічної практики для майбутніх фізичних терапевтів. А також постійно проходять наукові конференції – травень 2023 II Міжнародна конференція «Від думки до публікації» м. Ополе Польща, де висвітлюються останні доказові, практичні медичні кейси і в реабілітаційній сфері зокрема [2]. На нашу думку така співпраця забезпечує підготовку не лише сучасних фахівців своєї справи, а й особистостей з розвиненими лідерськими якостями – формуванням комунікаційної складової, розвиток іншомовної компетентності, здатність до командної роботи тощо. Іншим прикладом взаємодії є підписання угоди про співпрацю між Національним університетом фізичного виховання та спорту України та Гданським університетом фізичного виховання та спорту (Польща), та Університетом імені Вінцета Поля, у Любліні (Польща) в рамках кредитної мобільності Еразмус+ [3]. Де обмін досвідом відбувається не лише для здобувачів освіти, а й для викладачів реабілітаційної сфери. Такий підхід, на нашу думку, посилює та модернізує підходи до викладання майбутніх фізичних терапевтів, а також покращує практичний аспект професійної клінічної діяльності цих спеціалістів.

Мета статті: проаналізувати нормативно-правову базу реабілітаційної системи в Польщі, з метою перейняття досвіду при подальшому становленні реабілітаційної системи в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням підготовки фізичних терапевтів в Польщі займалась Н. Белікова [4 с. 7]. яка наголошувала на тому що підготовку цих фахівців в Польщі здійснюють академії фізичного виховання та медичні навчальні заклади. Навчання на бакалаврському рівні раніше тривало 3–3.5 роки і закінчувалось присвоєнням ступеня бакалавра з фізіотерапії. Ті хто продовжували навчання – 2–2.5 роки в університеті отримували ступінь магістра з фізіотерапії.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення законодавча база в сфері реабілітації в Польщі змінилася. Польща приєднується до групи з 27 країн-членів ЄС, де професія фізіотерапевта регулюється відповідно до Закону «Про професію фізіотерапевта» від 30 листопада 2015 року [5]. Згідно до статті 2 вищевказаного Закону – професія фізіотерапевта стає самостійною медичною професією. Таким чином, фізіотерапевти приєднуються до інших професій, представники яких надають допомогу пацієнтам у польській медичній системі. Зміна, безсумнівно, підвищує статус професії фізіотерапевта і дає можливість представникам цієї професії ще більше зміцнити свої позиції. Саме звання фізіотерапевта захищено законом, і лише особи, які мають право займатися цією професією, мають право використовувати його.

Окрім того, цей Закон дозволяє фізіотерапевтам все більше брати участі у процесі лікування, що видається особливо важливим з огляду на старіння населення та збільшення кількості захворювань опорно-рухового апарату. Однак слід зазначити, що у зв'язку із запровадженням Закону, шлях до професії стає більш вимогливим і трудомістким, а проведення фізіотерапевтичних заходів ускладнюється через нові обов'язки, що покладаються на фізіотерапевтів.

Щодо основних обов'язків фізичних терапевтів, вони зафіксовані в статті 3 *Zasady wykonywania zawodu* – принципи здійснення професії:

1. Функціональна діагностика хворого;
2. Підготовка, планування та проведення лікувальної фізкультури, кінезіотерапії та масажу;
3. Замовлення виробів медичного призначення;
4. Вибір медичних виробів та навчання їх використанню;
5. Фізіопрфілактична діяльність;
6. Видача висновків і висновків щодо функціонального стану осіб, які проходять лікувальну фізкультуру, та перебігу фізіотерапевтичного процесу;
7. Навчання пацієнтів компенсаторним механізмам.

На нашу думку така деталізація обов'язків в професійній діяльності фізичних терапевтів, посилює практичний медичний аспект в роботі і продовжує розвивати клінічне мислення цих фахівців.

Окрім того, в розділі 5 прописано Регулювання права на заняття професією – представлені основні вимоги до особи, яка бажає працювати фізичним терапевтом: повна дієздатність, міцне здоров'я, знання польської мови та попередня поведінка, яка гарантує належне заняття професією – не може бути законно засуджена за умисні злочини проти життя, здоров'я, сексуальну свободу і порядність. Також головною вимогою є наявність відповідної освіти. Що на нашу думку, структурує на законодавчому рівні підготовку фізичних терапевтів і забезпечує регулювання їх професійної діяльності. Також після завершення навчання фізичні терапевти мають отримати ліцензію на професійну діяльність. Для цього вони повинні подати відповідні документи (заяву, диплом тощо) до Національної ради фізіотерапевтів, яка протягом максимум 3 місяців з дати подання, підтверджує право на заняття професійною діяльністю або відмовляє у підтвердженні цього права. Позитивне рішення буде підставою для внесення даної особи до Національного реєстру лікарів-фізіотерапевтів та видачі документу, що підтверджує право займатися практичною діяльністю, відповідно до «Закону про лікаря-фізіотерапевта». В даному аспекті ми простежуємо уніфікованість законодавчої бази реабілітаційної сфери та наближення до європейських стандартів при отриманні професії

фізичного терапевта і допуску до професійної діяльності.

Окрему увагу на себе звертає наявність освітнього стандарту щодо цієї професії. Відповідно до Постанови міністра науки та вищої освіти «Про стандарти освіти з підготовки до професії лікаря, стоматолога, провізора, медичної сестри, акушерки, лаборантів, фізіотерапевтів та фельдшерів» (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 lipca 2019 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu lekarza, lekarza denty, farmaceuty, pielęgniarki, położnej, diagnosty laboratoryjnego, fizjoterapeuty i ratownika medycznego), де в розділі 7 є Стандарт освіти щодо підготовки до професії фізіотерапевта (STANDARD KSZTAŁCENIA PRZYGOTOWUJĄCEGO DO WYKONYWANIA ZAWODU FIZJOTERAPEUTY) [6]. В Стандарті зафіксовано: що навчання є одноступеневим – магістратура, навчання триває не менше 10 семестрів, кількість навчальних годин має становити не менше 5260 годин, кількість балів ECTS не менше 300 кредитів, навчальна програма включає суміжні заняття або групи занять з науковою діяльністю, у вимірі більше 50% від кількості балів ECTS необхідних для завершення навчання. Передбачені методики перевірки досягнутих результатів навчання: це і різноманітні форми тестування, письмові або усні іспити. Також окрема увага приділяється і проходженню клінічної практики, навчальний план включає практичні заняття або групи занять, які формують курс практичних навичок, у розмірі що перевищує 50% ECTS, необхідних для завершення навчання. Наприклад, D. Fizjoterapia kliniczna 1670 – клінічна фізіотерапія, передбачено – 1670 практичних годин, F. Praktyki fizjoterapeutyczne 1560 – фізіотерапевтична практика – 1560 годин. В межах університетської автономії – університет має право, не менше 500 годин (30 балів ECTS), які можуть бути реалізовані як заняття, що доповнюють результати навчання в категорії знання, навички або соціальні компетенції, якщо це дозволяє програма навчання, і студент може вибирати дисципліни, яким присвоєно кредити ECTS в обсязі не менше 5% загальної кількості кредитів ECTS, необхідних для завершення навчання, але кількість кредитів ECTS, які можна отримати в рамках навчання з використанням методів і прийомів дистанційного навчання не може перевищувати 25% загальної кількості кредитів ECTS, необхідних для завершення навчання. В Стандарті простежуємо і університетську автономію щодо організації освітнього процесу, що на нашу думку дозволяє розвивати у усіх учасників освітнього процесу розвивати не лише лідерські навички, а й посилювати навички емоційного інтелекту (креативність, емпатійність, саморегуляція, тощо).

Акцентована увага і на практичній підготовці майбутніх фізичних терапевтів:

Praktyka asystencka – асистентська практика – передбачена в 2 семестрі навчання, і складає 150 годин і 5 кредитів ECTS;

Wakacyjna praktyka z kinezyterapii – літня практика з кінезіотерапії – передбачена в 4 семестрі – і складає 300 годин, 11 кредитів ECTS;

Praktyka z fizjoterapii klinicznej, fizykoterapii i masażu – наш переклад – практика в клінічній фізіотерапії, лікувальній фізкультурі та масажу – передбачена протягом 5 семестру і складає – 100 годин, 4 кредити ECTS та у 7 семестрі і складає 100 годин, 4 кредити ECTS;

Wakacyjna praktyka profilowana – wybieralna – профільна літня практика – факультатив – передбачена в 6 семестрі і складає – 200 годин, 7 кредитів ECTS та у 8 семестрі – і складає 200 годин, – 7 кредитів ECTS.

Praktyka z fizjoterapii klinicznej, fizykoterapii i masażu – praktyka semestralna – наш переклад – практика в клінічній терапії, лікувальна фізкультура, масаж – практичний семестр – 510 годин – 20 кредитів ECTS. Фізіотерапевтичні заняття проводяться під керівництвом лікаря-фізіотерапевта, та супервізором стажування призначається особа від університету. Такий підхід на нашу думку логічно і послідовно дозволяє майбутнім фізичним терапевтам зрозуміти усі аспекти надання реабілітаційної допомоги пацієнтам. До прикладу, в законодавчій базі реабілітаційної сфери України в Стандарті вищої освіти зі спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти лише в 2022 році [7] зафіксовано, що кожен заклад вищої освіти (далі – ЗВО) повинен забезпечити кадрову одиницю – координатор клінічного навчання. Ця особа має бути фізичним терапевтом, штатним науково-педагогічним працівником відповідальним за компонент клінічного навчання академічної програми, та деталізовані завдання клінічного координатора. Що поступово наближає нас до формування реабілітаційної системи до європейських стандартів.

Окрім того в Стандарті освіти щодо підготовки до професії фізіотерапевта (STANDARD KSZTAŁCENIA PRZYGOTOWUJĄCEGO DO WYKONYWANIA ZAWODU FIZJOTERAPEUTY) [6] детально прописана і програма практики, стажування – форма проходження, терміни, способи перевірки, та визнання досягнутих результатів навчання університетом. Що говорить про чіткість, структурність та послідовність дій щодо підготовки фізичних терапевтів на законодавчому рівні в Польщі, та практична реалізація на інституційному рівні.

Також важлива увага приділяється і інфраструктурі університетів, з метою забезпечення досягнення результатів навчання. Передбачені

університетські лабораторії, спортивні зали з відповідним обладнанням, для відпрацювання практичних навичок. Що забезпечує підготовку майбутніх професіоналів, які володіють практично фаховими компетентностями, з урахуванням потреб ринку праці.

Також відповідно до Стандарту простежуємо в результатах навчання розвиток і лідерських якостей [6]:

- спілкуватися з колегами по команді та ділитися знаннями;
- планувати власну освітню діяльність, і постійно займатися самоосвітою, з метою оновлення знань, та мотивувати інших;
- здатність самостійно приймати рішення;
- спілкуватися з хворим та його родиною в атмосфері довіри, враховуючи потреби та права пацієнта. Що на нашу думку, створює підґрунтя для формування сучасного високваліфікованого фахівця своєї справи, здатного працювати в режимі мультизадачності.

Окрім того деталізовані результати навчання, майбутні фізіотерапевти мають вміти:

- розпізнавати та локалізувати основні елементи на фантомах та анатомічних моделях структури організму людини, включаючи елементи опорно-рухового апарату, наприклад елементи системи кістково-суглобову систему, групи м'язів та окремі м'язи;
- пальпувати виділені елементи анатомічної будови та їх з'єднання з прилеглими структурами, включаючи кісткові елементи, які служать місцями прикріплення м'язів та зв'язок;
- визначати біохімічні показники та їх зміни при перебігу окремих захворювань та під впливом фізичних навантажень, щодо безпечного використання методів фізичної терапії.

Такий підхід на нашу думку забезпечує не лише практико-орієнтованого фізичного терапевта, а й фахівця з клінічним мисленням, здатного приймати рішення на «випередження» розвитку або прогресування захворювань.

Важлива роль приділяється і педагогічному та психолого-соціальному аспектам розуміння суспільства у майбутнього фізичного терапевта [6]:

- розуміння психолого-соціологічних умов функціонування особистості в суспільстві;
- психолого-соціальні аспекти фізіотерапевтичної допомоги населенню;
- комунікаційні моделі в охороні здоров'я (базові навички спілкування в мультидисциплінарній команді, з пацієнтами тощо);
- принципи мотивації пацієнтів до здоров'язбережувальної поведінки та надання інформації про несприятливий прогноз, важливість вербальної та невербальної комунікації у процесі спілкування з пацієнтами та поняття довіри у взаємодії з хворим;

– розуміння основних питань в галузі педагогіки та спеціальної освіти;

– обмеження та умови навчання людей з обмеженими можливостями, принципи вирішення педагогічних проблем цих людей і проблем сучасності тенденції реабілітації людей з інвалідністю.

Комплексний підхід щодо підготовки фізичних терапевтів в Польщі, на нашу думку забезпечує у майбутніх фахівцях своєрідних «сучасних мультифункціоналів», здатних бути гнучкими при прийнятті рішень, з урахуванням змін, які відбуваються у світі.

Також окрема увага приділяється і правовим аспектам професійної діяльності фізичних терапевтів (принципи цивільної відповідальності в фізіотерапевтичній практиці, правові норми, пов'язані з практикою професії фізіотерапевта, включаючи права та обов'язки, тощо), що також відповідає європейським стандартам, та показує юридичну силу дії закону на практиці.

Також деталізовано набуття фахових компетентностей фізичних терапевтів [6]:

- розуміння концепції в галузі медичної реабілітації, фізіотерапії та інвалідності;
- механізми структурно-функціональних порушень, викликаних захворюванням або травмою;
- методи оцінки структурних і функціональних порушень, викликаних захворюванням або травмою, проведення діагностики і методів оцінки стану хворого з метою розуміння використання обсягу потреб фізичної терапії;
- теоретичні, методичні та практичні основи кінезотерапії та мануальної терапії і масаж і спеціальні фізіотерапевтичні методи;
- теоретичні, методологічні та практичні основи лікувальної фізкультури та бальнеокліматології і оздоровлення;

– принципи діагностики та загальні принципи і методи лікування в найбільш поширених захворюваннях в галузі: кардіології та кардіохірургії, пульмонології, хірургії, гінекологія та акушерство, геріатрія, психіатрія, інтенсивна терапія, онкологія та паліативну медицину, в обсязі, що дозволяє раціонально використовувати заходи фізіотерапії.

На нашу думку така деталізованість в структурі фахових компетентностей, дозволяє визначитись фізичним терапевтам з професійним медичним напрямом роботи – кардіологія, пульмонологія, кардіохірургія тощо, та засвоїти реабілітаційні навички в інших напрямках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши нормативно-правову базу реабілітаційної сфери Польщі на національному рівні фіксуємо наступне:

- акцент на клінічній практиці під час навчання майбутніх фахівців реабілітаційної сфери;
- деталізованість фахових компетентностей у професійній діяльності фізичних терапевтів;

- фіксація на законодавчому рівні розвитку/формуванню лідерських якостей;
- юридична відповідальність фізичних терапевтів в професійній діяльності;
- акцент на розвитку соціальних компетентностей.

На нашу думку така структурованість, логічність та послідовність в законодавчому аспекті і професійної діяльності фізичних терапевтів і безпосередньо їх підготовка не лише уніфікує цю спеціальність відповідно до європейських стандартів, а й забезпечує надання якісних реабілітаційних послуг для населення. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в більш поглибленому аналізі законодавчої бази реабілітаційної сфери в Польщі, що на нашу думку дозволить використовувати їх досвід і при практичному становленні реабілітаційної системи в нашій країні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інформаційне агенство Конкурент: веб-сайт URL: <https://konkurent.ua/publication/112404/polschaprinye-na-likuvannya-ta-reabilitatsiu-2500-ukrainskih-viyskovih/> (дата звернення: 20.09.2023)
2. Сайт Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського: веб-сайт URL: <https://www.tdmu.edu.ua/2015/05/22/ii-mizhnarodna-naukova-konferentsiya-vid-dumky-do-publikatsiyi-m-opole-polshha/> (дата звернення: 20.09.2023)
3. Сайт Національного університету фізичного виховання і спорту України: веб-сайт URL: <https://uni-sport.edu.ua/content/kafedra-fizychnoyi-reabilitatsiyi> (дата звернення: 20.09.2023)
4. Белікова Н.В. Основні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в Польщі. *Проблеми фізичного виховання і спорту*. 2010 № 3. С. 7–10.
5. Закон «Про професію фізіотерапевта» від 25 вересня 2015 р. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150001994> (дата звернення: 18.09.2023)
6. Розпорядження міністра науки та освіти від 26 липня 2019 р. Стандарт освітньої підготовки щодо професії фізіотерапевта URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001573> (дата звернення: 16.09.2023)
7. Стандарті вищої освіти зі спеціальності 227 «Фізична терапія, ерготерапія» для другого (магістерського) рівня вищої освіти: наказ МОН України № 791 від 05.09.2022 р Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія для другого (магістерського) рівня вищої освіти URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2022/09/06/227.Fizychna.terapiya.erhoterapiya.Mahistr-791> (дата звернення: 23.09.2023)

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ ТЬЮТОРСЬКИМ ПРОЦЕСОМ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

INNOVATIVE MODEL OF TUTORING PROCESS MANAGEMENT IN INSTITUTIONS OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Стаття присвячена актуальній проблемі інноваційній моделі управління впровадження тьюторингу у закладі загальної середньої освіти. Автором обґрунтовується необхідність реалізації структури матричного управління. На основі аналізу доробків українських дослідників виокремлюються основні методологічні підходи та принципи матричного управління. Зазначається багатofункціональність інтегративно-матричної моделі управління впровадження тьюторингу в школі, що сприяє забезпеченню інноваційного розвитку закладу освіти. Автором обґрунтовується інтегративний підхід у побудові матричної структури управління. У статті наведено складники матричної моделі та вказані чинники її ефективності. Зокрема, вказується на можливості одночасного розв'язання у тих самих організаційних структурах різноманітних функціональних завдань. Наведено алгоритм реалізації інтегративно-матричної моделі управління тьюторингом в школі, обґрунтовані вертикальні та горизонтальні управлінські зв'язки. Автором презентовано схему інтегровано-матричного управління впровадження тьюторингу в школі, яка наочно демонструє взаємозв'язки та рівні управління. У статті визначені основні функції інтегративно-матричної моделі управління тьюторингом, що забезпечують задоволення потреб учнів у розвитку та саморозвитку. Доведено, що структура матричного управління може бути реалізована як на рівні всієї школи, так і в її окремій ланці, залежно від стратегічних цілей закладу освіти. Автор акцентує увагу, що інтегративно-матрична модель потребує кваліфікованих фахівців – тьюторів та обґрунтовує необхідність створення внутрішньошкільної системи підготовки тьюторів. Зазначено, що інноваційний підхід до управління впровадження тьюторингу в школі здатний забезпечити ефективну реалізацію індивідуалізації в освіті, що є пріоритетним напрямком реформування середньої освіти в Україні.

Ключові слова: інноваційність, інтегративний підхід, інтегративно-матрична модель, тьюторинг, матрична структура управління.

The article is dedicated to the current problem of the innovative management model of the introduction of tutoring in an institution of general secondary education. The author justifies the necessity of implementing a matrix management structure. Based on the analysis of the works of Ukrainian researchers, the main methodological approaches and principles of matrix management are distinguished. The multi-functionality of the integrative-matrix management model of the introduction of tutoring in the school is noted, which contributes to the innovative development of the educational institution. The author substantiates the integrative approach in building a matrix management structure. The article describes the components of the matrix model and indicates the factors of its effectiveness. In particular, the possibilities of simultaneous solution of various functional tasks in the same organizational structures are pointed out. The algorithm for the implementation of the integrative-matrix model of tutoring management in the school is presented, the vertical and horizontal management connections are substantiated. The author presents a plan of integrated-matrix management of the implementation of tutoring in the school, which clearly demonstrates the relationships and levels of management. The article defines the main functions of the integrative-matrix model of tutoring management, which ensure the satisfaction of students' needs for development and self-development. It has been proven that the matrix management structure can be implemented both at the level of the entire school and in its separate link, depending on the strategic goals of the educational institution. The author emphasizes that the integrative-matrix model requires qualified specialists – tutors, and justifies the need to create an intra-school tutor training system. It is noted that an innovative approach to managing the implementation of tutoring at school can ensure the effective implementation of individualization in education, which is a priority direction of secondary education reform in Ukraine.

Key words: innovativeness, integrative approach, integrative-matrix model, tutoring, matrix management structure.

УДК 37.091.33:[005.12:373]

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.36>

Швець Т.Е.,

канд. пед. наук,

заступник директора з науково-методичної роботи

Приватної школи «Афіни» м. Києва

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Реформування системи освіти в Україні орієнтує педагогів на пошуки нових освітніх технологій, здатних забезпечити реалізацію індивідуалізації, педагогіки партнерства, особистісно-орієнтованого та діяльнісного підходів. Однією з найефективніших освітніх технологій у сфері реалізації принципу індивідуалізації на сьогодні вважається тьюторська технологія, яка набула свого поширення у багатьох країнах світу. Актуальність тьюторингу обумовлена сучасними тенденціями розвитку в освіті: демократизацією, що визначає напрям змін у школі як гуманної, демократичної,

особисто орієнтованої; інтеграцією, що реалізовується на кількох рівнях – від зближення принципів освіти різних країн до метапредметного підходу на рівні школи; цифровізацією, що передбачає розвиток дистанційного навчання; гуманізацією, яка спрямована на становлення здатної до саморозвитку особистості, розкритті та розвитку потенціалу кожної дитини.

Інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку сфери освіти. Перехід на нові освітні стандарти, інтеграція у європейський і світовий освітній простір актуалізували проблему інноваційного управління освітнім процесом у закладах

загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО). Теоретичний аналіз доробку українських та зарубіжних учених засвідчує, що сьогодні розроблено теоретичні і методичні засади управління інноваційним розвитком ЗЗСО, окреслено коло ідей і положень щодо окремих аспектів його розв'язання [1; 2; 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Такі світові організації як: Світовий банк, ОЕСР, ЮНЕСКО, та ЄС [11; 12] приділяють достатньо уваги питанням управління шкільною освітою, адже демократичні процеси активно заохочуються і втілюються у функціонування суспільно значущих галузей, зокрема, в освітню систему. Ґрунтовні дослідження, присвячені проблемі інноваційних підходів до педагогічного менеджменту, належать Г. Єльніковій, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, О. Попова та ін. Проблеми управління закладом загальної середньої освіти в умовах реформування освіти розглядають такі науковці як Є. Бачинська, Л. Калініна, Л. Карамушка, О. Лебідь, Л. Мартинець, В. Маслов, В. Мелешко, І. Осадчий, Є. Павлютенков, О. Топузов та інші. На децентралізації управління шкільною освітою за кордоном акцентували увагу: О. Локшина, О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, Н. Нікольська, М. Тименко, О. Шпарик.

У вітчизняному науково-освітньому просторі питанням впровадження тьюторингу присвячені праці: М. Альохіна, А. Бойко, Н. Дем'яненко, О. Іваніцької, М. Іващенко, Т. Койчевої; К. Осадчий, Т. Швець. Ґрунтовні дослідження у сфері тьюторингу містяться у працях зарубіжних дослідників: Д. Вуда (D. Wood), К. Топпінг (K. Topping), М. Брейя (M. Bray), Д. Палфреймана (D. Palfreyman), В. Мора (W. G. Moore), Е. О'Брайнт (E. Q. O'Briant), А. Бжежинської (A. Brzezińska), М. Будзинського (M. Budzyński), А. Сарнат-Частко (A. Sarnat-Ciastko), К. Чайкі-Хелмінської (K. Czayka-Chełmińska).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, залишилися недостатньо дослідженими проблеми управління тьюторським процесом як інноваційною технологією індивідуалізації в освіті. Складність означеної проблеми посилюється ще й суперечностями між потребами демократичного розвитку школи як освітньої організації, відкритого освітнього середовища і незбалансованістю горизонтальних та вертикальних управлінських зв'язків, інтегративними підходами в управління, динамічністю та гнучкістю вимог до управління [6]. Управління тьюторським процесом у школі вимагає спільності мети, завдань, вироблення єдності дій на кожному напрямі, етапі всіх учасників освітнього процесу, частиною якого є тьюторський процес.

Мета статті полягає в обґрунтуванні інноваційної (інтегративно-матричної) моделі управління впровадження тьюторингу в школі.

Виклад основного матеріалу. Упровадження інновацій в освіті вимагають уточнення методологічних підходів. О. Попова [8, с. 113] визначає підходи: системний (поєднує й установлює взаємозалежність і діалектичну взаємодію різних зовнішніх і внутрішніх чинників, які ініціюють інновації та впливають на них, уможлиблює урахування всіх складників інноваційного процесу); синергетичний (розвиток інноваційного потенціалу ЗЗСО розглядається як процес актуалізації й самоорганізації його внутрішніх ресурсів, які необхідні для створення, освоєння та реалізації інновацій); аксіологічний (передбачає гуманістичну спрямованість інноваційного процесу на розвиток особистості як мету, результат і головний критерій її ефективності); особистісний (забезпечує особистісне цілетворення та вибір індивідуальної освітньої траєкторії, що сприяє ефективності інноваційного процесу); технологічний (означає чітко визначену послідовність кроків, спрямованих на досягнення мети); інтегративний підхід (передбачає інтеграцію цілей, змісту, наступності, цілісності процесів, об'єднання в інноваційному процесі різних видів діяльності: дослідницької, проєктної, конструкторської, експериментальної, моніторингової, управлінської); середовищний (передбачає переведення закладу освіти в інноваційний режим діяльності й розвитку професійної готовності педагогів до освоєння й реалізації інновацій); партисипативний (спрямований створення якісно нового рівня взаємодії між учасниками освітнього процесу як рівноправних активних суб'єктів); диверсифікаційний (передбачає розмаїття інновацій); пракселогічний (установлює норми, принципи та закони ефективної інноваційної діяльності).

Матрична структура управління на відміну від лінійної, лінійно-функціональної чи штабної є найбільш складною й багатофункціональною. За визначенням В. Мізюк [5, с. 77], основними принципами структури матричного управління є принципи варіативності, модульності, колегіальності, колективності, індивідуальності. Матричне управління створює умови для залучення більшої кількості людей до управлінського процесу, а тому сприяє забезпеченню інноваційного розвитку ЗЗСО [4].

Успішність інтегративно-матричної моделі управління тьюторингом у школі визначається організаційною структурою управління, яка будується на комплексі взаємодії усіх видів діяльності у школі, координації виконання усіх напрямів освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти. Може бути реалізована на рівні всієї школи і на рівні окремих її ланок, наприклад, лише в старшій школі. Все це передбачає розгляд і погодження планів всіх структурних підрозділів школи, розробку плану моніторингу тьюторського процесу у взаємозв'язку з моніторингом інших освітніх процесів, ефективний розподіл ресурсів тощо.

Дана модель сприяє забезпеченню інноваційного розвитку закладу освіти, підвищенню рівня його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, адже створює умови для залучення більшої кількості людей до управлінського процесу [5].

Матрична структура управління упровадження тьюторингу в школі відповідає сучасним вимогам децентралізації та демократизації в управлінні. Також, головною перевагою матричної структури над іншими є її висока гнучкість та орієнтація на інновації [7, с. 4]. Матрична модель включає у себе: управління проектами, управління ресурсами, адміністрування, планування тощо. Матрична модель дозволяє налагодити керований процес упровадження тьюторингу, планування тьюторської діяльності; створити систему моніторингу тьюторського процесу; розробити стандарти розв'язання завдань тьюторської діяльності [9]. Такий підхід поєднується з одночасним розв'язанням у тих самих організаційних структурах різноманітних функціональних завдань. Наприклад, організація тьюторського та освітнього процесів, що включають у себе навчальний, виховний складники, а також розвиток м'яких навичок особистості.

Матрична структура управління передбачає такий алгоритм: один процес (у нас – тьюторський) = група співробітників з різних функціональних підрозділів (класні керівники, вчителі-предметники, психологи, тьютори). Завдяки такій організації управління досягається горизонтальна комунікація, високий рівень делегування, розвиток індивідуальних сильних сторін команди, вибудова відповідальності, швидка реакція на зміни, подвійне підпорядкування (працівники підпорядковуються своєму безпосередньому керівнику та керівнику проекту, наприклад, класний керівник, який одночасно є тьютором, підпорядковується заступнику директора з виховної роботи, а також керівнику тьюторської служби школи).

Матрична структура може поширюватися не на всю освітню організацію, а впроваджуватися в міру необхідності і готовності управлінської системи загалом. Це одна з переваг цієї моделі. Не менш важливим моментом є той факт, що матрична структура управління орієнтована не на розвиток окремих служб, а на розвиток взаємодії між службами та функціоналами. Для освітніх закладів, що складаються з кількох структурних підрозділів різного ступеня навчання, це вкрай важливо. Матриця дозволяє спрямовувати, концентрувати, накопичувати, швидко використовувати, перерозподіляти та нормовано витратити ресурси. Особливе значення має не тільки розробка організаційної структури, а й формування організаційних процесів управління. Сутність матричної структури полягає в інтеграції двох організаційних принципів управління - горизонтального і вертикального.

У результаті інтегративно-матрична модель управління тьюторингом у школі з точки зору має виконувати такі функції:

- «орієнтація на результат»;
- інтеграція процесів управління упровадження тьюторингу з іншими аспектами діяльності школи;
- залучення до упровадження тьюторингом спеціалістів, що не перебувають у прямому підпорядкуванні керівництва школи;
- надання методичної допомоги керівництву школи щодо ініціювання нових інноваційних проєктів;
- організація розроблення та упровадження стандартів управління тьюторським процесом, що відображають тьюторські технології та методики, а також розмежовують горизонти управління керівника школи та керівника тьюторської служби школи;
- організація розроблення та упровадження інформаційних технологій управління тьюторським процесом, що уможлиблює продуктивний процес інтеграції інформації в ході реалізації упровадження тьюторингу в школі через постійну доступність учасникам всіх рівнів не лише тьюторського, а й освітнього процесів;
- організація навчання спеціалістів, зайнятих у процесах упровадження тьюторингу в школі, що необхідно для чіткого розуміння місця і ролі кожного з них, що, у свою чергу, підвищує якість і ефективність виконання ними своїх функцій;
- моніторинг тьюторського процесу та контроль процесами управління упровадження тьюторингу в школі відповідно із прийнятими стандартами;
- розроблення та затвердження тьюторської документації;
- аналіз ходу реалізації упровадження тьюторингу в школі, складання та надання звітної інформації керівництву школи.

Матрична модель управління школою добре описана Т. Черніковою [10], яка наголошує, що крім професійної майстерності від педагогів вимагається наявності чіткої стратегії розвитку школи. Використання матричної структури уможлиблює вибір в школі різни напрямів діяльності: екологічне виховання, громадянське виховання, система професійної підготовки, тьюторська підтримка тощо. Матрична структура управління складається з річних робочих груп вчителів, що працюють над своїми проєктами, а очолює команду вчитель-наставник. Також, до керівництва проєктом може бути залучений зовнішній експерт як консультант, а до команди виконавців – фахівці, які працюють у школі за сумісництвом та мають відповідну спеціальну підготовку для реалізації проєкту. Таким чином забезпечуються горизонтальні зв'язки в управлінні, що дозволяє робочим групам реалізовувати стратегію школи, виходячи не тільки з функцій навчання, але також

особистісного й соціального розвитку. Мета такої інтеграції – найбільш повне задоволення потреб учнів у розвитку.

Структура управління тьюторським процесом, його органічне поєднання з загальним освітнім процесом у школі має бути зрозуміла і зручна усім співробітникам. Окрім цього, варто зазначити, що не існує структури управління в чистому вигляді, як правило поєднуються елементи різних організаційних структур. Кожна школа має власну стратегію розвитку, яка може змінюватися, а структура управління є інструментом досягнення мети школи.

Створення структурної матриці управління забезпечує кооперацію між усіма педагогами: учителями-предметниками, класними керівниками, керівниками гуртків, психологом, соціальним педагогом, тьюторами. Інтеграція освітніх та тьюторської сфер на загальношкільному рівні, а також стратегічне планування розвитку школи може здійснюватися координаційною радою школи. Прийняті рішення повинні бути чіткими і зрозумілими усім співробітникам, щоб стати керівництвом до дії та, одночасно, гнучкими, щоб забезпечити автономію педагогічних працівників.

Інтегративно-матрична модель дозволяє розвиток школи як інноваційної.

Інноваційні підходи до управління в школі вимагають інших підходів до професійної підготовки вчителів. Створення внутрішньошкільної системи підготовки вчителів до тьюторської діяльності є необхідністю реалізації впровадження тьюторингу в школі. Така система повинна бути універсальною, гнучкою, динамічною, цілісною, що здатна до саморозвитку, спрямованою на професійне удосконалення вчителів в контексті тьюторингу та максимально відповідати потребам вчителів. Кожна школа вибудовує конкретну внутрішньошкільну систему підготовки тьюторів відповідно своїх стратегій та потреб, але є спільні елементи, які варто зазначити: забезпечення мотивації педагогів; організація обміну досвідом між тьюторами; методична та психологічна підтримка тьюторів; наявність ресурсів (спеціалісти, які проводять навчання педагогів, матеріально-технічне забезпечення).

Висновки. Отже, інтегративно-матрична модель управління тьюторингом у школі передбачає поєднання традиційного та інноваційного, науки та практики, уможливорює інтеграцію

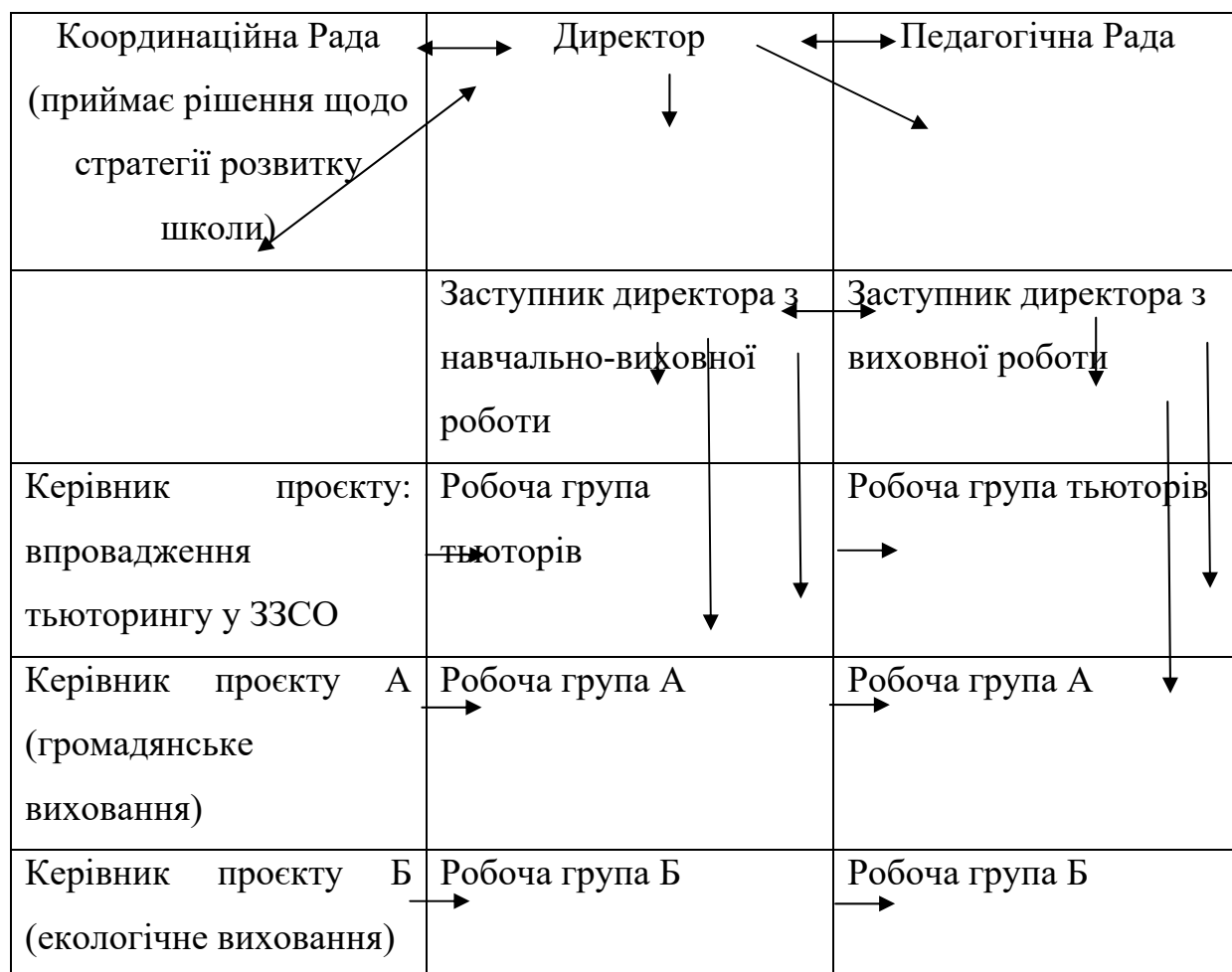

Схема 1. Матрична структури управління школою, що реалізує тьюторинг

тьюторського та освітнього процесів у школі через організацію освітнього та тьюторського процесів в їх логічному взаємозв'язку, взаємовпливі і взаємодоповненні. Ефективність упровадження такої моделі залежить від багатьох чинників, що будуть нами розглянуті у наступних статтях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Джур О. Є., Бех Я. П. Використання інноваційних технологій в управлінні навчальним закладом. *Молодий вчений*, 2021. № 12 (100). С. 255–260.
2. Джурило А.П., Глушко, О.З. Локшина, О.І. Маріуц І.О., Тименко М.М., Шпарик О.М. Трансформаційні процеси у шкільній освіті країн Європейського Союзу та США: монографія. ТОВ : «КОНВІ ПРІНТ». 2018. 192 с.
3. Калініна Л. М. Науковий дискурс сучасних методологій організаційного механізму управління в сфері освіти. *Рідна школа*. 2017. № 1-2. С. 8–17.
4. Лебідь О. В. Принципи стратегічного управління загальноосвітніми навчальними закладами. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2017. № 1. С. 312–320.
5. Мізюк В.А., Дмитрієва М.В. Вибір моделі управління у залежності від стратегії інноваційного розвитку закладу освіти. *У Дунайські наукові читання: інформаційне суспільство XXI століття: взаємодія науки, освіти та бізнесу: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2019. С. 78–81.
6. Моргулець О. Б. Проектно-матрична структура управління ВНЗ. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2015. № 2 (46). С. 142–150.
7. Степашко В. О. Матрична модель системи управління науково-дослідною роботою вищих навчальних закладів. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2007. № 21. С. 34–39.
8. Попова О. В. Методологічні підходи до впровадження інновацій в освітню практику. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 16–18 берез. 2023 р. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 112–115.
9. Харківська А. А. Система матричного управління науково-методичною роботою ВНЗ із огляду євроінтеграційних процесів в освіті. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 13. Проблеми трудової та професійної підготовки: зб. наук. праць*. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Випуск 13. – С. 178–190.
10. Чернікова Т. Організаційні моделі школи. *Підручник для директора*. 2007. № 3. С. 17–36.
11. European Commission. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. School development and excellent teaching for a great start in life. (2017, May 30). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1496304694958&uri=COM:2017:248:FIN> (дата звернення: 21.09.2023)
12. UNESCO. Director-General, 2009–2017 (Bokova I. G.) UNESCO moving forward the 2030 agenda for sustainable development 2009–2017. 2017. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247785> (дата звернення: 21.09.2023)

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

ОБІЗНАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПІЛЬНОТИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ
З ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ (НА ОСНОВІ ОНЛАЙН ОПИТУВАННЯ)AWARENESS OF THE PEDAGOGICAL COMMUNITY OF ZAPORIZHZHYA
OBLAST OF THE PROBLEMS OF FORMING A CULTURE OF HEALTHY
NUTRITION AMONG YOUTH STUDENTS (BASED ON AN ONLINE SURVEY)

Стаття присвячена одному з пріоритетних напрямків формування здорового способу життя учнівської молоді як культура здорового харчування. При формуванні культури здорового харчування важливим є вплив всіх тих хто знаходиться поруч з дитиною: батьки та педагоги. Проаналізовані результати дослідження вчених з цього питання, дають змогу зробити висновок, що здебільшого увага приділялась питанням раціонального харчування, аналізу динаміки харчування дитячого населення України, харчування дітей шкільного віку та обґрунтуванню переглядів пріоритетів у цьому питанні тощо. Саме тому було і проведено вивчення стану обізнаності педагогів Запорізької області з питання культури харчування та впливу педагогів та батьків на формування культури здорового харчування у дітей та підлітків.

Респондентам запропоновано відповісти на 14 питань, зокрема: наскільки важливе питання культури харчування в житті; що таке «Тарілка здорового харчування»; наскільки педагоги обізнані в питанні збалансованого харчування; чи дотримуються вони правил здорового харчування; що заважає дотримуватися правил здорового харчування; чи впливають харчові уподобання батьків на дітей; чи проводить педагог, роботу з дітьми щодо формування культури харчування; форми роботи, щодо формування культури харчування у дітей; які чинники найбільше впливають на формування харчових звичок у дітей.

Всього в опитуванні взяли участь 132 респонденти, переважно слухачі курсів підвищення кваліфікації.

Результати онлайн-анкетування дозволили дійти висновку про недостатню обізнаність учасників освітнього процесу з питань формування культури харчування та корисних харчових звичок. Необхідна організація просвітницької діяльності в ЗО із залученням фахівців: нутрологів, психологів, технологів харчування тощо. Отже, культура здорового харчування є невід'ємним складником здорового способу життя, запорукою того, що ми можемо в подальшому говорити про здорове суспільство. Складається цей процес із цінностей, установок, звичок і звичаїв, які набуваються під час навчання, тому важливу роль у формуванні культури здорового харчування має відігравати сім'я та система освіти.

Ключові слова: культура харчування, здоровий спосіб життя, збереження здоров'я, здорова нація, раціональне харчування, харчова поведінка.

The article is devoted to one of the priority areas of forming a healthy lifestyle of school youth as a culture of healthy nutrition. When forming a culture of healthy eating, the influence of all those who are close to the child is important: parents and teachers. The analyzed results of the scientists' research on this issue make it possible to conclude that most of the attention was paid to the issues of rational nutrition, analysis of the dynamics of nutrition of the children's population of Ukraine, nutrition of school-age children and justification of revisions of priorities in this issue, etc. That is why the study of the state of awareness of teachers of the Zaporizhia region on the issue of nutrition culture and the influence of teachers and parents on the formation of a culture of healthy nutrition in children and adolescents was conducted.

Respondents were asked to answer 14 questions, in particular: how important is the issue of food culture in life; what is a "Plate of healthy food"; to what extent teachers are aware of the issue of balanced nutrition; do they follow the rules of healthy eating; what prevents compliance with the rules of healthy eating; whether parents' food preferences affect children; does the teacher work with children on the formation of nutrition culture; forms of work related to the formation of children's nutrition culture; which factors have the greatest influence on the formation of eating habits in children.

A total of 132 respondents took part in the survey, mostly students of advanced training courses.

The results of the online survey made it possible to conclude that the participants of the educational process lack awareness of the issues of forming a culture of nutrition and healthy eating habits. It is necessary to organize educational activities in the educational institutions with the involvement of specialists: nutritionists, psychologists, nutrition technologists, etc. Therefore, the culture of healthy food is an integral component of a healthy lifestyle, a guarantee that we can talk about a healthy society in the future. This process consists of values, attitudes, habits and customs that are acquired during education, so the family and the education system should play an important role in the formation of a culture of healthy eating.

Key words: food culture, healthy lifestyle, health preservation, healthy nation, rational nutrition, eating behavior.

УДК 316.74:613.2(477.64)(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.37>

Авдєєва С.О.,

ст. викладач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Мінакова І.В.,

ст. викладач кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Постановка проблеми. Одним із завдань Державної політики в молодіжній сфері є формування здорового способу життя молоді. 11 листопада 2020 р. була схвалена Національна стратегія державної молодіжної політики до 2030 року, де одним із пріоритетних напрямів є здоров'я: формування навичок здорового способу життя, розвиток та збереження фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни [1, с. 1].

Результати Всеукраїнського дослідження «Знання, ставлення та практика щодо здорового харчування та реформи шкільного харчування серед дітей, батьків, управлінців та працівників закладів освіти» демонструють, що «здорове харчування у дитячому та підлітковому віці є дуже важливим для правильного росту та розвитку організму» [4].

Кабінетом Міністрів України затверджено «План заходів з реформування системи шкільного харчування», у якому зазначені основні стейкхолдери реформи шкільного харчування: МОЗ, МОН, батьки тощо [3].

Як заявила перша леді України Олена Зеленська, яка ініціювала запуск порталу «Знаймо» (Коли ми знаймо, що їмо) «Школа й дім – головні місця, де формуються звички на все життя. Де складається харчова поведінка й культура харчування. Якщо ми зараз сформуємо безпечні харчові звички у наших дітей, вони залишаться з ними і в дорослому житті. Виростуть здорові й свідомі люди».

Наголошуємо на тому, що без свідомої та відповідальної позиції кожної людини до питання культури здорового харчування неможливо говорити про здорову націю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій українських науковців щодо проблем здорового харчування показує, що більшу увагу науковці приділяють питанню раціонального харчування. Так Олексієнко Я.І., Шахматов В.А., Верещагіна О.П. розкривають принципи раціонального харчування та його вплив на здоров'я людини. Проводили аналіз динаміки харчування дитячого населення України науковці М.І. Пересічний, В.Н. Корзун, М.Ф. Кравченко, О.М. Григоренко, Н.І. Ковтюк висвітлює проблему раціонального харчування і його залежність від якості життя школярів. Козік Н.М., Стратійчук Н.А., Пилип Г.М., Логуш Л.Г. досліджують особливості харчування студентів вищої школи. Зарубіжні дослідники Хосе М. Сааведра та Ендрю М. Прентіс досліджували харчування дітей шкільного віку та обґрунтовували перегляд пріоритетів у цьому питанні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наведених публікацій демонструє, що питання здорового харчування здебільшого розглядається тільки з точки

зору раціонального харчування. На наш погляд існує потреба у вивченні стану обізнаності педагогів з питання культури харчування та впливу педагогів та батьків на формування культури здорового харчування у дітей та підлітків.

Мета статті полягає в описі результатів моніторингового дослідження рівня обізнаності педагогів Запорізької області з питання культури здорового харчування.

Мета онлайн-опитування: отримати інформацію від педагогічних працівників та батьківської спільноти щодо харчової поведінки дорослих та дітей.

Респондентам запропоновано відповісти на 14 питань, зокрема: наскільки важливе питання культури харчування в житті; що таке «Тарілка здорового харчування»; наскільки педагоги обізнані в питанні збалансованого харчування; чи дотримуються вони правил здорового харчування; що заважає дотримуватися правил здорового харчування; чи впливають харчові уподобання батьків на дітей; чи проводить педагог, роботу з дітьми щодо формування культури харчування; форми роботи, щодо формування культури харчування у дітей; які чинники найбільше впливають на формування харчових звичок у дітей.

Всього в опитуванні взяли участь 132 респонденти, переважно слухачі курсів підвищення кваліфікації, а саме:

- асистенти учителя, асистенти вихователя класів/груп з інклюзивним навчанням;
- вихователі закладів дошкільної освіти компусуючого типу;
- вихователі закладів загальної середньої освіти з інтернатами (пансіонами);
- педагогічні працівники закладів дошкільної освіти з інклюзивним навчанням;
- учителі основ здоров'я;
- учителі-логопеди, учителі-дефектологи, учителі-реабілітологи закладів освіти усіх типів, реабілітаційних установ системи охорони здоров'я, соціального захисту.

103 педагоги (78%) є представниками міст Запорізької області, 29 педагогів (22%) проживають у сільській місцевості. Вік більшості респондентів від 40 до 60 років – 72 педагога (54,5%).

77,3% респондентів визначають поняття «культура харчування» як поєднання складових: режим харчування, етикет за столом та збалансоване харчування (рис. 1).

На питання «Наскільки для Вас важлива проблема культури харчування?» отримали такі відповіді: дуже важливе – 93,9% опитаних; неважливе – 6,1% опитаних (рис. 2).

Традиційні ритуали прийому їжі існують в 55,3% родин опитаних педагогів, існують тільки іноді – в 39,4%.

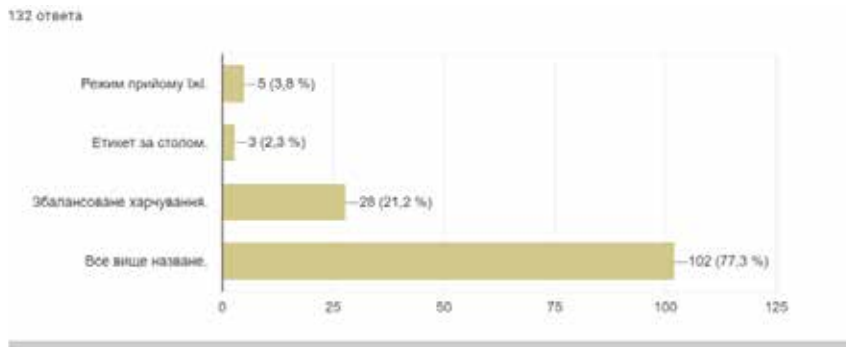

Рис. 1. Визначення поняття «культура харчування»

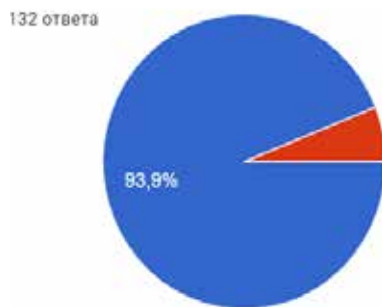

Рис. 2. Важливість проблеми культури харчування для педагогів

Рис. 4. Дотримання педагогами правил здорового харчування

На питання «Наскільки Ви обізнані в питанні збалансованого харчування?» відповіді розподілилися таким чином: маю деяку уяву – 96 відповідей (72,7%); дуже добре – 34 відповіді (25,8%); зовсім не знаю – 2 відповіді (1,5%) (рис. 3). На

здоров'я – 9 респондентів; інше – 51 респондент (38,6%) (рис. 4).

50% опитаних відмітили дистанційну форму навчання як негативний фактор впливу

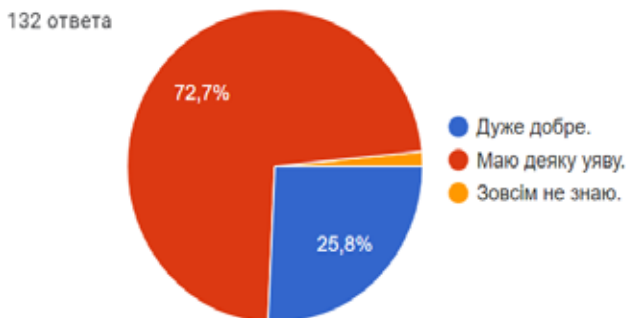

Рис. 3. Обізнаність педагогів у питанні збалансованого харчування

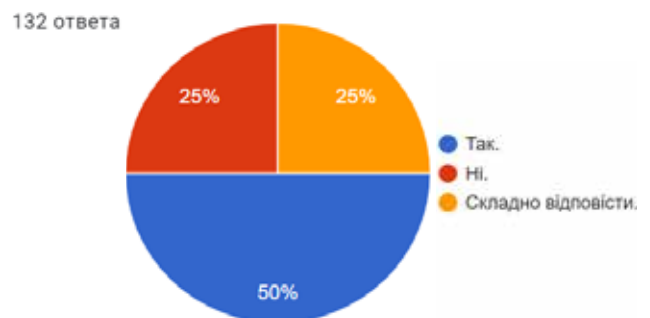

Рис. 5. Оцінка впливу дистанційного навчання на формування культури харчування

питання, чи знають педагоги, що таке «Тарілка здорового харчування», отримали такі відповіді: дуже добре – 66 респондентів (50%); дуже погано – 63 респондента (47,7%); не знаю – 3 респондента (2,3%).

на формування культури харчування у дорослих і дітей (рис. 5).

Більшість респондентів – 116 (87,9%) зазначають, що харчові уподобання батьків впливають на дітей і це зайвий раз доводить, що саме в сім'ї формується культура харчування дітей.

На питання «Чи дотримуєтеся Ви правил здорового харчування?» отримали відповіді, що тільки 15,2% респондентів дотримуються правил здорового харчування. Причини розподілилися таким чином: брак часу – 55 респондентів (41,7%); обмаль знань – 17 респондентів (12,9%); відсутність пріоритету власного

71,2% педагогів вказали на те, що проводять роботу з учнями та ученицями щодо культури харчування. На питання «Які форми роботи щодо формування культури харчування дітей Ви вважаєте найбільш прийнятними?» більшість педагогів вибрали бесіди (рис. 6).

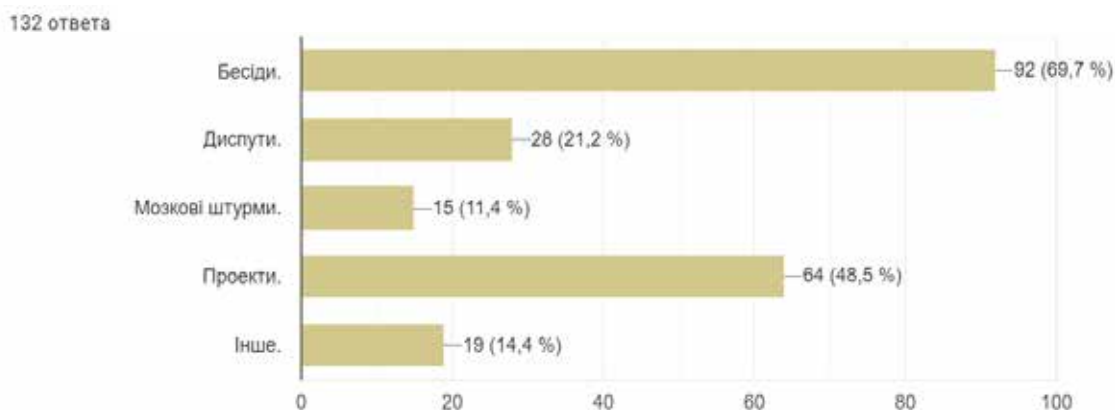

Рис. 6. Форми роботи щодо формування культури харчування учнів та учениць

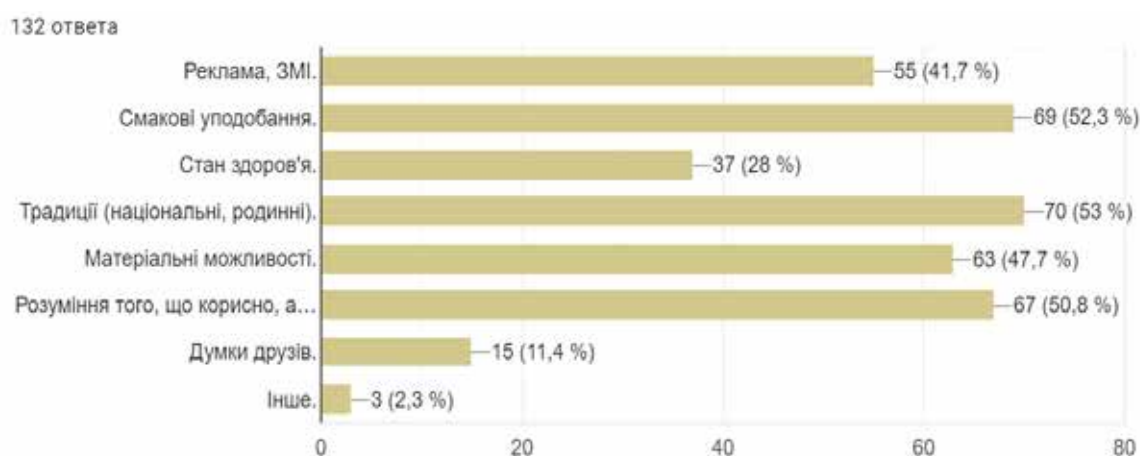

Рис. 7. Які чинники найбільше впливають на формування харчових звичок у дітей

На питання анкети «Як Ви вважаєте, які чинники найбільше впливають на формування харчових звичок у дітей?», відповіді розподілилися таким чином (рис. 7).

Висновки. Результати опитування свідчать про недостатню обізнаність учасників освітнього процесу з питань формування культури харчування та корисних харчових звичок. Необхідна організація просвітницької діяльності в закладах освіти із залученням фахівців: нутрологів, психологів, технологів харчування тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року : Указ Президента України від 12.03.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 15.09.2023).
2. План заходів з реформування системи шкільного харчування : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 1008-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1008-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.09.2023).

3. Результати Всеукраїнського дослідження «Знання, ставлення та практика щодо здорового харчування та реформи шкільного харчування серед дітей, батьків, управлінців та працівників закладів освіти. URL: <https://decide.in.ua/reforma-shkilnogo-harchuvannya-prezentacziya-rezultativ-vseukrayinskogo-doslidzhennya-video/> (дата звернення: 17.09.2023).

4. Товкун Л. П., Голубовська К. А. Стан раціонального харчування сучасних школярів. Молодий вчений, 2017. № 9. С. 159–162. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/9.1/38.pdf> (дата звернення: 17.09.2023).

5. Фундюр Н.М., Кушнір О.В. Культура харчування студентської молоді – як складова стратегії формування здоров'язбережувальної поведінки особистості. Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка здоров'я» (м. Чернігів, 27–28 вересня 2019 р.). Чернігів, 2019. С. 219–222.

6. Харчування та його вплив на здоров'я людини: навчально-методичний посібник / Я. І. Олексієнко, В. А. Шахматова, О. П. Верещагіна. Черкаси, 2014. 42 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

IMPLEMENTATION OF HEALTH-PRESERVING PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

В умовах сьогодення, питання реалізації здоров'язберігаючих технологій у сучасній освітній системі є основним пріоритетним напрямком політики нашої держави, та одним із базових компонентів на шляху до європейського майбутнього.

Високий рівень здоров'я нації завжди розглядався як ключова складова людського багатства, це вагомий ресурс професійного і особистісного зростання суспільства. Актуальність висококваліфікованих фахівців на ринку праці була постійною, тому не виникає сумнівів, що навіть в умовах війни, державна економіка все ще потребує компетентних фахівців у всіх галузях, зокрема і у галузі фізичного виховання.

Соціально-економічні перетворення, що наразі відбуваються в Україні, вимагають віднесення питання здоров'я української нації до низки національних інтересів та пріоритетних ідеалів. Тому питання якісної підготовки майбутніх учителів з фізичного виховання, що будуть спроможні проводити фізкультурно-оздоровчу діяльність із урахуванням усіх інноваційних технологій потребує достеменного вивчення та набуває особливої уваги із позицій сьогодення.

Принадно зазначити, що проблема професійної підготовки здобувачів вищої освіти формує велику кількість актуальних питань, які є характерними для сучасних соціокультурних перетворень у освітній системі України. Модернізація загалом змісту освіти, направленість на новітній формат педагогічного мислення, продукування у підростаючого покоління валеологічного світогляду – ці та багато інших викликів XXI ст., безперечно повинні позначитися на особистісних та професійних якостях майбутнього вчителя фізичної культури.

Процес виховання у молодого покоління ціннісного ставлення до здоров'я та здорового способу життя є, безумовно, одним із провідних напрямів освітнього розвитку нації. Саме через це забезпечення здоров'язберігаючого середовища у школах є надзвичайно важливим, адже школярі – майбутнє нашої країни.

Водночас, практика засвідчує, що зусилля, докладені закладами вищої освіти до здоров'язбережувальної підготовки майбутніх учителів фізичної культури мають бути більш ефективними.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, фізична культура, підготовка фахівців, викладач, здобувач вищої освіти.

Today, the implementation of health-saving technologies in the modern educational system is a key priority for our country's policy and one of the basic components on the way to a European future.

A high level of national health has always been seen as a key component of human wealth, a significant resource for the professional and personal growth of society. The relevance of highly qualified specialists in the labor market has been constant, so there is no doubt that even in times of war, the state economy still needs competent specialists in all fields, including physical education.

Socio-economic transformations that are currently taking place in Ukraine require that the health of the Ukrainian nation be included in a number of national interests and priority ideals. Therefore, the issue of qualitative training of future physical education teachers who will be able to conduct physical culture and health activities taking into account all innovative technologies requires a thorough study and is gaining special attention from the standpoint of today.

It is worth noting that the problem of professional training of higher education applicants forms a large number of topical issues that are characteristic of modern socio-cultural transformations in the educational system of Ukraine. Modernization of the general content of education, orientation to the newest format of pedagogical thinking, development of the younger generation's valedological outlook - these and many other challenges of the XXI century should undoubtedly affect the personal and professional qualities of the future physical education teacher.

The process of educating the younger generation to have a value attitude to health and a healthy lifestyle is undoubtedly one of the leading directions of the nation's educational development. That is why ensuring a health-preserving environment in schools is extremely important, as students are the future of our country. At the same time, practice shows that the efforts made by higher education institutions to provide health-saving training for future physical education teachers should be more effective.

Key words: health-saving technologies, physical education, training of specialists, teacher, higher education student.

УДК 894.021.1:172.15-053.6(044)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.38>

Борщенко В.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри біології і охорони здоров'я
Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації
Університету Ушинського

Дишель Г.О.,
ст. викладач кафедри біології і охорони здоров'я
Навчально-наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації
Університету Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Особливо актуальною окреслена проблема стає в сучасних умовах модернізації освітньої системи України, що зорієнтована на входження до світового освітнього простору. Саме діяльність педагогічної спільноти України повинна бути спрямована на формування у майбутніх фахівців конкретних знань для вміння

пошуку якнайширшого кола їх практичного застосування; створення комфортного середовища існування, пристосування до мінливих життєвих ситуацій. Усе це дасть змогу зберегти життя та здоров'я на максимально довгий термін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збереження здоров'я молодого покоління знаходиться під увагою дослідників. Дане питання у своїх роботах висвітлювали Єфіменко М.В., Антонова-Рафі Ю.В.,

Каніщева О.П, та Єфіменко П.Б. Ці науковці визначили стан здоров'я здобувачів вищої освіти у різному навчальному середовищі.

Дослідженням рівня здоров'я населення нашої країни займалися Михальчук В.М., Корнацький В.М., Дяченко Л.О. Відзначалась важливість контролю рівня фізичного стану студентства на початкових етапах навчання.

Формуванню здоров'язберігаючого напрямку надається не менша значущість. До прикладу, Оніщенко Н.П. виокремлює особливості педагогіці здоров'язбереження у освітньому процесі ЗВО. Татаровський В.О., Полішко Т.М. Севериновська О.В., акцентують на важливості вирішення наявних проблем у формуванні здоров'я студентства.

Тема підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури була доволі ґрунтовно висвітлена у наукових джерелах. Її методологічні та теоретичні основи розкриті у працях Драгоманова М.П., Ушинського К.Д., Духновича О.В., Сухомлинського В.О., Русової С.Ф.

Більш сучасні аспекти даної підготовки відображені у публікаціях С., Гоноболіна Н., Алексюка А., Гончаренка Савченко О., Семиченко В., Кузьмінної Н., Щербакова О. та ін.

На сьогоднішній день можна сміливо констатувати про наявність величезної кількості праць у сфері збереження здоров'я у ЗВО, а також підготовки майбутніх фахівців до здійснення здоров'язберігаючої діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Відсутність мотивації до діяльності у майбутніх фахівців фізичної культури;

– нерозуміння та неспроможність виконувати в навчально-виховному процесі здоров'язберігаючі технології;

– ігнорування особливостей наукової організації роботи в освітньому процесі;

– наявні невідповідності соціальної потреби суспільства та здоров'язберігаючою компетентністю майбутніх фахівців фізичної культури;

– потреба запровадження фахового підходу до процесу підготовки здобувачів вищої освіти.

Ці та інші негативні аспекти – яскравий приклад незадовільного стану сучасної культури здоров'я, значного дефіциту бази знань та практичного досвіду у сфері зміцнення та збереження молодого покоління.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Теоретичний аналіз проблемних моментів у системі здоров'язберігаючої підготовки майбутніх учителів фізичної культури;

– окреслення важливості впровадження здоров'язберігаючих педагогічних технологій у процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури;

– висвітлення можливих шляхів покращення даного навчального процесу, підвищення мотивації здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здоров'язберігаючий навчальний простір вміщує у собі:

– включення оздоровчої роботи в освітній процес,

– підвищення фізичної активності учнів,

– наявність системного підходу в питаннях організації позаурочної діяльності,

– залучення служб психологічної та соціальної роботи,

– запровадження індивідуального і диференційованого підходів під час уроків фізичного виховання [3, с. 188].

Важливо зазначити, що головним координатором та керівником формування здоров'язберігаючого навчального простору є саме вчитель фізичної культури.

Здоров'язберігаюча діяльність у закладі вищої освіти повинна ґрунтуватися на системності підходу, яка передбачатиме залучення в процес усіх його суб'єктів. Така діяльність направлена на психоемоційну адаптацію здобувачів методом особливого змісту навчальної роботи, а також способів та засобів її реалізації [2, с. 75–79].

Згідно з цим положенням, основною метою здоров'язберігаючої освітньої технології є формування умов для психологічної, фізичної, соціальної адаптації, що сприятиме покращенню та збереженню рівня здоров'я учасників освітнього процесу, підвищенню їхньої продуктивності впродовж навчальної та практичної діяльності [5, с. 227–230].

Умови сьогодення ставлять перед освітою складне завдання «створення» людини унікальною, творчою, цілісною особистістю, що прагне максимально реалізувати свої можливості, вона відкрито сприймає новий досвід, спроможна на відповідальний вибір незалежно від складності життєвих ситуацій. Провідну роль у реалізації такого завдання відіграє загальноосвітній заклад, що навчає та виховує переважну більшість школярів впродовж доволі тривалого часу, зокрема керуючись під час своєї діяльності науково обґрунтованою теоретичною та практичною базою [5, с. 227–230].

Сучасна школа повинна реалізувати ідеали особистісно-орієнтованої педагогіки; підтримувати гармонію фізичного, розумового, психологічного, духовного та морального розвитку кожного індивіда, з метою його конкурентоспроможності на ринку праці; навчати формуванню стратегії свого життя, дотриманню моральних цінностей, розуміння власного «життєвого кредо» та особистого стилю життя [1, с. 12].

Проте, за умови відсутності висококваліфікованих фахівців, здатних до ефективної реалізації

даних ідей, вони залишатимуться на рівні декларування. У зв'язку з цим, виникає проблема забезпечити школу такими учителями, що будуть володіти відповідними знаннями, вміннями та професійними навичками для ефективного впровадження в освітній процес новітні технології, направлені на закладення у школярів базових знань про здоров'я та здоровий спосіб життя. Тобто загальноосвітнім закладам необхідні спеціалісти, які характеризуватимуться не лише високими професійними здібностями, але й вбачатимуть соціально-морально сенс під час роботи, поєднуюватимуть компетентність та ефективну діяльність із піклуванням про інтереси школярів [4, с. 45].

Оглядаючи такі сучасні вимоги до професійних компетентностей вчителів, їхні практичні навички набуватимуть більш вираженого значення. Увесь процес навчання у закладі вищої освіти повинен бути зорієнтованим на підготовку універсальних фахівців, підкріплення фундаментальної освіти, поєднання безпосередньо навчального процесу з елементами творчої, дослідницької професійної діяльності, направляти на формування індивідуальності майбутнього педагога із якостями, які відповідатимуть конкретним вимогам та забезпечуватимуть високу ефективність на практиці [2, с. 75–79].

Логічно простежується, що через такі особливості, у педагогічній методичній літературі, періодиці, певно найпоширенішим терміном є «компетентність». Загальноосвітні заклади, університети, відповідаючи вимогам часу, максимально посилюють практичну спрямованість освіти, підвищують конкурентоспроможність, життєву реалізацію молодого покоління, яке навчається. Все більше уваги звертається саме на формування у студентства вміння використовувати отримані знання поза межами закладу вищої освіти, у повсякденному житті [5, с. 227–230].

Сучасний освітній процес в Україні акцентує на потребі створення та розвитку здоров'язберігаючої компетентності кожного здобувача освіти, адже це забезпечить значно вищий ступінь готовності

майбутнього фахівця до самостійного життя, адже він, отримавши комплекс знань, навиків та умінь, розуміючи важливість ціннісного ставлення до власного життя та здоров'я, буде спроможний компетентно вирішити різноманітні труднощі, пов'язані із здоров'ям [3, с. 188].

Висновки. Процес впровадження здоров'язберігаючих педагогічних технологій у підготовку майбутніх учителів фізичної культури – це важливий і структурований етап освіти, що охоплює собою мотивування до здоров'язберігаючої діяльності та активного способу життя, підвищення рівня фізичної підготовленості та покращення функціональних можливостей. Знання та вміння практичного застосування здоров'язберігаючих технологій є ключовою складовою професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Джуринський П.Б. Компоненти підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Вип. 5. 2012. 12 с.
2. Митчик О., Сапожник О. Етапи формування здоров'язбережувальної компетенції в студентів вищих навчальних закладів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. праць. № 3 (15). 2011. С. 75–79.
3. Омеляненко В.Г. *Здоров'язберігаюча компетентність вчителя фізичної культури*. Професійні компетенції та компетентності вчителя: мат. рег. наук.-практ. сем. Тернопіль. 2006. 188 с.
4. Сущенко, Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» Київ. 2003. 45 с.
5. Тевкун В.В. *Здоров'язбережувальні компетенції – основа професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури*. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Вип. 115. 2014. С. 227–230.

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE TOPICAL ISSUES OF THE UPBRINGING UP OF PRIMARY SCHOOL LEARNERS – UPBRINGING UP OF AESTHETIC VALUES IN EXTRA-CURRICULAR TIMES

Стаття присвячена одній із актуальних проблем виховання естетичних цінностей в учнів початкової школи в позаурочний час, що забезпечує розвиток творчої та активної особистості, яка здатна до повноцінного сприймання прекрасного, гармонійного та досконалого в навколишньому середовищі. Тому Нова Українська Школа спрямовує всі свої зусилля на те, щоб забезпечити належним чином процес естетичного виховання учнів, створює педагогічні умови, які сприяють підвищенню рівня естетичної вихованості учнів. Висвітлено основні характеристики естетичного виховання учнів початкових класів. Одним з таких шляхів автори вважають застосування виховного потенціалу позакласної роботи з метою розкриття учням системи універсальності світу, розширення кругозору та світосприйняття. Доведено, для того, щоб виховання учнів початкової школи проходило плідно, необхідно у процесі навчання іноземної мови звертатися до врахування вікових та психологічних особливостей учнів, оскільки особливості позакласної роботи побудовані на основі врахування вікових, психологічних особливостей учнів. Обґрунтовано застосування позакласної роботи, яка дозволяє максимально реалізувати практичну мету естетичного виховання й навчання. Представлено практичну ілюстрацію масової форми позакласної роботи з англійської мови на початковому етапі навчання в Новій українській школі та акцентовано увагу на тому, що зміни в навчально-виховному процесі ставлять нові вимоги до діяльності вчителя, яка орієнтована на учня як культуротворчої особистості. Для того, щоб виховання естетичних цінностей проходило плідно, особливості виховання в позаурочний час повинні бути побудовані на основі врахування вікових та психологічних особливостей учнів початкової школи.

Ключові слова: естетичне виховання, позакласна робота, масова форма, вихованість, учні початкової школи.

The article is devoted to the topical issues of the upbringing up of aesthetic values in primary school learners, which ensures the development of a creative and active personality, which is capable of fully perceiving the beautiful, harmonious and perfect in the environment. Therefore, the New Ukrainian School directs all its efforts to properly ensure the process of aesthetic education of students, creates pedagogical conditions that contribute to increasing the level of aesthetic education of learners. The main characteristics of aesthetic education of primary school learners are highlighted. The authors consider the application of the educational potential of extracurricular work to be one of such ways, with the aim of revealing to learners the system of universality of the world, broadening one's outlook and world perception. It has been proven that in order for the upbringing up of primary school learners to be fruitful, it is necessary to take into account the age and psychological characteristics of learners in the process of learning a foreign language, since the features of extracurricular work are built on the basis of taking into account the age and psychological characteristics of learners. The application of extracurricular work, which allows to realize the practical goal of aesthetic education and training as much as possible, is substantiated. A practical illustration of the mass form of extracurricular work in English at the initial stage of education at the New Ukrainian School is presented, and attention is focused on the fact that changes in the educational process place new demands on the teacher's activity, which is focused on the student as a culturally-creating personality. In order for the education of aesthetic values to take place fruitfully, the features of education in extracurricular time should be built on the basis of taking into account the age and psychological characteristics of primary school learners.

Key words: aesthetic education, extracurricular work, mass form, education, upbringing up, primary school learners.

УДК 37:004.588; 004.85
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.39>

Гуманкова О.С.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній
та початковій освіті
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Гарашук К.В.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри англійської мови
з методиками викладання в дошкільній
та початковій освіті
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Дідко І.С.,
вчитель
Ліцею № 8 м. Житомира

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема естетичного виховання є дуже важливою і актуальною для сьогодення, адже естетичне виховання забезпечує розвиток творчо активної особистості здатної повноцінно сприймати прекрасне, гармонійне, досконале в навколишньому середовищі. Саме тому сучасна українська школа спрямовує всі свої зусилля на те, щоб забезпечити належним чином процес естетичного виховання учнів, створює педагогічні умови, які сприяють підвищенню рівня естетичної вихованості учнів.

Для сприятливого розвитку естетичного виховання учнів у виховній роботі загальноосвітніх початкових шкіл учителі широко застосовують виховний потенціал позакласної роботи з метою

розкриття учням системи універсальності світу, розширення кругозору та світосприйняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема естетичного виховання у естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти (Е. Водовозової, П. Каптерева, С. Лисенкової, С. Русової, Е. Михеєвої, К. Ушинського).

Психологічні основи естетичного виховання розкрили Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, Б. Теплов та ін. За останні роки опубліковано багато праць, в яких вирішуються питання значення творчості та пізнавальної діяльності в естетичному вихованні старшокласників; розкриваються механізми творчості; закономірності взаємозв'язку

творчої діяльності; сформульовані основні принципи формування творчої особистості (Ф. Говорун, Б. Коротяєв, В. Левін, В. Моляко, Ю. Петров, П. Підкасистий, Я. Пономарьов, В. Романець, В. Цапок).

Значний внесок у розв'язання проблеми розвитку естетичної культури зробили зарубіжні і вітчизняні вчені М. Аріарський, І. Аве, Г. Арг'єн, Н. Бессем, Ж. Босх, М. Вільсон, Д. Генкін, Г. Єскіна, Г. Загадарчук, В. Кірсанов, О. Миронюк, І. Петрова, Ф. Соломонік, котрі розглядають процес естетичного виховання як цілеспрямоване формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Отже, усе викладене вище засвідчує, що у даний час у педагогічній науці поки що недостатньо розроблене питання цілісного бачення проблеми естетичного виховання учнів початкової школи засобами позакласної роботи. У той же час спостерігається відсутність досліджень, присвячених естетичному вихованню засобами позакласної роботи як одному з продуктивних засобів, яка стимулює учнів до поглибленого вивчення мови, з використанням резервів кожної особистості окремо і всього колективу гуртка, проблемної групи, клубу в цілому і зумовлює актуальність даної статті.

Тому **метою нашої статті** є розкриття виховних можливостей позакласної роботи в естетичному вихованні учнів початкової школи. Поставлена мета реалізується через ряд завдань: проаналізувати естетичне виховання; вивчити психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку та врахувати їх при визначенні вимог до естетичного виховання засобами позакласної роботи; розробити методику естетичного виховання учнів молодшого шкільного віку засобами позакласної роботи.

Основний **метод дослідження** – критичний аналіз та узагальнення теоретичних джерел, а також власного доробку естетичного виховання учнів молодшого шкільного віку засобами позакласної роботи.

Виклад основного матеріалу. Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається протягом всього її життя. Разом з тим не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський, С. Русова, Б. Неменський та інші) констатують особливе значення щодо старшого шкільного віку. У процесі становлення особистості з найдавніших часів естетичне виховання мало особливе значення. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати і творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, що свідчать про її внутрішнє багатство. Особливості дітей цього віку найбільше сприяють формуванню в них естетичної культури. Новітні дослідження доводять,

що прогалини в естетичному розвитку молодшого школяра найчастіше виявляються невірними навіть при систематичній роботі [2].

Навчити бачити прекрасне навколо себе, у навколишній дійсності покликана система естетичного виховання. Щоб ця система впливала на дитину найбільш ефективно і досягла поставленої мети, Б.М. Неменський виділив таку її особливість: «Система естетичного виховання мусить бути, передусім єдиною, об'єднуючою всі речі, всі позакласні заняття, все громадське життя школяра, де кожен предмет, кожен вид заняття має власне, чітке завдання у справі формування естетичної культури та особистості школяра» [3].

Позакласна робота поглиблює соціокультурні знання учнів за рахунок охоплення великого кола проблем і питань, що виходять за межі шкільної програми та не розглядаються на уроці. Учні, які не змогли з різних причин реалізувати себе на уроці, мають можливість розкрити свої приховані здібності під час позакласної роботи, адже саме тут створюється атмосфера довіри, взаєморозуміння, співробітництва, взаємодопомоги. Масова форма роботи є домінуючим у позакласній роботі діяльності молодших школярів з іноземної мови завдяки її пізнавальному, практичному і виховному значенню [4].

Отже, проведення масових заходів у змістовній та цікавій формі створює сприятливі умови для повноцінного, насиченого дозвілля, розвитку лінгвістичної та соціокультурної компетенції, формування особистісних якостей учнів. Виховну цінність масових заходів важко переоцінити, вони дозволяють не тільки розширити загальний і лінгвістичний кругозір, але і сприяють формуванню таких важливих якостей, як патріотизм, повагу до іншої культури, почуття гордості за свою культуру.

Позакласна робота здійснюється за допомогою різних, емоційно-яскравих, нетрадиційних методів і прийомів навчання й виховання, які підвищують мотивацію навчання та служать розвитку багатьох здібностей: уміння декламувати вірші, інсценувати літературні твори, співати іноземною мовою та широко знайомитися з традиціями, звичаями і культурною спадщиною англійських країн. Така робота сприяє більш поглибленому вивченню соціокультурних явищ, їх аналізу, а також вчить студентів узагальнювати, виділяти головне у своїй та іншомовній культурі.

Масова форма роботи є домінуючим у позакласній роботі діяльності молодших школярів з іноземної мови завдяки її пізнавальному, практичному і виховному значенню. Проведення масових заходів у змістовній та цікавій формі створює сприятливі умови для повноцінного, насиченого дозвілля, розвитку лінгвістичної та соціокультурної компетенції, формування особистісних якостей учнів. Для цього доцільно залучити до масових заходів якомога більше кількість учнів початкової школи.

Прикладом масової форми позакласної роботи на початковому етапі навчання в ЗНЗ може бути Гра-“КВН” на тему: “Who knows English Alphabet better?”

Гра – КВН є завершальною частиною у вивчення літер англійської абетки.

Метою даного заходу є насамперед удосконалення здобутих знань і здібностей на уроках з іноземної мови, сприяння розвитку естетичних смаків і світогляду учнів та підтримки мотивації до оволодіння іноземною мовою в цілому, виховання активності, відповідальності, виразності, артистичності учнів, а також манер поведінки в гостях.

Враховуючи вікові та психологічні характеристики учнів, їх емоційну активність, прагнення до конкретної діяльності та добре розвинену механічну пам'ять школярів, учитель заздалегідь планує та організовує проведення даного свята. Працюючи з учнями, вчитель готує їх до участі в даному заході, удосконалюючи їхню вимову, правопис, знання англійського алфавіту, розучуючи пісні та джазові ритми, навчаючи учнів поводитися на сцені та вирішуючи інші організаційні питання.

ХІД ПРОВЕДЕННЯ

На сцені з'являється ведучий: «Дорогі друзі! Сьогодні учні перших класів будуть змагатися за право називатися» Кращим знавцем англійських літер». Цікавим є те, що дівчатка 1-А класу будуть змагатися з хлопчиками 1-Б класу. Запрошую команди на сцену.

Конкурс 1. Greeting (Привітання команд)

Team 1. Команда дівчаток   *Team 2.* Команда хлопчиків

“Flowers”

“Nuts”

Team 1. Good morning to you!
Team 2. Good morning to you!

Good morning to you!   Good morning to you!
We're all in our places,   Good morning, dear
Good morning to you!   children
Good morning to you!   We are glad to see you.

Leader: Thank you. Judges, will you show your numbers, please? Thank you.

Конкурс 2. “Meet my Captain” (Знайомство капітанів)

Team 1. I'm a little girl,   *Team 2.* I'm a little boy,
Yes, that's me   Yes, that's me
And me friends are nice   And I know rules
As you can see   As you can see

I'm a little girl,   “Tick”, – the clock says
Yes, that's me   “Tick, tick, tick,
We like rhymes and   What you have to do,
songs   Do quick!”
As you can see.

Конкурс 3. “The presentation of the ABC” (презентація алфавіту)

Team 1 (singing). A, B, C
Say it after me.

D, E, F, G,
Stand up and look at me.
H, I, J,
Are you okay?
K, L, M,
Count from 1 to 7,
N, O, P,
Count up to me,
Q, R, S,
Go back to Your place.
T, U, V,
Look at me,
W, X, Y, Z –
Repeat the alphabet.

Team 2 : A, B, C, D, E, F, G,
H, I, J, K, L, M, N, O, P,
Q, R, S, and T, U, V,
W, X, and Y and Z.

Happy, happy we shall be
When we learn our ABC's.

Leader: Thank you. Give your numbers, please.

Конкурс 4. “Do you know English songs?”

Leader: You know many poems and songs about the letters. Please, present one of them. Team “Flowers”. Please, present letters beginning with A up to M. and Team “Nuts”, continue.

Team 1. A was an Archer, who shot at a frog.
B was a Boy playing tag with a dog.
C was a Captain so gallant and bold
D was a Dancer with slippers of gold.
E was an Eskimo living on ice.

F was a Fisherman. Isn't that nice?
G was a Giant, who pulled down a house.
H was a Hunter, who hunted a mouse.
I was an Indian climbing the walls.
J was a Juggler, juggled five balls.
K was a king and he wore a fine crown.
Z was a Lion-tamer dressed up in brown.

M – a Musician, who marched in a band.

Team 2. N was a Nobleman looking so grand.
O was an Old man, who drank lots of tea
P was a Pirate, who sailed in the sea.
Q was a Queen sitting high on a throne.
R was a Robber, who lived all alone
S was a Sailor, who never was wet.
T was a Tailor with needle and thread
U was an Uncle and he was quite rich
V was a Villain who fell in a ditch
W was a Weaver at home and on tour
X was a Yachtsman who sailed on a yacht.
Z was a Zero and that's all we've got.

Leader: Splendid! Judges, give us our numbers! Thanks.

Конкурс 5. “Do it like this” (Виконання приказів)

Team 1. Head, shoulders, knees, and toes,
Knees and toes
Head, shoulders, knees, and toes,
Knees and toes.

Eyes, and ears, and mouth, and nose,
Head, shoulders, knees, and toes,
Knees and toes.

Team 2. Hands up!

Hands down.
Hands on hips!
Sit down.
Hands to sides.
Bent left.
Bent right.

Конкурс 6. "A Good Writer" (Великий письменник)

Leader: I'm going to give you an English rhyme, but you try to think of Ukrainian rhyme.

Leader: Ant and apple,
Ant and apple.
Fell together
From the tree.

Team 1: Красне яблучко й мураха

Впали разом у траву.
– Ой, який же я невдаха:
Яблучко не донесу.

Leader: Dog and donkey
Cook the dinner,
Duck and duckling
Guess the winner.

Team 2. Позмагались захотіли

Песик Макс і осел Іа:
Хто зготує швидше їсти? –
Судять качка і каченя.

Leader: Fish and fox,
Fly and frog.

Are they good and honest friends?
Yes, because they can shake hands.

Team 1. Рибка і лиска,

Муха й жабка –
Всі вітаються
За лапку.

Leader: Goat, gosling and giraffe
Grow garlic in the yard.

Team 2. Цап, жирафа й гусачок
Посадили часничок.

Leader: It's great! You are good writers. Give us our numbers.

Конкурс 7. "Do you like animals?" (Знайди тварину)

Leader: Find the animals hiding in the following sentences.

Example: Close the door at once¹ (rat)

Team 1: 1. That will be real help.
2. She came late every day.
3. He came to America today.
4. Eric owes me ten cents.
5. We made errors in each one.
6. Do good workers succeed?
7. If I shout, he'll hear me.

Team 2.1. We will go at two o'clock.

2. In April I only came once.
3. I'll sing; you hum on key.

4. I made a Xerox copy of it.
5. She clothes naked babies.
6. At last, I, Gerald, had won.
7. He called Mikko a lazy boy.

Leader: Thank you for your job. You are well done.

Конкурс 8. "Find a word" (Знайди слово)

Leader: I am the largest of the land mammals. I live in the forests and savannas of Africa, India and Southeast Asia. Who am I? To answer the question connects the letters of the alphabet in order (A, B, C ...), first the capital letters, then the small letters. Who will be the first? Let's start.

Конкурс 3. "The presentation of the ABC" (презентація алфавіту)

Team 1 (singing). A, B, C

Say it after me.
D, E, F, G,
Stand up and look at me.
H, I, J,
Are you okay?
K, L, M,
Count from 1 to 7,
N, O, P,
Count up to me,
Q, R, S,
Go back to Your place.
T, U, V,
Look at me,
W, X, Y, Z –
Repeat the alphabet.

Team 2: A, B, C, D, E, F, G,
H, I, J, K, L, M, N, O, P,
Q, R, S, and T, U, V,
W, X, and Y and Z.

Happy, happy we shall be
When we learn our ABC's.

Leader: Thank you. Give your numbers, please.

Конкурс 4. "Do you know English songs?"

Leader: You know many poems and songs about the letters. Please, present one of them. Team "Flowers". Please, present letters beginning with A up to M. and Team "Nuts", continue.

Team 1. A was an Archer, who shot at a frog.
B was a Boy playing tag with a dog.
C was a Captain so gallant and bold
D was a Dancer with slippers of gold.
E was an Eskimo living on ice.

F was a Fisherman. Isn't that nice?
G was a Giant, who pulled down a house.
H was a Hunter, who hunted a mouse.
I was an Indian climbing the walls.
J was a Juggler, juggled five balls.
K was a king and he wore a fine crown.
Z was a Lion-tamer dressed up in brown.
M – a Musician, who marched in a band.

Team 2. N was a Nobleman looking so grand.

O was an Old man, who drank lots of tea
P was a Pirate, who sailed in the sea.

Q was a Queen sitting high on a throne.
 R was a Robber, who lived all alone
 S was a Sailor, who never was wet.
 T was a Tailor with needle and thread
 U was an Uncle and he was quite rich
 V was a Villain who fell in a ditch
 W was a Weaver at home and on tour
 X was a Yachtsman who sailed on a yacht.
 Z was a Zero and that's all we've got.

Leader: Splendid! Judges, give us our numbers!
 Thanks.

Конкурс 5. "Do it like this" (Виконання приказів)

Team 1. Head, shoulders, knees, and toes,
 Knees and toes
 Head, shoulders, knees, and toes,
 Knees and toes.
 Eyes, and ears, and mouth, and nose,
 Head, shoulders, knees, and toes,
 Knees and toes.

Team 2. Hands up!

Hands down.
 Hands on hips!
 Sit down.
 Hands to sides.
 Bent left.
 Bent right.

Конкурс 6. "A Good Writer" (Великий письменник)

Leader: I'm going to give you an English rhyme, but you try to think of Ukrainian rhyme.

Leader: Ant and apple,
 Ant and apple.
 Fell together
 From the tree.

Team 1: Красне яблучко й мураха

Впали разом у траву.
 – Ой, який же я невдаха:
 Яблучко не донесу.

Leader: Dog and donkey
 Cook the dinner,
 Duck and duckling
 Guess the winner.

Team 2. Позмагались захотіли
 Песик Макс і осел Іа:
 Хто зготує швидше їсти? –
 Судять качка і каченя.

Leader: Fish and fox,
 Fly and frog.
 Are they good and honest friends?
 Yes, because they can shake hands.

Team 1. Рибка і лиска,
 Муха й жабка –
 Всі вітаються
 За лапку.

Leader: Goat, gosling and giraffe
 Grow garlic in the yard.

Team 2. Цап, жирафа й гусачок
 Посадили часничок.

Leader: It's great! You are good writers. Give us our numbers.

Конкурс 7. "Do you like animals?" (Знайди тварину)

Leader: Find the animals hiding in the following sentences.

Example: Close the door at once¹ (rat)

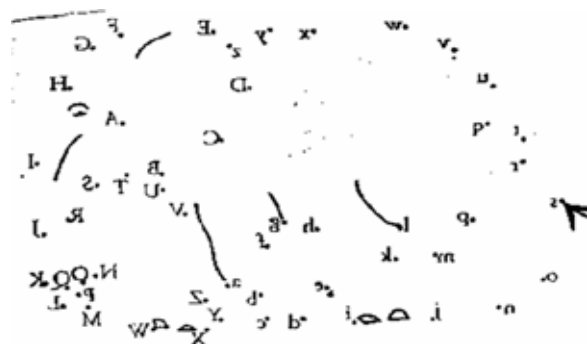
Team 1: 1. That will be real help.
 2. She came late every day.
 3. He came to America today.
 4. Eric owes me ten cents.
 5. We made errors in each one.
 6. Do good workers succeed?
 7. If I shout, he'll hear me.

Team 2.1. We will go at two o'clock.
 2. In April I only came once.
 3. I'll sing; you hum on key.
 4. I made a Xerox copy of it.
 5. She clothes naked babies.
 6. At last, I, Gerald, had won.
 7. He called Mikko a lazy boy.

Leader: Thank you for your job. You are well done.

Конкурс 8. "Find a word" (Знайди слово)

Leader: I am the largest of the land mammals. I live in the forests and savannas of Africa, India and Southeast Asia. Who am I? To answer the question connects the letters of the alphabet in order (A, B, C ...), first the capital letters, then the small letters. Who will be the first? Let's start.

Leader: Thank you. But now each team will get a picture to find the missing word and you'll get an English word, but please, find an Ukrainian equivalent to this word.

Team 1.

?+?+?+?+?=?

Team 2.

?oot, ch?ir, mo?her, t?umb, h?n, a?m
 ?+?+?+?+?+?+?=?

Leader: thank you boys and girls; judges, give the numbers to our teams.

Конкурс 9. "I like crosswords" (Мені подобаються кросворди).

Leader: Every team will get a crossword to solve it.

Team 1:

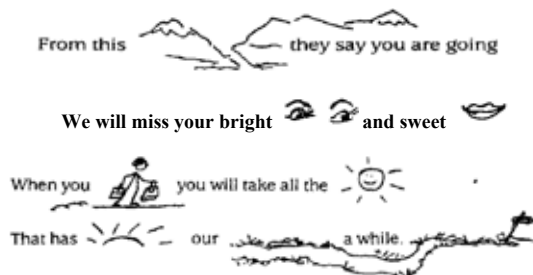

Team 2:

Конкурс 10. "Act in your song!" (Інсценування пісні).

Leader: You will get a picture puzzle. Firstly, substitute for the key words, after this sing and act this song, and say what country this song belongs to. Who will be the 1st?

Leader: Oh, the girls are the first. Thank you for your active participation. What's the total score, judges?

Висновки. Таким чином, вихованню повинні сприяти не тільки окремі заходи, які проводяться після уроків, а й сам навчальний процес. Адже тісний зв'язок навчання і виховання допомагає розвитку естетичних смаків і світогляду учнів, стимулюванню дітей до активності, відповідальності, виразності, артистичності, а також підтримує мотивацію до оволодіння іноземною мовою в цілому. Разом з тим лишається за межами дослідження та потребує подальших розвідок такі питання як розробка методики використання індивідуальних та групових завдань для естетичного виховання учнів початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Виховання естетичної культури школярів: навч. посібник / І.А. Зязюн та ін. Київ, 1998. 156 с.
2. Зязюн І.А., Родчанін Є.Г. Морально-естетичні погляди В.О.Сухомлинського. Київ : Товариство «Знання» УРСР, 1980. 48 с.
3. Кирило Стеценко: Спогади, листи, матеріали) / упор. Є. Федотов. Київ : Музична Україна, 1981. 480 с.
4. Калініна Л.В., Самойлюкевич І.В. English after classes: Метод. посіб. для позакл. роботи на початковому етапі навчання у загальноосвітній школі. У трьох кн. Кн. 3. Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2016. 192 с.
5. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. Київ : Лібра, 1996. 224 с.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

HEALTH-PRESERVING TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL SPACE OF PRIMARY SCHOOL

У статті розглянуто теоретичні засади впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір початкової школи, виявлені в контексті проведеного дослідження. Уточнено зміст поняття «здоров'язбережувальні технології». Охарактеризовано вікові особливості здоров'я та навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Висвітлено ключові класифікації здоров'язбережувальних технологій та роль учителя в їх використанні.

На основі проведеного теоретичного та емпіричного дослідження запропоновано методичні рекомендації щодо використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі початкової школи. Визначено необхідність використання здоров'язбережувальних технологій у початковій школі, оскільки це є фундаментом для подальшого життя дитини. Саме в цей період закладаються основи, тому легко навчити учнів вести здоровий спосіб життя, як змінювати і зберігати своє здоров'я та здоров'я оточуючих. Учитель повинен знати і враховувати вікові особливості дітей, їхні фізичні та психологічні можливості, щоб правильно організувати освітній процес для всебічного розвитку учня початкової школи. Вчитель початкової школи відіграє ключову роль у впровадженні здоров'язбережувальних освітніх технологій, сприяє забезпеченню безпечного освітнього середовища, враховуючи індивідуальні потреби та можливості кожного учня. Педагог повинен мати відповідні знання і розуміння напрямів здоров'язбережувальної діяльності, методів та стратегій, щоб забезпечити збереження здоров'я учнів. За результатами дослідження встановлено, що найкращого ефекту у впровадженні здоров'язбережувальних технологій у життя дітей вчитель може досягти лише у тісній співпраці з батьками учнів, адміністрацією школи, медичними працівниками, психологами, соціальними педагогами та іншими особами, які допомагають забезпечити здоров'язбережувальне середовище для учнів початкової школи. У дослідженні обґрунтовано та доведено необхідність використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі початкової школи.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології; здоров'я; освітній простір; початкова освіта; здобувачі освіти.

The article discusses the theoretical foundations of the implementation of health-preserving technologies in the educational process of primary school, which were identified in the process of the study. In addition, the meaning of the concept "health-preserving technologies" is clarified. The authors of the article characterize the age-related peculiarities of health and cognitive activity of the primary school students and highlight the key classifications of the health-preserving technologies as well as the role of the teacher in their use. Based on the theoretical and empirical research, the authors of the article offer methodological recommendations for the use of health-preserving technologies in the educational space of primary school. It is emphasized that the use of health-preserving technologies in primary school is very important, since this is the basis of the child's future healthy life. It is during the childhood stage that the foundations are laid, therefore it is easy to teach students how to lead a healthy lifestyle, how to preserve and improve their health and the health of others. The teacher is to be aware of and take into account the age characteristics of children, their physical and psychological capabilities in order to properly organize the educational process for the comprehensive development of primary school students.

The primary school teacher plays a key role in the implementation of health-preserving educational technologies, contributes to the provision of a safe educational environment, taking into account the individual needs and capabilities of each student. The teacher should have appropriate knowledge and understanding of health-preserving activities, methods and strategies to ensure the health of students. The study has revealed that teachers can achieve the best effect in implementing health-preserving technologies into children's lives only in close cooperation with students' parents, school administrators, health professionals, psychologists, social educators, and others who are involved in providing a health-preserving environment for the primary school students. The necessity of using health-saving technologies in the educational space of primary school is substantiated and justified.

Key words: health-preserving technologies, health, educational space, primary school, students.

УДК 373.3.01.09:613.955
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.40>

Крива М.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
та педагогіки вищої школи
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Лозинська Ю.В.,
вчитель початкової освіти
Загальноосвітньої школи № 100
м. Львів

Постановка проблеми. Проблема здоров'я актуальна як ніколи. Спостерігається погіршення ситуації зі здоров'ям не лише дорослих, але й дітей. Ця проблема пов'язана з багатьма чинниками: демографічною кризою, збільшенням кількості захворювання населення, наслідками аварії на ЧАЕС, пандемією Covid-19 та повномасштабною війною. Враховуючи усі ці чинники, питання

збереження здоров'я дітей є дуже важливим не тільки у повсякденному житті, а й в освітньому процесі. Актуальною є турбота про здоров'я здобувачів освіти, як фізичне, так психічне, соціальне та духовне; створення сприятливих умов для життя та розвитку, формування в них навичок здорового способу життя. Враховуючи те, що діти у школі проводять багато часу, то завданням школи є не

тільки зберігати здоров'я під час освітнього процесу за допомогою здоров'язбережувальних технологій, а й дати потрібні знання, сформувати уміння та навички зміцнення здоров'я у повсякденному житті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання впровадження та використання здоров'язбережувальних технологій було відображено у працях багатьох науковців та дослідників, серед яких: О. Ващенко, М. Гончаренко, О. Дубогай, С. Лупаренко, Т. Осадченко, Л. Рибалко, С. Свириденко, В. Сухомлинський тощо. У цих дослідженнях науковці розкривають суть та поняття «здоров'язбережувальних технологій», види, класифікації та роль вчителя у процесі навчання дітей. З їхніх праць та нормативно-правових документів [4, 6, 9, 10] можемо зробити висновки, що доцільно впроваджувати та використовувати здоров'язбережувальні технології у системі початкової школи, тому що вони покращують освітній процес та допомагають зберегти здоров'я підростаючого покоління.

Мета статті – охарактеризувати здоров'язбережувальні технології у системі початкової освіти та визначити особливості використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому просторі початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здоров'я дітей – є однією з найважливіших проблем сучасності. Ця проблема є багатогранною і потребує зусиль для її подолання, як медичних, так і психолого-педагогічних. Нині освіта вже перестала бути просто інструментом для отримання знань, які не завжди знаходять застосування в реальному житті. Оскільки, зараз здійснюються освітні реформи, то змінюються не лише освітні матеріали, а відбуваються зміни у розумінні сучасних завдань освіти. Завдяки реформі Нової української школи від 27 жовтня 2016 почались зміни, які суттєво покращують освіту. Завданням школи стає не просто дати знання дитині, а підготувати її до реального життя, сформувати ключові компетентності, допомогти здобувачу освіти сформувати вміння вести здоровий спосіб життя, підтримувати високий рівень здоров'я, навчити дбайливо ставитись до свого

здоров'я та здоров'я інших. Саме з такими уміннями дитині буде набагато легше пристосуватись до самостійного життя. Щоб реалізувати ці завдання, необхідна системна та планомірна робота усіх учасників освітнього процесу.

Питання збереження здоров'я є дуже актуальним, оскільки під час освітнього процесу здоров'я дітей погіршується, організм виснажується, а успішність падає. Наукові дослідження допомогли виокремити чинники, що негативно впливають на здоров'я учнів під час навчання: неправильно підібрані педагогічні методики; неврахування вікових особливостей під час освітнього процесу; недостатність медичного контролю зі сторони школи; сильна завантаженість учнів; недоліки у системі фізичної культури; порушення санітарно-гігієнічних вимог у процесі організації навчання; проблеми із формуванням культури здорового способу життя; неврахування психолого-педагогічних умов навчання; недостатня освіченість педагогів та батьків у питаннях збереження та зміцнення здоров'я дітей.

Враховуючи всі освітні зміни, ми бачимо, що школа починає турбуватись про те, чи зможе дитина сформувати навички здорового способу життя, чи зуміє безпечно пристосуватись і використовувати набуті знання в реальному житті. Все більш важливими стають здоров'язбережувальні компетентності, здоров'я та здоровий спосіб життя учнів. Для того, щоб сформувати цю компетентність актуальними є здоров'язбережувальні технології.

У таблиці 1 подано трактування даного поняття науковцями. Основною відмінністю здоров'язбережувальних технологій від інших є те, що тут найважливішим є піклування про здоров'я, формування здоров'язбережувального освітнього простору, де все спрямовується на його збереження. Відповідальними за це є всі учасники освітнього процесу.

Здоров'язбережувальні технології є необхідністю сьогодення, оскільки вони містять систему методів та способів, що допомагають як вчителю під час навчання, так і самому учневі зміцнити, зберегти та покращити здоров'я. Варто пам'ятати, що «основною життєвого успіху для кожної людини

Таблиця 1

Тлумачення поняття «здоров'язбережувальні технології»

Автор / Назва Поняття	Зміст поняття
О. Ващенко	ті, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, що вирішують завдання раціональної організації навчально-виховного процесу, відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям дитини [1, с. 7].
М. Гончаренко, С. Лупаренко	послідовна сукупність педагогічних та дидактичних прийомів, форм, засобів та методів, спрямованих на побудову психологічно комфортного освітнього середовища, що сприяє формуванню здорової компетентної особистості [3, с. 32].
А. Дерябіна	система заходів, що включає взаємозв'язок і взаємодію усіх факторів освітнього середовища, спрямованих на збереження здоров'я дитини на всіх етапах її навчання та розвитку [5, с. 7].

є її здоров'я; вчитель може не тільки навчити дитину дій, що призведуть до формування здорового способу життя, а й опосередковано вплинути на родину, яка є для дитини моделлю» [8, с. 36].

Здоров'язбереження є надзвичайно важливою умовою для безпечного освітнього процесу в початковій школі. Науковці вважають, що «молодший шкільний вік – важливий період фізичного виховання дітей, коли виробляється їх постава, розвиваються основні фізичні якості (сила, спритність, гнучкість), формуються і вдосконалюються рухові вміння та навички» [2, с. 55].

Для того, щоб правильно організувати освітній процес з використанням здоров'язбережувальних технологій потрібно враховувати вікові особливості учнів. Це допоможе не тільки зберегти здоров'я дітей, а й мінімізує проблеми у навчанні та покращить їх досягнення. О.М. Котіна вважає, що «знання формуються: 80% – у початковій і основній школі; 10% – у старших класах; 5% – у вишах; інше – практика в самостійному житті. Цю інформацію повинен знати й розуміти кожен учень» [7, с. 20–8].

Здобувачі початкової ланки освіти – це діти від 6–7 до 10–11 років. Як стверджують фізіологи, в цей період відбувається низка фізіологічних, когнітивних, емоційних змін. Також вже є доволі зрілою кора великих півкуль. Але ще в цей період може бути недосконалою регулююча функція кори головного мозку. Це все відбивається на емоційній сфері дітей та впливає на організацію їх навчально-пізнавальної діяльності.

Потрібно звернути увагу на те, що «з віком може відбуватись зміна провідної спрямованості учня. Так, у молодших школярів поступово підвищується значущість навчальної діяльності, а до 4-ого класу – значущість взаємовідносин з іншими людьми» [11, с. 74].

У період перебування у початковій школі відбувається активний ріст та розвиток організму дитини. В цей період є висока ймовірність викривлення хребта та кистей рук, оскільки учні починають вести, незвичний до початку навчання у школі сидячий спосіб життя. На початку навчання у дітей цієї вікової категорії є певні проблеми з координацією рухів дрібними м'язами. Як зазначає Л. Яценко «першокласникові важко писати в межах рядка, спрямовувати роботу руки, не роблячи зайвих рухів, що швидко призводить до втоми. Тому в першому класі слід проводити фізкультхвилинки, які розробляють дрібні м'язи пальців і кисті» [12, с. 40].

У своїй науковій праці «Здоров'язберігаючі технології: сутнісна характеристика» О. Ващенко виокремила таку класифікацію здоров'язбережувальних технологій [1]:

– здоров'язберігальні – створення безпечних умов;

– оздоровчі – фізична підготовка, гімнастика, масажі, загартування;

– технології навчання здоров'ю – формування знань, умінь та навичок, які можна застосувати у житті;

– виховання культури здоров'я – активізація, розвиток та виховання в здобувачів освіти здоров'язбережувальних якостей.

М.С. Гончаренко класифікувала здоров'язбережувальні технології таким чином [3]:

– медико-гігієнічні – дотримання санітарно-гігієнічних норм та надання медичної допомоги здобувачам початкової ланки освіти;

– фізкультурно-оздоровчі – розвиток фізичні якості дітей: сили, гнучкості, швидкості, витривалості, загартування та ін.;

– екологічні – формування та розвиток екологічної свідомості учнів;

– технології забезпечення безпеки життєдіяльності – створення умов, в яких будуть дотримуватись та виконуватись правила, які збережуть життя учням не тільки в школі, а й поза нею;

– лікарсько-оздоровчі технології – лікувальна фізкультура та педагогіка (за потреби);

– соціально-адаптуючі й особистісно розвивальні технології – використання в освітньому процесі знань соціальної та сімейної педагогіки для вчителів, батьків та здобувачів освіти через соціально-психологічні тренінги;

– здоров'язбережувальні освітні технології – психолого-педагогічні прийоми та методи, які спрямовані на збереження здоров'я учнів.

Як ми бачимо, існує низка класифікацій та видів здоров'язбережувальних технологій. Деякі з них схожі, або ж кардинально різні, проте, ефективність та продуктивність від них буде лише в комплексному поєднанні з врахуванням потреби та умов їх використання.

Будь-які реформи та впровадження не будуть ефективними, якщо педагог не буде готовий та не матиме бажання їх застосовувати під час освітнього процесу. Насамперед, вчитель має знати та розуміти напрямки роботи, методи та шляхи, щоб забезпечити здоров'язбереження дітей. Головною метою педагога в освітній діяльності є розкриття в здобувачів освіти та належне формування основних складових здоров'я: фізичної, духовної, соціальної та психічної. Проте, активна робота вчителя має бути спрямована не лише на учня, а й на його сім'ю, оскільки це має бути комплексна робота, як у школі, так і вдома. Вчитель початкових класів особливо повинен використовувати здоров'язбережувальні технології, оскільки він закладає фундамент в учнях на наступні роки. Потрібно знати вікові, індивідуальні, психолого-фізіологічні особливості та можливості здобувачів освіти, щоб відбувався успішний процес навчання та виховання. Для цього вчителю

потрібно об'єднатись з іншими працівниками школи та проводити роботу над формуванням здоров'язбережувального середовища.

Необхідно виконати наступні умови:

- впровадити в освітній процес закладу освіти нових здоров'язберігаючих елементів;
- стежити за правильним чергуванням режиму роботи та відпочинку;
- створювати умови, в яких буде підвищуватись самооцінка здобувача освіти;
- запроваджувати педагогіку партнерства, що передбачає співпрацю між закладом освіти, учнями та їхніми батьками;
- покращувати освітню та матеріально-технічну базу освітнього закладу з урахуванням нових освітніх тенденцій;
- розробляти та впроваджувати нові методи та прийоми здоров'язбережувальних технологій в освітній процес;
- включати в процес співробітництва здоров'язберігання здобувачів освіти усіх працівників закладу освіти.

Використання в освітньому процесі практичних завдань сприяє виробленню автоматичних оздоровчих дій у повсякденному житті. Їх суть полягає в тому, щоб поступово ускладнювати завдання та умови їх виконання з метою вдосконалення своєї здоров'язбережувальної поведінки.

Нами проведено емпіричне дослідження обізнаності педагогів та батьків здобувачів початкової ланки освіти щодо використання здоров'язбережувальних технологій з метою покращення здоров'я дітей.

В результаті даної роботи було проведено емпіричне дослідження та опитано 49 педагогів ЗЗСО. Окрім проведеного анкетування педагогічних працівників, було проведено опитування 43 батьків здобувачів початкової освіти.

Метою одного з питань анкети було дізнатись різноманітність запропонованих вправ, які педагогічний працівник використовує у своїй професійній діяльності. Отримані результати бачимо на рис. 1.

З отриманих даних можемо зробити висновки, що найпопулярнішими видами є пальчикова гімнастика, яку використовує 45 опитаних педагогів та музично-рухливі ігри – 43 людини.

Батьки в межах даного дослідження оцінили наскільки вони задоволені способом життя, що веде їхня дитина. Результати подані на рис. 2.

Як свідчать результати опитування не було батьків, які зовсім не задоволені способом життя їхньої дитини, оскільки не було оцінок 1 та 2. Більшість є задоволеними, тому що переважають оцінки 4 та 5, що поставили 24 та 15 батьків відповідно. Дані результати є хорошими, проте

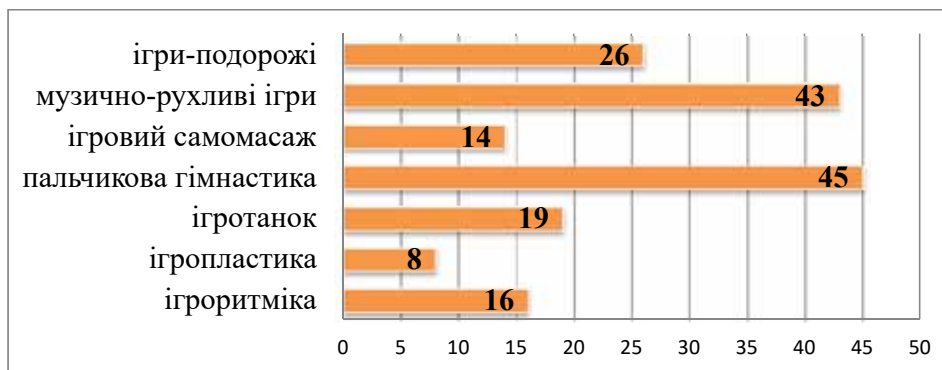

Рис. 1. Використання здоров'язбережувальних вправ у освітньому процесі ЗЗСО

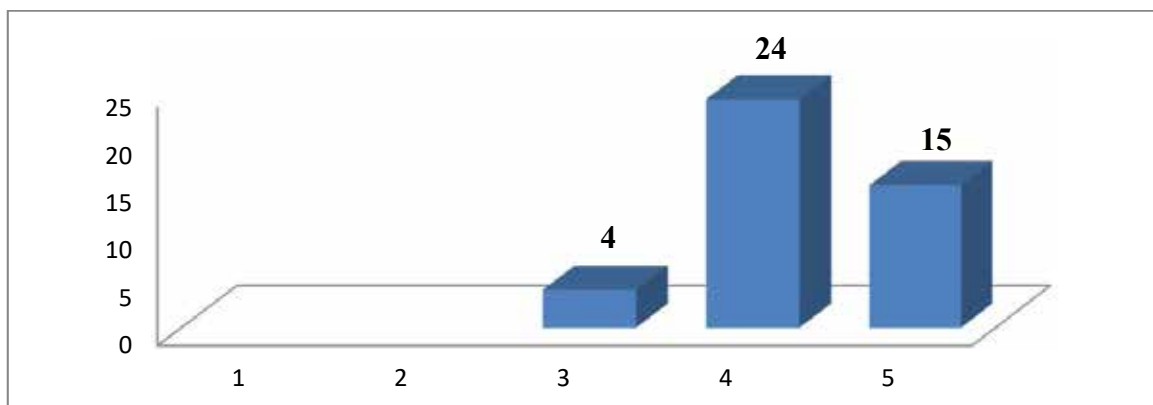

Рис. 2. Оцінка способу життя дитини

важливо, щоб батьки об'єктивно оцінювали ситуацію, а не видавали бажане за реальне.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Підсумовуючи, зазначимо, що здоров'язбережувальні технології – це сукупність методів, прийомів, засобів, які націлені на здоров'язбереження дітей. Усі дії учасників освітнього процесу повинні спрямовуватися на формування здоров'язбережувального середовища, який сприяє адаптації дітей в освітньому просторі закладу загальної середньої освіти, зменшенню захворюваності; створює позитивний психологічний клімат, в якому здобувачі освіти мають можливість повноцінно забезпечувати свої навчально-пізнавальні потреби.

Потрібно пам'ятати, що в початковій школі закладається фундамент системи знань, який доповнюється в подальші роки. Якраз у цей час необхідно формувати знання, уміння та практичні навички, які знадобляться дитині у подальшому житті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ващенко О., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології: сутнісна характеристика. *Здоров'язберігаючі технології у навчальному закладі*. К.: Шк. світ, 2009. С. 5–12.
2. Волошанюк В. Формування здоров'язбережувальних технологій у початкових класах. *Початкова освіта*. 2015. № 1–6. С. 55–57.
3. Гончаренко М. С., Лупаренко С. Є. Поняття «валеопедагогіка» та «педагогічна валеологія» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. 2010. № 3(5). С. 30–38.
4. Державний стандарт початкової освіти, затверджено постановою Кабінету Міністрів України

від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.07.23).

5. Дерябіна А. К. Активізація мозкової діяльності засобами здоров'язбережувальних технологій на уроках у початковій школі: метод. посібн. Кременчук, 2022. 60 с. URL: <https://ed.pano.pl.ua/handle/022518134/927>. (дата звернення: 02.07.23).

6. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 02.07.23).

7. Котіна О. Про роботу з учнями, що мають прогалини в знаннях. *Початкове навчання та виховання*. 2013. № 29. Актуальні діалоги. С. 20–2 – 20–8.

8. Нікітенко О. Формування культури здоров'я молодших школярів шляхом впровадження здоров'язбережувальних освітніх технологій. *Початкова школа*. 2018. № 1. С. 36–40.

9. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII: станом на 02.07 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 05.07.2023).

10. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 02.07.23).

11. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська [та ін.]. К.: Каравела, 2006. 344 с.

12. Ященко Л. Здоров'я дітей – багатство нації. *Початкова освіта*, 2013. – № 25-27 (697–699). С. 39–58.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

The article highlights the problem of national and patriotic education of students in the process of learning English, points out the importance of rethinking its role, searching for new forms, methods, principles and approaches to national and patriotic education in higher educational institutions of Ukraine during the period of our nation's participation in the war waged by Russia on the territory of our country. The essence of the concepts of "national education" and "patriotism" is revealed. It is noted that students express their patriotism by understanding the history and culture of their country, their family origin, observance of folk customs and traditions, respect for the symbols of Ukrainian sovereignty, a high level of mastery of their native language, readiness to defend their people, a developed sense of civic duty, national pride and spiritual development. It has been proved that the educational purpose of the subject is achieved through its communicative function, while the means of its implementation are modern textbooks, teaching aids, methodical development of teaching, which adequately present the content of national studies, devoted to national culture, traditions, knowledge of history, geography, economy, literature, art, etc. The importance of using multimedia and Internet resources in the process of learning English is emphasised, in order to create a student's language environment with the use of modern tools for searching and processing foreign language information, authentic literary works, educational platforms, training courses, etc. The usefulness of involving students in cultural and educational events held in foreign languages, English discussion clubs, olympiads, competitions, clubs, exchange programmes, especially in English-speaking countries, is emphasised. The role of the foreign language teacher as a key figure in the formation of students' national and patriotic feelings is emphasised.

Key words: national and patriotic education, the English language, the communicative function, modern methods of teaching and education, new technologies.

У статті висвітлено проблему національно-патріотичного виховання студентів у

*процесі вивчення англійської мови, вказано на важливість переосмислення його ролі, пошуку нових форм, методів, принципів та підходів до національно-патріотичного виховання у вищих навчальних закладах України в період участі нашого народу у війні, яку веде росія на території нашої країни. Розкрито сутність понять «національне виховання» та «патріотизм». Зазначено, що студентська молодь виражає свій патріотизм через розуміння історії та культури своєї країни, свого родинного походження, дотримання народних звичаїв і традицій, повагу до символіки, яка уособлює український суверенітет, високий рівень володіння рідною мовою, готовність захищати свій народ, розвинене почуття громадянського обов'язку, національної гордості та духовного розвитку. Доведено, що навчальна і виховна мета предмету «Англійська мова» реалізується через її комунікативну функцію, в той час як засобами для її реалізації є сучасні підручники, навчальні посібники, методичні розробки занять, в яких гідно представлений країнознавчий контент, присвячений національній культурі, традиціям, знанням історії, географії, економіки, літератури, мистецтва тощо. Наголошується на важливості використання в процесі опанування англійської мови мультимедійних засобів, інтернет ресурсів для створення мовленнєвого середовища студентів з застосуванням сучасних засобів для пошуку та опрацювання іноземної інформації, автентичних літературних творів, освітніх платформ, навчальних курсів, тощо. Вказується на доцільність залучення студентів до участі в культурно-освітніх заходах, які проводяться іноземними мовами, англійськими дискусійними клубами, олімпіадах, конкурсах, гуртках, у програмах обмінів, особливо в англійськомовних країнах. Вказано на роль викладача іноземних мов як ключової фігури у формуванні національно-патріотичних почуттів студентів. **Ключові слова:** національно-патріотичне виховання, англійська мова, комунікативна функція, сучасні методи навчання й виховання, новітні технології.*

УДК 37:378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.41>

Sivkovych H.M.,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

Boichuk A.P.,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

Tytun O.L.,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University

Introduction. The tragic events caused by Russia's aggressive war and propaganda aimed at destroying Ukraine's identity, language, culture and history have highlighted the importance of national and patriotic education. Currently, the legal framework for national-patriotic education is under active research and requires further development

Theoretical framework and research methods. Some aspects of the problem of national-patriotic education of students have been studied by such experts as L. Chernysh, A. Maksjutov, E. Mizyurova, N. Moroz, L. Odynchenko O. Osaulchyk, V. Ternopil'ska, and others. During our research we applied the following research methods: analysis, synthesis, generalisation of the results of scientific

research in the literature; analysis of the methodological literature, regulatory and legal documentation.

Novelty of research. Although scientists have shown a lot of interest in national-patriotic education, a thorough review of scientific literature indicates that not enough research has been conducted on the aspects of higher education that concentrate on national-patriotic education for students studying foreign languages. Consequently, the above-mentioned problem remains relevant.

The aim of this research is to clarify the fundamental principles of national-patriotic instruction for students and analyse the techniques, strategies, and practices used to integrate it in English lessons.

Results. There are different interpretations of the concept of national and patriotic education in scientific literature. According to S. Honcharenko, national education is a collection of historically determined ideals, views, beliefs, traditions, customs and other social behaviours created by the population with the aim of organising the life of the younger generation and assimilating the spiritual and material culture of the nation. Its purpose is to promote national consciousness and cultural unity between generations [2, p. 229].

Patriotism is a feeling of attachment and commitment to a country, nation or political community [12]. It is reflected in a person's behaviour and activities, in a certain way of acting.

We believe that students express their patriotism by understanding the history and culture of their country, their personal family background, observing their cultural customs and traditions, recognising the attributes that represent Ukrainian sovereignty, mastering their mother tongue, readiness to defend their nation, a well-developed sense of civic duty, national pride and spiritual development [11, p. 2].

Students' patriotism is manifested in their love for the Motherland, concern for the welfare of its people, support for the establishment and strengthening of Ukraine as a sovereign, legal state, readiness to defend its independence, respect for its customs and traditions, a sense of belonging to this country and a high level of command of the state language. [8, p. 36].

The basic documents defining the principles of national-patriotic education of Ukrainian youth are The Constitution of Ukraine (sets the basis for the educational system in the country and emphasises the importance of national identity, cultural heritage, and the development of a sense of patriotism among citizens) [4], the Law of Ukraine "On Education" (provides a comprehensive legal framework for the Ukrainian educational system) [9], The National Concept of Patriotic Education (outlines the principles, goals, objectives and methods for fostering patriotism and national identity among Ukrainian youth) [5], The National Programme "Spiritual and Patriotic Education of the Ukrainian Society" (aimed at strengthening the spiritual and patriotic foundations of Ukrainian society, including the younger generations. It contains measures, goals and initiatives for promoting national and patriotic education) [3].

Teaching English is a valuable and powerful tool in the education of young people. It allows the development of language skills to be integrated with the moral and ethical education of students. In higher education institutions, the study of a foreign language plays an important role in fostering patriotism among students. The study of English provides students not only with academic knowledge, but also with the skills and abilities to communicate effectively

in a foreign language and to acquire valuable new information. Teaching English also provides teachers with many opportunities to promote patriotism and good citizenship. The demand for foreign languages by the state, society and individuals is reinforced by the communicative aspect of language study, which focuses on the study of the life, customs, traditions and especially the language of foreign nations. The strengthening of international relations and the provision of opportunities for Ukrainian education to join the global academic landscape further fuel this need for foreign language skills. At the same time, a foreign language is seen as a tool for communication, fostering mutual understanding and interaction between individuals, promoting knowledge of other cultures and personal growth. A modern university graduate should have a well-rounded development, advanced education, active social engagement and a sense of national identity. They should also have a strong sense of social responsibility, high ethical and moral standards, and family and patriotic values [10].

The objective of the English language course is determined by the teaching materials and techniques provided and the overall organisation of the educational process. The effectiveness of the course is ensured by using the pedagogical potential of the study material together with special teaching methods that contribute to the formation of relevant socio-political views, emotional feelings, attitudes towards moral and ethical principles of the students.

From the educational point of view, it is useful to introduce into the curriculum special country study materials about Ukraine. This will enable students to develop a comprehensive understanding of their homeland, expand and consolidate their knowledge and, most importantly, cultivate patriotic feelings. Through this course, students will learn to appreciate, respect and love their country, which will foster a sense of national pride with every English class. Therefore, foreign language teachers should give priority to the preparation and development of lessons on Ukraine, as the quality of such lessons has a great impact on the development of civic competences and patriotic education of young people. The study of holidays and traditions should include elements of the culture of the English-speaking countries. The knowledge that students acquire in foreign language classes should be presented through the prism of the knowledge they have gained in the process of mastering their own culture. Therefore, when studying holiday traditions of foreign countries, it is necessary to discuss family traditions and celebrations in the students' families. The appropriate level of foreign language skills will give students the opportunity to engage in dialogue with foreign colleagues via the Internet or through project activities in which they can identify themselves. The learning resources promote an understanding of the importance of teamwork

and communication with international partners. They improve the ability to talk about local areas, regions, the country, national holidays, the capital, landmarks, education and other related topics.

For example, when talking about travelling, students can be offered trips to historical places of our country, a trip to the Carpathians with a focus on the features of green tourism, to the Black Sea, to the national parks of Ukraine. When studying the topic "Ukraine" students should present the capital in order to encourage foreign tourists to come to Kyiv, be able to tell about famous, the legend of the foundation of Kyiv and explain the route using a map of the capital of Ukraine. In the same section students learn about Ukraine and its historical and memorable places, describe photographs of picturesque corners of our homeland, information about national holidays also promotes a sense of patriotism [7, p. 4–5].

The effectiveness of patriotic education in foreign language teaching depends largely on the focus of the educational process, as well as the forms, means and methods of its organisation. Teaching resources are the cultural and material achievements implemented in the application of a particular pedagogical approach. These resources include textbooks, manuals, audio and video materials, multimedia presentations, authentic texts, music videos and audio recordings, photographs and biographies, as well as patriotic images such as national and religious holidays, landmarks and historical sites. Internet resources are also used. Such teaching aids are essential and valuable in promoting effective learning. Certainly, the use of contemporary communicative teaching resources, educational platforms and training courses in the English classroom increases motivation, stimulates interest in language acquisition and reinforces the acquisition of knowledge. Involving students in cultural and educational events held in foreign languages, English discussion clubs, olympiads, competitions, clubs, exchange programmes, especially in English-speaking countries is worth taking into considering.

The principle of teaching English through texts creates opportunities to use a wide range of teaching and learning materials. Through the study of written materials, young people are taught to value their country and traditions and to respect the customs and symbols of the Ukrainian people, other nationalities and their traditions. It is also important to develop a sense of pride in the famous figures of Ukraine and a considerate approach to the achievements and values of our country.

English-language materials showing positive perceptions of Ukraine by people from other countries, impressions of foreign tourists and patriotic attitudes of Ukrainian citizens towards their homeland serve as language examples and means of promoting patriotic consciousness. The integration of cultural elements

into language teaching at all levels is a leading trend in modern methodology. Students overcome cultural and linguistic barriers by acquiring knowledge about the country they are studying, including its culture, traditions, values and way of life.

V. Burenko believes that the education of a morally sound individual through a foreign language requires the selection of teaching materials, the use of problem-solving tasks to promote the expression of opinions, critical evaluation and personal views. In addition, students must demonstrate self-organisation, respect for discipline and an intellectual work culture to ensure appropriate learning structures. Finally, teachers need to model appropriate pedagogical behaviour for students. For example, objectives such as cultivating respect for the traditions of the people whose language is being studied, instilling a love of work and developing a sense of pride in one's country should be achieved simultaneously and closely linked to the content of the training [1].

When preparing for an English lesson, teachers go through the purpose and stages of the lesson and choose the teaching materials. At this stage it is important to consider the purpose of the lesson and the most effective methods to achieve its educational potential. Teaching methods serve as purposeful activities for both the teacher and the students with the aim of fulfilling educational, developmental and control functions. Since teaching methods have an educational function in the classroom and teaching methods are used not only for education but also for teaching purposes, they often overlap. Therefore, it is necessary to study the modern means and methods used to promote national patriotic education of students in foreign language teaching.

The technique of persuasion proves to be an incredibly powerful educational tool. The means used include the teacher's guidance, written texts, personal examples and experiences. English lessons should include interactive discussions, informative activities about Ukraine, its people and events, oral and written composition on patriotic themes, as well as creation and presentation of practical projects with nationalist content.

Conversation is another traditional and effective teaching tool. Effective interviewing requires establishing a psychological connection with the interviewee. The teacher should facilitate the students' expression, questioning and answering during the development of the interview process. It is important to note that information gathered through interviews may be subjective and may require additional clarification and verification through alternative methods.

In group discussions, it is important to ensure the active participation of all members and to encourage them to tackle complex issues while providing constructive feedback. Emphasis should be placed on sharing individual perspectives rather than limiting

the conversation to mere questions. Language training effectively immerses students in the context of the foreign language. The psychological basis of this component lies in the need to cultivate students' auditory and articulatory skills and to facilitate their translation from their mother tongue into a foreign language. Speaking exercises take the form of a conversation focused on a specific situation, with the aim of incorporating the material acquired, but also with a psychological motivation. A discussion can be triggered by a significant event, an incident, a piece of news or a reaction to a statement that creates the emotional atmosphere necessary for communicative activity. You can also use this stage of the lesson to review current events.

The method of indirect personal example would be appropriate here: discussion of information about the heroic deeds of Ukrainian border guards, military personnel, fighters of volunteer battalions during the Russian-Ukrainian war, volunteers and other citizens who made a significant contribution to strengthening Ukraine's defence capabilities. Among the methods and forms of patriotic education, priority is given to active methods based on a democratic style of interaction, aimed at independent search for truth and contributing to the formation of critical thinking, initiative and creativity. Traditional methods such as discussions, exercises, various forms of work with books, magazines, etc. can also be used.

It is important to involve all students in the work and in active discussion, encouraging them to express and justify their own opinions. The sense of national dignity is strengthened when young people can freely tell foreign guests about their home, family, country, land, its history, interesting geographical routes, scientific achievements of their compatriots, works of art, traditions and customs of Ukrainians.

Monologues develop the ability to express one's personal attitude to the facts or events discussed by the student, to formulate a critical assessment and prove the correctness of any fact, to include elements of reasoning and argumentation in one's speech. At this stage, students learn to present Ukrainian realities in a foreign language. For example, when studying the topic of Ukraine, they have to present the capital city in order to encourage foreign tourists to come to Kyiv.

The students' answers shouldn't be limited to two or three sentences. Moreover, you may employ the project approach to encourage group creativity to explore topics concerning Ukraine and Kyiv. Creative learning activities effectively stimulate students' activities in the classroom. We think it's important to teach modern youth about the historical traditions of the Ukrainian army's victories and self-sacrifice in defending their country. This will contribute to the formation of patriotic qualities. It's impossible to know and follow the traditions of the people without

knowing the history of our country. Learning by example is an effective teaching method. The way we see things often influences the way we think, and patriotism is no exception. Seeing someone performing a patriotic act, behaving patriotically or living a patriotic life can serve as a concrete example for others to follow, actively shaping feelings, beliefs and behaviour related to patriotism [6, p. 177].

In the process of patriotic education of students various examples from the lives of famous celebrities, scientists, public figures, scholars and teachers should be used. Awareness of the positive image of Ukraine in the world is promoted by learning about the success of our outstanding contemporaries (inventors, scientists, sportsmen, writers, etc.). Historical examples of peer patriotism are necessary for the education of young people. Such examples inspire a sense of respect and personal involvement, encourage active living and stimulate a desire to do something meaningful for their nation. In foreign language teaching, it is advisable to draw a parallel with English-speaking countries where patriotism is promoted at the level of government policy.

Of course, the success of teachers in promoting national and patriotic values among students depends to a large extent on their personal conduct, behaviour and cultivation of patriotism. It is also crucial for foreign language teachers to have a deep passion for their subject and knowledge of the culture and life of the countries where the language is spoken. These qualities are essential to a teacher's professional ability, but they must also support their country's patriotism and encourage their students to do the same. Praising and supporting patriotic actions through educational methods promotes a positive attitude towards patriotism, which leads to public appreciation and recognition. It motivates students, strengthens their leadership among their peers and instils a sense of self-respect and commitment to their group and community (6, p. 178).

Conclusions. National-patriotic education of students is a fundamental aspect in English language classes. The outcome primarily depends on the means, techniques and methods used, as well as the personal example of the teacher.

REFERENCES:

1. Буренко, В. Цілі навчання іноземних мов у школі. <http://www.ipro.org.ua/files/Іноземні-мови/.../001.doc> (дата звернення: 20.08.2023).
2. Гончаренко, С. (2003). Український педагогічний словник. <https://lib.iitta.gov.ua/106820/1/%D0%93%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%20%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf>. (дата звернення: 20.08.2023).

3. Кобицька, Т. Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання. <http://www.naurok.com.ua/dopovid-formi-metodi-i-zasobi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-3829.html> (дата звернення: 20.08.2023).
4. Конституція України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/constitution_2019_eng.doc
5. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf>. (дата звернення: 20.08.2023).
6. Максютов, А. (2012). Принципи та методи патріотичного виховання майбутніх географів. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 5(1), 174–179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2012_5%281%29__28 (дата звернення: 20.08.2023).
7. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання в Університеті «Україна». URL: https://uu.edu.ua/upload/universitet/normativni_documenti/Osnovni_oficiyni_doc_UU/Vihovna_diyalnist/Metod_recomendac_shchodo_nac_patr_vihovannya.doc. (дата звернення: 20.08.2023).
8. Мороз, Н. Сучасні засоби та методи національно-патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з іноземної мови. *Педагогічний дискурс*, 25, 35–41.
9. Про освіту. Закон України від 05.09.2017. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>. (дата звернення: 20.08.2023).
10. Програма національно-патріотичного виховання. URL: <https://naurok.com.ua/programa-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-329955.html>. (дата звернення: 20.08.2023).
11. Тернопільська, В. Особливості виховання патріотизму у студентської молоді. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_3_24. (дата звернення: 20.08.2023).
12. Patriotism. URL: <https://www.britannica.com/topic/patriotism-sociology>. (Last accessed: 20.08.2023).

НОТАТКИ

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 63

Том 1

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *О. Молодецька*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 27,25. Ум. друк. арк. 25,81.
Підписано до друку 26.09.2023. Замов. № 1023/663. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.